

МАЖБУРИЙ НУСХА

Исҳоқжон НИШОНОВ

АФОН ШАМОЛИ

«ҚОРА АФОН»

Еттинчи китоб

Детектив роман - сериал

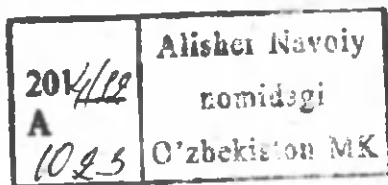
«Наманган» нашриёти
2013 йил

УДК: 821.512.133-3
ББК: 84(5Ўзб)7 - 935. араб.
Н-69

НГ 1118-3573,25-1577238 2013
1119-(15,0)-(04)

ISBN 978-9943-328-72-3

- © И.Нишонов
- ©
- © «Наманган» нашриёти. 2013. 224 б.

Ю-34894/7
291

АФГОНИСТОН

Техрон халқаро аэропортида Хелмарнинг одамларидан бири Фофурни кутиб олди. Улар машинага ўтириб, Афғонистон чегараси томон жўнашди. Олис масофага элтувчи йўл нотинчлигини ҳисобга олмаганда, хатарлардан холи эди. Ярим тунда манзилга етиб боришди.

- Худо ёр бўлсин! - нотаниш одам уни шундай сўзлар билан кузатиб қолди. - Икки уч-чақирим юрганингдан кейин эски машинага дуч келасан. Калит олдинги ғилдирак остида. Довондан ўтганингдан кейин қора саллали чол қўл кўтарди. Керакли топшириқларни ундан оласан.

Фофур чегарани кесиб ўтди. Икки чақирим юргач, пастликда машина кўринди. Айтилган жойдан калитни топди. Моторни юргизиб йўлга тушди. Довондан ошиб ўтгач, елкасига қоқ орқалаган кимса қўл кўтарди. «Қари экан, у айтган одам бу булмаса керак», ўйлади Фофур. Лекин тормозни босди. Йўловчи машинага чиқмади.

- Пастга туш! - буюрди у. Фофур унинг салласига қаради. Кейин топширигини бажарди. Теварак-атрофда ҳеч ким кўринмасди.

- Менда ишингиз борми, амаки? - у рўпарасидаги мўйсафидни кутаётган одам эканлигига ҳамон ишонгиси келмасди.

- Ишим бордир-ки, тўхтатдим, - қўрслик билан жавоб қайтарди чол. - Тунда қишлоқни толибонлар босди. Ҳаммаёқ алғов-далғов. Қўлга тушган одамнинг кимли-

гини суриштирмасдан бўғизлаб ташлашяпти. Яшашни истасанг, ортимдан юр!

- Машина нима бўлади? - Фофур унинг ортидан шундай сўз айтди.

- Хув анови чуқур ичига ташлаб кел!

Фофур топшириқни бажариб, чолнинг олдига қайтди. Иккиси пастлик томон юришди. Юз қадамча юришгач, чол тўхтади. Чўнтагидан пультни олиб, тугмачани босди. Машина бўлакларга бўлиниб, кўкка учди. Қора тутун қизил алангага қўшилиб, осмонга кўтарилди.

Улар тоғ томон кетишди. Бир неча чақирим юришгач, тўхташди. Бу пайтда тонг бўзарганди.

Фофур чолга ўғринча нигоҳ ташлади. Пахмоқ соқоли ясамалигини билди. Кўзлари, қаддини тутиши, қадам ташлашлари ҳақиқатдан ҳам унинг ўрта ёшлардаги одам эканлигини билдирарди.

- Шу ерда хайрлашамиз, - деди у. - Яна йигирма чақирим юрсанг, қишлоққа чиқасан, машиналар сероб. Уч юз долларга пойтахтга элтиб қўйишади.

- Мен қандай топшириқни бажаришим керак?

- Хелмар айтган топшириқ бекор бўлди. Эргашга тегмайсан. Лагерга бориб одамларингни ишга сол. Улар Эргашга Мирзааҳмаднинг тириклиги ва айна пайтда Баширнинг паноҳида яшаётганини айтишсин!

- Бу гапга ишонади, деб ўйлайсизми?

Чол қўйнидан сурат олиб, Фофурга узатди. Унда афгонларнинг миллий кийимини кийиб, елкасига «Калашников»ни илиб олган, ялпоқ юзини қора соқол босган Мирзааҳмад боқиб турарди.

- Буни кўрган заҳотиёқ сочи тикка бўлиб кетади!

- Бизга шу керак!

- У йигитларимдан суратни қаердан олдинг, деб сўраши мумкин?

Чол бир зум ўйланиб турди-да:

- Бўйнининг чап томонида чандиғи борлигини айтишсин, - деди.

- Адашмасам пешонасида нўхатдек холи бўларди, - кўшимча қилди Ғофур.

- Одамларинг, албатта, кўшни вилоятга боришсин, шу ерда уни учратиб қолишганини айтишса бас.

- Яшаётган манзилини сўраши мумкин?

Чол Мирзааҳмаднинг қаерда туришини маълум қилди.

- Топшириқни бажаргандан кейин мен лагерда қолишим керакми?

- Уларга керакли вазифаларни юклаганингдан кейин Қобулга қайтасан. Келган кунинг телефон орқали тўққизта саккиз рақамини терасан. Жавоб берган одамга қаердалигингни маълум қил. У сени топади. Кейинги топшириқни ундан оласан!

- Мен Венага қайтишим зарур.

Чол хўмрайди:

- Бундан бу ёғига саккизинчининг ихтиёридасан. У нимани айтса, шуни бажарасан!

Чол қопни Ғофурга узатди.

- Ичида пул ва керакли нарсалар бор. Пулни ишончли одамларингга тарқат!

У орқага қайтди.

«Наҳотки Хелмар ваъдасини унутган бўлса? Энди нима қиламан?», деб ўзига ўзи савол берди Ғофур. Кулоқлари остида Пайванинг «Борма, яхшиси бу ердан кетамиз», деган сўзлари жаранглади. Гапига кирмаганидан пушаймон бўлди.

У йўлга тушди. Қишлоққа оқшом қўнганида кириб келди. Машина ёллаб, пойтахтга жўнади. Туни билан йўл босди. Қобулга келганида тонг ёришганди. Ғофур овқатланиб, егуликлар харид қилиб, бошқа машинага ўтирди.

Саманганга яқинлашганида, юрагига ваҳима оралади. Эргашнинг одамлари бу ерга тез-тез келиб-кетишини биларди. «Бирортасининг кўзи тушиб қолиши мумкин», деб ўйлади. Қолган йўлни пиёда босиши керак.

Ғофур таниш сўқмоқдан лагерга жўнади. Ўн беш чақиримча масофа қолганди. Қоронғулик тушди. Кўчаларда одам оёғи узилди. Ой ёруғи йўлни ёритиб турарди. Бу сўқмоқни бир пайтлар ўзи очганди. Фақат Эргашнинг одамларигина қатнарди. Кечки пайт етиб келди. Баландликка чиқиб, атрофга боқди. Лагерь кўринди. Чодирлар атрофида тўп-тўп бўлиб жангарилар ўтиришарди.

Ғофур бугун бўлмаса, эртага жангариларнинг бирортаси шу йўлдан ўтишига умид боғлади. Тошлар орасидан ўзига уйча ясади. Икки-уч жойида дарча ҳам қолдирди. Бу ердан лагерни, сўқмоқни ва келаётган одамларни кўриш мумкин эди...

Эрталабгача тирик жон ўтмади. «Нима қилиш керак? - ўйлади Ғофур. - Жойни ўзгартирайми?.. У узоқ бош қотирди. Шошилмасликка қарор қилди. Эртаси куни тушга яқин момақалди роқ гумбурлаб, ёмғир ёғди. Жангарилар чодирларига кириб кетишди. Ғофур ҳам уйчасига беркинди. Бир пайт қулоғи ёмғирнинг шитирлаган овози ичидан одамнинг қадам товушларини илғаб олди. Юраги дукуллаб, уйчанинг оғзига келди. Бошига ёмғирпўш ташлаган одам кўлидаги автоматни ҳасса ўрнида ишла-тиб, тепаликка чиқиб келарди. «Нега у ёлғиз? Эргашнинг одамими ёки бегонами? Ким бўлса ҳам гапини олиш даркор».

Ғофур ўрадан чиқди ва каттагина харсанг ортига чўнқайиб ўтирди. Бегона кимса яқин келганида, оёғидан торгди. У йиқилди, кўлидаги «ҳасса» анча нарига бориб тушди. Ғофур уни ичкарига судради. Бошидан ёмғирпўшини юлиб олди. Шу пайт момақалди роқ гумбурлаб,

яшин жуда зӯр куч билан ярқираб, ғор ичини ёритиб юборди. Жангарининг пахмоқ соқоли, чугундек қоп-қора юзи, нурсиз кўзлари Ғофурга таниш кўринди.

- Саттор!

- Кимсиз? - бўғзига ханжар тираб турган одамни танимаган Саттор ҳам таажжуб, ҳам кўрқув билан сўради.

- Эргаш қаерда?

Саттор қаршилиқ кўрсатолмади, қимирласа ханжар бўғзига санчилиши ҳеч гап эмасди. Ғофур унинг жим туришига йўл қўймади.

- Гапир!

Бу орада Сатторнинг кўзлари қоронғуликка кўника бошлади. Тепасидаги одамнинг юзи, овози таниш туюлди.

- Ғофур ака, бу сизми?

Ғофур Сатторнинг тўдабошига у қадар яқин эмаслигини биларди.

- Эргаш қаерда?

- Шу ерда, ҳаммани қонига ташна қилиб юрибди!

- Лагерда қанча одам қолди?

- Юз саксонта!

Ғофур ханжарни Сатторнинг бўйнидан олди. У ўрнидан туриб ўтирди.

- Эргаш сизни «юз эллик килограмм героин билан кенгаш томонидан озиқ-овқат, кийим-кечакка ажратилган уч миллион долларни ўғирлаб қочиб кетди», деб гап тарқатиб юрибди!

- Итнинг боласи, итлигига борибди-да!

- Сиз кетганингиздан кейин лагерга озиқ-оқат келмай қўйди. Йигитлар оч. Ҳамма Эргашдан норози.

- Файбулло нима қиляпти?

- Эргаш унинг бошини дорга илди.

- Қобил тирикми?

- Юрибди, юрагини ҳовучлаб.

Ташқарида ёмғирнинг ёғиши тезлашди. Яна олисларда момақалди роқ гумбурлаб, чақин чақнади.

- Айт, бугун тунда олдимга келсин!

- Айтишга айтаман, аммо, келади, деб ваъда беролмайман!

- Нега?

- «Дори»га берилиб кетган, Ҳеч нарса билан иши йўқ. Туни кун бировга қўшилмайди, ёлғиз ўзи юради...

- Келмаса ўзинг келасан!

- Кетсам бўладими?

- Иккала қулоғинг билан эшит, - деди Ғофур қўлидаги ханжарга ишора қилиб. - Ҳоинлик қиладиган бўлсанг мана бу қаерга яширинмагин, сени топиб боради ва юрагингга санчиледи.

- Бусиз ҳам ортимдан ажал қувиб юрибди. Эргаш аллақачон менга ўлим ҳукмини ўқиган.

Саттор ўрнидан турди. Ҳамон майдалаб ёмғир ёғарди.

- Қуролимни беринг!

Ғофур автоматни узатди.

- Қаерга кетаётгандинг?

- Ўртоқларимдан бирининг ошқозони касал, егулик олиб келиш учун қишлоққа кетаётгандим.

Ғофур халтадан икки дона нон ва оғриқ қолдирувчи дори олиб узатди. Саттор олтин топган одамдай севиниб кетди.

- Раҳмат, ака!

- Шошилмай тур! - Ғофур чўнтагидан беш - олти дона доллар олди. - Ўзингга қарашли йигитларга тарқат, оч юришмасин!

Ғофур Сатторга ишонмаганди. «Менинг шу ердалигимни Эргашга айтади», деб хавфсираганди. Вақт ўтган сайин шубҳаси асосли туюла бошлади. Ярим тунгача йўлга

кўз тикди. Қобилдан дарак бўлмади. Фофур умидини узди. Тонг ёришди. Ёмғир тинганди. Ҳаводаги порох исларини ювиб ташлаганди. Ажиб бир ифор анқирди. Лагердагилар ҳаракатга тушишди. Тўда-тўда бўлиб, қаергадир жўнашди. У халтадан дурбинни олди ва Эргашнинг тошли уйчасини кузатди. Эшик ёнида турган соқчиларни кўрди. Улар бегона одамлар эканлигини билди.

Қоронғулик тушди. Қайтиб келган жангарилар гулхан ёқишди. Яна тўп-тўп бўлиб давра қуришди. Гарчи уларнинг овозлари эшитилмаса-да, ҳаракатларидан мамнунликлари билинарди. Фофур бошига халтани қўйиб, ўйга толди. «Қобил келмаса, кетаман. Чол айтган одамга телефон қиламан. Танишларимни тополмадим, дейман».

Қулоғига чалинган гўнғир-гўнғир овоз Фофурнинг хаёлини бўлди. Туйнук оғзига келди. Пастдан чиқиб келаётган икки одамга кўзи тушди. Сатторни юришидан таниди. Фофур ташқарига чиқди.

- Қобил! - Фофурнинг оғзидан беихтиёр шу сўз чиқиб кетди.

Фофур тилга олган бу йигит муҳтарам ўқувчиларимизнинг ёдига тушган бўлса ажаб эмас. Шундай бўлса-да, бир-икки оғиз унинг яқин ўтмишдаги ишлари хусусида сизларни хабардор этмоқни жоиз топдим.

Қобил ит юрмас жойлардан ўтиб, қўшни давлат ҳудудига кириб келди. Бу ердаги танишлари уни Эргашнинг тўдасига келтириб ташлашди. Ўзининг айрим қилиқлари билан тўдабошининг газабига дучор бўлди. Талончилик йўлида топилган бойликларни ўғирлашда иштирок этиб, ўлимга маҳкум этилди. Тўдабоши икки нафар ўғрини жазолашнинг янги усулини ўйлаб топди. Уларнинг қўлоёқларини чилвирда боғлаб, ўттиз метрли чуқурга боши билан ташлашга фармон берди. Соқчилар гуноҳкорларни жар ёқасига олиб келишди. Қирғоқнинг нариги томони-

даги тошга арқон илишди. Ўғрилардан бирининг оёғини боғлаб тортишди. Айбдор жар ўртасига келганида арқонни кесишди. У еру-кўкни ларзага келтиргудек дод солиб, пастга шўнғиди. Боши тошларга урилиб, мажақланиб, атроф-теваракка қон аралаш мия суюқлиги сачради. Тушган жойида тошдек қотди. Навбат Қобилга келганди. Шеригининг қандай ҳалок бўлганлигини кўрмаган бўлса-да, ўлимини кўз ўнгига келтирганди. Фарёд кўтариш фойдасизлигини, бу билан Эргашнинг юрагидани қаҳрни эритиб, раҳм-шафқат уйғотолмаслигини тушунди. Ёнида Фофур турганди.

- Хизматингизни қиламан, жонимни сақлаб қолинг,
- деди ёшга тўлган кўзларини унга тикиб.

Фофур у томонга қайрилди. Айбдорнинг тупроқ ёпишган юзига тикилиб, негадир жилмайиб қўйди.

- Бу гапни илгарироқ айтишинг керак эди.

Қобилнинг юрагида умид шами липиллади:

- Сизнинг бир оғиз гапингиз. Йўқ деманг, илтимос.

Фофур унга қараб турди-да, кейин Эргашнинг ёнига борди. Қобил бошини кўтариб кузатиб турди. Тўдабошига нималарнидир айтди. Эргаш бошини чайқади. Бу орада соқчилар келиб, уни жар ёқасига судрашди. Оёғини боғлаб орасидан арқон ўтказинди. «Фофур тўдабошини кўндирилмади», деб ўйлади. Боши пастга эгилганича жарнинг ўртасига етиб келди. Пастда қонига беланиб ётган шеригининг жасадига кўзи тушганида, баданидан муздек тер чиқиб кетди. Кўзларини юмиб олди. «Ҳозир арқонни кесишади», деган фикр такрор ва такрор кўнглидан кечди. Бир муддат туриб қолди. Еган овқатлари томоғига келди. Арқон кесилмади. Кейин бирдан ортга тортишди...

Қобил қўл-оёғидаги чилвир кесиб ташланганидан кейин Фофурнинг олдига келди.

- Бугундан бошлаб туғишган инингизман, - деди бошини эгиб.

Шу воқеадан кейин Қобил қандай қилиб бўлмасин, Эргашдан ўч олишни ўйлаб, пайт пойлади. Фофурга эса худди Худога сиғингандек сиғинди. Кунлар ва ойлар ўтди. Қобил уни кўрганида «Бирор топшириқ берармикин?» деб оғзини пойларди. Лекин у индамасди.

... Саттор «Сени Фофур сўраяпти», деганида қош қайтармай, учиб келганининг боиси шунда эди.

- Атрофингга ўзингга яқин одамларни йиғ. Яқин кунлар ичида Эргашни тинчитиб, лагерни қўлга оламиз, - деди Фофур Қобил билан кўришиб бўлгач.

- Унинг яқинлари ҳам қолмади, - деди Қобил халоскорининг сўзларидан мамнун бўлиб. - Қочиб кетмоқчи бўлганларнинг бошини ҳар куни дорга иляпти.

- Лаънатининг куни битгани шундан маълум... Ҳозир уни кимлар ҳимоя қиляпти?

- Нотаниш одамлар...

- Ўзимизникилардан-чи?

- Баҳодир ва яна икки-учта тансоқчилари...

Фофур кўйнидан суратни олиб, Қобилга кўрсатди.

- Мана бу йигитни танийсанми?

Қобил расмга тикилиб турди-да:

- Кўзимга иссиқ кўриняпти, аммо кимлигини эслаёл-маяпман, - деди.

- Бу Мирзааҳмад, Эргашнинг ашаддий рақиби. Башарасини яхшилаб эслаб қол!

- Уни ўлиб кетган, деб эшитгандим.

- Мен ҳам шундай деб ўйлагандим, лекин, лаънати тирик экан!

- Буни тўдабоши биладими?

- Афсуски, билмайди. Уни сизлар билдиришларинг керак.

- Қандай қилиб?

- Қўшни вилоятга ўтишнинг иложи борми?

- Топса бўлади!

- Ўзингга ишончли одам билан Жалолободга борасан.

Шу ерда Мирзааҳмадни кўриб қолганларингни айтасанлар. Табиийки, у сенларнинг гапингга ишонмайди. Бўйнида чандиғи, пешонасида нўхатдек холи борлигини айтасан. Кейин қаерда яшашини тушунтирасанлар.

- Биз унинг қаерда яшашидан беҳабармиз-ку?

Гофур Мирзааҳмад яшайдиган жойнинг манзилени айтди.

- Лекин бу ишга шошилманглар. Қанча вақт бўлса кутинглар.

- Сиз шу ерда бўласизми?

- Кетаман, лекин тез орада қайтиб келаман!

Гофур қопчадан бир боғлам доллар олиб, Қобилнинг қўлига топширди.

- Ўзингга қарашли йигитларга тарқат. Оч юришмасин!

- Бу ишни ўзим қойил қиламан, ака!

- Бўрон нима қиляпти? - кутилмаганда Гофурнинг хаёлига Зори-Бозордаги хазинадан хабардор бўлган йигит келди.

Қобил уни мулла Умарнинг одамлари келиб олиб кетишганини биларди. Биланларини эшитганларига қўшиб айтиб берди.

- Ўлдириб юборишмаганида шу пайтгача қайтиб келарди, - деди.

- Чатоқ бўлибди, у Эргаш тўплаган бойликларнинг қаерга кўмилганини биларди.

- Ўзимиз топармиз!

- У бу атрофда эмас!

Ташқарида тонг бўзариб қолганди. Улар ўринларидан туришди.

САМАНГАН

Бошлиғим билан бўладиган учрашув кутилмаганда бир ҳафтага кечиктирилди. Бунга об-ҳавонинг ўзгариб, узлуксиз ёғаётган ёмғир сабаб, деб ўйлагандим. Совуқ кунлар бўлса-да, у келди.

- Кенгаш ўзининг ишончли одамларини йўқотгандан кейин Башир билан Амирий танг аҳволда қолди. Россия орқали Европа давлатларига чиқадиган «дори»ларнинг йўли тўсилди. «Дори»сиз улар бир тийин ҳам топишолмайди, - деди Маҳмудов.

- Лагердаги аҳвол кун сайин оғирлашиб бормоқда. Агар четдан ёрдам келмаса, жангарилар икки-уч ой чидашлари мумкин. Кейин очликка чидамай, қочиб кетишади.

- Хаттобнинг аҳволи ҳам Эргашбойникидан қолишмайди. Руслар унинг одамларини халқа шаклида ўраб олишган. Озиқ-овқат, қурол-аслаҳа киритилмаяпти. Хаттоб кейинги бир ой ичида икки бор ўз раҳнамоларига мактуб юбориб, ёрдамчи кучлар жўнатишни илтимос қилган.

- Гап-сўзларга қараганда, Усама ўз одамларидан бир қисмини Хаттобнинг ҳузурига жўнатмоқчи. Бироқ русларнинг халқасини ёриб ўтиш йўлини топишолмаяпти. Усама Кавказдаги одамларига йўлак очиш вазифасини топширган.

- Мулла Умарнинг ҳам боши қотган. Абдурашид Дўстумнинг зарбасига учраб, кўп одамларини йўқотди. Бир қатор қишлоқ ва вилоятларни ташлаб чиқиб кетишга мажбур бўлди. Усама мен «ўтли нигоҳимни Америкага қаратдим», деб айтган.

- Агар Усаманинг одамлари жангариларни чегарадан ўтказиш мақсадида изғиб юришган бўлса, яқин орада

Хаттобга иккинчи мактубни жўнатади. Балки яна сени танлашар? Агар хат қўлингга тушса, ўша заҳотиёқ бизни хабардор қил.

- Тушунарли! - дедим.

- Бизга келиб тушган маълумотларга қараганда, Амирий Туркияга келган ва Чегечининг қизини ўлдириб, уйдан ҳужжатларни олган. Қаёққа кетгани ҳозирча номаълум. Бизнинг фикримизча, у Башир билан учрашиши ва кенгаш ишини қайтадан тузиш мақсадида Қобулга ташриф буюриши мумкин.

- Мулла Умарнинг одамлари Қирғизистон ҳукумати раҳбарларидан иккитасини ушлаб, Ҳиротга келтирган. Икки ойча сақлаб қўйиб юборишибди.

- Уларни бежиз қўйиб юборишмаган. Шу пайтгача толибонлар бирорта тутқунни озод қилишмаган. Катта маблағ талаб қилишган ёки ўлдириб юборишган. Бу ерда қандайдир ўйин борга ўхшайди. Бизга келиб тушаётган маълумотларга қараганда, кейинги бир ой ичида Қирғизистоннинг жанубида вазият мураккаблашиб бормоқда. Қандайдир қора кучлар миллатлар ўртасида қонли низо чиқариш ҳаракатида.

- Бу ишда Башир билан Амирийнинг қўли бор демоқчимисиз?

- Улардан ҳамма нарсани кутса бўлади. Одамларини Помир тоғларига кўчириши ҳам бежиз эмас.

Маҳмудов кейинги кунларда нима ишлар қилишим кераклиги тўғрисида тушунтирди. Ёнидан икки дона сурат олди.

- Бу одамларни яхшилаб эслаб қол. Улар шу атрофда юрган бўлишлари мумкин. Балки Бурҳоннинг одамлари орасидан топарсан.

Суратларни диққат билан кўздан кечирдим. Улардан бирини танидим. Бу Бурҳоннинг тўдасидан ўтган Акмал

эди. У билан икки-уч бор кўришганман. Шу ерлик бўлганим учун дардини ҳам айтганди. Ҳозир бу ҳақда Маҳмудовга айтиб ўтиришни лозим топмадим.

- Иккиси республика прокуратурасининг айбловнома-сига кўра, узоқ муддатга қамоқ жазосига ҳукм қилинган, - деди Маҳмудов. - Қандай йўл билан бўлса-да, уларни топишимиз, юртга қайтаришимиз шарт!

- Ватан топшириғи албатта бажарилади! - дедим ишонч билан.

Маҳмудов қўлимни маҳкам қисди.

- Сенга ишонамиз!

Лагерга қайтганим заҳоти суратдаги одамларнинг изига тушдим. Акмал ҳамон Эргашнинг ортидан дум каби эргашиб юарди...

У қандай қилиб Афғонистонда пайдо бўлиб қолди? Бу савол ўқувчиларимизда қизиқиш уйғотиши табиий. Унинг лагердаги ҳаёти ҳақидаги ҳикоямизни бироз кейинга қолдириб, шу ҳақда икки калима сўз айтсак...

Приморск ўлкаси ички ишлар бошқармаси томонидан жўнатилган хабарномага кўра, барча вилоят ва шаҳарларда қидирув ишлари бошлаб юборилганди. Кейинги икки йил ичида республика ҳудудига кириб келган чет эл фуқароларининг қайси шаҳарларда ва кимникида бўлганлиги ўрганилди. Суриштирув ишлари олиб борилаётган кунларнинг бирида шаҳар ички ишлар бўлимига трактор таъмирлаш саройида бир неча дона қўлбола тўппонча тайёрланганлиги ва бу қуроллар ҳозирда Акмал исмли шахснинг уйида сақланаётганлиги тўғрисида хабар келиб тушди.

Автобуснинг ёқиб юборилиши ва унинг ичида қолган беш нафар аскарнинг фожиали ўлимида Акмалнинг одамларини қўли борлигидан милиция хабар топганди. Бироқ далилий ашёлар ҳамда гувоҳларнинг кўрсатмалари етарли

бўлмаганлиги, айна пайтда суриштирув ишлари давом этаётганлиги сабабли, милиция уни қўлга олишга шошилмаётганди. Қурол сабабли, жиноят қидирув бўлимининг беш нафар йигитлари ҳамда прокуратура терговчиси унинг уйига кириб боришди.

- Келиб-келиб мендан шубҳаланияпсизларми? Наҳотки, беш вақт намозини канда қилмайдиган, муқаддас жойларни зиёрат қилиб келган одам уйида қурол сақласа? Ё Худойим, қуруқ тухматлардан ўзинг асрагин, - деди Акмал асабийлашиб. - Ахир мен маҳалланинг имомиман! Устимдаги мана бу муқаддас кийимларнинг ҳурмати йўқми? Ким айтса, бекорларнинг бештасини айтибди. Чақимчи, ифвогарларнинг гапига учманглар! Одамлар мени кўролмайди!

- Топшириқ шундай, амаки, уйингизни кўздан кечиримиз керак, - деди изқуварлар бошлиғи. - Биз ҳам сиздек обрўли одам уйида қурол сақлашига ишонгимиз келмайди!

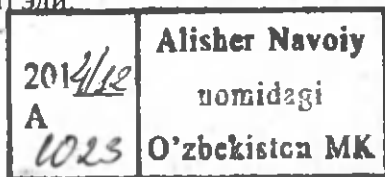
- Отангизга раҳмат, мана бу ҳақиқий мард йигитнинг гапи бўлди. Афтидан китоб кўрган одамнинг фарзандига ўхшайсиз, иним. Борганда бошлиғингизга «Ҳожи бобом маҳалланинг каттаси экан, улардан гумонсирашимиз уят», деб айтинг, хўпми!

- Амаки, бир ўзим бўлсам, гапингизни икки қилмай қайтиб кетардим. Бироқ ёнимда шерикларим бор. Шунчаки расмиятчилик учун уй ичини кўздан кечириб қўйсак. Хизматчиликда!

- Шунчаки кўздан кечириш бўлса, нима ҳам дердим, марҳамат, киринглар!

Жиноят қидирув бўлими ходимлари аввал ҳовлини, кейин уйни кўздан кечиришди. Негадир улар тўғри Акмалнинг ётоқхонасига киришди. Уй эгасини хавотир босди. Бетоқатланиб, ўзини қўйгани жой тополмай ти-

пирчилади. Изқуварлар диванни суришганида, кўрпа орасидан қўлбола тўппонча ерга тушди. Уларда шубҳа уйғонди. Гиламни кўтаришганда юмшатишган тупроққа кўзлари тушди. Акмал ташқарига чиқиб кетди. Изқуварлар белқурак билан ерни қазиди. Бу ерда хандақ борлиги тупроқнинг юмшоқ кўчишидан билиниб турарди. Акмал ҳожатхонага кирди ва тахталарни кўчириб, ўзи сиғадиган туйнук очди-да, кўчага чиқди. Йўловчи машинани тўхтатиб, автобекатга жўнади. Бу ердан такси ёллаб, Қўқонга йўл олди. Шаҳарга етиб келганида атрофни шом қоронғулиги босганди. Акмал изқуварлар ўрадан олти дона қўлбола тўппонча, ўн бешта қилич ва йигирма олти дона ханжар топишганини, ҳозирда унга нисбатан қидирув эълон қилишганини биларди. Шу сабабли бу ерда қолиши хатарли эди. Тун ярмида чегарага етиб келди. Чегара чизигини кесиб ўтишдан аввал тўхтади. Ерга ўтириб ортидаги йўлга боқди. Шу кунга қадар босиб ўтган ҳаёт йўли кўз ўнгида жонланди. Ҳар бир нарса кўзига хитойлик кимса бўлиб кўринди. У яна таскин берарди. «Бардам бўл, олға қараб юр. Ҳаммаси олдинда». Акмал бирдан кўрқиб кетди ва ўрnidан туриб йўлда давом этди. Эрталаб Хўжандга келди. Бир кеча тунаб, Душанбега қараб юрди. Бу ердагиларга «мелисаларнинг дастидан» қочиб келганини айтиб берди. Улар йўл кўрсатишди, маслаҳат беришди, Қоратегиндаги жангарилар лагерини кўрсатиб қўйишди. Шу ерда Бурҳон билан танишди. Унинг қанотида яшай бошлади. Тақдир бу ерга ҳам сиғдирмади. Бурҳон ўтда қуйиб ўлгач, Эргашнинг ҳузурига жўнади. Унинг пинжига кирди. Тўдабоши қози қилиб тайинлади. Лагерда тартиб-интизомни бузганларни, қочмоқчи бўлганларни, юртини соғинганларни шариат ҳукми билан жазоларди. Акмалнинг жангарилар тўдасига келиб қўшилишининг қисқача тафсилоти шулардан иборат эди.

Кунларнинг бирида уни холи жойда учратиб қолдим. У бир пайтлар айтган гапини яна ёдимга солди.

- Бачам, бу илтимосимиз нима бўлди, эсларидан чиқиб қолмадимми?

- Хушxabар бор, қози почча, - дедим овозимни пасайтириб.

Акмал тулкидай эшилиб, қулогини оғзимга яқинлаштирди.

- Хўш, қандай хушxabар экан, бачам? Юрагимни ўйнатмай айта қолинг.

- Сиз айтган аёлни топдим.

- О, о! Тилларига новвот? Хўш, гаплашдиларми? Ожиза завжаликка рози бўлдиларми?

- Рози бўлдилар...

- Учраштирадиларми?

- Фақат бир шарт билан.

- Бош устига.

- Буни иккимиздан ўзга одам билиши мумкин эмас.

- Шартлари шу холосми, бачам?

- Шу холос.

- Камина рози. Қачон ожизамнинг дийдорини кўрсатадилар?

- Ўзим айтаман.

- Дилимга гулғула ташлаб қўйдингиз-ку, бачам. Шу ондан эътиборан қози поччангиздан ҳаловат қочди.

- Сабр қилинг, сабрнинг таги олтин деганлар. Кампирни кўрсангиз, мени бир умр дуо қилиб ўтасиз.

- Ҳай ҳай, кампир дедиларми?

- У қадар кекса эмас, ёшлари ўттизларда!

- Ҳа, бале! Менбоп эканлар, маъқул, бачам...

Қози почча қўлларини дуога кўтарди:

- Омин, илоҳо, не ният қилган бўлсангиз муродингизга етинг, бачам!

Маҳмудов билан боғланиб, Акмални топганим, келадиган куни булоқ бўйига бошлаб боришимни айтдим. Шу кундан бошлаб Акмал менга ипсиз боғланиб қолди. Кузатувчиларнинг шубҳаланиб қолишидан чўчирдим. Маҳмудовнинг одамлари келадиган куни Акмалнинг қулоғига пичирладим.

- Қози почча, янгамиз билан гаплашдим. Кўришмоқчи бўлганингизни айтдим.

- Ҳай, ҳай. Кўндиларми?

- Зўрға кўндирдим.

- Илоҳим, юзга киринг, бу яхшилигингизни ўла ўлгунимча унутмайман, бачам! Қачон ораларини кўриш бахтига мушарраф бўламан?

- Эрталаб, хув анови қирнинг ортига ўтиб туринг. У ёғига ўзим бошлаб кетаман!

- Маъқул, бачам. Мен рози, айтган жойингизда ҳозир бўламан!

- Бировга оғиз очманг.

- Хотиржам бўлинг, тилимиз сиз ўйлагандек текинга айланавермайди.

Эртаси куни айтилган пайтда ўзига оро берган Акмал ҳеч кимга сездирмай лагердан чиқиб, мен тайинлаган жойда яшириниб турарди. Мени кўриб, беркинган жойидан чиқиб келди.

- Куёвларга ўхшаб кетибсиз-ку, қози почча?!

- Энди бачам, аёлларнинг кўнгли нозик бўлади. У ёқ, бу ёғингизга қараб олмасангиз, кўнгли қолади-да!

Акмал қишлоққа кетаётганини ҳеч кимга айтмаганига ишондим. Ҳатто соқчилар ҳам кўрмаганди. Биз булоқ томон йўл олдик. Қишлоқдан чиқиб кетаётганимизда

қози шубҳалангандек бўлди.

- Бачам, мени қаёққа олиб кетяпсиз, қишлоқ орқада қолди-ку?

- Янгамиз сиз билан қишлоқда, бутун элнинг кўз ўнгида учрашмайдилар-ку, қози почча. Сизни булоқ бўйида кутмоқдалар!

- Шундайми? Ундай бўлса қадамингизни илдамлатинг!

Булоққа етиб келдик. Қозининг кўзлари аланг-жалаңг, атроф-теваракка боқар, учрашмоқчи бўлган аёлни изларди. Бироз ўтиб, тошлар ортида турган Маҳмудовнинг одамлари чиқиб келишди. Акмалнинг кўнглига ғулғула тушди.

- Ановилар ким?

- Ўзимизникилар!

- Нотаниш одамлар, мен уларни лагерда ҳеч қачон кўрмаганман!

- Хавотир олманг, қози почча, булар ҳақиқатдан ҳам ўзимизникилар!

Маҳмудовнинг одамлари яқин келишди.

- Шунча пайт қонундан яшириниб юргангиз етар, - деди улардан бири. - Энди юртга қайтамиз. Қилган гуноҳ ва айбларингизни ўз тилингиз билан халқимизга сўзлаб берасиз!

Акмал қўлга тушганини сизди, қаршилик кўрсатиш фойдасизлигини тушунди...

Лагерга қайтганимда соқчилар Баширнинг одами мени сўраётганини айтишди. Бундай ҳолларга кўникиб қолгандим. Кўрқувдан ҳам, ўлимдан ҳам, қийноғу-азоблардан ҳам чўчимай қолгандим. Қилаётган ишларим, айниқса, ашаддий ватанфурушлардан қасос олаётганим, уларни тутиб, ватанга қайтараётганимдан юрагим ёришарди.

Соқчи мени ўзи билан олиб кетди. Эрталаб Ҳиротга етиб бордик. Башир қўлимга пакет тутқазди.

- Буни ўзинг таниган одамга топшир! У ссни аввалги жойда кутяпти! - деди дилтанг оҳангда.

Пакетни олиб, ортимга қайтдим. Икки кун йўл босишим керак эди. Кечки пайт Маҳмудовга хабар жўнатдим.

- Башир қўлимга пакет топширди. Уни аввалги таниш одамнинг қўлига топширишим керак экан.

- Учрашув жойини айт?

- Аввалги жойда.

- Яхши, пакетни топширавер!

У бошқа гап айтмади. Нега бундай қилганини тушунмадим. Мен не машаққат ва азоблар билан олиб бораётган пакет наҳотки, унга аҳамиятсиз бўлса, деб аччиқландим. Рўҳим тушиб кетди. Айтилган жойда мен бир пайтлар учрашган, ўзимга ўхшаган қора одам кутиб турарди. У қўлимдан пакетни олди ва бир сўз айтмай, ўзини тоғлар ичига урди.

ЖАЛОЛОБОД

Лагерга келган беш нафар толибонлар Юнус Холисининг ишончли одамлари эканлиги ҳаммага аён бўлди. Улар Эргашни кўпчилик ўртасида сўроқ қилишди.

- Йигитларингиз ичида устара тиғи отиш билан ким шуғулланган?

Тўдабошининг кути учиб, рангидан қон қочган бўлсада, ўзини йўқотиб қўймади. Толибонларнинг нима мақсадда бундай савол берганларини тушунди. Лагерга яқин жойда бўйнига тиғ санчилган мурдаларнинг топилиши, қурол ортган машинани портлатиб юборилиши уни ваҳимага солиб қўйганди. Улар айтган одам йигитлари ичида бўлса, бошига қандай савдо тушишини яхши биларди.

- Сизлар гумон қилаётган кимсани мен ҳам кўпдан

бери изламоқдаман! Афсуски, тополмаяпман.

Эргашнинг сўзига толибонлар ишонишмади.

- Бу гапингизга биз ишонмаймиз!

- Йигитларимнинг ҳар бири менга беш панжамдай аён.

Уларнинг ҳаммаси чиғиримдан ўтган!

- Саволимиз жиддий!

- Менинг жавобим ҳам жиддий!

Толибонлар бир-бирлари билан кўз уриштириб олишди.

- Афсуски, синоларингизни (аскарларингизни) яхши билмас экансиз, - деди сўроқ қилаётган қора саллал кимса. - Бизга Бўрон билан ўша куни машинага қурол юклаган йигитни топиб беринг?

- Улардан ўринсиз шубҳаланяпсизлар. Бўрон шу ерлик, менинг ёрдамчим, Башир жанобларига садоқат билан хизмат қилмоқда!

- Кўлимизда ҳар иккисининг одамларимизни ўлдиришда ва машинани портлатишда иштирок этганлигини тасдиқловчи далилларимиз бор!

Эргашнинг тили айланмай қолди. Ўртада бўлиб-ўтган гап-сўзлардан кейин атрофдагилар бир-бирлари билан кўз уриштириб олишди. Очиги, ўзим ҳам уларнинг менадан гумонсирашларини кутмагандим. Айбдор деб билишларига қандай асос топишдийкин? Кимнинг назари тушган? Юк ортган одамларнинг ҳаммаси ўлиб кетганди-ку?

Толибонлар тўдабошининг қаршилигига қарамай, Мурод иккимизнинг қўлларимизни боғлаб, бир-биримиз билан гаплашмаслигимиз учун тескари ўтқазиб, идораларига олиб кетишди. Хаёлимдан ҳар турли ўйлар кечарди. Гувоҳ билан юзма-юз қилишса, ўзимни қандай оқлайман? Гуноҳим йўқлигини исботлашга бирорта арзирли сабаб топа оламанми? Сўроқ тегирмонидан чиқиб кетишим ва уларни ишонтирадиган баҳона хаёлимга

келмасди. Толибонлар шубҳаланган одамларини аяб ўтиришмайди. Жазолари Эргашникидан оғир. Аввал қийнашади, кейин қилич солиб, жисмингни нимта-нимта қилиб, жонингни олишади. Мен топадиган баҳона Мурод иккимизни ана шу қилич домидан сақлаб қолиши керак. Машинадан ташлаб қочишнинг иложи йўқ. Қўлим боғланган, икки ёнимда қуролли жангчилар қимирлашимга имкон бермай ўтирибди.

Шаҳарга ярим тунда етиб келдик. Бизни кичкинагина уйга олиб киришди. Деворга осилган иккита тош фонар хонани ёритиб турарди. Бошларига қора салла ўраган, эгниларига қора кийим кийган олти нафар барзанги бизни кўриб жонланишди. Уларнинг афти-ангори, важохатлари қўрқинчли эди. Айбимизни бўйнимизга олсак ҳам, тонсак ҳам, бу одамларнинг қўлидан омон чиқмаслигимизга ақлим етди. Муроднинг ранги оқариб кетганди.

- Қайси биринг устара тиғи отиш билан шуғуллангансан? - савол ташлади ўтирганлардан бири.

- Бундай ишлар бизнинг қўлимиздан келмайди! - дея жавоб бердим.

Мен кўпроқ ўзимга ва зехн-идрокимга умид боғлашим керак. Бунинг учун аввало айтадиган гапларимни пухта ўйлаб олишим керак эди.

- Ораларингда шундай иш билан шуғулланадиганлар борми?

- Беҳабармиз, тақсир?

- Сен ҳамма нарсани биласан, фақат яширяпсан! Агар бу ердан тирик чиқиб кетишни истасанг, одамларимизни ким ўлдирганини, машинани портлатишга ким буйруқ берганини айтасан!

- Билганимни айтдим, тақсир...

- Ёлғон гапирма, ит! - жеркиди иккинчи толибон.

- Бизнинг гумонимиз икковингдан. Бу ишни сенлар қилгансан! Гапир, одамларимизни қайси биринг ўлдирдинг?! Сенларга ким топшириқ берган?

- Ўлимдан хабарим бор, аммо бу ишлардан беҳабарман!

- Айтишни истамдинг, ўзингдан кўр!

Ўтирганлардан бири ўрnidан туриб олдимга келди. Ёнидан ханжарини олди.

- Ростини гапир, итвачча, алдасанг кўзларингни ўйиб оламан!

Пўлат ханжар кўз қорачиқларим олдида ялтираб турарди. У жим қолди, ниманидир кутарди. Вужудимдан совуқ тер чиқди. Юрагим кўкрагимни ёриб чиқиб кетадигандек гурсиллаб урарди. Ёнимда турган Мурод хаёлимга келди. «Ҳамма ишни шу қилган», десам бас, омон қоламан. Гранатомётни қаерга яширганини, жангариларни қаерга кўмганини биламан. Бироқ бировга қилинган хиёнатнинг азоблари бир умрга виждонимни қийнашидан кўрқардим. Борди-ю, бу саволни Муродга беришганда у қандай жавоб қайтарарди? Мени сотармиди? Сотарди! Ватанни сотган одам тирик қолиш учун ҳамма нарсага тайёр. «Устара тиғи отиб, одамларингизни ўлдирган, машинага портлатгич моддани солган мана шу, истасаларинг буни исботлаб бераман», деса бас, унинг сўзига ишонишади. Шу ондаёқ қаршимда турган хунхўрнинг ханжари бўйнимга эмас, юрагимга санчиллади.

Жангари ҳамон қон иси келаётган ханжарни кўзларимга яқинлаштириб, мендан жавоб кутарди. Сукутга чўмиб хато қилганим, атрофимдагиларнинг шубҳасини кучайтираётганимни бирдан тушуниб етдим. Улардан бири жонимга оро кирди ва бир оғиз сўзи ханжар тутган кимсанинг қўлларини пастга туширишга мажбур қилди.

- Агар бу ишни сен қилмаган бўлсанг, унда ким қилганини айтиб бер? Сени яхши биламиз, бизга хизмат

қилипсан. Лагердаги ишлардан хабардор бўлишинг керак. Бекорга Башир жаноблари сени Эргашбойга ёрдамчи қилиб тайинламаган. Ўша пайтда машина ёнида турганингни кўрган одамларимиздан бири тирик. Афсуски, ҳозир операция столида ётибди. Сенларни бизга ўша айтди. Сени сўроқ қилиб ўтирмаймиз. Яхшиликча ўз тилингни билан айбингга иқроор бўл. Ким топшириқ берганини айт!

Унинг саволларидан ҳақиқий айбдорнинг ким эканлигини, ҳатто бизни «кўрган» одам ҳам аслида айбдорни билмаслигини, шунчаки шубҳаланиб, сўроқ қилишгаётганини сезиб қолдим.

- Ўша куни машина олдида турганим рост, аммо уни ким портлатганидан беҳабарман, - деб жавоб қайтардим.

- Ҳа, ит эмган шайтон, шеригингни сотгинг келмаяптими?

Жангари эшик олдида турган соқчига имо қилди. У бош ирғаб, ташқарига чиқиб кетди. Бироз ўтиб ёшгина чақалоқни кўтариб кирди. Юрагим шув этиб, вужудимни қалтироқ босди. Толибон болани ерга ётқизди. Шунда уни танидим. Бу менинг ўғлим эди.

- Танидингми? - савол ташлади сўроқ қилаётган кимса совуқ жилмайиб.

Соқчи боланинг кийимларини ечиб, яланғочлади. Ўғлим уйғониб кетди ва йиғлаб бошлади. У томон талпиндим. Бироқ кўзим аралаш юзимга тушган муштдан ерга йиқилдим. Бир оз ўтиб ўзимга келдим. Шу пайтда бадани қизариб, кейин кўкариб бораётган ўғлим аввалгидан қаттиқроқ додларди.

- Агар болангни яхши кўрсанг бизга ҳақиқатни айт!

Қулоқларимга қўлларини мушт қилиб, оёқларини типирчилатиб йиғлаётган жигаримнинг фарёидан бошқа товуш кирмасди. Уни бағримга олишга талпинардим.

Толибонлар қўлларимни қайириб, мени ерга тиз чўктиришди. Қимирлашимга имкон беришмади.

- Болангга раҳминг келса, шеригингни айт?! - бояги саволни такрорлади улардан бири.

Бир оғиз сўзим фарзандимни ўлимдан сақлаб қолиш учун кифоя. Муродга қараб ишора қилсам, болам бағримда бўлади.

Толибонлар мендан жавоб ололмагач, яна соқчига ишора қилишди. У ташқаридан тоғора кўтариб кирди. Ичида қип-қизил чўғ ловуллаб турарди. Соқчи боламининг оёғидан ушлаб, калласини пастга қилиб, иссиққа яқинлаштирди. Қайноқ ҳовур шу заҳотиёқ таъсир қилди.

- Айтмагунингча болангнинг боши пастга тушаверади. Охири чўғ устига ташлаб юборамиз!

Бошига иссиқ ҳовур урилган ўғлим бор овози ила чинқариб йиғларди. Унинг сочлари сарғайиб, калласи қип-қизил тусга кирди. Толибоннинг кўзи менда бўлсада, қўлидаги гўдакни тобора пастга туширар, иссиққа чидаёлмаган болам типирчилаб чинқарарди. Назаримда нафаси ичига тушиб ўлиб қоладигандек эди. Ўтирганлар кўзларини менда узишмасди. Улар тилга киришимни ва топшириқ берган одамнинг кимлигини айтишимни кутишарди. Бу кимсалардан раҳм-шафқат кутиб бўлмайди. Одам ўлдириш, тириклай ўтда ёқиб юбориш уларга оддий ҳол. Узимни қандай аҳволга тушганимни айтиб беролмайман. Қутурган ҳайвондек бўкириб, қўлларимни қайириб, елкамдан босиб турган соқчиларнинг чангалидан чиқиб, икки қадам нарида биғиллаб йиғлаётган боламининг бошини қайноқ чўққа тутиб турган толибоннинг олдига етиб боришга, унинг қўлидан зурриёдимни тортиб олиш учун талпинардим.

Қўлимдан ҳеч нарса келмагач, чордона қуриб ўтирганларга юзландим. Улар менинг ҳаракатларимдан ўзла-

ри кутаётган саволга жавоб бермоқчи бўлганимни сезишди. Қуруқшаб қолган оғзимни очишга улгурмадим.

- Болани қийнаманглар!

Бу Муроднинг овози эди. У мендан аввал тилга кирганди. Унга қарадим. Мурод мен танимайдиган бошқа одам қиёфасига кирганди.

- Учала одамларингнинг бўйнига устара тиғи қадаган, машинани портлатган менман! Бу ярамас ўшанда халақит қилмаганида, иккита минани жойлаган бўлардим.

- Сенга ким топшириқ берганди? - шошиб савол берди толибонлардан бири.

- Виждоним!

- Бу ердаги шерикларинг кимлар?

- Ҳеч кимни ўзимга шерик қилмаганман. Мақсадим манови малайларингни ва ювиндихўр Эргашни ўлдириш эди! Бугун бўлмаса, эртага шерикларим буни ҳам, тўдабошини ҳам ўлдиради!

- Сен кимга қарши курашмоқчисан?

- Сен каби қон сўргувчиларга!

Қўлларимни қайириб турган жангарилар шеригимга қарашди. Ҳамманинг кўзи Муродда эди. Соқчилар бирдан мени қўйиб юборишди ва Муродга ташланишди. У нима деганини, айтган гапи учун толибонлар қандай жазолашини яхши тушунарди. Қийноқлардан чўчимай, боламнинг ҳаётини сақлаб қолиш мақсадида бутун айбни гарданига олди. Мен ўрнимдан туриб, ҳамон биғиллаб йиғлаётган, чўгдан бадани жиш бўлиб, қизариб кетган боламини соқчининг қўлидан юлиб олдим. Унинг қайноқ танасини бағримга босдим. Муродга қарашни унутган эканман. Болам билан овуниб турганимда, у оёғим остига йиқилди. Кўксига қадалган ханжарга кўзим тушди. Мурод соқчининг қўлидаги ханжарни юлиб олиб, юрагига санчганди...

АФҒОНИСТОН

Башир соқчиларнинг ҳамроҳлигида Юнус Холиснинг қароргоҳига етиб келди. У Баширнинг бу ерга келишини хаёлига келтирмаганди. Турқини кўрганида, юраги орқ-ага тортиб кетди.

- Бўрондан шубҳаланганингизнинг сабабини менга тушунтириб берсангиз? - деди ғазабини ичига ютиб. - У икки йилдан бери менинг назоратимда. Шу пайтгача бирорта ноҳўя ҳаракат қилганини пайқамаяндим.

- Каминани маъзур тутинг, Башир жаноблари. Англашилмовчилик бўлди. Бизга гувоҳлик берган жангчининг маълум қилишича, қурол юклаган машинанинг ёнида Бўрон бўлган экан.

- Унинг бўлиши табиий. У қуролларни манзилга беҳатар етиб бориши учун қайғурган.

- Биз ўтказган терговдан кейин фикрингиз асосли эканлигига ишонч ҳосил қилдик.

- Хўш, машинага портловчи мосламани ким қўйган экан?

- Мурод!

- Мурод?!

- Шундай, у Эргашнинг одамларидан бири. Қилган айбини тан олди.

- Уни мен кўришим керак!

- Бахтга қарши юрагига ўзи пичоқ урди.

- Бўрон қаерда?

- Шу ерда! Боласининг олдида. Менимча, у энди бизга ишлашдан бош тортса керак. Одамларим уни керагидан ортиқроқ жазолаб юборишди. Агар келмаганингизда, уни боласига қўшиб гумдон қилардик!

- Сизга керак бўлмаса, бизга керак. Усама бин Ладен

жаноблари мулла Умар ҳазратларига муҳим топшириқ берганлар. Шу топшириқни шахсан сиз ўлдирмоқчи бўлган йигит бажариши керак.

Усама бин Ладеннинг номини эшитган Юнус Холиснинг юраги товонига тушиб кетди.

- Шундайми? - деди ранги ўчиб. - Унда мен ҳозироқ Бўрондан кечирим сўрайман...

- Ҳожати йўқ! Ўзим гаплашаман. Йўл бошланг!

- Бироз сабр қилсангиз бўларди, - тили курмакланди Юнус Холиснинг. - У қаттиқ ҳаяжонда. Одамларим боласини ҳам озгина қийнашганди.

- Ҳали гўдакка озор етказдингизми? Билиб қўйинг, агар Бўрон қочадиган бўлса ёки топширигимизни бажаришдан бош тортса, бу ишингиз учун шахсан мулла Умар ҳазратларига жавоб беришингизга тўғри келади.

Юнус Холис ҳаменини кавлади.

- Тақсир, сиз билан эски қадрдонмиз. Бу ишлардан ҳазратимнинг беҳабар бўлганлари маъқул...

Холис кафтидаги пулларни Баширнинг чўнтагига солиб қўйди.

Ўғлимнинг сочлари иссиқдан куйиб, териси қизариб, айрим жойлари шилиниб кетганди. Қип-қизил этдан қон аралаш суюқлик оқарди. Мен унга Ёдгор, деб исм қўйгандим. Болам бағримда бўлса-да, танасига етказилган озордан биғиллаб йиғларди. Қўрқувдан катта-катта бўлиб кетган мунчоқдек кўзларидан қийналаётганини билиб, юрагим сим-сим оғрирди. Ўғлимни юпатадиган, дардига малҳам бўладиган сўз бисотимдан топилмасди. Жонига оро кирадиган бу доктор эди. Зудлик билан уни касалхонага олиб бориш, жароҳатларига малҳам сурташ ва оғриқ

қолдирадиган дориларни бериш лозим эди. Ёдгорни бағримга босиб, ташқарига чиқдим. Башир билан остонада учрашдик. Унинг совуқ башарасига тупуриб ташлашга тайёр эдим. Важоҳатимни кўриб, аҳволимни тушунди.

- Ортимдан юр! - деди.

Издан эргашидим. Ташқарида унинг машинаси турарди. Соқчилар қимирлаб қолишди.

- Касалхонага чуди! - у ҳайдовчисига шундай топшириқ берди. Икки машина ўртасидаги «Тойота»га чиқдим. Ўғлим ҳамон йиғларди. Юпатиш учун сўз қилмасди.

Ўн беш дақиқалардан кейин касалхонага етиб бордик. Шифокорлар боламни қўлимдан олишди ва ичкарига олиб кириб кетишди. Башир ҳам уларга эргашиди. Мени эса ичкарига қўйишмади. Эшикка яқин турганим учун Ёдгорнинг овози қулоғимга чалиниб турарди. Ўн дақиқалар ўтиб, тинчиб қолди. Керакли муолажалардан кейин жони ором олган бўлса керак.

- Боланг тузалгунча шу ерда қоласан! - ичкаридан чиққан Башир менга шундай деди. - Докторлар сенга ҳам жой қилиб беришади.

Ёрдами учун Баширга миннатдорчилик билдирдим.

- Боланг тузалгач, уни шу ерда олиб қоламиз. Энагалар тайинлайман, уни парвариш қилишади.

- Мен уни бу ерда қолдиролмайман, - эътироз билдирдим.

- Биламан, ҳозир кўнглингга қил ҳам сиғмайди. Аммо айтишга мажбурман. Мулла Умар жаноблари сенга муҳим топшириқ бермоқчилар.

- Қандай топшириқ экан? - юрагимдаги қизиқиш шундай саволни беришга мажбур қилди.

- Бу ҳақда кейин гаплашамиз!

- Агар мумкин бўлса, мен уйимга кетаман!

- Ўғлингга ким қарайди?

- Тоғаси!

Башир бир зум жим турди-да, деди:

- Буни ўйлаб кўрамиз, - деди ва ташқарига чиқиб кетди.

Икки кун ичида ўғлимнинг аҳволи анча яхшиланиб қолди. Лекин аввалгидек қувноқ ҳамда ўйинқароқ эмасди. Кўзларида муҳрланиб қолган кўрқувнинг шарпаси акс этарди. Бағримдан чиқишни истамасди. Митти қўлчалари билан қучоқлаб ухларди. Тушларига юзини соқол босган, қўлларида олов тутган кимсалар кирса керак-ки, баъзида алаҳсирарди, айрим пайтлар чўчиб тушарди. Чинқириб йиғларди. Шунда у мени аввалгидан маҳкамроқ қучоқлар, юзини кўкрагимга босарди. Аҳволини кўриб, юрагим баттар эзилиб, ўзимни қўлга ололмай, йиғлаб юборардим. Кичкинагина гўдакни азоблаган кимсаларга қарши нафратим аввалгидан кучлироқ аланга оларди.

Учинчи куни Башир келди.

- Докторлар билан гаплашдим, - деди у ўғлимга қараб.

- Болангнинг аҳволи яхши экан. Бемалол уйга олиб кетишинг мумкин.

- Ҳозироқ жўнайман!

- Ташқарида сени машина кутиб турибди. Ўғлингни тоғасига топшириб, тезда орқага қайтасан!

- Нега?

- Топшириқ шундай!

- Мен...

- Кенгашда ичган қасамингни унутма!

Ўйланиб қолдим. Баширнинг таклифини рад этсам, у бошимга бундан-да баттар мусибатларни солишга тайёр. Фарзандимни нақадар яхши кўришимни биледи.

- Тўдабошига учрайми?

- Ҳожати йўқ, яхшиси кўзига кўринма!

- Топшириқ олганимни билмагани маъқул...

- Буни мен ҳам истамайман. Назаримда қайтиб борма-

ганингдан кейин қандай хулосага келишни ўзи яхши билади...

Ноилож машинага ўтирдим. Калламда биргина савол айланарди: «Мулла Умар менга қандай топшириқ бермоқчи?»

Оёғим Афғонистон тупроғида турганлиги боис, Башир томонидан бериладиган ҳар қандай топшириқни бирорта баҳона-ю сабаб ишлатмасдан бажаришга мажбур эдим. Модомики, унинг сўзини рад этиб, лагерга қайтадиган бўлсам, Эргаш ва унинг яқин одамлари мени қандай кутиб олишларини яхши билардим. Мулла Умардек одамга қарашли бўлган қурол-аслаҳа юклаган машинани портлатиб юборишда айбланган гумондорни қучоқ очиб кутиб олмасликлари беш қўлимдек аён эди.

Таклифни қабул қилган бўлишимга қарамай, Башир мени «қочиб кетади», деган шубҳада ўзининг машиналаридан бирига ўтқазиб, Саманганга жўнатди. Йўлда хаёлимдан турли-туман ўйлар ўтди. Ёдгорни эртaroқ ватанимга жўнатиб юбормаганимдан афсусландим. Энди эса имкониятни бой бергандим. Алоқа воситаларим лагерда - тошлар орасида қолиб кетганди. Икки ҳафтадан буён Маҳмудов билан гаплашмаганим учун у қандай хаёлларга бордийкин? Нима қилиб бўлмасин, тирикчилигимни билдириб қўйишим керак.

Қишлоққа кириб келганимизда, оқшом қоронғулиги тушганди. Валий уйда экан.

- Мен зарур иш билан Қобулга кетяпман. Қачон қайтишимни билмайман. Ўғлимни сенга, сени Худога топширдим, - дедим.

- Хавотир олманг, келгунингизча ўғлингизни кўз қорачиғимдек асрайман!

- Мен тўғримда бирортаси суриштириб келса, кўрмадим, деб айтгин!

- Тушундим!

Ёдгорнинг боши бинт билан ўраб қўйилганидан Валий ташвишланди.

- Чўғ атрофида ўйнаётиб, йиқилиб тушибди. Ҳар куни мана бу маздан куйган жойига суртаб турасан, - деб халтамдаги малҳамни унинг қўлига тутқаздим.

Ўғлим бағримни тарк этгиси келмай, қўйлагимдан маҳкам чангаллаб олганди. Ортимга қайрилдиму, кўча томон чопдим. Машинага ўтираётганимда ҳам боламнинг овози қулоғимга чалиниб турди.

- Тезроқ ҳайда! - дея ҳайдовчига буюрдим.

У машинасини шамол каби елдириб кетди. Ортимиздан чанг қувди. Ана шу ғубор ичида ўғлим чопқиллаб келаётгандек туюлди.

Эрталаб Баширнинг қароргоҳига етиб келдик. Ичкарига кирдим. Хонада учта нотаниш одамлар ўтирарди. Мени кўриб ўринларидан туришди.

- Бу киши Усама бин Ладен жанобларининг ёрдамчилари Носир ал Баҳрий бўладилар, - Башир ёнида ўтирган ўзи тенги одамга ишора қилди. Кейин қуйроқдаги икки йигитга ишора қилди. Улар нари борса мендан икки-уч ёш катта эди. - Булар сенинг ёрдамчиларинг!

Мен бош ирғаб қўйдим. Йигитларнинг гавдасидан, пайларининг таранглигидан ҳамда қоматларининг тик тутишларидан уларни узоқ муддат жисмоний тайёргарликдан ўтганини билиш мумкин эди. Башир уларга қарата:

- Энди сизларга рухсат, эрталаб шу ерда кўришамиз! - деди.

Йигитлар ўринларидан туришди.

- Яқинда Зелимхон жаноблари бин Ладен ҳазратларидан жуда катта миқдорда маблағ, қурол-аслаҳа сўради. Ҳазратим унинг талабини қондириб, эллик миллион

доллар ажратдилар. Жаноблари мулла Умарга «Чеченистонга маблағни бизнинг ишончли одамимиз олиб борсин, нима мақсадда сарф қилинаётганидан бизни хабардор қилиб туради», деб тайинлабдилар. Биз узоқ муддат бош қотириб, сенинг номзодингни маъқулладик.

- Яндарбисев илгари ҳам жанобларидан катта миқдорда маблағ олганди. Бироқ бизнинг одамларимизнинг маълум қилишича, у пулларни бошқа ишларга сарф қилиб юборган. Сенинг вазифанг Зелимхон пулларни қандай ишларга сарф қилаётганини аниқлаш эмас, балки унинг ишончига кириш, атрофида бўлаётган ишлардан бизни хабардор қилиб туриш. Зелимхон мулла Умар жаноблари билан бўлиб ўтган учрашувда рус давлатининг раҳбари Борис Ельцин билан юзма-юз мулоқот ўтказиб, уни Чеченистон давлати ҳудудидан аскарларини олиб чиқиб кетиш ва янги давлатнинг ички ишларига аралашмаслик, унинг мустақиллигини тан олишга рози қилишга ваъда берганди. Афсуски, шу пайтгача у ваъдасининг улдасидан чиқмади. Зелимхоннинг Борис Ельцин билан бўладиган учрашуви нима сабабдан кечиктирилмоқда? Нима тўсқинлик қилмоқда бунга? Чеченларнинг Зелимхонга бўлган ишончи қандай? Мана шу нарсаларни аниқлаш сенинг вазифанг!

- Борган кунингоқ қўл телефони сотиб оласан. Жўнашинг олдидан биз сенга одамимизнинг телефон рақамларини берамиз. Зелимхон қачон Ельцин билан учрашадди? Учрашувда кимлар иштирок этади? Қандай масалалар кўрилади? Ҳар якшанба куни бизнинг одамимизни бу янгиликлардан огоҳ қилиб турасан.

- Демак, асосий вазифа пулнинг қандай мақсадга ишлатилаётганини назорат қилиш эмас!

- Мени тўғри тушунибсан. Лекин улар сенинг хатти-ҳаракатларингдан пул билан қизиқаётган, деб ўйлашсин!

- Зелимхон мени яқинига йўлатмаслиги мумкин...

- Йўқ, биз у билан тузган шартномамизда сен ҳамиша ёнида олиб юришга ваъда берган! Бундай имконият шу пайтгача бирорта одамимизга насиб қилмаган!

Чеченистондаги вазият бу ердагидан оғир эканлигини билардим. У ерга жўнаб кетадиган бўлсам, Афғонистонга соғ-омон қайтиб келишимга буларнинг бирортаси кафолат бера олмайди.

- Бояги йигитлар сенинг ёрдамчиларинг, - Баширнинг сўзи хаёлимни бўлди. - Бироқ биз уларга сенга айтган гапларни айтмадик. Пулни шахсан ўзинг Яндарбисвнинг қўлига топширасан!

- Эллик миллион долларни ўзим билан олиб кетиш хатарли, - дедим.

Нашр ал Баҳрий олдимга яқин келди.

- Биз сенга нақд пул бермаймиз. Юз купюралик тамғани олиб ктасан.

- Қачон йўлга чиқамиз? - сўрадим.

- Эртага Туркияга жўнайсизлар. Одамимиз сизларни кутиб олади ва Озарбайжонга кузатиб қўяди. У ерда ҳам одамларимиздан бири сизларни кутиб олади. Унинг ҳамроҳлигида Грузия чегарасидан Чеченистонга ўтасизлар.

- Мен у ерда узоқ қолиб кстаманми?

Саволим ёқмади чоғи, Носир ал Баҳрийнинг қошлари чимирилди.

- Қайтишга топшириқ бўлмагунча, Яндарбиев билан бирга бўласан!

Башир мени ташқаригача кузатиб қўйди. Хайрлашаётиб, қулоғимга шивирлади:

- Шерикларингга ҳушёр бўл. Ножўя қадам ташлайдиган бўлишса, йўлдаёқ қолдир...

Мен зиммамга оғир вазифа юкланганлигини тушундим.

Амирийни ёлғиз қолдириб, ташқарига чиққан Башир соқчиларига Қундуз шаҳрига жўнаш зарурлигини маълум қилди. Кутилмаган сафардан соқчилар ҳайрон бўлишмади, ўз хўжайинларининг вақти-бевақт фикрини ўзгартириб туришини яхши билишарди ва бунга кўникиб ҳам қолишганди. Улар Баширнинг машинасини ўртага олиб, йўлга тушишди.

Ҳужжатларнинг сирли ғойиб бўлиши қўпоровчилик ишлари бошлиғининг амалга оширмақчи бўлган барча мақсадларини остин-устун қилиб ташлаш билан бир қаторда, ортида турган одамларнинг кимлигини билиш истаги ҳам безовта қиларди. Гўзал ҳужжатларни қайсидир давлатнинг махфий хизмат идорасига топширмақчи бўлган. Улар қизга ҳужжатлардан нусха кўчиришни ўргатишибди-ю, бироқ «бармогингни бўёқ суртилган лабингга теккиза кўрмагин», дея маслаҳат беришмабди-да», деб ўзича фикр юритарди.

«Гўзалга топшириқ берган ким? Кенгашнинг узоқ йиллар давомида ишлаб чиқилган махфий режаларидан ва булар Чегечининг қўлида сақланаётганидан ким огоҳ эди? Башир бу саволларга жавоб изларди ва «Бу руслар билан ўзбекларнинг иши! Ахир ягона мақсад Россия ва Ўрта Осиё республикаларига қарши қаратилган-ку. Россиядаги стратегик аҳамиятга эга бўлган муҳим объектларнинг кулини кўкка совориш, Чеченистонни ишғол қилиш, чегарани кесиб ўтадиган яширин йўллар схемаси, мамлакат ичига ташланадиган кучларнинг қаерларда, нима ишлар қилиши, Ўрта Осиё республикаларида эса миллатлар ўртасида диний ва миллий можароларни келтириб чиқаришга мўлжалланган дастур, албатта, уларни мунта-

зам қизиқтириб келган. Қолаверса, Россияда ҳам, Ўрта Осиё республикаларида ҳам қўлга тушган кимсалардан топшириқ олишганини сайрашган. Чуваланиб кетган ипнинг учи Амирий томонидан тузилган кенгашга келиб тақалган Балки унинг изига тушган айғоқчилар чолни изма-из бу ерга ҳам кузатиб келишгандир? Хужжатларни қўлга киритмоқчи бўлганлар Гўзални узоқ ўрганишган ва ниҳоят, уни ишга солишган. Бу ишда ўзини покистонликман, деб таништирган йигитнинг қўли бўлса ажаб эмас», деб ўйларди Башир...

Хужжат йўқолдими, хотиржам яшаш мумкин эмас. Ундаги маълумотларнинг ошкор бўлиши Амирий каби Баширни ҳам дунё аҳлига қонхўр қилиб кўрсатишга етарли далил бўла олади. Бундай режаларни ишлаб чиққан лойиҳачилар ҳам охир-оқибат ўз ажаллари билан ўлмаслигини Башир яхши тушунади.

Баширнинг Қундуз вилоятига қилаётган сафаридан кўзланган асосий мақсади - бир пайтлар «Мен Бишкекни олов ичида кўргим келяпти», деб ичган қасамини бажариш эди. Ахир шу кунгача у ерда олов ёнмади.

У аста-секин қоронғулик чўкаётган, йўл четида мажакланиб кетган танклар, замбараклар, снаряд ва бомбалар тушиб, хандақлар ҳосил бўлган паст-баландликларга боқиб борар экан, хаёлидан шуларни ўтказарди. Тоғлар орасидаги лагерга етиб келганида тун ярим бўлганди. Уни йўриқчилар кутиб олишди. Башир чарчаган бўлишига қарамай, зудлик билан орқага қайтиши лозим эди. Чодирга киргач, бир пиёла қаҳва келтиришларини сўради. Лагерь бошлиғи билан амалга оширилиши лозим бўлган операция тўғрисида суҳбатлашишди.

- Йигитларингдан йигирма нафарини ажратасан, - деди у бошлиққа. - Улар Ўшга жўнашади.

- Қачон? - сўради лагерь бошлиғи.

- Бу ҳақда уч-тўрт кундан кейин ўзим сенга қўнгироқ қиламан! Унгача сен йигитларни танлашинг ва улар билан тушунтириш ишларини олиб боришинг лозим.

- Уларнинг хизмат ҳақларини ким тўлайди?

- Пулни мен бераман! Фақат топшириқни мен кутганимдек бажаришлари шарт!

- Хотиржам бўлинг, Башир жаноблари, одамларим сизни хурсанд қиладиган даражада ишлашади. Фақат олдиндан ҳақларини тўлаб қўйсак бас!

Башир бошлиқнинг таклифини ўйлаб ўтирмади.

- Аввал ярмини тўлайман, топшириқни бажариб қайтганларидан сўнг қолганини олишади. Мен вертолёт билан бир миллион доллар жўнатаман. Йигитларингга тақсимлаб берасан!

- Улар неча кун туришади?

Хонага хизматкор кириб келди. Бироқ қизгин суҳбатга берилиб кетган Башир ва лагерь бошлиғи унга аҳамият беришмади.

- Улар топшириқни бажариб, орқага қайтишади. Бу ишда бизнинг қўлимиз борлигини ҳеч ким билмаслиги лозим.

- Қандай топшириқ бажаришади?

- Одамлар ичига кириб миллатлар ҳамда элатлар ўртасида диний, миллий низоларни юзага келтирадиган тарғибот ишларини олиб боришади. Уруш чиқаришади, қон тўкилиши шарт.

- Тушунарли!

- Унутма, одамларингни бирортаси қўлга тушиши мумкин эмас. Ҳатто ўлганлар ҳам. Шунда биздан ҳеч ким гумон қилолмайди.

- Биз бунга «Соқов» операцияси, деб номлар эканмизда.

Хизматкор қаҳвани стол устига қўйгандагина Башир хонада бегона одам борлигини сездди. Қаҳвани ичиб

бўлгач, у орқага қайтишини айтди.

- Мана бу Ўш шаҳрининг харитаси. Қизил рангдаги халқалар одамларинг тўхтайдиган жой. Қора чизиклар эса улар бажарадиган ишлар, - Башир қўлидаги қоғозни лагерь бошлигининг қўлига топшириб ташқарига чиқди. Тонг ёришиб қолганди.

Башир тушга яқин Қобулга стиб келди. Қароргоҳига кириб, соқчиларга дам олишга рухсат берди.

Ёрдамчилари совуқ хабар билан қарши олишларини Башир хаёлига келтирмаганди. Уларнинг кўзларидан қандайдир нохушлик бўлганини ва буни айтишга ийманиб туришганини сезди.

- Нима гап?

- Бугун тунда ҳазратни ўғирлаб кетишибди, - деди ёрдамчилардан бири.

Баширнинг рангида қон қолмади.

- Ким?

- Ҳозирча аниқлолмаёпсиз, одамларимиз суриштириб юришибди?

- Сенларнинг кўзинг қаерда эди?

- Хонага кирганимизда унинг кийим-кечаклари сочилиб ётган экан. Ҳатто оёқ кийимини ҳам қолдириб кетибди. Буюмлари ағдар-тўнтар қилиб ташланган!

Башир ярадор одамдай ингради.

- Уни бу юртдан тириклай олиб чиқиб кетишолмайди. Одамларимизга хабар қилинглар! Зудлик билан қўлга олиб, бизга топширишсин!

У асабий ҳолатда ташқарига чиқди. Бир дарди икки бўлган Башир мулла Умарнинг мудофаа ишлари бўйича вазири билан учрашиши лозим эди. Машинаси томон борар экан, бир неча қадам нарида зимдан тикилиб турган одамни кўриб қолди. Унинг қора соқоли, чўзинчоқ юзи, салласининг остидан кўриниб турган оппоқ пешонаси ва

маҳаллий одамларникига мутлақо ўхшамайдиган кўзлари танишдек туюлди, аммо тўхташга, нотаниш кимсага қайтадан нигоҳ ташлашга фурсати йўқ эди. Машинага ўтириши биланоқ ҳайдовчига вазирнинг қароргоҳига ҳайдашни буюрди. «Тойота» жойидан жилганида уяна бир бор ортига ўгирилди ва қорайтирилган ойнадан ўша нотаниш одамнинг ҳамон тикилиб турганини кўрди. Бирдан уни таниди ва қичқириб юборди.

- Тўхта!!

Машина тўхташга улгурмади. Баширнинг қулоғи гум-бурлаган овоздан битиб қолаёзди. У ўзини машина билан бир пайтнинг ўзида осмонга кўтарилаётганини, кейин машина гир айланиб, бўлакларга бўлиниб, ҳар томонга сочилиб, ўзи ҳам ўтирган ўриндиғи билан айланиб бораётганини, чарақлаб турган куёш қора тутун ичида қолганини ва ниҳоят, кўзига қип-қизил олов кўрингани эсида қолди.

* * *

Кўкка учиб, тўнтарилиб, парча-парча бўлиб кетган машинани кўрганлар унинг ичидаги одам тирик қолиши мумкин эмас, деб ўйлашига шубҳамиз йўқ эди. Аммо Баширга жиддий жароҳат етмаганди. Юзи шилиниб, бир оёғи лат еб, ҳушини йўқотганди. Шифохонада ўзига келди. Оёғини гипслаб, тош осиб, ётқизиб қўйишди. Соқчилар касалхонани ўраб олишди. Ичкарига бегона одамни қўйишмади. Жон Дэвид ўша пайтнинг ўзидаёқ воқеадан хабар топиб, касалхонага етиб келди.

- Бошингизга тушган ташвишга ҳамдардлик билдираман, - деди Баширнинг ёнига ўтирар экан. - Бу ишда кимларнинг қўли бўлиши мумкин?

- Гумоним инглизлардан, - деди Башир.

- Наҳотки?!

Дэвид бу саволни шунчаки Баширнинг қалбидаги инглизларга бўлган муносабатнинг қай даражадалигини билиш мақсадида берди.

- Машинамга ўтираётганимда ўн беш қадамлар нарида турган одам диққатимни тортиб қолди. Унинг чеҳраси, айниқса, мовий кўзлари менга Чарльзни эслатганди.

Дэвид Башир айтган кимсани яхши танир, бироқ унинг Афғонистондан чиқиб кетганини кўзи билан кўрмаган бўлса-да, ёрдамчиларидан эшитганди.

- Сиз айтган одам, афсуски, ҳозир бу ерда эмас, - деди бошини чайқаб.

- Гарчи ҳушимни йўқотган бўлсам-да, ўша ярамаснинг қиёфаси ҳозиргача кўз ўнгимда турибди, - эътироз билдирди Башир.

- Кимлигини айтинг?

- Чарльз!

Дэвид тортишиб ўтиришни ёқтирмасди. Чарльзнинг номини эшитиб, бир сония ўйланиб қолди. Кейин:

- Эшитишимга қараганда Амирий шу ердамиш? - дея гапни бошқа мавзуга бурди.

- Кеча эрталаб учрашгандик. Унинг бошига тушган ташвиш меникидан баттар. Чегечи ўлим тўшагида ётганида, кимдир қизи билан тил бириктириб, ҳужжатлардан нусха кўчириб олибди.

Бу хабар шу пайтгача инглизлардан шубҳаланиб юрган Дэвидни кучли зарба еган боксчидек гангитиб қўйди. Лекин қалтис вазиятларда ўзини қандай тутишни яхши билгани боис, на қиёфасида, на сўзларида суҳбатдошида шубҳа уйғотмади.

- Демак, тизим фош бўлибди-да, - деди бошини чайқаб.

- Минг афсуски, ўн йиллар давомида ишлаб чиққан режаларимиз ганимларимизнинг қўлида.

- Хужжатни Чегечининг хонадонидан олиб чиқиб кетилишида сизни ҳеч ким айблай олмайди.

- Шундай-ку, бироқ йиллар давомида азоб чекиб қилган меҳнатларим, саралаб топган ишончли одамларим, уларга берилган махфий топшириқларим, Марказий Осиё давлатларида амалга оширилиши кўзда тутилган режаларнинг барбод бўлишини эсласам, ичим ёниб кетади. Уни ким қўлга киритса ҳам бизни дунёга шарманда қилишга, бузғунчиликда айблашга старли асос топган бўлади.

- Кўп диққат бўлманг, дунё азалдан шундай яралган. Сиз-у бизнинг вазифамиз шундай бўлгач, нолишнинг кераги йўқ! Сиз ўн йил муқаддам ишлаб чиққан режалар бугунги кунда ўзининг кучини йўқотган, деб ҳисобланг. Ахир сиз ишонган ва Марказий Осиё давлатларига жўнатган одамларимизнинг кўпи қўлга тушди. Энди янги лойиҳалар, янги режалар устида бош қотириш фурсати келди. Амирий ҳам бизга дўст бўлмайди. У бизни узоқ вақт лақиллатиб юрди. Ким билсин, балки кенгаш аъзоларининг сирли ўлимида унинг қўли бўлиши мумкиндир.

- Сиз ҳали ҳам Амирий жанобларини инглизларга сотилиб кетган, деган шубҳадамисиз?

- Иложсизки, мен ўз одамларимнинг сўзларига ишонман.

- Бирор исбот топинг?

- Вақти келса, исбот ҳам топилиб қолар.

- Ҳазратим ҳақида бундай фикрда бўлишингиз менинг қалбимга санчилган тикан азобидан кучлироқдир!

- Мен ўз фикримда қолишга одатланганман, Башир жаноблари. Маслаҳатим, сиз ҳам у ҳақдаги фикрингизни ўзгартирсангиз ёмон бўлмасди. Акс ҳолда тушунганингизда қалбингизни виждон азоби ва сирли равишда ўлиб кетган сафдошларингизнинг руҳлари азоблашади.

Баширнинг соқол босган юзидаги ўзгаришларни сезган Дэвид ортиқча эҳтиросларга берилиб кетганини тушунди. Унинг сўзлари тўшакда ётган Баширнинг хаёлини олисларга олиб кетганди. Кўнглидан кечаётган ҳар бир воқеа уни мушоҳада қилишга даъват этарди. Шу кунга қадар Дэвид айтган сўзларни нега ўзи ўйлаб, муҳокама қилиб кўрмаганидан афсуслангандек бўлди. У Амирий ҳақида қанчалик кўп ўй сурмасин, унинг яхши-ёмон томонларини тарозига солмасин, барибир ҳазратнинг пичоққа илинадиган нуқсонларини тополмади.

- Кимки бизнинг жонимизни олмоқчи бўлса, биз уларнинг жонини аввалроқ оламиз! - деди паст овозда.

Башир бу гапни нима мақсадда ва кимларни назарда тутиб айтганини Дэвид тушунолмади. У вазиятни юмшатиш ва суҳбатдошининг кўнглига тасалли бериш мақсадида сўради:

- Амирийни ўғирлаб кетишган, деб ўйлайсизми?

Башир бироз жимликдан сўнг:

- Шундай, - деб жавоб қайтарди.

- Соқчилар қўйилмаганмиди?

- Уларни ҳам ўлдиришган.

- Сизнингча бу иш кимлар томонидан қилинган?

- Назаримда ҳужжатларнинг изига тушган учинчи гуруҳнинг қўли борга ўхшайди.

Дэвид ўйга толди. Башир айтган учинчи тўданинг қўли бўлиши эҳтимолдан узоқ эмас. Наҳотки инглизларнинг иши бўлса бу? Агар у ўйлаганидек бўлиб чиқса, Баширнинг олдида ўзининг ҳақлигини яна бир карра исботлаган ва қалбидаги Амирийга бўлган меҳр ва ихлос чўғини сўндирган бўлади.

Дэвид телефон орқали Покистондаги ёрдамчиси билан боғланди. Гўшакдаги овоз Баширнинг қулоғига чалиниб турарди.

«Дубайга самолёт қачон учади?»

«Учиб кетганига ярим соат бўлди».

«Амирийнинг самолётда бор - йўқлигини аниқланг!»

«Тушунарли, ўн дақиқадан сўнг ўзим сизни хабардор қиламан».

Дэвид қўл телефонини ғилофга солиб, Баширга юзланди. У бу ерга шунчаки унинг ҳолидан хабар олиш учун эмас, балки боя урғу бериб ўтганидек, Қирғизистонга ташламоқчи бўлган одамларининг қачон йўлга чиқишини билиш ниятида келган. Таклиф айнан унинг ўзидан чиққанди. Марказий Осиё давлатларидаги барқарорликни издан чиқариш ва кўпдан бери режалаштириб келинган миллатлар ўртасида қонли низони юзага келтириб чиқаришга сабаб излаб юрганди. «Туркистон Ислом уйғониш ҳаракати» партияси ғояларини ва мақсадларини қўллаб келаётган Дэвид бу ишни тезроқ амалга оширишни истарди. Қирғизистонда қонли урушнинг юзага келиши бутун Осиёни ларзага келтиришидан умидвор эди.

- Пешавордаги одамларингиз билан кўришдингизми?

Бироз шаштидан тушган Башир айнаи дамда Покистондаги резидентнинг қандай хабар жўнатишини кутарди.

- Улар ишорамга маҳтал бўлиб туришибди, муҳтарам Дэвид жаноблари.

- Қанча одам ўтади?

- Йигирмата!

- Бутун бир рота-ку?! Уларнинг барчаси мусулмонми?

- Шундай!

- Мусулмонлар одатда тўда-тўда бўлиб юришади ва ўзларини осонгина фош қилишади.

- Улар ўлимни бўйниларига олиб кетишмоқда! Мен ҳеч нарса ютқазмайман!

- Бироқ улар бекордан - бекорга ўлиб кетмасинлар. Режаларингиз ва мақсадингиз йўлида жон беришлари

сизни шон-шарафга буркайди.

- Қандай маслаҳат берасиз?

- Назаримда ўн бешта одам етади. Улар ичидан энг довюракларини, раҳм-шафқат нималигини билмайдиганларини танлаб олинг. Улар бутун бир ротанинг ишини бажаради. Яна бир маслаҳатим, улар сафига кўпроқ африкаликларни киритсангиз, мақсадга мувофиқ бўларди. Улар ярим ёввойи, қонида одам гўштини ейиш бор.

- Кичик тўдалар пароканда бўлиб кетади. Қолаверса, африкаликлар совуққа чидамсиз.

- Ўтиш йўлаклари аниқландими?

Башир бу ҳақда режа тузиб қўйганди.

- Иккита йўл танладик.

- Хўш?

- Биринчиси ҳаво орқали, иккинчиси, от-уловлар ёрдамида довонлардан ошиб ўтиш.

- Одамларингиз ҳаво йўли орқали ўтадиган бўлса, учувчиларнинг фақат бетараф йўлакдан парвоз қилишларига тўғри келади. Бунинг хатарли томони шундаки, самолёт тоғлардаги магнит майдонига дуч келиб қолиши ёки ўзбек учувчиларининг ракетасига нишон бўлиши мумкин.

- Унда тоғдан ошиб ўтишади.

- Қирғизистонга кириб бориш учун камида бешта довонни ошиб ўтишга тўғри келади. Одамларингиз чарчаб, йўлдаёқ нобуд бўлади. Бунинг устига ҳозир довонларга қор тушган, совуқ. Ярим йўлда музлаб қолишади. Менимча, энг осон ва хавфсиз йўл - бу Тожикистон орқали кириб бориш. Тоғ йўлларини яхши биладиган наркокурьерлар одамларингизга ёрдам беришади. Кўлоб орқали Хўжандга кириб олишса, қолгани осон кечади.

- Аммо «Темир дарвоза»дан ўтиш мураккаб, Дэвид жаноблари. Ўзбек чегарачиларини чалғитиб бўлмайди.

Иккалалари жим қолишди. Дэвид ёнидан харита олиб, стол устига ёйди-да, унга тикилиб қолди.

- Менимча, Исфархон орқали Шоҳимардонни айланиб ўтиш энг хатарсиз йўл ҳисобланади. Бу ерда баланд довлар йўқ.

- Афсуски, биз жўнатаётган одамлар бу йўллари яхши билишмайди. - эътироз билдирди Башир.

- Адашмасам, сизни Тожикистон геология экспедициясида ишлайдиган танишингиз бўларди. Исми ҳозир ёдимдан кўтарилибди.

Башир бир пайтлар у ҳақда Дэвидга гапириб берганини эслади. Уша танишининг номини тилга олишга улгурмади. Телефони жиринглади.

- Ҳаммаси жойида ҳазратим, ташвишланишга арзимайди. Оёғим озгина лат ебди... Одамларим тайёр, фақат сизнинг фотиҳангизга илҳақ бўлиб туришибди. Худо хоҳласа, шу ҳафта йўлга чиқишади. Утиш йўллари аниқламоқдамиз!

Дэвид бу ишларнинг тепасида яна бир одам борлигини сизди. Унинг кимлигини билгиси келдию, сўрашга улгурмади. Башир узилиб қолган гапини давом эттирди.

- Ўша танишимнинг исми Орифзода эди!

- У ҳозир ҳам экспедиция таркибида ишлаётган бўлса керак?

- Икки ойки, алоқамиз узилиб қолган.

- Алоқани аввалгисидан ҳам яхшироқ мустаҳкамлашни маслаҳат берман.

- Бугуноқ у билан боғланиш ҳаракатида бўламан.

- Ўйлайманки, Орифзода одамларингизни Қирғизистон чегарасигача кузатиб боради.

- Маслаҳатингиз учун сиздан миннатдорман!

Бу гал Дэвиднинг телефони жиринглади. У қўнғироқ қилган одамнинг овозини жимгина тинглади. Гўшақдан

сўзлар эшитилиб турарди. «Ҳазрат 85 - ўриндиқда. Уни кўриқлаб кетишмоқда».

Юзларига кулгу ёйилган Дэвид Баширға юзланди.

- Тахминингиз ўз исботини топди, муҳтарам Башир жаноблари. Амирийни ҳақиқатдан ҳам ўғирлашган. Уни Покистон орқали ўз ватанига жўнатиб юборишгани маълум бўлди. Мени кечиринг, азизим, «ўғирлашган», деган сўзим бироз ўринсиз, ўйлашимча, унинг ўзи қочган.

- Кимлар ёрдам берган бўлиши мумкин? - Баширнинг ранги оқариб кетди.

- Буни албатта аниқлаймиз! Лекин тахминим бор.

- Айтинг?

- Унинг қочишига сизнинг машинангизга бомба қўйган одам ёрдам берган!

- Бўлиши мумкин эмас. Амирий менинг олдимга нажот излаб келган. Ҳамиша мен билан ҳамкорликда ишлаш истагида бўлган.

- Бу гапларни у ўзининг тили билан айтган, шундайми? Аслида сизни ҳужжатларнинг ғойиб бўлишидан огоҳ этиш мақсадида келган. Мени кечиринг, Башир жаноблари, шу жойда сизга берадиган саволим бор. Айтингчи, Амирийга сиз Жалолободга кетаётганингизни айтганми-дингиз?

- Зарур иш билан бандлигимни, эрталаб учрашишимизни айтгандим.

- Ўрталарингда биз тўғримизда гап-сўз бўлиб ўтганми-ди?

- Шубҳасиз.

- Мана, кўрдингизми, Амирий барча сирларингиздан воқиф бўлган. Жўнаб кетишингиз биланоқ Чарльз ёки унинг одамлари билан алоқага чиққан. Сизни ўз томонларига оғдириб олишга кўзлари етмагач, машинангиз остига бомба жойлаштиришган. Бундан ортиқ яна қандай

исбот ва далил керак?

Дэвиднинг сўзларини эшитиб, Баширнинг юрагидаги Амирийга бўлган меҳр ўрнини адоқсиз нафрат эгаллади. У буни суҳбатдошининг кўзларидан уқиб турарди.

- Хўш, Амирий билан алоқани давом эттирасизми?

- Афтини қайта кўришни истамайман!

- Демак, ҳамкорликдан воз кечдингиз? - аниқлик киритиш мақсадида сўради Жон Дэвид.

- Ҳатто нариги дунёда ҳам!

- Сизнинг ҳукмингизни ижро этишга буйруқ берсам бўладими?

- Фақат кечиктирманг!

Дэвид жилмайди. Бу барча гина-кудуратлар ва кесатиқлардан холи бўлган табассум эди. У телефонини қўлига олди ва керакли рақамларни терди.

- Карачи - Дубай йўналиши бўйича парвоз қилаётган «Боинг - 775» самолётида ҳазрат кетмоқда. Тўрт соатдан сўнг уйда бўлади. Уни хонасида кутиб олинг!

Дэвиднинг беморга айтадиган гаплари бисёр бўлса-да, у билан хайрлашишга мажбур эди. Баширдан эшитганларини зудлик билан бошлиқларига етказиш мақсадида хонадан шошиб чиқиб кетди.

* * *

Дэвиднинг касалхонага жўнагани ва Башир билан қилган мулоқоти инглиз разведкасининг Афғонистондаги ходими Вавэсэрнинг эътиборидан четда қолди, деб бўлмасди. Гарчи ичкарида бўлиб ўтган суҳбатни қулоғи билан эшитишнинг иложи бўлмаса-да, Дэвид шу ердан туриб ўзининг одамларига топшириқ бериши мумкинлигини ва албатта, бунда телефондан фойдаланишни биларди. Дэвид ичкарига кириб кетиши биланоқ бошлиқлари-

ни бундан огоҳ қилиб қўйишни унутмади. Барча махфий хизмат идораларининг телефондаги мулоқотларни «илиб» оладиган махсус аппаратлари бўлгани каби Афғонистон осмонида сузиб юрган юзлаб йўлдошлардан бири инглиз разведкасига қарашли эди. Фақат заминда бўлаётган воқеаларни суратга тушириб қолмай, балки муҳим суҳбатларни ёзиб олишда ҳам улардан фойдаланиларди.

Вавэсэр керакли одамлар билан боғланди. Унинг аппаратини йўлдошдаги махсус кодлаштирилган рақамларга улаб беришди. Орадан ўн дақиқа ўтиб, Жон Дэвиднинг телефони жиринглаганида Вавэсэрнинг телефонидаги яшил чироқ ёнди.

Ўртада бўлиб ўтган суҳбатлар ўша пайтнинг ўзидаёқ Вавэсэрга маълум бўлди. Амирийнинг ҳаёти хавф остида эканлигидан у қаттиқ ташвишланди. Вавэсэр шошилинич равишда Дубайдаги резидентни огоҳлантирди.

- Башир билан Дэвид дўстимизнинг ҳаётига сўнги нуқта қўйишмоқчи. Шошилинич чора кўр. У биз учун керак.

- Унинг изига тушишган бўлишса, ҳаётини сақлаб қолишнинг иложини тополмаслигим мумкин. Қолаверса, Дубай одамлар гавжум шаҳар.

- Йўқотиб қўйсақ, ишларимиз барбод бўлади.

- Ҳаракат қилиб кўраман!

- Унинг ҳаёти учун жавобгар эканлигингни эслатиб қўйяпман!

- Яхши, мен ҳозироқ аэропортга жўнайман ва уни кутиб оламан!

Резидент Амирийни самолётдан тушиши биланоқ назоратга олди. Бундан бир соат муқаддам, ҳали самолётнинг филдираклари ерга тегмасдан Дэвиднинг одамларидан бири Амирийнинг хонасига яширинча жойлашиб олишга муваффақ бўлганди. Вавэсэрнинг одами ҳазрат-

ни изма-из уйигача кузатиб келди. Бироқ уни ёлғиз ташлаб кетиб бўлмасди. Ҳеч бўлмаганда эҳтиёт бўлиш лозимлигини унга айтиб қўйишга қарор қилди.

ДУБАЙ

Баширни кузатиб қўйган Амирийнинг хаёлига ҳар турли ўйлар келди. Аввало бу ерга келганидан дили қаттиқ ранжиди. Баширни америкаликлардан ҳеч қачон воз кечолмаслиги суҳбат жараёнида аён бўлди. Икковларининг ўрталарида бўлиб ўтган мулоқот қачондир инглизларнинг қулоғига етиб борса, улар Амирийни бир умрга кечирмасликларини биларди. Энди чолнинг бу юртда қолиши мумкин бўлмаганидек, Башир билан аввалги муносабатни давом эттиришга кўзи етмасди. Зудлик билан Қобулни тарк этиши, келган йўли орқали юртига равона бўлиши даркор. Шундай қилгандагина қисмати шериклариники каби фожиа билан тугамаслиги мумкин. Юрагини ҳар турли ваҳималар чулғаб олган Амирий Эдмонга қўнғироқ қилди.

- Салом, азизим! Бу менман!
- Танидим, ҳазрат!
- Сиз билан муҳим иш юзасидан маслаҳатлашмоқчиман!
- Қаердасиз?
- Қобулдаман!
- Қобулда?
- Шундай!
- Нега менга айтмай у ерга бордингиз?
- Кечиринг мени, Эдмон. Вазият шуни тақозо қилганди. Учрашганимизда батафсиз тушунтириб бераман!
- Ҳозир қаердасиз?
- Қобулдаман!

- Қобулдалигингизни биламан, қайси жойдасиз?
- «Ором» меҳмонхонасида турибман.
- Ярим соатдан сўнг олдингизга одамларимиздан бири боради.

- Уни қандай топаман?
- Сизга қўнғироқ қилади...
- Фақат тезроқ, негадир юрагим безовта!

Ярим соат Амирийга йилдек туюлди. Бетоқатланиб, ҳаво етишмаётгандек, телефон атрофида айланиб юрди. Алал-оқибат, у тилга кирди.

- Мен Эдмоннинг ёрдамчисиман. Ўн дақиқадан сўнг ташқарига чиқсангиз.

- Ташқарига?! Ахир кўчада одамлар гавжум сизни қандай топаман?

- Хавотир олманг, ўзим сизни топиб оламан! Фақат эгингиздаги кўйлагингизнинг рангини айтсангиз бас.

- Ҳаво ранг!
- Чап қўлингизда тасбеҳ бўлсин!
- Тасбеҳни чап қўлда тутиб бўлмайди!
- Айтганимни бажаринг!

Амирий зудлик билан кийимларини алмаштириб, кўчага чиқди. Кўча у ўйлаганчалик гавжум эмасди. Қария қаёққа юришни билмай, туриб қолди. Эдмоннинг ёрдамчисини йўқотиб кўйишни истамасди. Қўлидаги тасбеҳни кўкраги баробар кўтариб олганди. Қария бомбалар остида қолиб, вайрон бўлган уйларга боқиб, кейин ўқлар тешиб ташлаган девор ёқалаб қўнгли тортган томонга юрди. У бирдан ўйлади. Башир «хавфсизлигингизни таъминлайман, атрофга соқчиларимни қўяман», деб айтганди. Соқчилар ортидан кузатиб юришмаяптимикин? Эдмон билан учрашганини кўриб қолишса, ўша заҳотиёқ Баширининг қулоғига етказишади. У хонасига қайтмоқчи, хонасига кириб, эшикни ичкарасидан беркитиб ётмоқчи

бўлди. Шунда орқадан келаётган одамга ўзини уриб олди. Бу қирқ ёшлардаги йигит эди. У чолнинг чап қўлидаги тасбеҳга худди йўқотиб қўйган буюмига тикилгандек қаради. Амирийнинг кўзига Баширнинг соқчиларидан бири бўлиб кўринди.

- Ҳазратим, ортимдан юринг!

Бегона йигитнинг паст овозда айтган сўзи Амирийнинг кулоқларига бемалол эшитилди ва олдинда кетиб бораётган йигитнинг изидан худди ипга боғлангандек эргашиди. Улар бирин-кетин одамлар гавжум бўлган йўлдан кетиб боришарди. «Ким бўлди бу? Баширнинг одамими ёки Эдмоннинг ёрдамчисими?» Амирий қанчалик ўйлама-син, хаёлига келган саволга жавоб тополмай қийналарди. Улар бир чақиримдан мўлроқ масофани ортда қолдиришди. Нотаниш кимса бирор маротаба ортига қайрилиб, икки қадам нарида келаётган Амирийга қарамади. Худди орқасида кўзи бордай, унинг келаётганига ишонч ҳосил қилиб, дадил қадам отиб борарди. Йигит кўз илғамас даражадаги ҳаракатлар билан одамлар оқимидан чиқиб, чап томондаги очиқ қолдирилган эшикка ўзини урди ва буни Амирий зўрға илғаб, ўзи ҳам унинг кетидан ўша эшикка кирди. Бу шу қадар тез содир бўлдики, ҳар иккисининг оломон оқимидан ажраб чиққанини биров кўрмади ва пайқамди ҳам.

Ичкарида одам кўринмасди. Нотаниш кимса ўзини Эдмоннинг ёрдамчиси эканлигини айтгандан кейингина Амирийнинг бетартиб тепаётган юрагидаги ҳаяжон бироз босилди.

Амирий Башир билан бўлиб ўтган суҳбатни ипидан игнасиғача қолдирмай сўзлаб берди.

- Сиз зудлик билан Дубайга қайтишингиз керак! - деди унинг сўзларини диққат билан тинглаган ёрдамчи. - Бу ерда қолишингиз ҳаётингиз учун хатарли!

- Қобулдан Дубайга самолёт учмайди-ку?
- Одамларимиз сизни Покистонгача кузатиб боришади.
- Қачон жўнашим керак?
- Бу ерда қанча узоқ қолсангиз, ҳаётингиз шунча хатарга қолади.

- Унда ҳозироқ йўлга чиқаман!
- Одамларимиздан бири тунда эшигингизни икки маротаба тақиллатади. Шунда кўрқмай, ташқарига чиқасиз. Кўк саллали, эгнига узун кўйлак кийган одам сизни кўриб ортига қайтади. Унинг изидан эргашасиз. Эллик қадам юрганингиздан кейин машинага кўзингиз тушади. Кўк саллали одам машинага ўтирмайди. Сиз эса ўша машинага чиқасиз!

Амирий бош ирғаб, розилигини изҳор қилди.

- Тунда ухламай сергак ётишингизни маслаҳат бераман!
Ҳозироқ ўзингизга янги уст-бош ва пойабзал сотиб олинг. Хонани тарк этаётганингизда тўшакни йиғиштирманг, эски кийимларингизни, юкларингизни қолдиринг, ҳеч нарсага тегманг!

- Менинг ҳужжатларим бор, уларни ҳам қолдирайми?
- болаларча соддалик билан сўради Амирий. Бу сўзларини бошқа одам эшитганида чолни узоқ йиллардан буён махфий идора ходимлари билан алоқа қилиб юрганига, ҳаётида икки бор махсус лагерларда жиддий тайёргарликдан ўтганига мутлақо ишонгиси келмасди.

- Улар қандай ҳужжатлар?

- Ишларимга оид.

- Башир хабардорми?

- Йўқ!

- Унда олинг!

Амирий тунни ухламай ваҳима ва кўрқинч ила ўтказди. Назарида Башир Эдмоннинг одами билан учрашганидан огоҳ бўлгандай, ҳали замон кириб, уни сўроқ-савол

қиладигандек туюлаверди. Ярим тунда - шундоқ ён-атрофда одамларнинг бақиргани ва милтиқларнинг овози эшитилди. Бу ҳар тунда бўлиб турадиган олатий ҳол эди. Амирийни баттар ваҳима босди. Деразадан бир неча бор ташқарига боқди. Автоматлардан отилаётган ўқларнинг тун қаърини ёриб, ўзидан пушти ранг из қолдириб номаълум томонларга учаётганини кўрди. Тун ярмида атроф-теваракка сирли сукунат чўкди. Бироқ Эдмоннинг одамидан дарак бўлмасди. Амирий эшитмай қолмай, деб эшик олдига яқин ўтириб олганди. Узоқ кутди. «Нима бало, унутишдими? Ёки аҳдларидан қайтишдими?» Чолни ваҳима гирдоби ўз комига тортиб борарди. Бу ердан соғ омон юртига кетолмаслигидан ва қисмати шериклариники сингари фожиа билан тугашидан ёмон чўчирди. Тонг ёришмоқда, ҳали замон Башир кириб келади. «Нега Эдмонга кўнғироқ қилдим», дея афсусланаётган Амирий ҳар иккиси учун кечирилмас гуноҳга қўл урганидан пушаймон бўла бошлади. Шунда... эшик тақиллади. Паст овозда чертилган бўлсада, Амирий бу овозни аниқ эшитди. Юраги энтикиб, шошиб ўрнидан турди. Оёқ кийимини кийишни ҳам унутиб эшикни очди. Кўк саллали одам унга тикилиб турарди. Кўзлари учрашгач, у ортига бурилди. Амирий нотаниш одамнинг изидан эргашди. Эллик қадам юргач, кўзи машинага тушди. Орқа эшик хиёл очиб қўйилганди. Чол ўзини ичкарига урди. Машина жилди. Ўриндиқларда ўтирган икки йигитнинг ҳеч бири Қандаҳорга етиб келгунча Амирийга бирор оғиз гап айтишмади. Карачига кириб келишганда улардан бири:

- Самолёт ярим соатдан сўнг парвоз қилади, ҳозироқ чиптани рўйхатдан ўтказиб, жойингизни эгалланг! - деди чолнинг қўлига авиа чиптани тутқазиб.

Амирий уни олди. Аэропортга кирганида яна оёғи қалтирай бошлади. Унутилган кўрқув вужудига ёйилди.

«Башир мени ўғирлаб кетишган, деб гумон қилса, одамлари қидираётгандир? Бу томонлардаги танишларига қўнғироқ қилган бўлса-я», деган кечинмалар хаёлидан ўтарди. Бу ерда ҳам Эдмоннинг одамлари чолни назорат қилишаётганини у хаёлига келтирмасди. Улар маълум дақиқалардан сўнг чолни сўзсиз, фақат имо-ишоралар ёрдамида бир-бирларига топширишарди. Самолётда ҳам Эдмоннинг қўриқчиси билан ёнма-ён ўтириб кетаётганини билмасди.

Самолёт ғилдираклари ерга текканда Амирийнинг юраги жойига тушди. Таксига ўтирганида телефони жинглаб қолди.

- Ҳазратим, яхши етиб олдингизми? - Бу Эдмоннинг овози эди.

- Ҳаммаси жойида, азизим. Яхшилигингиз бир умр ёдимда қолади.

- Сизнинг идорамизга бераётган ёрдамингиз олдида булар сариқ чақалик қийматга эга эмас.

- Мени ортиқча талтайтириб юбордингиз, азизим!

- Янгиликдан хабарингиз борми?

- Қандай хабар экан?

- Баширнинг машинасига кимдир бомба қўйган экан, портлаб кетибди!

- Ўлибдими?

- Бу ҳали аниқланганича йўқ, аммо машина ёниб кетган!

- Худо бир фалокатдан асрабди мени, Эдмон. Яхшики, жонимга сиз оро кирдингиз.

- Сизнинг жонингиз биз учун ҳаводек зарур, ҳазратим.

- Хизматингиздаман!

Машина қариянинг уйи олдида тўхтади. Амирий пастга тушиб, ичкарига кириб келганида қаршисидан хизматкор чиқди:

- Соғ-омон етиб келдингизми, ҳазратим?
- Худога шукр, мени йўқлаб ҳеч ким келмадими?
- Нотаниш меҳмон келди, ҳазратим.
- Ким экан?
- Кимлигини айтмади...

Амирий бироз ўйга толди. Уни йўқлаб келадиган одамларнинг кўпини хизматкорлари яхши танирди.

- Ҳозир қаерда?
- Менинг хонамда ўтирибди!
- Айт, бугун ҳеч кимни қабул қилолмайман! Чарчаганман! Бошқа куни келсин!
- Ўта муҳим иш билан келганмиш! Айтадиган зарур гапи бормиш.

Амирийнинг хаёлига «олдимга келадиганларнинг ҳаммаси муҳим иш билан келади», деган фикр келди. Негадир меҳмонни қайтаргиси келмади.

- Яхши, айт, хонамда кутаман!

Хизматкор бош эгиб, хонасига қараб кетди. Амирий ичкарига кирди. Димоғига сигарета иси урилди. Одатда бу ерда ҳеч ким чекмасди. Кимдир бўлган? Амирий хизматкорни чақириб, хонада ким бўлганлигини сўраб билмоқчи, беижозат одам қўйгани учун уни жазоламоқчи бўлди. Шу пайт дераза пардаси кўтарилиб, узун бўйли, озғиндан келган, сарғимтир юзини сепкил босган кимса чиқиб келди. Унинг совуқ башараси Амирийга нотаниш эмасди.

- Вальтер!
- Салом ҳазратим!

Амирий нима мақсадда бу ерда пайдо бўлганини тусунмади.

- Қачон келдингиз? Ахир мен...
- Беодоблик қилганим учун кечиринг, ҳазратим. Ша-роит шуни тақозо қилди.

«Башир ҳамма гапдан огоҳ бўлган», деган совуқ фикр

чолнинг хаёлидан ўтди.

Вальтернинг мақсадини кўкимтир кўзлари сотиб қўйганди. Биргина нарса жонига оро кириши ва боши узра айланиб турган ўлим шабадасидан халос этиши мумкин эди. Бунинг учун икки қадам наридаги иш столига етиб бориши ва тортмадан ҳамиша отишга шай турадиган тўппончасини олишни даркор. Бироқ, икки қадам масофани босиб ўтишга Амирий чорасиз эди. Стол унинг қўрқув акс этиб турган кўзларига жуда ҳам олисда тургандек кўринди ва бу чексизликни босиб ўтиш учун Вальтернинг таъқиб қилиб турган ўткир нигоҳлари тўсиқ бўлиб турганини тушунди. Амирий хизматкор айтган одамнинг тезроқ хонага кириб келишини истарди. Унга нима бўлди? Нега шу пайтгача дараги йўқ. Ортига қайтиб кетдимикин?

Амирий боши узра айланиб юрган ўлим шарпасини ўзидан четлатиш, сўроқлаб келган одамнинг тезроқ киришини истаб маълум дақиқаларни ютиш илинжида Вальтерни гапга солишга қарор қилди.

- Мени йўқлаб келганингиздан бошим осмонга етди... Сизни узоқ куттириб қўймадимми? Хабарингиз бўлса керак, мен сафарда эдим... - қария пойинтар-сойинтар сўзлари билан қаттиқ ҳаяжонланаётганини сездириб қўйди.

Вальтернинг юпқа лаблари икки томонга тортилиб, оппоқ тишлари кўринди.

- Ҳаммасидан хабардорман, ҳазратим. Жон Дэвид сизни кутиб олишни каминанинг ихтиёрига топширганди,- деди босиқлик билан. Унинг юзидан кутилиши мумкин бўлган ҳар қандай хавф-хатардан ҳимоя қилишга шай турганини билиш мумкин эди.

- Дэвид дедингизми?

- Адашмадингиз, ҳазратим.

- Ахир мен у билан кўришмадим. Қолаверса, менинг

четдалигимни у билмасди.

- Биз ҳаммасидан хабардормиз, ҳазратим. Хатто сизни хонангиздан кимлар олиб чиқиб кетгани ҳам бизга маълум..

- Кўриб турганингиздек мен соғ-омон уйимга қайтиб келдим. Рухсатингиз билан хонамда ёлғиз қолсам, чарчаганман.

Вальтер чиқиб кетишни хаёлига келтирмади. Унинг совуқ юзи табассумдан ёришди. Чолнинг юраги увишди. «Мен ўлимга маҳкум қилинганман. Оҳ, нега анови сўроқлаб келган одам тезроқ кириб келмаяпти? Балки улар шунчаки тил бириктириб олишгандир?» Қариянинг вужуди қулоққа айланди. Бироқ интиқлик билан кутаётган оёқ товушлари ҳамон эшитилмас, аксинча, Вальтернинг бир-бирига ишқалаётган бармоқларининг товуши худди ўлим онлари яқинлашиб келаётганидан дарак бераётгандай асабини бузарди.

Амирий икки одамнинг қотили сифатида содир этган жиноятдан қутулиб, Башир ва Дэвиднинг чангалидан қочиб, Ватанига, ўз уйига етиб келганида жон беришни асло истамасди. Вақтни чўзиш мақсадида қилаётган ҳаракатлари самарасиз эканлигини тушунди. Деворга осилган соатнинг чиқиллаши, яшаш истигада типирчилаб турган юрагини Вальтернинг ихтиёрига топширишдан ўзга чораси қолмаганлигини эслаиб турарди.

- Ўзингизга берилган топшириқни бажаришингиз мумкин? - деди ниҳоят Амирий тақдирга тан бериб.

- Мени тўғри тушунганингиз учун минатдорман, ҳазратим! Бироқ кўлимни сиздек олийжаноб инсоннинг қонига бўяшни истамайман. Бу олийжаноб ишни ўз гарданингизга олсангиз, мени бир умрлик виждон азобидан сақлаб қолган бўлардингиз.

- Шунни истар экансиз, начора, розиман! Қуролингизни беринг!

- Афсуски, мен қуролсиз келганман!

- Сиздай одамнинг қуролсиз хонамга ташриф буюришига ишонмайман!

- Бу гал ишонсангиз бўлади...

- Унда қандай қилиб жонимни қўлингизга топширай?

Вальтер ёнидан заҳарли ампулани олиб, Амирийнинг олдига ташлади.

- Бир донасини оғзингизга солсангиз кифоя, ҳазратим!

- Менинг жонимни олишнинг осон йўлини топганингиздан мамнунман!

Қария иккиланиб ўтирмади. У титраб турган қўлини ампула томон чўзди.

- Балки ўлимнингиз олдидан бизга айтадиган бирор васиятингиз бордир?

Амирийнинг назарида жосус уни масхара қилаётгандай туюлди ва оғзига олиб борган заҳар тутган қўлини пастга туширди.

- Афсуски, васиятларимни айтиб бўлганман!

- Кимга?

- Бунинг сизга қизиғи йўқ!

- Унда менинг айтадиган гапим бор, - сўз бошлади Вальтер. - Биринчидан: сиз Гўзалдан ноўрин шубҳаланиб, уни ўлдирдингиз, ҳазратим! Чегечининг сандиғидаги маълумотлар ўзбек разведкаси ходимининг қўлига тушганди! Иккинчидан, Қобулдаги ётоқхонангизда бизни чалғитиш мақсадида эски буюмларингизни унутиб-сиз-у, бироқ Гўзалнинг хонасидан олиб чиққан ҳужжатларни эсдан чиқармабсиз-да!

Амирийнинг сочлари орасидан иссиқ ҳовур чиқиб кетди. Агар Вальтер ҳужжатлар русларнинг ёки қозоқларнинг қўлига тушган, деганда ҳам бу қадар ваҳимага

тушмаган бўларди. Ўзбекларнинг қўлидалигига у асло чидаёлмади. Худди кўксига ўқ қадалган одамдай инграб юборди.

- Гапларим сизга бу қадар ёмон таъсир қилишини билганимда индамасдим, ҳазратим. Яна бир гап ёдимдан кўтарилай дебди: сиз бошига тўппонча қўндоғи билан урган Ҳасан тирик қолган. У покистонлик эмас экан. Полиция уни қайси мамлакат фуқароси эканлигини аниқлаётган пайтда, бечора йигит ўз жонига қасд қилган. Агар қўлингиздаги дорини ичиб юборсангиз, ўша марҳумларнинг руҳларини ҳам шод этган бўлардингиз!

Амирий адойи тамом бўлди. У кўзларини бақрайтириб турган жосуснинг қаршисида ўзининг ожизлигини ва ўлимдан қўрқшини сездиршни истамади. У дорини оғзига солиб ютиб юбориши биланоқ барча қийноқлардан қутулишини биларди. Чол кўзларини юмди ва қалтираётган қўлидаги дорини оғзига олиб борди. Бармоқлари лабларига етиб бормасидан қулоқларининг пардасини тешиб юборгудек қарсиллаган овоз эшитилди. Амирийнинг қўлидаги дори ерга тушиб кетди. У кўзларини очганида кўкрагини чангаллаб, оёғи остига йиқилган Вальтерни кўрди. Амирий ортига ўгирилди ва эшик олдида турган одамга кўзларини тикканча қараб қолди. Унинг башараси танишдек туюлди ва шу заҳотиёқ эслади.

«Хавотир олманг, афандим, бу парвоз олдидан бўлади-ган ҳолат», дея уни полициячилардан қутқариб қолган йигит эди.

- Менга иккинчи бор ҳаёт ато этдингиз, азизим. Бироқ, ўз халоскоримнинг кимлигини билмай афсусдаман.

- Бунинг у қадар аҳамияти йўқ, ҳазратим.

- Камтарлик қилманг. Марҳамат қилиб ўзингизни таништиринг?..

Нотаниш кимса ҳозиргина ўқ узилган ва оғзидан порох

ҳиди анқиётган тўппончасини қўлтиғи остидаги ғилофга жойлар экан, биргина сўзни тилга олди.

- Мени жўнайдиган вақтим бўлди, ҳазратим. Хонадонингизда ортиқ қололмайман. Мурдани ўзингиз бир ёқлиқ қиларсиз. - У шундай сўзларни айтиб ортига бурилди ва эшик олдига етганда тўхтаб ҳазратга шу сўзларни қўшимча қилди.

- Ўзингизни эҳтиёт қилинг! Бизга ҳали керак бўласиз!

- Хавотир олманг, энди мен ўз уйимдаман!

- Ҳар қалай, маслаҳатимни инобатга олсангиз ёмон бўлмасди!

У бошқа гапирмай хонани тарк этди.

* * *

Вальтер топшириқни бажарган заҳотиёқ бошлиқларига хабар жўнатиши лозим эди. Орадан тўрт соат ўтсада, кутилаётган телефон жирингламади. Бошлиқлар у билан боғлиқ кўнгилсиз воқеа юз берган, деб ташвишга тушишди. Вальтернинг телефонига кўнғироқ қилиш мумкин эмасди. Уйлаганларидек, «ноҳушлик рўй берган бўлса, гўшакни Амирий кўтариши мумкин», деб чўчишарди. Бошлиқлар ўзларининг Туркиядаги резиденти билан боғланиб, унга Вальтернинг қаердалигини аниқлаш вазифасини топширишди. Резидент тўрт соат ичида турли хил нотаниш рақамлардан олти маротаба унинг телефонига кўнғироқ жўнатганини, аммо жавоб қайтмаганини айтди. Бошлиқлар «Вальтернинг йўқолишида Амирийнинг одамларини қўли бор», деган хулосага боришди. «Қора» ишнинг очилиб қолишининг олдини олиш мақсадида кекса жосусни зудлик билан «орадан олиб ташлаш керак», деган хулосага келишди. Амирийнинг уйига одам киритиш хатарли эди. Бунинг устига

яқин кунлар ичида уни ташқарига чиқиши ҳам даргумон эди. Нима қилиш керак? Амирийнинг ҳаётига оид барча маълумотлар кўтарилди. Чол кейинги пайтда юрак астма-сига чалинганидан ва қайси пайтларда дори қабул қилишидан хабардор бўлишди. Тезлик билан Амирий ўтирадиган хонанинг чизмаларини топишди. Эшик ва деразаларнинг қайси томонга ўрнатилганлиги ўрганилди. Шундан кейин раҳбарлар Истанбулдаги одамлари билан боғланиб, унга махсус топшириқни беришди.

Амирий дори қабул қилишига санокли дақиқалар қолганда телефони жиринглади.

- Жаноб, мен сизни қимматбаҳо маълумотдан огоҳ қилмоқчиман, - деди нотаниш кимса ташвишли овозда.

Амирийнинг юраги ҳаяжондан тезлашди.

- Кулогим сизда, эшитаман.

- Бироқ, камина айтмоқчи бўлган хабар ўта муҳим бўлганлиги боис, унинг қийматини тўлашингизга тўғри келади.

Бу гал чолнинг вужуди кўрқувдан титрай бошлади.

- Мен ўзимга оид маълумотларни ҳеч қачон пулга сотиб олмайман.

- Афсуски, мен айтадиган маълумот сизнинг ҳаётингиз учун ўта муҳим.

- Ҳаётим учун дедингизми?

- Шундай!

- Ҳаётим билан боғлиқ маълумотни сиз кимдан олдингиз?

- Жаноб, ҳозир бу хабарнинг кимдан олганим у қадар аҳамиятли эмас, гап шундаки, мен айтмоқчи бўлган хабар сизнинг қил устида турган ҳаётингизни яхши томонга буриб юбориши мумкин, - сўзлай бошлади нотаниш кимса.

Амирийнинг нафаси қистади. Тўлқин соҳилга чиқариб

ташлаган балиқ мисоли оғзини катта-катта очиб нафас оларди.

- Айта қолинг, тезроқ?

- Аввал пулини келишайлик, жаноб! Айтдим-ку, бу ҳаётингиз учун ўта муҳим деб...

- Қанча сўрасангиз тўлайман, фақат мени ҳаяжонга солмай тезроқ айтинг!

- Бундай хабарни телефонда айтиш, бунинг устига ҳақини келишмасдан айтсам, ҳеч вақога эришолмай қоламан. Шусиз ҳам чўнтагимда шамол ўйнаб турибди.

- Агар вақтингиз бўлса, уйимга келинг!

- Ўйлашимча, мен етказмоқчи бўлган маълумотнинг нақадар бебаҳолигини, ҳаётингиз учун эса ҳар қандай бойликдан устунлигини ҳали ҳам англамаган кўрина-сиз...

- Юрагимни бетоқат қилдингиз, асабларим қақшаб кетди, тезроқ айта қолсангизчи?!

Амирий асабийлаша бошлади. Энди унинг юраги атрофида оғриқ турганди. Нафас олиши тобора қийинлашарди. Овози узук-юлуқ чиқарди.

Айни пайтда Амирий турган хонанинг олдига ахлат ташувчи машина келиб тўхтади ва устма-уст сигнал чалди. Қия очик қолган деразадан қандайдир ёқимсиз ҳаво ичкарига оқиб кирди. Қаттиқ асабийлашган қариянинг кайфияти баттар бузилди ва нафас олиши янада оғирлашди. У ўрнидан туриб, деразани ёпмоқчи бўлди. Шу пайтда кўнғироқ қилаётган кимсанинг сўнгги сўзлари қулоғига чалинди. Амирий худди ўлиб қоладигандек бетоқатланди.

- Алло, мени эшитяпсизми?..

Нотаниш кимса гўшакни жойига қўйиб қўйди. Ҳақиқатдан ҳам унинг сўзлари Амирийга қаттиқ таъсир қилганди. Томоғига муштдай нарса қадалиб қолгандай бў-

ғилди. Вужудидан муздай тер чиқиб, оёқларидан дармон кетиб қалтирарди. Ҳолсизланиб қолган чол зўрға жойидан турди, аммо дераза олдига етиб боролмади. Қайтиб жойига ўтирди. «Қаердан ҳам гўшакни кўтара қолдим? Боя жонимга оро кирган одамнинг сўзига хиёнат қилдим», ўйлади Амирий.

Унинг кучсиз юраги борган сари тезлашарди. Кўкрагидаги оғриққа чидамай инграрди, ҳаво ололмай бўғиларди. У бошини орқага ташлаб, кўзларини юмди. Зулмат ичидан чиқиб келаётган Азроилни кўрди. Чўчиб тушди ва кўзларини очмоқчи бўлди, афсуски, бунинг иложи йўқ эди...

Ю Р Т Д А

Алоқанинг узилиб қолиши Маҳмудовни ташвишга солиб қўйди. Икки ҳафта ўтяптики, сигнал келмасди. Учрашувда берилган топшириқлар ҳақда у ҳафтанинг чоршанба кунлари хабар жўнатиши лозим эди. Подполковникнинг икки кўзи телефонда эди. «Нима бўлди унга? Қўлга тушиб қолдими ёки отишмада дайди ўқлардан бири тегдими? Жангарилар таниб қолган бўлса, Эргаш уни ўлимга маҳкум қилган бўлиши ҳам мумкин? Тирик бўлганида ҳозиргача алоқага чиққан бўларди».

Хаёлига ёмон ўйлар келган Маҳмудов нима қилишни билмай қолди. Марказ жавоб кутарди. Подполковник кўлида йиғилиб қолган маълумотларни жилдга солиб бошлиғини ҳузурига кирди.

- Аскарларимиз чегара чизигида аёл кишининг бошсиз жасадни топишибди. Афтидан у биз томонга ўтмоқчи бўлган, - полковник тортмадан икки дона суратни Маҳмудовнинг олдига ташлади.

- Бу Червон хоним-ку, Рауф Ботирович! - деди подпол-

ковник расмдан кўзини олмай.

- Уни айнан чегарада ўлдиришгани бизни қизиқтирмакда.

- Бўрон берган маълумотда хоним Эргашдан юртга қайтиш учун кўп бор рухсат сўраган. Тўдабоши эса уни Ватанга қайтишига кўнмаган. Шундай бўлгач у қочган. Эргашнинг одамлари унинг изидан чегарагача қувиб келишган ва шу ерда уни ўлдириб кетган бўлишлари мумкин.

- Ҳозир лагерда вазият оғир. Жангарилар ўзларининг алданганини тушуниб, юртга талпинишаётгани Эргашга ёқмаётгани табиий.

- Одамларимиз Фофурни рус мафиясининг отаси томонидан кидирилаётганлигини маълум қилишди. Маълумотларга қараганда у руснинг катта миклордаги бойлигини ўғирлаб ғойиб бўлган.

- У Фофурни ернинг тагига кирса ҳам топади. Афсуски, биз уни юртга қайтаролмадик.

- Россияда узоқ қололмайди, бошқа мамлакатга чиқиб кетиш эҳтимоли йўқ эмас.

- Америкаликлар сиғдирмайди. Инглизлар изига тушган. Афғонистондан ўзга давлат унга эшигини очмайди.

- Афғонистонга қайтиб боради, деб ўйлайсизми?

- Бу у ердаги корчалонларга боғлиқ. Агар Фофурни заррача фойдаси тегиб қолишини билиб қолишса, уни ўзлари чақириб олишади. Эргашга қарши ишлатишлари ҳам мумкин.

- Эргашни ўртадан олиб ташлашлари мумкинми?

- У ўзини ўзи фош қилиб қўйди. Юртдаги ишонган одамларининг ҳаммаси қамоққа олинди. Қолаверса, бошлиқларининг ишончини ҳам йўқотди.

Бошлиқ ўрнидан туриб дераза олдига борди. Қуёш тикага келганди.

- Бишкекдаги вазият кун сайин мураккаблашиб бормоқда, - деди Рауф Ботирович манглайини қашиб.

- Баширнинг одамлари инсон тасаввурига сиғдирилмайдиган ишларни амалга оширмоқчи. Улар миллатларни бир-бирига қарши қўйиш мақсадида тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб боришмоқда. Варақалар тарқатишмоқда. Одамлар ўртасида саросималик вужудга келган. Биз қирғизистонлик ҳамкасбларимизни огоҳлантирдик. Афсуски, улар томонидан кескин чоралар кўрилмаяпти. Агар бу ишнинг олди олинмаса, мамлакатда тўполон чиқиб, одамларнинг қони тўкилиши мумкин.

- Ҳуқуқ тартибот идораларининг бу қадар сусткашлигининг сабаби нимада бўлиши мумкин?

- Сабаби шундаки, «Аждар ғор»дан ўғирлаб кетилган икки нафар генераллар билан толибонлар разведкаси қаттиқ ишлаган. Улардан бирини катта маблағ эвасига ўз томонларига оғдириб олишган. Генерал толибонлар томонидан жўнатилган наркотик моддаларни мамлакат ҳудудидан четга чиқаришга, шунингдек, миллатлар ва элатлар орасида қонли низоларни вужудга келтиришга ёрдам бермоқчи бўлган. Маълумотларга қараганда ҳозир мулла Умарнинг қўлида ўн тоннадан кўпроқ тоза героин бор. Бунинг қора бозордаги пули мамлакат бюджетининг 70 фоизини ташкил этади. Бу дегани, аҳолини икки йил боқишга, кўплаб иморатларни тиклашга етиб ортади. Афсуски, қора «дори»ларни четга олиб чиқиладиган барча йўлақлар тўсиб қўйилган. Мулла Умар уларни сотиб, маблағ қилмаса аскарлари тарқаб кетиши ёки бошқа гуруҳларга қўшилиб кетиши эҳтимолдан узоқ эмас. Алоқа хизмати ходимлари томонидан берилган маълумотларга қараганда, Башир ўзининг Тожикистондаги одами Озодийга йигирмата ажнабийларни Қирғизистонга ташла-

моқчи бўлганлигини маълум қилган. Улар жаҳоннинг қайноқ нуқталарида махсус тайёргарликдан ўтган калла-кесарлар.

- Улардан ҳамма нарсани кутса бўлади.

- Биз қандай қилиб бўлмасин, улар ўтиши мумкин бўлган йўлакни аниқлашимиз керак. Бунинг учун Афғонистондаги ходимимизнинг кўпроқ ишлаши, у ердаги вазиятдан бизни огоҳ қилиб туриши лозим. Яқин орада Бўрон билан боғландингизми? - сўради Рауф Ботирович.

- Мен шу масалада олдингизга киргандим, - деди Маҳмудов.

- Нима гап? - сергак тортди полковник.

- Бўроннинг алоқага чиқмай қўйганига икки ҳафта бўлди. Жиддий сабаб бўлмаганида, узоқ вақт жим қолиши мумкин эмасди.

- Нима учун бедарак кетиши мумкин, сабаб борми?

- Кейинги пайтда жўнатган маълумотларини кўтариб, қайтадан танишиб чиқдим. Ҳаммаси жойида. Тўдабоши билан муносабати яхши. Толибонлар томонидан ҳеч қандай хавф туғилиши мумкин эмас.

- Лагердагилар билан муносабатичи?

- Ёмон эмасди!

- Ёрдамчи топганмиди?

- Мурод исмли йигитга ишониб юрганди.

- Очиб қўйиши мумкинми?

- Бўроннинг айтишича, у анчадан бери Эргашдан ўч олиш мақсадида юрган экан.

- Билиб бўлмайди, хорижликлар жосусларни тайёрлашда ҳар хил усулларни ургатишади. Бўроннинг тирик ёки ўликлигини зудлик билан аниқланг. Мирзааҳмад ҳақида марказ тўлиқ маълумот сўраяпти. Яшаш жойини, атрофидаги одамларнинг шахсини, кимлар моддий ёрдам бераётганлигини аниқлашимиз зарур. Балки юртимизда унинг

одамлари чиқиб қолар, улар билан алоқа қилиб келаётгандир?

- Рауф Ботирович, Қобулда бизнинг Бўрондан бошқа одамимиз йўқ.

- Йигитларингиздан бирини тезда Афғонистонга ташланг. Бўроннинг тақдири ҳақида бизга шошилиш хабар йўлласин. Мирзааҳмад билан Эргашнинг олаётган нафасидан ҳар соатда огоҳ бўлмасак, кутилмаган жойларда кўнгилсиз воқеалар келиб чиқиши мумкин. Ҳарбий разведка бошқармасининг маълумотига қараганда, Амирий Туркиядан Покистонга келган. Орадан икки кун ўтиб разведка ходими уни яна Покистон аэропортида кўрган. Англия разведкаси агентининг кузатувида самолётга ўтирган. Унинг Покистонга нима мақсадда ташриф буюргани ва кимлар билан учрашгани, қандай масалалар тўғрисида суҳбатлашгани ҳозирча бизга қоронғу. Ишончим комилки, у Эргаш ёки Башир билан учрашган. Янги режалар ишлаб чиқишган. Улар истаган пайтда мамлакатимизга таҳдид солишлари мумкин. Бундан ташқари алоқа бўлими Амирий айнан Покистонда бўлган куни Петрсон Қобулдан ўзининг Истанбулдаги бошлиғига қандайдир маълумотларни етказган. Суҳбат матнини ҳозирча тўлиқ расшифровка қилолганимиз йўқ. Сиз жўнатган ходим Бўроннинг тақдирини билиши, мабодо уни йўқотган бўлсак, Мирзааҳмад жойлашган шаҳарга ўтиб, тўдасининг ичига кириши, қўлидаги одамлари ва уларнинг мақсадларидан бизни хабардор қилсин. Йигитларингиз ичидан шундай ходим топилади деган умиддаман!

Маҳмудов намзодни топиб қўйганди.

- Сиз айтган ходим бор, ўртоқ полковник.

- Ким?

- Капитан Жавоҳир Жайронов!

- Афғонистонда бўлганми?

- Совет қўшинлари таркибида хизмат бурчини айнан Афғонистонда ўтган.

- Қайси қўшин таркибида?

- Десантчилар қисмида!

- Маҳаллий халқ тили, урф - одатидан хабардорми?

- Шарқшунослик факультетини томомлаган!

- Афғонистоннинг қайси шаҳарларида бўлган?

- Хиротда, Жалолободда, Қобулда, Қандаҳорда!

- Яхши, Мирзааҳмад турган жой унга таниш экан. Ўзи билан гаплашдингизми?

- Жўнаш ҳақида буйруқни кутмоқда! Барибир ўн кун тайёргарликдан ўтиши керак. Тилмочлар билан ишласин!

- Вақт кутиб турмайди, подполковник!

- Тушунарли! Душанба куни йўлга чиқади.

Топшириқни олган Маҳмудов ўз хонасига чиқиб кетди.

А Ф Ё Н И С Т О Н

Жавоҳир берилган топшириққа биноан учта йўналиш бўйича ҳаракат қилиши лозим эди. Биринчи навбатда Саманганга ўтиши, Эргашнинг одамларидан бири билан алоқа ўрнатиб, ундан Бўроннинг тақдирини суриштириши, тирик бўлса, учрашиб, керакли топшириқларни бериб, ортга қайтиши, мабода ўртадан олиб ташланган бўлса, Жалолободга ўтиши, Мирзааҳмад турган жойни аниқлаб, одамлари орасидан ишончли алоқачи топиши керак эди. Амирийнинг Покистонга қандай юмуш билан келгани, кимлар билан учрашгани тўғрисидаги маълумотларни жамлаш эса учинчи вариантга таълуқли эди.

Чекист бир ҳафталик тайёргарликдан ўтгач, Афғонистонга жўнади. Белгиланган йўналишлар бўйича ҳаракат қилиб, Саманганга етиб келди. Эргашнинг одамларидан бири булоқдан сув ташиш учун келиб-кетишидан хабар-

дор эди. Сувчини кутишга қарор қилди. Бироқ у эртаси куни келди. Аравакаш ёшгина йигит эди. Жавоҳирни «шу ерлик одамлардан бўлса керак», деб ўйлади.

- Бу ерга илгари сендан бошқа йигит келиб турарди, - деди чекист гапни олисдан бошлаб. - Кейинги пайтда кўринмай қолди?

- Мен янгиман, , - деди аравакаш. - Исмини айтинг?

- Узун бўйли, қорачадан келган йигит эди.

Аравакаш бироз ўйланиб турди.

- Лагердагиларнинг ҳаммаси узун бўйли, қорачадан келган.

- Адашмасам Баҳромми, Бўронми, ҳар қалай шу исмларга яқин эди.

- Бўрон! Уни танийман!

- Юрибдими? Нега сув ташигани келмай қўйди?

- Уни Эргашбойга ёрдамчи қилиб тайинлашди...

- Э, кўтарилиб кетибди-да! - Жавоҳир ўзининг сўзлари билан йигитда шубҳа ўйготмасликка ҳаракат қилди. Бўронга ҳеч нарса бўлмаганидан суюнди.

- Унинг бошига мусибат тушди, - деди аравакаш пақирдаги сувни бочкага қуяр экан.

- Мусибат? Қандай мусибат тушди?

- Лагердаги қуроолларни олиб кетаётган машина йўлда портлаб кетди...

- Нима, сизларнинг қуроолларингизни олиб қўйишдими?

- Бе, ундай эмас, бир ой илгари толибонлар хориждан келтирилган қуроолларни омборимизга қўйиб кетишганди. Уларни қаергадир жўнатишмоқчи бўлишган экан. Шуларни олиб кетишаётганда, йўлда машиналари портлаб кетибди.

- Портласа портлагандир, бунга Бўроннинг нима алоқаси бор? Тўғрими?

- Ҳамма гап шунда-да, - ўзи сезмаган ҳолда сирни оча бошлади аравакаш. - Қуролларни юклашаётганда Бўрон машина олдида турган экан. Толибонлардан бирининг кўзи тушиб қолганмиш. Аксига олгандек, машина портлаганда айнан ўша толибон тирик қолибди. Бошлиқлари сўроқ қилса, «машина олдида Бўрон турган, бомбани у жойлаган бўлиши мумкин», деб айтибди. Орадан кўп ўтмай бешта толибон келиб, Бўрон билан Мурад исмли йигитни ушлаб кетишди. Эшитишимча, иккисини ҳам дорга осишганмиш...

- Шундай де...

- Шунақа гаплар, ака!

Жавоҳирнинг руҳи тушди. Аравакаш идишни сувга тўлдириб, отни ҳайдаб лагерга қайтди. Чекист четга ўтиб, Бўрон билан боғлиқ воқеани бошлиғига етказди. Марказ иккинчи вариант бўйича ҳаракат қилиш тўғрисида топшириқ берди. Жавоҳир Жалолободга жўнади. Мирзааҳмад яшаётган жойни топишда қийналмади. Қароргоҳи бозорнинг орқа томонига жойлашганди. Бу йўлдан лашкарбошининг одамлари мунтазам қатнаб турарди. Жавоҳир четроққа косибчилик дўконини очди. Утган-кетганларнинг оёқ кийимларига ямоқ солиб ўтирди. Лашкарларнинг бирортаси билан танишиб олмоқчи бўлганди. Орадан икки кун ўтиб, лашкарлардан бири ундан шубҳаланиб қолди:

- Кўзимга иссиқ кўриняпсан, - деди косибнинг юзига тикилиб. - Сен бу ерда бежиз пайдо бўлиб қолмадинг!

Жавоҳир ўзи тенги, кўринишидан муттаҳамлиги билиниб турган бу одамнинг юзига тикилди, башараси нотаниш эди.

- Нималар деяпсан? - деди форс тилида. - Мени бу ерга тирикчилик етаклаб келди. Сенга ўхшаганларнинг пойафзалини ямаб, уч-тўрт танга пул топиб оиламни боқяпман.

- Агар сенга чой-чақа керак бўлганида одамлар гавжум жойга борардинг! - ўшқирди лашкар. - Кўзларингдан сезиб турибман, ўзингни этикдўз қилиб кўрсатиб, яширинча бизни ўрганаётгансан!

- Ҳамма ўзи хоҳлаган жойдан насибасини териб ейди. Сен айтган жойларда менга нон тегмайди. Шунинг учун бу ерга келдим. Нега мендан шубҳаланяпсан?

- Башаранг нонга муҳтож одамни кига ўхшамайди, - бўш келмай деди лашкар. - Бунинг устига тишларинг тоза. Бўйнингни остида бақбақанг осилиб турибди.

- Адашдинг биродар, агар менинг кўзларимга жиддийроқ разм солганинда, кўпдан бери овқатга тўймаганимни, қашшоқлигимни, қийналиб яшаётганимни сезган бўлардинг!

Лашкар унинг юзига қараб-қараб кетди. Жавоҳир асбоб-усқуналарини йиғиштириб жилворгиси келди, бироқ лашкарнинг шубҳаси кучайиши мумкинлигини, ҳозир жўнаворса қайтиб бу ерга келолмаслигини, ишлаб чиқилган режа барбод бўлишини ўйлаб, ишини давом эттираверди. Эртаси куни лашкар иккита шеригини эргаштириб келди. Бири қуролини Жавоҳирнинг кўкрагига тираб, иккинчиси қўлидан ушлаб, уни қароргоҳга ҳайдаб кетишди. Кичкинагина хонага қамаб қўйишди. Унинг олдига Мирзааҳмад кирмади. Таниб қолса, ўлганимга шубҳа қилади, деб ўйлади. Баширга телефон қилди.

- Биз айғоқчини тутдик. Кўринишидан бизнинг юртимиздан ўтганга ўхшайди! Рухсат берсангиз ўлдираимиз!

- Жосуслигини исботлайдиган далил топдингизми? Ёнидан бирорта ҳужжат чиқдимми? - сўради Башир.

- У билан гаплашмадим. Ёнидан ҳеч қандай ҳужжат ҳам чиқмади. Аммо кўринишидан изимга тушган жосуслиги билиниб турибди.

- Жуда яхши, сиз унга кўринманг. Уни ўзим сўроқ-

савол қиламан. Бундай одамни қўлга туширишни биз кўпдан бери қутаётгандик!

Башир ўша куниеқ аскарларини жўнатди. Улар Жавохирни Қобулга олиб келишди.

Жосуслар етакчиси уни кўргандаёқ, шубҳаси тўғри эканлигига иқрор бўлди. Шошилинич ҳолатда Дэвидни огоҳлантирди. Эргашнинг лагерида бўлиб ўтган кўплаб кўнгилсизликларнинг бош сабабчисини излаб юрган Дэвид учун чекистнинг қўлга олиниши айни муддао эди. У бу янгиликни бошлиғига етказди.

- Унинг қўлга олиниши биз учун ҳозиргача мавҳум бўлган кўплаб муаммолар эшигини очиб беради. Ахир Эргашнинг лагеридан ўнлаб одамлар қочди. Курол-аслаҳалар юклаган машина портлади. Юртидаги алоқачиларнинг барчаси қўлга тушди. Чеченистонга жўнаб кетаётган ажнабийларни руслар чегарада тутиб олишди. Москвада вагонга яширилган юз килограммдан зиёд героин фoш бўлди. Кенгашнинг аъзолари ўлдирилди. Булардан Эргашнинг тўдасидаги одамлардан бири хабардор бўлган ва махфий маълумотларни айнан қўлга тушган жосуснинг қўлига етказиб бериб турган. Унинг кимлигини аниқлашимиз зарур. Гумон қилинувчини Баширнинг одамлари томоғидан сўроқ қилинишига йўл қўйманг. Улар асирларга ёввойиларча муносабатда бўлишади. Қийнаб, ўлдириб қўйишлари мумкин. Шахсан ўзингиз гаплашинг. Миясида нимаки бўлса, суғуриб олинг. Пул, бойлик, уй-жой, дала - ҳовли, қўйингки, нимани хоҳласа ваъда қилинг! Агар уни гапиртира олсангиз, биз учун муҳим маълумот ола билсангиз, алоқамиз узилиб қолиши эҳтимол бўлаётган мулла Умарнинг ишончига кирадиган йўлак очган бўласиз. Унутманг, Дэвид, ҳар икки тўдада жосуснинг содиқ алоқачилари бор. Бунни кўнглим сезиб турибди. Мени тушундингизми? У биз учун ўта муҳим.

- Тушундим, сэр! Ишончингизни оқлашга ҳаракат қиламан!

- Умидим сиздан. Бошингизга қўнган бахт ва омад кушини учириб юборманг. Икки миллионлик чекни муддатидан олдин олишингиз учун сизда имконият туғилган. Мабодо ўзингиз удда қилолмасангиз, олдига Гофурни киритинг! Умид қиламанки, убуни қойиллатади.

- Ҳозироқ ишга киришаман!

Дэвид Баширнинг хузурига йўл олди.

- Тутқун қаерда? - сўради Дэвид излаб келган одами билан кўришиб бўлгач.

- Тошли турмада!

- Одамларингиз у билан суҳбатлашдимиз?

- Шундай!

- Унинг жосуслигини исботлайдиган бирорта далил топишдимиз?

- Афсуски, тан олмади!

- Суҳбат магнит тасмасига ёзилганми?

- Шундай!

- Уни мен ҳам эшитиб кўрсам бўладими?

- Бу билан бирор нарсани аниқламоқчимисиз?

- Ҳар қалай учрашганимда аскотиб қоладиган, деган умиддаман.

- Яхши, мен сизга тасмани бераман! Унгача биз махбусни нима қилишимиз керак?

- Уни ҳозирча безовта қилманг. Керакли далиллар билан қуролланиб олгач, унинг хузурига ўзим кираман!

Дэвид тасмага қўшиб, шубҳали шахснинг расмини ҳам олди. Ўша пайтнинг ўзидаёқ уни мутахассисларга юборди. Махбуснинг сўзларини диққат билан тинглаган экспертлар Жавоҳирнинг афғонистонлик эмаслиги ҳамда водийдан келганини аниқлашди. Сурати гумон қилинувчининг юртидаги одамларга жўнатилди. Бир ҳафтадан

кейин унинг ҳаётига оид маълумотлар етиб келди.

Дэвид қамоқхонага келди. Башир унинг келишини ва қўлга олинган кимса билан учрашишини турма нозирига тайинлаганди. Нозир уни ертўлада ётган тутқуннинг олдига бошлаб кирмади.

- Сассиқ ва бадбўй ис кайфиятингизни тушириб юбориши мумкин. Яхшиси уни шу ерга олиб чиқаман, - у шундай деб ертўлага тушиб кетди. Бироз ўтиб эти суягига ёпишиб қолган маҳбусни олдига солиб кирди.

- Сенинг қўлга тушганингни раҳбарларинг билиб бўлди, - деди унинг ич-ичига ботган кўзларига тикилиб.

- Энди сенга ишонишмайди.

- Мақсадингни айт?

- Сурайдиганим бир оғиз сўз - бу ерга қандай мақсадда ўтгансан? Саволимга тўғри жавоб берсанг, ҳозироқ дарвозани очиб қўяман. Хоҳлаган томонингга кетишинг мумкин.

- Мени ким деб ўйлаяпсан? - эътироз билдирди тутқун.

- Ўзингни овсарликка солма, кимлигинг бизга аён!

- Мен оддий этикдўзман!

- Этикдўз қиёфасидаги жосусман, десанг, тўғри гапни айтгаң бўлардинг! Мирзааҳмаднинг йигитлари ичидан ўзингга ёрдамчи топиш мақсадида бу ерга келгансан. Эргашнинг тўдасида ҳам шундай алоқачинг борлиги, ундан маҳфий маълумотларни олиб туришингни биламиз.

- Мени айблаш учун далил, исботинг борми?

- Далилим бўлганда сўроқ қилиб ўтирмасдим.

- Танишларингдан бирортасига ўхшатыпсан!

- Сен ўзбексан!

- Афғонистонда уч минг нафар ўзбек яшайди. Мен ўшаларнинг бириман!

- Гапни айланторма, саволимга тўғри жавоб бер!

- Сен кимсанки, ҳар икки қочоқ ҳақида қайғурасан!
- Биз Афғонистоннинг хавфсизлигини ўйлаймиз. Четдан кириб келган ҳар қандай одам унинг хавфсизлигига, амалдаги раҳбарларининг ҳаётига таҳдид солиши мумкин!

- Мени жосус, деб ўйлама! Афғонистоннинг хавфсизлигига таҳдид солиш қўлимдан келмайди!

- Сенинг исми шарифинг Жайронов Жавоҳир. 1992 йилдан бери махсус хизмат идорасида ишлайсан. Афғонистонга ўтганингга бир ой бўлди. Мақсадинг бу ердаги одамларингдан лагерда бўлаётган ишлар ҳақида маълумотларни тўплаш, уларнинг қўли билан лашкарбошини ҳам, Эргашни ҳам ўлдириш.

- Бундай бўҳтон гапларни эшитишни ёқтирмайман!

- Бизнинг одамларимиз керакли маълумотларни истаган пайтда етказиб беришади! Маълумот тўплашда бизнинг олдимизга тушадиган бирорта идора ҳали ер юзида топилмайди! - деди гердаиб Дэвид.

- Ўзбеклар шу пайтгача Афғонистонга бирорта қурол-яроғ олиб киришмаган. Аксинча, уруш жафосидан азоб чекиб, қийналган халқни кийим - кечак, озиқ-овқат ва дори-дармон билан мунтазам таъминлаб келишмоқда. Қани, менга айтчи, Афғонистонга бундай беғараз ёрдамни қайси давлат бермоқда? Мақсадинг бу ерда тинчлик ва барқарорликни юзга келтириш экан, нега оч ва қашшоқ халқнинг қўлига қурол тутқазасан?

Дэвиднинг юзида заҳарханда кулгу ўйнади. У лабини тишлади. Нима дейишни билмай, ўйланиб қолди. Ҳаёлига келган гаплар билан унинг тилини қисмоқчи бўлди.

- Бир пайтлар бу ерларни сен улуғлаётган юртнинг эгалари Темур, Бобурлар босиб олишганини биласан. Халқининг бошига оғир мусибатларни солишганини китобларда ўқигансан? Одамларнинг қони ариқларда

оққаниничи? Бу тарих саҳифаларига битилган ҳақиқат!

- Одамларнинг қўлига қурол тутқазиб, уларни бир-бирига гиж-гижлашаётган кимсалар, наҳотки, сени мамлакатнинг тарихи билан чуқурроқ таништиришмаган бўлишса? Сен босқинчи деб билган одамлар бу юртда бунёдкорлик ишларини олиб боришган. Афғонлар билан ҳамжиҳат яшашган. Амур Темур, Хусайн Бойқаро, Навоий, Бобур Мирзо, Шоҳруҳ Мирзолар илм-фанни, маданиятни, маънавиятни ривожлантиришган. Мактаблар, касалхоналар, етимхоналар, сув иншоотлари қуришган, ерларни ўзлаштириб, боғ-роғлар барпо этишган. Навоий форс ва ўзбек тилларида ижод қилиб, икки миллатнинг маънавиятини, адабиётини юксалтирган. Мустақил Афғонистон давлати 1747 йилда ташкил топган. Ўшанда Аҳмад Шоҳ Дурдоний биринчи шоҳ бўлган эди. Афғон амири Темиршоҳ билан Бухоро амири Амир Шоҳмурод ўртасидаги шартномага асосан, Бухоро амирлигига қарашли бўлган Амударёнинг жанубидаги ерлар Афғонистонга берилганди. Шундан бери Ўзбекистон бу ўлкага фақат тинчлик тилайди.

- Ўзбеклар бундан манфаатдор бўлган-да!

- Манфаатдорлиги юртнинг тинчлиги, афғон халқининг осойишта турмуши, аҳолисининг фаравонлигида. Бундан-да, буюк яна қандай манфаат бўлиши мумкин?! Бу юртда тинчлик ҳамда барқарорликнинг ўрнатилишини, дунё харитасида мустақил ва озод Афғонистоннинг пайдо бўлишини истайди. Яқин йиллар ичида Европанинг мана - ман деган мамлакатларидан қолишмайдиган янги Афғонистон дунё харитасида пайдо бўлади. Яна шуни унутмагинки, бу мамлакатдаги тинчлик ва барқарорликни қурол билан ҳал этиб бўлмайди. Кимки қурол кўтариб кирибдими, демак, унинг нияти ёмон. Хориждаги ўзбекларнинг этник тараққиёти, маданияти бевосита

Ўзбекистон билан боғлиқ... Сўзларингга қулоқ солсам, четдан қараганда бизнинг халқларимиз тарихини чуқур биладиган инсонга ўхшайсан. Сен тан олишни хоҳламаган жиҳатларни айтиб ўтмоқчиман. Биргина мисол: мўғуллар дунёни забт этиш учун жуда кўп халқлар билан қирғинбарот урушларини олиб боришди. Очиқ майдонда жанг қилган ҳолатда мағлубиятга учрадилар ҳам. Шулардан бири айнан афгон ҳудудида бўлган. Ҳазна шаҳри яқинидаги Парвона жангида Султон Жалолиддин қўшинлари мўғулларни мағлуб этади. Жангда айнан афгонлар ва моварауннаҳрликлар елкама-елка туриб босқинчиларга қарши курашишгани учун ҳам ғалабага эришадилар. Бу икки халқнинг тарихи ва тақдири азалдан бир эканлигидан далолат бермайдими? Нима учун бу жиҳатларни айтиб ўтмадинг? Буларни сен ҳам яхши биласан-ку? Сабаби аниқ, сен билан бизнинг манфаатларимиз, қарашларимиз турлича. Чунки бу жиҳатлар сенинг манфаатларингга мос тушмайди. 1838 йилда бошланган инглиз - афгон урушидан буён бу мамлакатда тинчлик мустаҳкам қарор топгани йўқ. Халқ йиллар давомида ўзининг кўплаб жигарларидан, яқинларидан, фарзандларидан жудо бўлди. Уларнинг юрак - бағри эзилиб, тутдай тўкилиб кетган. Элнинг ягона мақсади, орзуси тинчлик, осойишталик, барқарорлик. Лекин жаҳонни ўз измига бўйсундирмоқчи бўлган айрим корчалонлар учун бу ўлкада хотиржамлик ўрнатишдан кўра, қурол - яроғ синовларини ўтказадиган, жаҳон халқларининг тинчлигига раҳна соладиган маконга айлантириш муҳимроқдир. Ё менинг гапларим нотўғрими?

Дэвид чуқур ўйга толди. Йигитнинг гапларини инкор қилишга асос топа олмади. Шу тобда кўкрагининг остидаги ўлиб бораётган виждон уйғона бошлаган ва ўзининг тирикчилигини билдириш мақсадида юрагининг бир четида

оғриқ кўзғотганди. Аслида бутун дунё халқлари каби ўзининг халқи ҳам Афғонистонда тинчлик ва барқарорлик ўрнатилишининг тарафдори эканлигини яхши тушунарди. Жон Дэвид кимларнингдир сиёсатини қурбонига айланаётганини англаб етди. Афсусларки, ҳақиқатни тан олиб, суҳбатдоши қаршисида бўйин эггиси келса-да, гурури йўл қўймади.

- Менинг мақсадимни билдинг, хўш ўзингнинг ниятинг нима? - сўради саволига жавоб ололмаган Жавоҳир суҳбатдошининг фикрини билиш мақсадида. - Сен ўзингга ўзинг савол бериб кўрчи? Нима учун бу юртга келдинг? Бу юртда нима ишларни қиляпсан, мақсадинг нима? Фаолиятингни қанча қисми афғон халқининг манфаати учун мос келади ва қанчаси унинг зарарига ишлайди? Одиллик билан ҳукм чиқар. Бир нарса аниқ-ки, инсон ҳеч қачон ўзини ўзи алдаёлмайди. Виждони олдида барча ишларига иқрор бўлади..

Жон Дэвид асли камбағал оиладан чиққан, муҳтожликда ўсган. Фарзандини яхши илм олишини истаган отаси Дэвид ўн олти ёшга тўлганида муҳтожликнинг қурбонига айланди. Ҳаётнинг азоб-уқубатлари ёшгина йигитчанинг бошида айланди. Адолатсизлик ва ҳақсизликларга дуч келди. Барини бардош билан енгиб ўтди. Бир амаллаб шарқшунослик факультетини тамомлади. Кейин у махсус хизмат идорасининг тузоғига илиниб қолди. У ердаги муҳит йигитнинг ҳаётини тўқсон фоизга ўзгартириб юборди. Бошлиқлари уни Афғонистонга ташлашди. «Иш ҳақинг ойига юз мингдан», деб тайинлашди улар йигитни кузатишаётганда. - Қўшимча ҳақ олиш у ерда олиб борадиган ишларингга ва топшириқларимизни қай даражада бажаришингга боғлиқ».

Дэвиднинг ягона мақсади пул жамғариб, уй сотиб олиш эди. Бунинг устига онаси анчадан буён бетоб.

Даволатиш учун пул ҳаводек зарур. Шу истак йигитни Афғонистонга етаклаб келганди.

Юрагида оғриқ турган Дэвид маҳбус билан баҳсни давом эттиролмаслигини англади. Бу билимининг саёз-лигидан эмас, инчунин, Жавоҳир томонидан айтилган ҳақ сўзларнинг қудратида эди. У ўзининг биргина сўзи билан «бемаза» баҳсга якун ясамоқчи бўлди.

- Биз ҳам бу юртда тинчлик бўлишини истаймиз ва шунинг учун курашмоқдамиз, - деди юзи қизариб. - Менга айтчи, сенинча Афғонистонда тинчлик ўрнатиш учун нима қилиш керак? Қандай қилса, турли гуруҳлар ўртасидаги жанглар барҳам топади?

- Бунинг учун аввало бу ўлкага кириб келаётган ҳар бир одамнинг қалби, имони пок бўлиши керак. Ишлаб чиқариш тизимларини ривожлантириш, фирмалар ташкил этиш даркор. Ўсиб келаётган ёш авлод мактабларга жалб этилмас экан, уларнинг дунёқараши шаклланмай қолаверади.

- Америка ҳукумати маориф тизимини ривожлантириш мақсадида Афғонистонга 136,7 миллион доллар маблағ ажратишни режалаштирган, суҳбатдошининг сўзини бўлди шошиб Дэвид.

- Албатта Япония билан ҳамкорликда, - изоҳ берди Жавоҳир.

Дэвиднинг юзи қизариб кетди.

- Бу маблағ билан мингта мактаб қайта таъмирланади. 203 та янги мактаб биноси қурилади. Бир неча минг ўқитувчилар Америкада қайтадан малакаларини оширадилар. Афғон болалари учун эса 25 миллион дона дарсликлар жўнатилади.

- Бу режалар қачон амалга ошади, бунинг ҳам билмайсан! Ахир бунинг учун ҳам аввало мамлакатда тинчлик ва барқарорлик вужудга келиши керак-ку. Шундай эмасми?

- Мен сен билан узоқ гаплашмоқчи эдим, афсуски вақтим тиғиз. Албатта, яна кўришамиз, деган умиддаман!
- Жавоҳир билан баҳслашиб ўзининг ожизлигини фош қилишдан чўчиган Дэвид хонани тарк этишга шошилди. Панжара ортида уни нозир кутиб турарди.

- Уни бизнинг йигитларимизга беринг, бугун тунда эшак минган мулладек қилиб қўямиз, - деди Дэвиднинг ортидан эргашиб борар экан.

- Кераги йўқ. Мен бошқа усул қўллайман! Оғзидан гуллаб қўйганини ўзи билмай қолади.

Дэвид машинасини ўт олдириб жўнаб кетди. Нозир дарвозага кулф солди. Қамоқхона ортидан итларнинг безовта ҳургани эшитилди.

Ю Р Т Д А

Китобимизнинг ушбу бобида муҳтарам ўқувчиларимизни Мирзааҳмаднинг Афғонистонга ўтиб қолиш сабаблари билан таништирадик.

Бир қозонда икки қўчқорнинг боши қайнамас, деганларидек, Мирзааҳмад Эргашни кўрарга кўзи йўқ эди. Юрагида вужудига озор бераётган қасос алангаси гуриллаб ёнарди. Қандай қилиб бўлмасин, унинг оёғига болта уришни пойларди. Одамлари кунора у ҳақда ёлғон-яшиқ гап-сўзларни етказиб туришарди. Айниқса, «Эргаш сизнинг ўрнингизни олмоқчи», деган гапларга асло тоқат қила олмасди. Баданига игнадек санчилаётган турлитуман гаплар охир-оқибат Мирзааҳмаднинг сабр косасини заҳарга тўлдирди. «Хунаса билан ҳисоб-китобни жойига қўймасам бўлмайди», деди. Ишончли одамларини хонасига чақиртирди.

- Эргашни тутиб келасанлар! Осмонга чиққан бўлса оёғидан тортасан, ерга кирган бўлса қулоғидан чўзасан-

лар! Эргалаб шу ерда бўлиши шарт!

- Унинг қоп-қора башарасини кўриб нима қиласиз, хўжайин, яхшиси қонга беланган аҳмоқ бошини келтириб оёғингиз остига ташлайлик! - шотирларидан бири шундай деди.

- Ичимни ўтдек ёндираётган икки-уч оғиз гапим бор, шуни башарасига айтмасам манови юрагимни ёндираётган чўғ босилмайди, - деди лашкарбоши кафтини кўкрагига уриб.

Йигитлар чиқиб кетишди. Қоронғу тушганди. Улар тўрттадан беш гуруҳга бўлинишди. Эргашнинг қаердалигини ҳеч қайсилари билишмасди. Тахминлари бор эди, холос. Ўзлари фараз қилган жойларга жўнашди. Йигитлардан бири уни кечки пайтларда қаерда бўлишидан хабардор эди. Шерикларини бошлаб, ўша томонга кетди. Шаҳардан олти чақирим олисдаги Соҳилобод шаҳарчасига тушишди. Янги қурилаётган уйлардан бирининг олдида тўхташди.

- Сизлар шу ерда туринглар, мен девор ошиб ичкарига кирай, Эргаш бўлса, хабар бераман, одамларимизни бошлаб келасизлар! - У шерикларига шундай деб ёлғиз ўзи девор ошди. Уйнинг деразаларига парда тортилганди. Ичкаридан гўнғир-гўнғир овоз келарди. Лашкар оёқ учида юриб, дераза ёнига келди. Ойнага қулоғини босди. Гўнғир-гўнғир овозни эшитди. Эргашни эса товушидан таниди. Эшикни тақиллатди. Елкасига чопон ташлаган уй эгаси чиқди. Остонада турган бегона одамни кўриб, рангидан қон қочди.

- Кимсан? Нега келдинг?

- Эргашбой шу ердами?

- Нима ишинг бор?

- Мен одамиман, гаплашишим керак!

- Гапинг бўлса менга айт! У банд!

- Ўзига айтишим зарур!

Уй эгаси унинг бошидан оёғигача кўз югуртириб чиқди:

- Кир!

Лашкар остонани босиб ўтди.

Эргаш йигитни таниди. Бу Мирзааҳмаднинг ичига киритган айғоқчиси эди. Унинг кўзлари бежолигидан қандайдир нохушлик бўлганини пайқади.

- Нима гап, Арслон?

- Муҳим гап бор, хўжайин.

Улар қўшни хонага чиқишди.

- Мирзааҳмад одамларига сизни эрталабгача тутиб келишни буюрди. Ҳозир ҳамма лашкарлар шаҳарда сизни излаб юришибди.

- Мени нима қилмоқчи экан?

- Унга бошингиз керакмиш!

- Бошим! Лаънати кутуриб кетибди-да!

Эргаш бир зум ўйланиб турди-да, айғоқчисидан сўради:

- Уйига қачон қайтади?

- Ярим тунда!

- Шатаклари кузатиб қўядими?

- Баъзида ёлғиз ўзи кетади!

- Яхши, бориб ишингни давом эттиравер!

Эргаш лашкарбоши билан учрашгиси келди.

- Мирзааҳмад хунаса одамларига мени тутишни буюрибди, - деди ичкарида ўтирган шерикларига. - Ҳозир одамлари шаҳарда мени излаб юришганмиш.

- Мушукни ўлгиси келса, бўри билан ўйнашади, хўжайин, - кулди ўтирганлардан бири.

- У билан ҳисоб-китоб қиладиган пайт келди, - деди унинг олдида ўтирган паст бўйли кимса.

- Шаҳарни ўзиники қилиб олмоқчи шекилли, - гап қўшди иккинчиси.

- Унинг танобини тортиб қўйишимиз керак!

Бу гаплар Эргашни ҳаволантириб юборди ва:

- Ҳозир унинг уйига борамиз. Ўша ерда ҳисоб-китоб қиламиз! - деди ғазаб билан.

- Маъқул гап, танобини тортиб қўймасак, у баттар қутуралди!

Эргаш шотирларини эргаштириб, шаҳарга жўнади. Бу пайтда Мирзааҳмаднинг қароргоҳидан қайтадиган пайт бўлганди. Эргаш бошчилигидаги тўрт нафар йигит девор ошиб, ичкарига киришди. Гаражда уй эгасининг машинаси кўринмасди. Демак, у ҳали қайтмаган. Қасоскорлар гуллар орасига беркиниб, лашкарбошининг келишини кутишди. Ярим соатлар ўтиб, кўча эшик олдида машина тўхтади. Лашкарбоши дарвозани очиб, ичкарига кирди ва яна дарвозага қулф солиб, ёзилгани ҳожатхонага ўтди. Эргаш шуни кутганди. Одамларига имо қилди. Улар Мирзааҳмадни оғзига ифлос латтани тиқиб, оғилга олиб киришди. У Эргашни таниди:

- Думларинг етказибди-да! - деди оёғи остига тупуриб.

- Ёмон хабарнинг қаноти бўлади! - деди Эргаш. - Мен сенга нима ёмонлик қилдим-ки, тутишга буюрибсан? Қасдинг бўлса, айтганингда ўзим борардим, ўша исқирт хонангга!

- Шаҳарда иккимиздан биримиз қолишимиз керак!

- Демак, менинг қолишим аниқроқ!..

- Нонни катта тишласанг ҳам гапни катта гапирма, изингга ментлар тушишган. Бугун-эрта улар сени тумшугингдан илинтириб қамашади.

- Кўрқитмай қўя қол. Сен қилган жиноятлар олдида меники сариқ чақага ҳам арзимайди.

Мирзааҳмад Эргашнинг аҳдидан қайтмаслигини билди:

- Одамларинг билан мен томонга ўтсанг, сени ментларнинг чангалидан қутқариб қолишим мумкин. Лекин бир

шарт билан! - деди мураса йўлини танлаб.

Эргашнинг қизиқиши ортди.

- Қандай шарт экан?

- Одамларингдан иккитаси менинг йигитларим томонидан содир этилган учта қотилликни гарданларига олишади.

- О, жуда катта кетдинг-ку! Балки мен ҳам бирорта қотилликни бўйнимга олишим керакдир? Бугун одамларимни қаматсанг, эртага албатта ўзимни турмага тикасан. Сендан ҳар қандай аблаҳликни кутиш мумкин!

- Бу сенга берилган имконият эди. Ихтиёр ўзингда. Ментлар бугун-эрта одамларингга қўшиб, ўзингни қамашганда қўзинг очилади.

- Қамашмасидан аввал сен билан ҳисоб-китоб қилиб олсам, армоним қолмасди. Сен билан нариги дунёда ҳам келишолмаймиз! Мақсадимиз бошқа! Мени кечир, ҳадемай тонг ёришади. Хотининг уйғонмай, бажарадиган ишимни бажариб олишим керак!

Эргаш йигитларига қаради ва бармоғи билан тўсинни кўрсатди. Унинг ишорасини тушунган йигитлар тўсинга арқон осиди. Мирзааҳмад шунда кўркувни ҳис этди. Кўзлари чаноғидан ирғиб чиқаёзди. Қочиб кетмоқчи бўлди, қароқчилар йўлини тўсишди. Мирзааҳмад уларни туртиб юборди. Эргашнинг одамларидан бири қорнига мушт туширди. Кейин қўлини қайиришди. Лашкарбоши букчайиб турарди.

- Бундай қилма, мен сенга ва одамларингга тегмайман. Шаҳарни сенга топшираман. Айтган гапимни қайтиб олдим, ўлдирма! Истаган пулингни оласан! Бугундан бошлаб йигитларим измингда бўлишади!

- Эргаш шу пайтгача қароридан қайтмаган! Кейин сенинг думи ҳўл лашкарларингнинг менга кераги йўқ! - деди тўдабоши.

Унинг қайишдек қаттиқ лаблари икки томонга ёйилиб, ялпоқ юзида масхараомуз табассум ўйнарди.

Йигитлардан бири уни сандал устига чиқарди ва бўйнига арқон солди. Иккинчиси сандални олди. Мирзааҳмад типирчилаб, осилиб, соатнинг капгиридай тебраниб қолди. Эргаш ёрдамчиларини эргаштириб, оғилдан чиқиб кетар экан, гурсиллаган товушни эшитмади. Арқон узилганди. Мирзааҳмаднинг гавдасини кўтаролмаганидан эмас, балки пичоқ кесган жой тўсин билан бўйин оралигига тўғри келганди. Мирзааҳмад ерга тушганида ўпкасидаги димиққан ҳаво ҳуштак мисоли чийиллаб, бўғзини ёриб чиқди. Боши сандалнинг қиррасига тегиб, ҳушидан кетди. Бир соат ўтиб кўзини очди, лекин ўрнидан туролмади. Боши оғирди. Ташқарида оёқ товуши эшитилди. Эшик қия очиқ турарди. Тонг ёришганди. Мирзааҳмад йўлакдан ўтиб бораётган аёлини кўрди.

- Ке... - овози зўрға чиқди.

Аёл чўчинқиради, атрофга аланглади. Кўзи оғилда букланиб ётган эрига тушди:

- Вой дод!!

- Овозингни ўчир, - ингради Мирзааҳмад қўлини силтаб.

- Нима бўлди сизга, ким калтаклади? - Аёл кўйлагининг этаги билан эрицинг юзидаги қонни артди.

- Овозингни ўчир, дедим, палакат...

- Нега мени чақирмадингиз?

- Чақирсам қутқариб қолармидинг? Менга ўхшаб сени ҳам осиб кетишарди.

- Қайси уйингга ўт тушгур, шу аҳволга солди сиззи?

Мирзааҳмад бошини сиртмоққа илганларнинг кимлигини айтмади.

- Қоронғида танимадим, - дея мингирлади.

- Мелиса чақирайми?

- Шарманда қилмоқчимисан?

- Нега шарманда бўларкансиз, ўч оласиз!

Лашкарбоши бўйнидан арқонни олиб, аёлига узатди:

- Эҳтиётлаб кўй. Сўраганимда берасан. Уларнинг бошини шунга илмасам, энамнинг сути ҳаром бўлсин!

Мирзааҳмад аёлининг кўлидан ушлаб ўрнидан турди, оғилдан чиқиб ётоқхонасига кирди. Бир пиёла чой ичиб, ўзига келди.

- Самадга тилпон қил, тезда кесин!

Ярим соат ўтиб, Самад келди. Мирзааҳмаднинг аҳволини кўриб:

- Нима бўлди, хўжайин, ким калтаклади? - деб сўради.

- Падарингга лаънат Эргаш кечаси келишимни пойлаб ичкарида яшириниб турган экан. Одамлари оғилга олиб кириб, шифтга осиб кетишди. Бахтимга арқон узилиб, омон қолдим.

- Худо сизни асрабди, хўжайин. Йигитларга айтайми, тутиб келишади.

- Товуқ мия, уни тутиб бўлганда, аллақачон гўштини гўштга, суягини суякка ажратардим.

- Қонга қон, жонга жон хўжайин!

- Идорада нима гаплар?

- Бугун тунда хунук иш бўлди, хўжайин. Кўшни мамлакатдан келаётган одамимизни Чорсуда мелиса тутиб олибди.

- Қайси мелиса?

- Одил!

- Қайси Одил?

- ГАИчник борку, Турдиев!

- Хўш?

- Машинасининг орқасидан иккита ботинка қутида автоматнинг ўқини топиб олибди.

- Нас босмай ўлсин, пес, келиб-келиб ўзимизда қўлга

тушадими?

- Нимасини айтасиз, хўжайин, қанча постлардан ўтган одам ўзимизда тумшуғидан илиниб турса-я!

- Ўзи қаерда?

- Горотделга олиб кетишибди. Қамаб қўйишган бўлса керак.

- Беш-ўн сўм бериб чиқиб кетса ўлармиди?

- Ҳаракат қилибди, Одил мелиса ўта бўлмағур одам. Пул кўрсатсангиз, жини қўзийди. Бир лимон ташлайман деса ҳам қўйвормабди.

- Ўқни топиб олишган бўлса, сўроқ қилишади. Қаердан, кимга олиб келаётгандинг, деб қисти-қафасга олишади. Энди мени Худо урди, Самад. У хунаса сотади. Мирзааҳмад айтганди, дейди. Бошимга бало бўлди. Ўзи шу етмай турувди.

Лашкарбошининг мақсади беш-ўн кун уйида яшири-ниб ётиш, кейин Эргашнинг изига одам қўйиб, қўлга тушириб, боя аёлининг қўлига тутқазган арқонга бошини илиш эди. Одами икки кути ўқ билан қўлга тушган бўлса, албатта мелиса бугунроқ уни сўроқлайди. Мирзааҳмаднинг фикри ўзгарди. У яна Самадга қаради:

- Савдогарнинг боласи ертўлада ётибдими?

Самад хўжайин нимага ишора қилганини тушунди. Икки кун бурун ёшгина йигитни кўчада бегона қиз билан қўл ушлашиб кетаётганда тутиб олишганди. Қизни яланғочлаб, чинорга боғлашди, йигитни эса қароргоҳга олиб келиб, оёғидан осиб, отасини чақиртиришганди. Унинг савдогарлигини билишгач, ўлпон солишганди.

- Ўғлингнинг айби учун беш миллион тўлайсан? Бир кун муҳлат, топиб келмасанг, ҳар соатда бошидан бир челақдан совуқ сув қуямиз! - деб дўқ уришганди.

- Ахир у қиз ўғлимга унаштириб қўйилган, бузук эмасди, қолаверса, ўғлим ёмон йўлга юрмайди, - ўзича

тушунтиришга уринди савдогар.

- Суриштирдик, улар шаърий никоҳдан ўтишмаган. Шундай бўлгач, шариат қонуни бўйича бир-бирларига номаҳрамдурлар! - тушунтирди лашкарлардан бири. - Яхшиси тезроқ уйингга чоп, айтган товон пулини топиб кел! Йўқса, боя айтганимдек ҳар соатда бошидан бир пақирдан совуқ сув қуямиз!

Савдогар уйига чопди, қариндош-уруғларидан пул сўради. Лашкарлар айтган беш миллионни йиғолмади. Кечки пайт яна қароргоҳга келди. Ертўлага тушганида иккита лашкар ярим яланғоч йигитнинг бошидан сув қуяётганди. Совуқдан бадани кўкариб кетган, жиққа ҳўл бўлган боши кўкрагига осилиб тушган йигитнинг икки кўзидан ёш оқиб тушарди.

- Ота, мени бу ердан олиб чиқиб кетинг, - зўрға гапирди у. - Булар мени ўлдириб қўйишади...

Савдогар ўғлининг аҳволини кўриб, додлаб юборди.

- Барака топгурлар, раҳм қилинглар, болам ўлиб қолади!..

- Бола керак бўлса пулни топиб кел! - кулди лашкар.

- Топиб келаман! Фақат уни қийнаманглар! У менинг ёлғиз фарзандим. Ўлиб қолса, мен ҳам унга қўшилиб тириклай қабрга кираман! - ялинди ота лашкарнинг оёғига йиқилиб.

- Муддат тугади, боланг жазосини олиши керак! - Лашкар пақирдаги совуқ сувни йигитнинг бошидан қуйди.

Савдогар ўғлининг олдига борди. Уни бағрига босгиси, қалбининг ҳарорати билан танасини илитгиси келди. Лашкарлар икки кўзидан ёш оқиб тушаётган отани судрашди.

- Яқинлашма!

- Эй, Худо, бу не кўргулик?

Ота йиғларди.

Бола инграрди.

- Ота...

- Эрталабгача кутинглар, уйимни сотиб, пулни топиб келаман! Фақат бир илтимосим, боламни қийнаманглар! Бошидан сув қуйманглар! - ялинди савдогар.

Лашкарлар бош ирғашди. Ота икки кўзини ёшлаб, юрак бағрини доғлаб, чиқиб кетди.

Ҳозир Мирзааҳмаднинг эсига ўша йигит тушганди.

- Ўлиб қолди, - бепарволик билан қўл силтади Самад.

- Нега ўлади? Урдиларингми?

- Бошидан ўн пақир муздек сув қуйгандик, шу таъсир қилган бўлса керак. Тунда кирсам, осилган жойида тара-шадек қотиб қолибди.

- Мелиса биздан юз ўгирди. Прокурор ишимиздан кир изламоқда. Одамимиз ўқ билан қўлга тушди. Бир ой ичида идорамиздан тўртта жасад чиқди!

- Ҳаммасининг айби бор-да, хўжайин!

- Айби ўлимга яраша эмасди, нодон! Сенлар бегоналарнинг гуноҳини бўйнига қўяман, деб уларни уриб ўлдирдиларинг!

Мирзааҳмад бошини чангаллади. Бир фурсат ўйланиб, Самаддан сўради:

- Ўлиги ертўладами?

- Осилиб турибди.

- Бировга билдирмай, жасадини бу ерга олиб ке! Отаси сўраса, боланг қочиб кетди де!

- Нимага?

- Тушларим булғаняпти, бир томондан мелиса изимга тушган, иккинчи томондан Эргашнинг одамлари осиб кетишди. Тирик қолганимни билишса, яна келишади. Қамалсам, турмада ҳам соғ қўйишмайди.

- Нафасингизни иссиқ қилинг, хўжайин...

- Гап қайтарма, ҳазилнинг мавриди эмас, айтганимни бажар!

Шу пайт телефон жиринглаб қолди. Мирзааҳмад Самадга юзланди. «Ол» дегандек ишора қилди.

- Эшитаман! - деди у овозини ўзгартириб.

Гўшакдан таниш овоз эшитилди.

- Хўжайин уйдадилар?

- Нима гап, тинчликми?

- Прокурор сўраяпти...

- Ҳозир борарканлар де!

Самад гўшакни жойига илди.

- Идорага борасизми, хўжайин?

- Прокурор мени бекордан бекорга йўқламаган. Борсам тумшугимдан илинаман. Бу ердан тезроқ жилишим керак...

- Қасрга борасиз, хўжайин?

- Қасрга борсам ҳам сенга маълум қиламан, изимдан етиб борасан, яна бирга бўламан. Унгача бировга тишининг оқини кўрсатма!

Самад эшик олдида етганида, Мирзааҳмад уни тўхтатди.

- Янганга айт, олдимга кирсин!

Самад чиқиб кетди. Уй бекаси кирди.

- Маҳфират, кетмасам бўлмайди. Тилинга эҳтиёт бўл.

Нима қилиш кераклигини Самадга тушунтирдим. Мен бу ишни яхши ниятда бошлагандим. Одамларга, мелисаларга фойдам тегармикин, жиноятчилик камаярмикин, деб ўйловдим. Ёмонлар, нияти бузуқлар илакишди, илондай қўйнимга киришди. Йўлдан уришди. Пулга ўргатишди. Мендан берухсат одамларни қийнашди, қўйдаи оёқларидан осиб ўлдиришди.

- Балки ҳукуматдан кечирим сўрасиз? - Ҳиқиллаб йиғлаётган Маҳфират кўзёшларини енгига артди.

- Қўлим бегуноҳ одамларнинг қонига бўялган. Қон кўрмасам қалтирайдиган бўлиб қолдим. Мени асраб қола-

диган қонунда бирорта модда йўқ. Хукумат гуноҳимни кечирмайди. Бир эмас, беш-олти бор огоҳлантиришган, ҳаволаниб, уларнинг айтганини қилмаганман!

Самад ярим соат ўтиб, «Москвич»нинг орқа юкхонасида ўликни олиб келди.

- Ҳеч ким кўрмадимми? - сўради Мирзааҳмад.

- Ҳизматчилардан бошқанинг кўзи тушмади, хўжайин.

- Ҳизматчиларга ҳам кўрсатмаслигинг керак эди, тўнғиз!

- Кўпчиликдан яшириб бўлармиди, хўжайин!

Мирзааҳмад чўнтагидан бир боғлам долларни олиб, Самадга узатди.

- Манови билан дўхтирнинг оғзини юм. Юраги ёмон эди, тунда ушлаб қолибди, деб қоғоз ол. Шу бўлмаса, имом жаноза ўқимайди. Кейин жасадни ўзинг ювиб, кафанла!

- Янгам-чи?

- Унинг тили кесилган, уйдаги гапни кўчага ташимайди. Энди мен кетдим!

Мирзааҳмад пулларни йиғиштириб, сумкага жойлаб қўйганди.

- Сенинг улушинг хонамда! - деди темир сандиқнинг калитини топшириб. - Эртага шаҳарда ҳидинг ҳам қолмасин. Фрунзегачи (Фрунзе - Қирғизистоннинг илгариги пойтахти). «Мир» меҳмонхонасининг 104 - хонасига жойлаш. Одамларим сени ўша ердан топишади...

Мирзааҳмад Самадни бағрига босиб, уйдан чиққанида тонг ёришганди.

У шу куни ўзига маълум бўлган айланма йўллар билан чегарани кесиб ўтди ва Қирғизистонда пайдо бўлди. Бу ерда узоқ қололмади. Танишлари уни Баширнинг одамлари билан учраштирди. Лашкарбоши бошига тушган

савдоларни уларга рўйи рост айтиб берди.

- Биз сизни қанотимизга оламиз. Эртагаёқ Афғонистонга жўнайсиз.

- Ахир у ерда Эргаш бор, - деди чўчинқираб лашкарбоши.

- Ташвишланманг. Биз сизни кўзимизнинг қорачиғидек сақлаймиз!

Баширнинг одамлари ҳақиқатдан ҳам уни кўз қорачиқларидек асрашди. Уч-тўрт йил исини Эргашга сездиришмади...

Ш О Ҷ И М А Р Д О Н

Башир Эргашнинг ёрдамидан юз ўгириб, Орифзодага умид боғлади. Одамлари орқали у билан боғланиб, йигирма нафар йигитларини Панж дарёсидан ўтказиб, Шоҳимардон орқали Қирғизистонга кузатиб кўйишини илтимос қилди. Каттагина маблағнинг ҳидини олган Орифзода бундай таклифни рад этишга ожиз эди. Пулнинг ҳиди унинг кўпдан бери битиб қолган димоғини очиб юборди. Келишилган куни жангарилар дарё бўйига етиб келишди ва ярим тунда унинг лойқа ҳамда яхдек сувини кечиб ўтишди. Улар Жон Дэвид ўргатганидек, кичик-кичик гуруҳларга бўлиниб олишганди. Совқотган ва очикқан бўлишларига қарамай, тўхтовсиз йўл босишди. Тонг ёришаётган паллада тоғ ичкарисисидаги қишлоқлардан бирига етиб келишди.

Башир одам танлашда Дэвиднинг маслаҳатларини ҳисобга олганди. Йигирмата жангаридан ўн нафари африкалик бўлиб, қолгани покистонлик ва афғонистонлик эди. Улардан учтаси қирғиз ва рус тилини мукамал билишар, шу сабабли майда гуруҳларга бошлиқ этиб тайинланганишди. Гуруҳ бошлиқларидан бири ўз шерик-

ларини тошлар ортида қолдириб, йўлбошловчини топиш мақсадида қишлоққа кирди. Айтилган дўконча ҳали очилмаганди. Кутишга тўғри келди. Ярим соатлар ўтиб, ёшгина бола пайдо бўлди ва эшикни очди. Жангари ундан тожик тилида сўради:

- Дадос гужонда? (Даданг қаерда?).

Болага нотаниш одам келиши ва унга айнан шундай савол бериши олдиндан маълум эди.

- Дадос ба хонах аст амак. Чи кор аст?! (Дадам уйдалар. Нима ишингиз бор?).

- Рафта гўй, ки амак Ямин омаданд (Бориб, ўртоғингиз Ямин амаки келдилар, дегин).

Бола ортига қайтиб кетди. Кўп ўтмай дадасини бошлаб келди.

- Ду рўз инжониб ба роҳи шумо интизорам (Кечадан бери йўлларингни пойлайман), - деди.

- Роҳ ро гум кардим (Йўлдан адашдик), - жавоб қилди Ямин.

- Одам ҳаятон дар кужост? (Одамларингиз қаерда?).

- Онҳо шуморо интизоранд (Улар сизни кутишмоқда).

Бу Баширнинг таниши Орифзода эди. Унга одамларни айтилган манзилгача кузатиб бориш вазифаси топширилиб қолмай, балки ҳар бир жангарини иссиқ кийим билан таъминлаш вазифаси ҳам юклатилганди. Орифзода қалин пўстин тополмай, туя жунидан тўқилган чакмон сотиб олганди. Уларни жангариларга тақсимлаб берди. Ҳаммалари қуролларини елкаларига осиб, устидан чакмонни кийишди. Бироз ноқулай бўлсада, баданлари иссиқдан яйраб кетди. Чакмонлар узун эди, қолаверса, африкаликлар бундай кийим кийишга одатланишмагани сабабли, юрганларида оёқлари билан чакмоннинг этагини босиб олишар, қоқилиб йиқилишарди.

- Мунча палпис бўлмасаларинг! - олдинда бораётган

Орифзода уларни койиб қўярди. - Қўлларинг билан этагини кўтариб олинглар! Бу юришларингда бир ҳафтада ҳам манзилга етиб боролмаймиз!

Сўқмоқда юриш қолганлар учун ҳам оғир эди. Кунора ёғиб турган қор тошлар устини оппоқ тўшак мисоли қоплаганди. Ҳаво очиқ бўлгани сабабли, ёруғлик кўзни қамаштирарди. Жангарилар саллалари билан юзларини ўраб олишган, фақат кўзларигина кўриниб турарди. Навбатдаги довонга кўтарилишасангда ҳавонинг туси ўзгарди. Изғирин турди, қор учкунларини учириб келиб, жангариларнинг юз-кўзларига урарди. Кўз очиришга имкон бермасди. Улар жонларини сақлайдиган бошпана йўқлиги боис, юришга мажбур эдилар. Тўхтайдиган бўлишса, совуқда қотиб қолишлари мумкин эди. Ҳамминг оёғи музлаб қолганди. Африкаликлар тоғ йўлларида узоқ вақт машқ қилишган бўлишса-да, бу ернинг совуғига чидашмади. Қалтираб, оёқларига тош боғлангандек қимирлатишга мадорлари қолмади. Орифзода шерикларини тезроқ юришга ундарди. У қор остида қолиб кетган сўқмоқни адашмасдан топиб борарди.

- Ҳа, бўш келманглар! Чаққонроқ ҳаракат қилинглар!,
- дерди гоҳ тожик, гоҳ рус тилида. - Икки соатдан кейин қоронғулик тушади. Йўлни тополмай қоламиз!

- Ҳолимиз қолмади, - дерди унинг тилига тушунганлар.
- Шу ерда бир озгина дам ола қолайлик. Қорнимиз ҳам очди.

- Бу ерда тўхтаб бўлмайди! Озгина ҳаракатсиз турсаларинг қотиб қоласизлар! Қани бўлинглар, бу ёғи оз қолди.

Жангарилар худди йиқилиб тушадигандек бир-бирларининг қўлларидан ушлаб, тиззаларигача қорга ботган оёқларини базўр кўтариб, унинг изидан эргашишга мажбур бўлишарди. Ҳаммалари ипга тизилгандек, тепаликка кўтарилишарди. Иккинчи довоннинг қоқ белига келиш-

ди. Шунда тухташди. Босиб ўтган йўлларига қарашди. Оппоқ туман олисларни кўришга имкон бермади. Бу ернинг об-ҳавоси ўзгача эди. Изғирин кучайганди. Ҳам-малари дилдираб, қарахт бўлиб қолишди. Учта африкалик йўлга ярамай, ўзларини таппа қор устига ташлашди.

- Биродарлар, олға!! Яна бир ҳаракат қилсак, довонни забт этамиз ва ғорга етиб оламиз! Уша ерда эрталабгача дам оламиз!! Тўйиб овқатланамиз! - Орифзода шу сўзларни айтиб, яна олдинга юриб кетди. Жангарилар ноилож унга эргашишди.

- Турларинг!! - Ҳабашлар қор устида ўликдай чўзилиб ётган шерикларини турғазишга уринишди. Бироқ ҳеч бирлари қимирлашмади. Улар қўлларини силтаб, кетиб бораётган шерикларига эргашишди. Ҳамма ўзи билан ўзи овора эди, сўқмоқдан чиқиб кетмаслик, ҳолдан тойиб йиқилмаслик мақсадида бутун куч ва иродасини тўглаб, қор устида чўзилиб ётган шерикларини ташлаб кетиб боришаётганда, ўлик сукунат чўккан тоғларни ларзага келтириб, автоматдан отилган ўқлар овози қулоқларига чалиниб, турган жойларида қотиб қолишди. Айниқса, қўллари билан совуқ қорларни чангаллаб, ортида бир чангал мижиғланган қорни қолдириб, тепага тирмашиб чиқаётган Орифзоданинг йиқилиб тушишига бир баҳя қолди. «Ўқ қаёқдан келди? Кимга қарата отилди? Наҳотки, чегарачиларнинг қаршисидан чиқиб қолган бўлсак?» Барчанинг хаёлига шу фикр келди ва атроф-теваракка қарашди. Одам зоти кўринмади. Фақат уч ҳабаш оппоқ қорни қип-қизил қонга белаб, жон беролмай типирчилаб, қор кўрпасини тўзитиб ётарди. Улар совуққа ҳамда йўл азобига чидамай, ўзларини ўз қўллари билан отиб ташлашга мажбур бўлишганди. Типирчилаб, ўлим билан олишиб ётганларга ҳеч ким эътибор бермади. Бир зумгина жон таслим қилишларини кузатиб туришди-да, кейин

йўлда давом этишди. Совуқ тобора забтига оларди. Кўз очиргани қўймасди. Чакмон ҳам уларнинг жонига оро кирмади. Баданларининг очиқ жойларини изғирин чаён-дай чақиб оларди. Африкаликлардан яна бири ҳолдан кетиб, ўзини қорга ташлади. Хеч ким унга аҳамият бермади. Ёғаётган қор унинг устига оппоқ кўрпа тўшаб, бир неча дақиқада кўздан яширди...

Ун олти жангари ва бир йўл бошловчи энди пастлик сари юришди. Қор тинди, изғирин тўхтади, булутлар ёйилиб кетди. Аста-секин юлдузлар чақнаб чиқаётган осмон кўринди. Илиқ ҳаво жангариларнинг руҳини кўтарди. Пастликка илдам тушиб келишди. Орифзода айтган ғорни топишди. Унинг оғзи майда тошлар билан тўсиб қўйилганди. Тошларни жойидан кўчиришди. Улкан махлуқнинг оғзи каби қорайиб турган ғор ичи кўзга ташланди. Йўлбошловчи фонарни ёқди ва ортидан шерикларини эргаштириб ичкарига кириб борди. Ғор оғзи ўта тор - бир одам зўрға сиғар, аммо беш-олти қадам юрилгач, кенгайиб борарди. Ичкари ташқарига қараганда анча илиқ эди. Бошқа жангарилар ҳам қўлларидаги фонарларини ёқишди. Ичкаридаги нарсалар кўзга ташланиб турарди. Орифзода тўхтади. Деворларга зайтун дарахти шоҳидан ясалган ёритгичлар ўрнатилганди. Уни ёқишди. Йигирма чоғли одамлар ўтирадиган кенгликда тошдан ясалган курсилар турарди.

- Эрталабгача шу ерда дам оламиз, - деди Орифзода шерикларига юзланиб. Кейин ўзи ғамлаб қўйган ўтинни олиб келиб, гулхан ёқди. Барчалари олов атрофига жамланишди. Карахт бўлган баданлари аста-секин қизий бошлади.

Жангарилар оч бўлишларига қарамай, тошлар устига чўзилиб, устиларига чакмонларни ташлаб, уйқуга кетишди.

Орифзоданинг назарида улар бир ярим кунлик масофани бир кунда босиб ўтишганди. Шу сабабли шерикларини тонгда уйғотмади. Мириқиб дам олишсин, деб қўйиб берди. Жангарилар тушга яқин кўзларини очишди. Орифзода уларга овқат тайёрлаб қўйганди, тамадди қилиб, йўлга чиқишди. Алал-оқибат, олислардан Шоҳимардон қишлоғи кўзга ташланди. Эртаси кун эрталаб қишлоққа яқин келишди. Африкаликларнинг юз териси совуқдан шилиниб, арчилиб кетганди. Бу билан одамлар орасига кириб бўлмасди. Улар бир ҳафта форда яшашга мажбур бўлишди.

Шоҳимардонда уларни бошқа йўлбошловчи кутиб турарди. Унинг вазифаси жангариларни Бишкекка олиб ўтиш эди. Орифзода ўзига тегиши мумкин бўлган катта миқдордаги пулни олиб, орқага қайтди...

* * *

Тимофей Андреевич билан Шодмон Бердиевлар тоғ ён бағридаги ўрмонга чиқишни, дам олиб келишни анчадан бери режалаштириб юришарди. Бироқ вақт топишолмасди. Ниҳоят, якшанба кун жўнашга қарор қилишди. Бир ҳафталик егуликларни юк халталарига жойлаб, йўлга чиқишди. Машинани тоғ ён бағридаги таниш чўпоннинг чодирда қолдириб, баландликка яёв кўтарилишди. Шундоқ кўз ўнгиларида ўрмонзор ястаниб ётарди. Кўм-кўк либосга бурканган арчазорлар, қайинзорлар тўлқиндек чайқалиб турарди. Енгил, соф ҳаво юракка қувонч, дилга сурур бахш этарди. Бу ерларнинг табиати ҳар қандай одамни ўзига маҳлиё айларди, асабларини тинчлантирар, шу сабаб икки дўст олти йилдан бери ўрмонзорга келиб, дам олиб кетишни одат қилишганди.

Тўрт соат йўл босиб, ниҳоят, ўрмонзорга етиб келишди.

Ўзларига қулай жойни танлаб, чодир тикиб, шу ерда тунашга қарор қилишди.

- Чарчаганман, овқат егим йўқ, яхшиси эрталаб нонушта қиламиз!

Шодмон Бердиев шеригининг таклифини рад этмади. Қуёш ўрмонзор узра ёйган қизғиш нурларини йиғиб олаётган палла эди. Шундай бўлса-да, улар ухлашга қарор қилишди.

Эрталаб барвақт уйғонишди. Дарахт шохларида бири олиб, бири қўйиб сайраётган қушларнинг хонишини тинглаб ётишди. Кейин ўринларидан туриб, қумғонда чой қайнатишди. Ов милтиқларини елкага илиб, тепалик томон кўтарилишди. Анча вақтдан буён Тимофейнинг кўзи дарахтларнинг шохида эди. Ҳеч бўлмаса, кечки овқатга бирорта қирғовулми, тустовуқми отиб қайтишни ўйларди. Бундай қушлар одатда сайрашмайди. Шохларга қўниб, жимгина ўтиришади. Одамни кўришганида ҳатто нафасларини ютишади. Яхши овчи уларни қулоқлари билан топади. Анчагина юришгач, Шодмон тошлар ортидан келаётган товушни эшитиб қолди. Тўхтаб атрофга қаради. Бироқ ҳеч ким кўринмади. У Тимофейнинг энгидан тортиб тўхтатди.

- Эшитяпсанми? - деди Шодмон қўли билан овоз келган томонни кўрсатиб. - Ҳув анови жойда кимлардир бор!

Тимофейнинг қулоғига ҳам одам овози чалинди. Улар ўзларини дарахтлар панасига олиб, товуш келган томонга оёқ учиди юришди. Йигирма-ўттиз қадам нарида доира қуриб ўтирган беш-олтита одамларда кўзлари тўхтади.

- Ким булар, овчиларми ёки ўрмон ходимларими? - паст овозда сўради Тимофей шеригидан.

- Ўрмонбегилар бўлса керак, - тахмин қилди Шодмон.
- Қўлимиздаги милтиқни кўриб, жарима соламан, деб

пўписа қилишмаса бўлди. Юр, қайтдик.

- Ахир, ҳозир ов мавсуми-ку. Рухсат берилган.

- Сен шундай дейсан. Улар буни тушунишни исташмайди. Ўзларининг қонунлари бор. Яхшиси ортга қайтайлик.

Улар ортга бурилишди. Шунда Тимофей эҳтиётсизлик қилиб, қуриган ходани босиб олди. Қарсиллаган товуш тошлар ортида ўтирган бегоналарнинг қулоғига етиб борди. Улар шу заҳотиёқ ўринларидан сапчиб туришди ва дарахтлар орасида кетиб бораётган кимсаларни кўришди. Бир зумгина бир-бирларига қараб, нима қилишни билмай қолишди. Кейин худди унутиб қўйган буюмлари эсларига тушгандек, қочоқларнинг изидан чопишди. Етиб олишга кўзлари етмай, изларидан ўқ узишди. Тимофей билан Шодмон кўрқиб, боягидан ҳам илдамроқ чопишди. Изларидан ўқлар қувар, бироқ мўлжалга тегмай, дарахтларнинг танасига ботар, тошларнинг юзига урилиб, чийиллаб қайтарди.

Икки дўст анча жойгача чопиб боришди. Чарчаб, ҳансираб қолишди. Ниҳоят, ўқлардан бири Шодмонни йиқитди. Кўргошин орқа миясидан кириб, пешонасини ёриб чиққанди. Ёрдам кўрсатишнинг иложи йўқ. Тимофей қувиб келаётганларнинг нигоҳидан яширинишга, етиб олгудек бўлишса, уни ҳам отиб ўлдиришлари мумкинлигини тушуниб, боягидан илдамроқ чопди. Бахтига рўпарасидан чангалзор чиқди. Ўзини унинг ичга урди. Қувлаб келаётганлар шу тариқа уни йўқотишди.

Тимофей Жониш чўпоннинг чодирига етиб келди. Машинасига ўтириб, зудлик билан шаҳарга жўнади. Ички ишлар бўлими идорасига кириб борди. Полковник Леонид Аркадьевич Сидоровга бўлиб ўтган воқеани бафтафил гапириб берди.

- Ўрмон ходимлари шеригимни отиб қўйишди. Мен

зўрға қочиб қолдим, - деди ҳансираб.

- Қайси ўрмонда?- сўради полковник.
- Кон тепасидаги ўрмонда.
- Нимага боргандиларинг?
- Дам олгани.
- Куролларинг бормиди?
- Биз ўқ отмадик!
- Уларнинг қўлидаги қуролни кўрдингми?
- Эътибор бермабман!

Полковник жиноят қидирув бўлими бошлиғини ва тезкор ходимлардан бирини ёнига олиб йўлга чиқди. Улар «ўрмонбегилар браконьерларни эқтиётсизлик туфайли отиб қўйишган бўлса керак», деб ўйлашганди.

Тимофей уларни воқеа жойига бошлаб борди. Шодмон қонга беланган ҳолда шохлар устида ётарди. Милиция ходимлари сал наридан одамнинг изларини топишди. Топилган ўқлар, бўш гилзалар жанговар қуроллардан отилганини билдирарди. Сидоров Тимофейни жасад олдида қолдириб, ходимларини ёнига олиб, атрофни кўздан кечирди. Излар изқуварларни тоғ томон бошлади. Ўрмондан чиқишлари билан ғорга дуч келишди. Яқин боришди-ю, лекин ичкарига киришга улгуришмади. Бир пайтнинг ўзида икки автоматдан отилган ўқлар полковник билан жиноят қидирув бўлими бошлиғини тошлар орасига яширинишга мажбур қилди. Сидоров булар жангарилар эканлигини тушунди.

- Ўқ отишни бас қилинглар! - қичқирди Сидоров. - Биз милицияданмиз!

Ичкаридагилар жавоб қайтаришмади. Аксинча, автоматлардан яна ўқ отишди. Полковник нима қилишни билмади. Тошлар панасидан чиқса, ўққа ўзини тутиб бериши мумкин. Жиноят қидирув бўлими бошлиғи қўлига тўппончасини олиб, полковникнинг «қайт, Гриша»,

деганига кулоқ солмай, ғор томон эмаклаб кетди. Бошлиқ қуролсиз эди. Жангариларни чалғитиш керак, деган фикр хаёлига келди. Лекин қуруқ гап билан қандай чалғитсин? Қолаверса, улар полковникнинг гапини эшитишни эмас, тезроқ бир ёқлик қилишни ўйлашарди.

Сидоров тезкор гуруҳ ходимига юзланди.

- Зудлик билан идорага хабар бер, ходимларни жанговар ҳолда бу ерга жўнатишсин.

Ходим орқага қайтди. Шу пайт яна автоматлар тилга кирди. Гриша ғор оғзига яқин бориб қолганди. Автоматлар унга қаратилганди. Гриша ётган жойида бир сапчиб, кейин тўнтарилиб тушди. Ўқлар илма-тешик қилиб ташлаган кўйлаги қип-қизил қонга бўялганди.

Полковник ўзининг ёлғиз ва қуролсиз қолганини билдирмаслик мақсадида овозининг борича атрофга қараб қичқирди:

- Саша! Тоҳир! Ўз одамларинг билан тепага чиқинглар, қолганлар ён томондан келинглар! Менинг буйруғимсиз ўқ отилмасин. Улар тириклай қўлга олинсин!!

Леонид Аркадьевич ўзи ўйлаб топган бу ҳийла билан жангариларни узоқ ушлаб туролмаслигини биларди. Орадан ярим соат ўтиб, улар полковникнинг ёлғизлигини сезиб қолишди. Жангарилардан бири ғор оғзига келиб, атрофни кузатди ва қеч ким йўқлигини билди. Шунда ҳаммалари бир вақтнинг ўзида ичкаридан чиқиб келишди. Леонид Аркадьевич қийин аҳволга тушган бўлса-да, ўзини йўқотиб қўймади. Тўппончанинг учини тўғрилаб, важоҳат билан келаётган жангариларга қарата шундай деди:

- Таслим бўлинглар! Қуролларни ташланглар! Қонун сизларга енгиллик беради!

Жангарилар полковникка яқин келиб қолишганди.

- Юрагинга балли, бошлиқ! Бизни ярим соатдан кўпроқ бир ўзинг лақиллатиб, ғор ичида ушлаб турдинг. Мукофотга лойиқсан. Биламиз, бу қаҳрамонлигингни бошлиқларинг тақдирламайди, аммо биз тақдирлаймиз!

Жангари унга тобора яқинлашиб келарди.

- Тўхта, йўқса отиб ташлайман! - қичқирди Сидоров.

- Тўппончангдаги ўқларни аллақачон отиб бўлгансан, командир!

Бошига рўмол ўраган жангари шундай деди-да, полковникнинг кўкрагига автоматнинг учини тиради.

- Биз сени тирик қолдиролмаймиз, кечир! - у тепкини босди. Тириллаган овоз тоғу тошлар, ўрмонзорлар ичра таралиб кетди. Ўндан ортиқ кўрғошинни кўксига жойлаган Леонид Аркадьевич «их» деган овоз чиқармади. Бир муддат кўзларини жангарига тикканча тик турди. Унинг оёғига йиқилишни истамай, бутун кучини жамлаб, металлургия заводи тепасида - она юрт байроғи ҳилпираб турган томонга қараб йиқилди.

- Алвидо, Ватан!

Бу пайтда тезкор вакил пастга тушиб, машинага ўтириб, идорага жўнаганди. Навбатчига ғорга қуролланган жангарилар жойлашиб олганини маълум қилди. Шаҳар ички ишлар бўлимининг ходимлари оёққа туришди. Ярим соатга қолмай, улар ғорга етиб келишди ва атрофни ўраб олишди. Полковник билан Гришанинг жасади ёнма-ён ётарди. Жангарилар эса кўринмасди.

Осмонга вертолёт кўтарилди. Тоғ атрофини ҳарбийлар ўраб олишди. Ўрмон ичи, барча ғорлар ҳам текшириб чиқилди, бироқ жангарилардан ном-нишон йўқ эди. «Улар қаерга ғойиб бўлишган?». Ҳамманинг бошини шу савол қотирарди.

Ч Е Г А Р А Д А

Биз уч киши эдик. Шерикларим ажнабий эдилар. Қайси давлатдан Афғонистонга ўтишганини билмасдим. Мен тушунмайдиган тилда гаплашишарди. Ичи қора, раҳм-шафқатсиз ҳамда ниятлари ёмонлигини бироз қисилган қирғийнинг кўзларига ўхшаш кўзлари сотиб турарди. Уларда шубҳа уйғотиш мен учун хатар эшигини очарди. Биз билан нотаниш бир киши ҳам келарди. У йўлбошловчи эди. Башир уччаламизнинг ихтиёримизни унга топширганди. Унинг тулкидек муғомбир одам эканлигини чўзинчоқ юзи, ич-ичига ботиб кетган нурсиз, ҳамиша ҳаракатдан тўхтамайдиган кўкимтир кўзларидан билиш мумкин эди. У биз билан гаплашмасди. Соқов одамдек имо-ишоралар орқали нима демоқчилигини билдирарди. Тақдиримиз пастак бўйли шу кимсанинг қўлида эди.

Туркияга етиб келдик. Йўлбошловчи бизларни ўзига ўхшаган бир кимсанинг қўлига топширди. Кейин иккиси ўзларининг тилида узоқ вақт суҳбатлашишди. Гап оҳангидан ва вазоҳатларидан ниманидир келишолмаётганликларини сездим. Тортишувдан кейин нотаниш одам қўлимизга Бокуга учадиган самолётга чипта тутқазди.

- Аэропортда сизларни ўзимизнинг одамимиз кутиб олади, - деди у менга.

- Биз уни танаймиз-ку, - дедим.

- Сен танимасанг сенларни у танийди. Аэропортнинг эшиги олдида турасанлар. Олдиларингга келган одам «Яшар оғаникига меҳмонга келдиларингми», деб сўрайди. Ҳа, деб жавоб қайтарасанлар. Шу сўз билан бир-бирларингни таниб оласизлар. У сенларни ўзи билан олиб кетади. Ортиқча савол бермаларинг. Сўраган нарсалари ҳақида валдираб юрманглар. Тилни калта қилсанглар,

хавф-хатар яқинлашмайди. Тушундиларингми?

Бош ирғадим.

Самолёт аэропортга кечаси қўнди. Биз ичкаридан чиқиб келдик ва айтилган жойда тўхтадик. Нотаниш одам яқинлашиб форс тилида «Яшар оғаникига меҳмонга келдиларингми», деб сўради. Бош ирғишим билан у «Ортимдан юринглар», деди. Йўлнинг нариги четига ўтдик. Эски машинага ўтириб, номаълум томон жўнадик. Йўлбошловчи тез-тез телефонда кимлар биландир боғланиб турди. Машина тоғларга туташ адир олдида тўхтаганда тонг ёришганди.

Хўмрайиб турган тоғлар бизни совуқ кутиб олди. Кўрғошин тусли булутлар чўққиларга бошини уриб сузарди. Атроф-теварак кўзга чиммат ортида қолгандек кўринарди. Эллик қадам нарини кўриб бўлмасди. Қор уюмларини кечиб, тепаликка тирмашдик. Изғирин эсарди. Шерикларим дилдирар, қоп-қора юзлари кўкариб борарди. Кўзлари гўё чаноқларидан чиқиб кетадигандек кўрқинчли тус олганди. Туман тобора қуюқлашарди. Кўкдан совуқ томчилар томарди.

Юз метрча баландликка кўтарилганимиздан кейин йўлбошловчи тўхтади. Толиққан ва совуқдан тарашадек қотган оёқларимизга дам бермоқчи, деб ўйлагандим. Афсуски, бундай нияти йўқ эди. Қаршимизда тўсиқ турарди. Олға юришининг иложи йўқ. Тепаликка кўтарилиш учун эллик метрли тўсиқдан ошиб ўтиш даркор. Барчамизнинг ўйимиздан «Адашиб қолдикмикин», деган фикр ўтди. Йўлбошловчи кўлини курак қилиб, деворга ёпишиб қолган қорни туширди. Қизғиш харсанглар кўринди, битталаб кўчирди. Одам сиғадиган ўра очилди. Қаршимизда ёруғлик кўзга ташланди. Қалбимиз шу ёруғлик янглиғ ёришди. Ёнбошлаб ичкариладик. Иссиқ, аммо ёқимсиз ҳаво айланарди. Ортимга қарадим. Туман

куюқлашганди. Олизда турган ўнлаб шарпаларда кўзим тўхтади. Улар тирик жон каби ҳаракатланарди. Одамларми ёки тошларми - билолмадим...

Биз илга тизилгандек торгина йўлакдан оёқларимиз остидаги қизғиш тупроқни босиб борардик. Юз-кўзларимизга ўргимчак тўрлари ёпишарди. Одам гавдасини тўғри тутиб, бемалол юриши мумкин бўлган кенгликка чиқиб олгандик. Ҳавода кўнгилни ағдаргудек сассиқ ҳид анқирди. Қулоқларимизга юракка кўркув соладиган сирли овоз чалинарди. Йўлбошловчи боши узра кўтариб олган фонардан таралаётган нур оёқларимиз остини ғира-шира ёритиб борарди. Юз қадамча юрганимиздан кейин йўлак бироз кенгайди. Йўлбошловчи тўхтади, бизларга қаради. Фонар шуъласи тушиб турган ялпоқ юзи қизғиш тусга кирганди.

- Бу ёғига ўзларинг кетаверасиз, - деди менга юзланиб.
- Икки чақиримдан кейин қаршиларингдан девор чиқарди. Тошларни эҳтиётлаб кўчирасизлар. Ташқарида сизларни менинг танишим кутиб олади. У уччовларингни Зелимхоннинг ҳузурига бошлаб боради. Эсларингда бўлсин, йўлда тўхтаманглар! Орқага қайтишни хаёлларингга ҳам келтирманглар. Худо ёр бўлсин!

У менга нима деган бўлса, шерикларимга ҳам имо-ишоралар ёрдамида шуни тушунтирди. Кейин қўлидаги фонарни кўлимга тутқазди.

Йўлда давом этдик. Ташқарига чиқишга шошардик. Сассиқ ҳаводан бўғилардим. Шерикларим ҳам бурунларини кафтлари билан тўсиб олишганди. Кўзимиз ёшланганди. Тинимсиз йўталардик.

Оёқларимиз остида майда-чуйда тошлар думалаб ётарди. Яқин орада бу ердан бирорта тирик жон ўтмагани билиниб турарди. Уч-тўрт чақирим масофа ортимизда қолганидан кейин кўндаланг ётган одамнинг чириб

кетган суякларига дуч келдик. Афтидан унинг ўлганига юз йилдан ошган бўлса керак.

Ниҳоят қаршимиздан тошли девор чиқди. Бу манзилга етиб келганимизни билдирарди. У худди биз ташқарида дуч келган девордек силлиқ, шуваб қўйилганга ўхшарди. Тошларни кўчиришга ярим соатдан кўпроқ уриндик. Ниҳоят одам сиғадиган туйнук очилди. Ташқи олам ярқ этиб кўзга ташланди. Тошларни жойига тахлаб қўймоқчи бўлдик. Бироқ «Тегманглар», деган бегона овоз бунга имкон бермади.

Рўпарамизда эгнига узун чопон кийган, елкасига автомат осган, кўксини соқол қоплаган, узун бўйли одам турарди. Белидаги қайишга қистирилган ажойиб ханжарнинг сопи олмосдек ялтирарди. Бу одам ер тагидан чиқдими, осмондан тушдими, билмасдик. Уччаламизнинг бошимиздан оёғимизгача қараб:

- Ортимдан юринглар! - деб буюрди. Пастлик сари эниб кетдик. Форнинг оғзини очиқ қолдирганимизнинг сабабини тушунмадим. Одатда махфий сақланадиган бундай йўлақлар дарҳол асл ҳолига келтириларди.

Фордан узоқлашганимиздан кейин йўлбошловчи тўхтади ва менга тикилиб турди-да, сўради:

- Исминг нима?

- Бўрон! - дедим.

У маъносиз жилмайди.

- Қани йўл бошлачи.

У нима сабабдан мени олдинга ўтказди - тушунмадим. Ортимда келаётган ҳар бир шарпага, ҳатто шерикларимнинг қадам ташлашларидан ҳосил бўлган товушга аҳамият бериб кетдим.

Ҳаммамиз чарчагандик. Оёқларимизни судраб босардик. Қанча юрганимизни билмайман, қарсиллаган овоз хаёлимни тўзитди. Бизни кимдир тепадан туриб нишонга

олган, деган фикр хаёлимга келди ва ўзимни ерга отдим. Бу орада иккинчи ўқ ҳам узилди. Шерикларимнинг иккиси олдимга йиқилди. Ўқ кўкракларига теккан, кийимлари йиртилиб, иссиқ қон отилиб чиқарди. Учинчи ўқнинг отилишини кутдим. Бироқ мен кутган ҳол содир бўлмади. Бошимни кўтариб, атрофга алангладим. Йўлбошловчи анча нарида менга қараб турарди. Кўлидаги порох ҳиди анқиб турган автоматнинг учидан иссиқ ҳовур чиқарди. «Нега бундай қилди, нима сабабдан мени отмади?» деб ўйладим.

- Ўрнингдан тур! - буюрди йўлбошловчи. Кўзларидан мени ўлдириш мақсади йўқлигини сездим. - Исми Латиф. Назаримда биз тенгдошмиз! - деди у.

- Нега шерикларимни ўлдирдинг? - сўрадим овозим титраб.

- Булар бизга дўст бўлмайди, - жавоб қилди Латиф.

У автоматни ерга қўйди. Кейин қонга беланиб ётган мурдаларнинг чўнтақларини титди. Пул ахтараётган бўлса керак, деб ўйладим. Мурдаларнинг ҳаменидан бир чангал пул, ханжар ва қандайдир буюмларни олди. У титкилашда давом этди. Ниҳоят, бир парча қоғозни топди. Уни кўздан кечириб, менга узатди.

- Ўқи!

Араб имлосидаги форча сўзларни овоз чиқариб ўқидим.
«*Мухтарам Хаттоб жаноблари!*»

Сиз кўндан буён кутаётган икки нафар жангчим ниҳоят йўлга отланди. Улар каминадан бўйинларигача қарзга ботишган ва сиз томонингиздан бериладиган ҳар қандай вазифани адо этишга мажбурдирлар. Иккиси ҳам бу дунёдаги барча амалларни бажариб, охирадаги қарзларини адо этиш мақсадида ҳузурингизга йўл олишмоқда. Маломатлар бўлсинким, жаннатнинг сўлим гўшаларига талпинаётган шоввозларимга қўшилиб, «қора афгон» ҳам уларга эргашиб бормоқда. Огоҳ бўлишингизни

истардим, мулла Умар уни Зелимхонга бериладиган маблағларни, қурол-аслаҳаларни назорат қилиши мақсадида жўнатди. Назаримда ҳазратнинг чеченга бўлган ишончи сусайган кўринади. «Қора афғон»ни сизнинг атрофингизда пайдо бўлиши бизнинг молиявий ишларимизга эмас, балки амалга оширмақчи бўлган режаларимизга ҳам жиддий таъсир қилиши мумкин. Бундан ташқари мулла Умар ўзига қарашли героинларни Зелимхонга мажбуран соттиришини режалаштирган. Наркотик моддаларни соттиридан бош тортугудек бўлса, одамларига қурол-аслаҳаларни етказиб бермайди. Шу сабабли Зелимхон унинг шартига кўнишга мажбур бўлган. Мулла Умарни даромадга бизни шерик қилмаслиги эса адолатсизликдир. Мактубни олган заҳоти йигитларимга ишора қилсангиз бас, улар «қора афғон»ни шарпасиз йўқотишади. Сизга чексиз ҳурмат ила Носир ал Баҳрий».

Вужудим қалтираб кетди.

- Буни Зелимхон ўқиши керак!

Латиф хатни буклаб чўнтагига солди.

- Мактуб олиб келишаётганини сен қаердан билдинг?

- сўрадим янги танишимдан.

- Буни менга топшириқ берганлар билишади, - жавоб қилди шеригим.

- Мендан бу қадар шубҳаланишларининг боиси нимада?

Латиф ерда ётган автоматини олди. Биз йўлда давом этдик.

- Хатнинг мазмунига тушунмадингми, «қора афғон?»

- деди менинг янги лақабим билан атаб. - Биз Чеченистоннинг озодлиги ва мустақиллиги йўлида курашмоқдамиз. Четдан ҳеч кимни чақириб олганимиз ҳам йўқ. Лекин Хаттобга ўхшаган кимсалар ичимизга кириб олган. Юртимизда ўнлаб жангарилар тайёрлайдиган лагерларни ташкил этди. Четдан катта миқдорда қурол-яроғ киритди.

Одамлари турли жойларда қўпоровчилик ишларини амалга оширмоқда. Нотинчлик ва бузғунчиликдан кўнгиллари ҳузур - ҳаловат топадиган хорижлик миллиардерлар бунга ҳомийлик қилишмоқда. Хаттоб амалга ошираётган ишлари билан бойларни, катта-катта компания бошлиқларини қўрқитиш йўлини ўйлаб топган. Мақсади шу йўл билан бойлик орттириш. Бояги йигитлар ҳам ўз жонларини пулга сотган. Россиянинг қайсидир шаҳрига бориб, белига бомба боғлаб, одамлар гавжум жойларда ўзларини портлатиб юбориш мақсадида келаётганди.

Биз илон изи йўлдан тиззамизгача қор кечиб борардик. Туман босган чўққилар ортда қолганди. Қаршимизда довон турарди. Латиф гапини тугатолмади. Осмонда иккита вертолёт пайдо бўлди. Улар биз чиққан ғор тепасидан учиб ўтишди. Шеригим «Ёт», деб қичқирди. Иккимиз тошлар орасига яшириндик. Вертолётлар айланди ва ғорга бир нечта бомбани ташлади. Гумбурлаган овоз ерни ларзага келтирди. Тошлар кўчди. Осмонга чанг ва қора тутун кўтарилди. Назаримда биз ўтган ер ости йўлидан асар ҳам қолмаганди. Вертолётлар ғойиб бўлишди.

- Ҳаммаси тамом! - деди Латиф ўрнидан туриб тош устига ўтирар экан.

- Нимаси тамом?- унинг гапига ҳайрон бўлдим. - Бизга ҳеч қандай зиён етмади-ку! Яхшиям ташқарига чиқиб олганимиз.

- Сен «қора афғон» нимани ҳам билардинг, - деди бош чайқаб. - Биз ер ости йўлини яқинда топгандик. Юз йил илгари шу йўлдан одамлар ўтиб турган. Кейинчалик унинг ичида ҳар хил кўнгилсиз воқеалар содир бўлаверган. Кимнидир тош босиб қолган, кимдир ёмон ҳиддан бўғилиб ўлган. Мурдалар шу ғор ичида қолиб кетган. Одамларнинг кўзига арвоҳлар кўрина бошлаган. Қулоқларига марҳумларнинг овози эшитилган. Сирли равишда

ҳалок бўлиш эса давом этаверган. Одамларда кўркув кучайган ва бу ерни «жаҳаннамга элтувчи йўл», деб аташган. Йўл оғзини тошлар билан беркитиб ташлашган. Четдан келадиган қурооларни мамлакат ичкарасига олиб киришнинг иложи қолмаганда, биз узоқ вақт бош қотирдик. Кексалар билан гаплашдик. Улардан бири бизни шу ерга бошлаб келди. Ер ости йўли хотирасида яхши сақланиб қолган экан, тошларни кўчириб йўлни очиб берди. Сизлар ўтганларингдан кейин одамларимиз ортларингдан қурол-яроқ олиб ўтиши керак эди. Назаримда улар ҳали форнинг ярмини ҳам босиб ўтишмаганди. Ҳаммалари фор ичида абадий қолиб кетишди.

Ичкарига кираётганимда одамга ўхшаш шарпалар кўзимга кўринганини эсладим. Нега форнинг оғзини беркитмаганимизни ҳам тушундим. Демак, изимиздан қурол кўтарган одамлар келишаётган эканда...

Йўлда давом этдик. Латиф хомуш тортиб қолганди. Афтидан уни бошлиқларига қурол олиб ўтадиган одамларнинг тақдири ҳақида гапириб бериш азоби қийнарди. Биз яна тепаликка тирмашдик. Шеригим чуқур ўйга толгандики, бош эгиб, олдинга қарамас, ҳатто ортида келаётганимни унутгандек эди. Мен ундан бир неча қадам нарида борардим. Қийин аҳволга тушиб қолганимдан афсусда эдим. Бошлиқларимга Чеченистонга жўнатишаётгани тўғрисидаги хабарни етказолмадим. Улар мен ҳақимда қандай фикрда эканлар? Толибонлар кўлимни боғлаб олиб кетишганини эшитишган бўлса, ўлдириб юборишган, деб ўйлашгандир. Қандай қилиб бўлмасин, тириклигимни уларга маълум қилишим керак...

- Ааа...а!!!

Кичқириқ юрагимни товонимга тушириб юборди. Кўрқанимдан кўзларимни юмиб олдим. Очганимда Латиф кўринмасди. Гўё ер ютгандек ғойиб бўлганди. У кетаётган

жойдан пардек тўзиб ётган қор кўчкилари кўринарди, холос. На олдинга, на ортга юришни билардим. Оёқларим қалтирарди.

- Латиф! - ҳам кўрқув, ҳам ҳаяжонда қичқириб юбордим.

Жавоб бўлмади.

- Латиф!! - Оёғим остидаги ўра ичидан шундай садо қайтди.

Беш дақиқача жойимда қотиб қолдим. Ортга қайтишнинг иложи қолмаган. Олдинга юрсам, кимларга дуч келаман - буни билмасдим.

Чуқур тубидан одамнинг инграган овози қулоғимга етиб келди. Эҳтиёткорлик билан ўра тепасига бордим. Олти метрча пастликда Латиф ётарди. «Хайрият, тирик экан», деган фикр кўнглимдан кечди. Суюниб кетдим.

- Латиф, тирикмисан! Сабр қил, ҳозир тортиб оламан!

- Яқинлашма, тушиб кетсанг, иккимиз ҳам бу ердан чиқолмай, музлаб қолишимиз мумкин, - унинг заиф овози эшитилди. - Сен тезроқ бу ердан кет. Зелимхон кутмоқда.

Бундай пайтда арқон керак бўлади. Аммо у на менда, на Латифда бор. Атрофга боқдим. Биргина нажот дарахтларнинг шохи ва илдизида эди. Чўққининг тепасидаги кекса арчада кўзим тўхтади. Бироқ у ерга чиқиш ўлимдек азоб эди. Бошқа иложим йўқ эди. Таваккал қилиб тепаликка тирмашдим. Бир неча бор сирпаниб кетдим. Йўлим унмасди. Яна ва яна тирмашдим. Бир амаллаб арчага етиб бордим. Узун шохни синдириб, пастга олиб тушдим. Латиф ҳамон ўра ичида инграб ётарди. Афтидан бирор жойи тошга урилиб, қаттиқ лат еган бўлса керак. Шохни пастга ташладим.

- Ушла, Латиф, маҳкамроқ ушла, сени тортиб оламан!

У арча шохини ушлади. Жон - жаҳдим билан тортдим.

Бироқ Латиф уни қўйиб юборди.

- Қўлларим арчилиб кетди, - деди у зўрға.

Ниманидир ўйлаб топишим керак. Хаёлимга келган фикрни айтдим.

- Қайишингни олиб, шохга қўшиб, белингдан боғла!

- Ярамайман, оёқ-қўлларим ишламаяпти... қимирла-толмаяпман.

Кун ботиб, борлиққа қоронғулик чўкди. Совуқ забтига олди. Изғирин турди. Икки соатдан кейин Латиф музлаб қолиши мумкин. Қайишимни ва жемперимни ечдим, бирини шохга, иккинчисини тошга боғладим. Осилиб пастга тушдим.

- Нима қиялпсан, жинни? Бунақада иккимиз ҳам шу срда ўлиб кетамиз-ку. Яхшиси, ўзинг жўнайвер. Сўқмоқдан тўғри борсанг, овулга чиқасан. У ердан ўтсанг, катта йўл чиқади. Йўл ёқаси теракзор. Уни паналаб шаҳарга борасан. Рўпарангдан икки қаватли дўкон чиқади. Унинг ўнг томонидан еттинчи эшикдан ичкарига кирасан. Бу Рамазон чолнинг уйи бўлади. У сени кутиб турибди. Менинг номимни айтсанг, ўзимизга қарашли одамларнинг олдига бошлаб боради.

Унинг гапларига қулоқ солмадим. Латиф қулаб тушганда бели тошга теккан экан, афтидан умуртқаси жиддий шикастланган бўлиши керак. Қимирлай олмасди. Қайишни белига боғладим. Ўзим тепага тирмашдим. Бир амаллаб ўрадан чиқиб олдим. Кучимни тўплаб жонжаҳдимла шохни торта бошладим. Латиф мурда каби ҳаракатлана олмасди, фақат дод соларди. Ўзига қўшиб мени ҳам пастга судрарди. Бир неча бор хандақ оғзига келиб қолдим. Қўлларимни шох тилиб, терисини арчиб ташлаганди. Қон оқарди. Ҳориб-толидим. Бир зумгина нафасимни ростлаб олмоқчи бўлдим. Жуда ҳам олислардан ниманидир қарсиллаган овози қулоқларимга етиб

келди. Бу қандайдир дарахтнинг синиши эмас, балки бомбанинг портлаши эди. Изғирин кучайганди. Баданим музлаб борарди. Тек турадиган бўлсам, музлаб қолишим аниқ. Латиф эса ҳолдан кетиб борарди. Узоғи билан ярим соатлар ўтиб, у ҳеч нарсани сезмай қолади. Йўқ, у ким бўлишидан қатъий назар, бундай аҳволда ташлаб кетолмайман. Тортиб олишим керак! Яна ҳаракатга тушдим. Бор овозим билан қичқирдим:

- Латиф!!!

Ўра ичидан садо қайтди.

«Латиф»!!

Шеригим жим эди. Назаримда ўлиб қолгандек эди. Яна бир бор қичқирдим. Ўра тубидан ўша жавоб қайтди. Ўрнимдан турдим. Оёқларимни кериб, бутун кучимни билагимга бериб, шохни торта бошладим. Бундай телба қувват қайдан пайдо бўлди - билмадим. Боши елкасига осилиб қолган Латиф ўра оғзига келиб қолганди. Уни ташқарига тортиб олдим. Бадани тарашадек қотиб қолганди. Қор билан юзларини ишқаладим. Юрагини уқаладим. Ниҳоят, кўзларини очди. Гапиролмади. Уни тезроқ иссиқ жойга олиб бориш зарур. Акс ҳолда жони узилади. Кўлимдаги сумка ҳам оғир эди. Ичида юз купюралик тамға, озиқ-овқатлар бор эди. Емишларни улоқтирдим. Тамғани кўйнимга тикдим. Шеригимни елкамда кўтариб йўлга чиқдим. Баланд - паст тепаликлардан ошдим. Ҳолдан тойдим. Лекин ажал остонасида турган инсоннинг тақдири мени илдамроқ ҳаракатланишга ундарди.

Навбатдаги довондан ошиб ўтганимда, милтираган чироқлар кўзимга ташланди. Итларнинг ҳургани кулоқларимга чалинди. Азоб-уқубатларни ҳис эта бошладим. Кўзларимдан ёш оқиб тушарди. Ўпкам бўғзимга тикилиб қолгандек ҳарсиллаб нафас олардим. Дуч келган биринчи эшикни тақиллатдим. Узун бўйли аёл чиқди. Елкамдаги

одамни кўриб, ўзининг тилида нималарнидир деди. Сўзларига тушунмадим, аммо ичкарига таклиф қилаётган бўлса керак, деб ўйладим. Ним қоронғу уй ичи иссиқ эди. Латифни кўрпачага ётқиздим. Оёқларим гавдамни кўтаролмасди. Гандираклаб ерга ўтириб қолдим. Уй эгаси Латифнинг музлаб қолганини билди. Унинг атрофида парвона бўлди. Нимадир деди менга. Назаримда «шеринг ўлиб қолибди», дегандек туюлди. «Росмана ўлган бўлса-я», деб ўйладим. Кийимларини ечиб ташладим. Кўкрагига қулоқ тугдим. Юраги билинар-билимас урарди. Тирик. Баданини ишқаладим. Аёл иссиқ чой ичирди. Латифнинг кўкариб кетган томирларидаги қон жунбушга келди. Ярим соатлар ўтиб кўзини очди...

- Сен мени ўлимдан қутқариб қолдинг. Биз энди туғишган оға-инимиз, - деди у белидаги ханжарни қиндан суғуриб. - Бу бобомдан қолган. Юз йиллик тарихга эга, лекин инсон қонини тўкмаган. Ор-номусли чечен ханжарини ҳеч қимга бермайди. Фақат фарзандларига, туғишганларига ҳадя қилиши мумкин. Сенга ёдгорлик сифатида топшираман. Бугундан бошлаб сен туғишган оғамсам! Бу ўлкада бошингга бирор мусибат тушса, албатта, ханжарни менинг миллатдошимга кўрсат. У сени ҳар қандай хаф-хатардан асраб қолади! - Латиф мени бағрига босди. - Яхшилигингни унутмайман!

- Ханжарингни ўлгунимча ёнимда олиб юраман! - дедим уни қўлимга олар эканман.

Биз бир-биримизни кучоқлаб, юзларимизни юзларимизга босиб, юракларимизнинг гурсиллаб уришини эшитиб турардик.

- Тезда кетишинг керак, сени кутишмоқда! - деди Латиф мени бағридан бўшатар экан.

- Сени бундай аҳволда ташлаб кетолмайман!

- Чечен ўз мақсадига етмагунча ўлмайди. Умид қила-

ман, сен билан яна кўришамиз.

Латиф уй эгасини чақирди. Ўзининг тилида нималарнидир тушунтирди. Аёл менга қараб қўйди-да, қўшни хонага бурилди. Қўлида тугун кўтариб чиқди. Ичида чеченларнинг усти-бошлари бор эди.

- Кийиб ол! - деди Латиф. - Бундай аҳволда кўчага чиқсанг руслар ҳам, ўзимизникилар ҳам тутиб олишади.

Кийиндим.

- Ўғлингни чақир! - деди Латиф аёлга.

- Уни нима қиласан! - уй эгасининг ранги ўчиб кетди.

- Буни Грознийга бошлаб бориши керак. Бир ўзи кетолмайди, адашиши ёки қўлга тушиб қолиши мумкин.

- Ўйлаб гапиряпсанми? Расул менинг ёлғиз фарзандим. Яқинда отасини ўлдирдинг. Энди ўғлимдан жудо қилмоқчимисан? У ҳеч қаёққа бормайди!

- «Қора афғон»ни шаҳарда бизникилар кутишмоқда. У бориб, қурол олиб ўтаётган одамларимизни гор ичида қолиб кетишганини маълум қилиши керак. Ҳамма уларни кутмоқда.

- Бу билан менинг нима ишим бор? Менга тинчлик керак, - аёл йиғлади.

- Агар ўғлингни «қора афғон»га қўшиб жўнатсаманг, билиб қўй сен ўз халқинга хиёнат қилган бўласан!

- Халқнинг номидан гапирма, ҳамма ҳам сенга ўхшаб уруш тарафдори эмас!

Латиф автоматини қўлига олди: Аёлнинг ранги оқариб кетди. Унинг таслим бўлганини кўзлари айтиб турарди. Аёл индамай ташқарига чиқиб кетди. Бироз фурсат ўтиб, ўн ёшлардаги болани бошлаб кирди.

- Бунинг исми Расул. Сени Грознийга бошлаб боради, Рамазон оғанинг қўлига топширади. Унга қурол-яроғ олиб келаётган одамларимиз гор ичида нобуд бўлишганини маълум қил. Йўлда рус аскарларига дуч келиб қолиш-

ларинг мумкин. Ўзингни соқов қилиб кўрсатасан! Ўзимизникилар тутиб олишса, ханжарни кўрсат! Ҳаётингни сақлаб қолишнинг ягона йўли шу. Тушундингми?

Бош ирғадим.

Биз хайрлашдик...

Аёл фарзандини бағрига босиб хаёлимга йиғлаб юборди. Кўз ўнгимга ўғлим келди. Кўзларим ёшланди.

ЧЕЧЕНИСТОН

Зелимхон кенгаш аъзоларини шошилишга чақирди. Улардан учтаси қатнашмади. Иккитаси ўтган кунги отишма чоғида ҳалок бўлишганди. Шамил Басасев эса йиғилишга келишдан бош тортганди. Кенгаш аъзолари Зелимхонни Қобулдан қуруқ қўл билан қайтмаганига ишонишарди. Уни тушкун кайфиятда кўриб ҳайрон бўлишди. Яндарбиев сафдошларига мулла Умар томонидан мамлакатнинг тақдири хусусида қўйган таклиф хусусида оғиз очишни лозим топмади. Шартларни маълум қилгудек бўлса, албатта, ўтирганлар толибонлар етакчисининг ёрдамидан воз кечишлари тайин эди.

- Мулла Умар бизга «Зенит» ракеталари, қуроллар ва ўқлар етказиб берадиган бўлди. Одамлари чегарагача олиб келиб беришади. Бу ёғига ўзимизникилар олиб ўтишади.

- Чегарадан олиб ўтишнинг иложи йўқ, руслар назоратни кучайтиришган! - деди ўтирганлардан бири. - Ҳатто осмонга верталёт чиқаришган. Ҳар соатда чегара худудини айланиб юрибди.

- Йўлини топдик, кексалардан бири қадимда ота-боболаримиз очган ер ости йўлини кўрсатиб қўйишди. Бунини ҳозирча ўзимизникилар ҳам билишмайди. қуролларни ана шу ер ости йўлидан олиб ўтамиз.

- Қуроллар қачон етиб келади? - савол ташлади кимдир.

- Кутавериб кўзларимиз толиқди. Руслар бундан фойдланиб устимизга бостириб келишмоқда. Эга лаб турган жойларимиздан қувиб чиқаришмоқда!

- Ҳозиргина хабар келди, бугун тунда қуроллар чегарага етиб келади.

- Уларни қабул қилиб олишлари учун одамларимизни жўнатишимиз керак, - таклиф қилди Султон.

- Солмоннинг одамлари уларни кутиб олади... Яна бир янгиликдан сизларни огоҳ қилиб қўяй, - гапида давом этди Зелимхон. - Бу гал қуроллар бизга қимматга тушди. Мулла Умар ўн фоиз устама қўйди. Олишга мажбур бўлдим.

- Ҳаддидан ошибди-да! - луқма ташлади Султон. - Мулла Умарни нияти бизга ёрдам бериш эмас, аксинча четдан олаётган қуролларни пуллаш. қийин аҳволга тушиб қолганимиздан фойдаланмоқчи.

- У қурол-яроғларни сотиш билан бирга беш юз килограмм героинини бизнинг ҳудудимиз орқали четга чиқармоқчи.

- У қип-қизил савдогар!

- Умар билан алоқани узишимиз керак!

- Биз катта хатоларга йўл қўйдик, - деди Султон, - 1992 йилда мамлакат ҳудудидаги муҳим харбий қисмларнинг қурол-яроғ сақланадиган омборлари қўлга олинганди. Жангавор ҳолатга келтирилмаган иккита тактик ракета, 111 та ўқув машғулоти самолётлари, учта МиГ - 17, иккита МиГ - 15 қирувчи самолётлари, олти та Ан - 2 самолёти, иккита Ми-8 верталети, 117 дона Р - 23, Р - 0 24 авиация ракетаси, 126 дона Р-60; 7 мингга яқин авиаснарядлар, 42 та танклар, 942 автомобил, юзга яқин «Град» ва 1000 лаб снаряд, 50 мингга яқин ўт отиш қуроллари, 150 мингдан зиёд граната, 27 вагонга юк бўладиган ўқлар, 10 минг дона харбий анжомлар, 72 тонна

озик-овқат маҳсулотлари, 90 тонна дори- дармонлар тортиб олинганди. Афсуски, уларни асрай билмадик. Ҳозир улар қўлимизда бўлганида Умарнинг олдига бош эгиб бормаган бўлардик!

- Ватан тақдирини қурол билан ҳал этиб бўлмайди. Дипломатик алоқалар ўрнатишимиз керак. Биз бу масалада тажрибасизлик қилдик! Хатоларга йўл қўйдик.

- Рус харбийлари бизни уч томондан ўраб олди, - дея гап бошлади Зелимхон мамлакатдаги аҳволдан дала командирларини огоҳ қилиб. - Жанубий шарқий томондан Осетин ва Ингушетия орқали, Шарқий ғарбий томондан Моздок тумани орқалишимоли Осетияни, шарқий томондан Доғистон билан чегарадош бўлган худудларимиз афсуски, уларнинг қўлида. Руслар артиллерия ва «Град»лар билан пойтахтни ўққа тутишмоқда.

Бомбалар шаҳар марказига тушмоқда. Кўплаб одамларимиз шахид кетдилар. Шаҳарни ишғол этиш учун 250 та бронетехники ташланди. Генерал Пуликовский бошчилик 131 мато-ўқчи полкининг биринчи ва иккинчи батальонлари 10 та танк билан темир йўл бекатига ҳамда Президент саройига ҳужум бошлашди. Рус аскарларининг 85 таси ўлдирилди. 20 танк мажақланди. Полковник Савинэса ўлдирилди, 100 зиёд харбий хизматчилар қўлга олинди. Шундай блишига қарамай одамларимиз русларга қарши кутилмаган зарбалар беришда давом этишмоқда. Алауддин Ҳамзатовнинг отряди Аргунни русларнинг қўлидан тортиб олди. Хаттоб бошчилик қилаётган отряд Яриш Марди яқинидаги Шатолада жойлашган русларнинг 245- матоўқчи полкини ўққа тутди. Бу жангда душманлар катта талофат кўрди. Уларнинг машиналари, бранатехникалари мажақлаб ташланди. Аскарларнинг ярмидан кўпи ўлдирилди. Грознийдаги отишма чоғида руслар 250 та жангчисидан айрилди. 10 мингга турар жой

бинолари ёндириб юборилди. Шамил Басаевнинг 195 нафар жангчилари Ставропол ўлкасига кириб боришди ва Будённий шаҳарчаси ички ишлар бўлимини тасийин шаҳар марказий касалхонасини забд этишди. 2000 та одамларни гаровга олди. Басаев Черномирдин билан тўрт соат мулоқат ўтказиб, Чеченистон ҳудудида жангавор ҳаракатларни тўхтатишни ва ҳарбийларни олиб чиқиб кетишни талаб қилди. Бироқ мулоқат ижобий якунланмади. Шамил 95 нафар асирлар билан яна Зандак қишлоғига қайтиб келди.

- Тутқунлар нима бўлди? - сўради Зелимхоннинг ёнида ўтирган дала командирларидан бири.

- Улар қўйиб юборилди.

- Биз шахсан Ельцин билан юзма - юз ўтириб музокара ўтказишимиз керак, - деди Султон ўтирганларга қарата. Арзимизни эшитмайдиган бўлса, Россиянинг катта-катта шаҳарларида унинг хотирасидан ўчмайдиган воқеаларни ёдига солиб қўямиз.

- Халқининг тинчлигини, иморатларининг вайрон бўлишини истамаса, албатта, бизни қабул қилишга рози бўлади, - деди ўтирганлар.

- Бошқа таклифлар ҳам борми? сўради Яндарбиев.

- Москванинг қоқ марказидаги кўп қаватли иншоотлардан бирини портлатиш!

- Бу билан Ельцинни ғазаблантириб қўямиз. Менимча, музокаралар бир ёқли бўлмагунча қон тўкишларга барҳам берсак.

- Хўш, биз унинг олдига қандай масалаларни қўйишимиз мумкин?

- Қўядиган масала битта, - деди Яндарбиев. - Чеченистоннинг мустақиллигини тан олиш, ҳарбий қисмларни бир ой муддат ичида мамлакатимиз ҳудудидан олиб чиқиб кетиш, ишлаб чиқариш кучларини ривожлантиришда интграция масалаларида ўзаро тенг ҳуқуқлилиқ асосида

иқтисодий ҳамкорлик, харбий базаларни қурмаслик!

- Асирга олинган аскарлар номидан мудофаа вазирига ва думага мактуб битиш, - деди Султон. - Ҳайманки, уларнинг тақдири Ельцинни жиддий ташвишга солади. Делегациямиз давлат раҳбарининг ҳузурига кириши учун Кремлнинг дарвозаларини очиб беради.

- Унутманглар, русларнинг қўлида ҳам бизнинг юзлаб асирларимиз бор. Улар ҳозир қамоқхонларда ётишибди. Уларнинг тақдирини ҳам ўйлашимиз керак.

- Давлат раҳбари билан бўладиган музокарада бу масала ўртага ташланади.

- Асирларни алмашадиган бўлсак ютқазамиз! Бизнингча, асирларни алмашиш билангина иш битмайди! Интернет ва бошқа халқаро оммавий ахборот воситаларини ишга солиб, Россия давлат раҳбарларига нисбатан дўқпўписани кучайтиришимиз керак. Чечен қиличининг дами қандай эканлигини ҳис қилишлари учун асирларнинг тақдири қандай бўлишини кўрсатадиган видео лавҳаларни интернет сайтларига жойлаштириб, муттасил кўрсатиб боришнинг ҳам таъсири катта бўлади. Бундан ташқари CD ва DVD дискларнинг Россиянинг катта шаҳарларидаги қора бозорларига ана шундай руҳдаги фильмларни ёғдириб ташлашимиз керак. Чунки ёшлар бундай нарсаларга жуда катта қизиқиш билан қарашади ва аминманки, улар бизнинг кучимиздан кўрқишлари, ваҳимага тушишлари табиий.

- Аэропортни, темир йўл вокзални, телекоммуникацияларни ихтиёримизга қайтарсин!

- Руслар бир қарорга келгунча, биз Афғонистондан олиб ўтиладиган қуроолларни ўзаро тақсимлаб оламиз. Ҳаммамиз ҳам чарчаганмиз. Дам олишнинг ҳам имкониёти бўлмади. Балки бу орада бизни қурол билан таъминлайдиган бирорта ҳамкор давлат ҳам топармиз.

- Яна кимда қандай таклиф бор? - сўради Зелимхон.
- Менда, - дала конмадирларидан бири ўрnidан турди.
- Эшитамиз! - ҳамма бурчакда ўтирган серсоқол йигитга қаради.

- Хаттобнинг одамлари хаддидан ошиб кетди. Афтидан ўзларининг қаерда туришганини унутиб қўйишганга ўхшайди.

Бу кутилмаган янгилик эди. Ҳаммани ҳайрон бўлди.

- Ҳаддидан ошадиган нима ишлар қилибди? сўради Зелимхон

- Ўн беш кун муқалдам мен иккита аскарларимни унинг олдига жўнатгандим. Улар ўша куниёқ қайтиб келишлари лозим эди. Бироқ, улардан эртаси куни ҳам дарак бўлмади. Ҳавотирга тушиб одамларимни жўнатдим. Улар кўксига ханжар санчилган аскарларимнинг жасадларини олиб келишди.

- Бу Хаттобнинг иши эканлигини исботлайдиган далил топдингизми?

- Ханжар Араб давлатларида ишланган. Сопига араб имлосидаги харфлар битилган!

- Балки бу русларнинг ишидир?

- Руслар одамни шавфқатсизларча ўлдиришмайди. Аскарларим уларнинг қўлига тушганда асирга олишарди. қолаверса, жасад топилган жойда Хаттобнинг одамлари яшаган.

- Азамнинг гапида жон бор, - деди бошқа дала командири. - Ҳақиқатдан ҳам Хаттобнинг одамлари хаддиларидан ошиб, юртимизда кўнгиллари тусаган ишларни қилишмоқда. Бизлардан яширинча қишлоқларга чиқиб, одамларнинг уйларига бостириб кириб аёлларимизни зўрлаб, болаларни қийнаб, кексаларни ўлдириб уй эгаларининг бойликларини ўғирлаб кетишмоқда. Бу ишлар руслар томонидан қилинган, деган шубҳага боришимиз учун

таланган, эгалари ўлдирилган хонадонларда асирга тушган ёки ўлган русларининг хужжатларини, кийимларини қолдиришмоқда!

Бу гапларни эшитган Зелимхоннинг сочлари орасидан иссиқ ҳовур чиқиб кетди.

- Далил ва исбот топган куним ярамас Хаттобни ва унинг одамларини юртимиз тупроғидан изини қириб ташлайман!

- У одамлари томонидан содир этилган жиноятларни, қотилликларни бизнинг зиммамизга юклаб, дунё ҳамжамияти олдида ҳаммамизни шарманда қилмоқда!

- Бу ишни шундай қолдириб бўлмайди, - қўшимча қилди Султон. - Агар биз хорижлик жангарларни мамлакатимиз худудидан чиқариб ташламасак дунё халқлари олдида шарманда бўламиз. Елдин ҳам бизни қабул қилмайди. Сен Зелимхон, Елцинга ёзадиган мактубингда бу масалани ҳам албатта, кўрсатишинг керак!

- Бу Москвадаги учрашувимизга боғлиқ!

- Унда мактубингни ёз!

Ўтирганлар ўринларидан туришди...

АФҒОНИСТОН

Ғофур пойтахтга қайтди. У топшириқни бажарганидан эмас, кўпроқ Эргашнинг қўлига тушиб қолмаганидан мамнун бўлди. Қобил унинг қулоғини Мирзааҳмаднинг шу ердалиги ҳақидаги хабар билан қизитиб қўйса, иккинсининг ўртасида даҳанаки жанг бошланади. Табиийки, тўдабоши душманини қанотига олиб, шу кунгача ундан яшириб юргани учун Баширни аямайди. Унга нисбатан юрагида адоват ўти алангланади. Бироқ ўзи нима қиладди? Эргашнинг кўзига чалинмагани билан бу юртда узоқ қололмайди. Бугун бўлмаса эртага, албатта тўдабоши-

нинг одамларидан бирортаси кўриб қолиши мумкин. Қолаверса, атроф-жавонибда мулла Умарнинг жангчилари уяси бузилган арилардек тўзғиб юришибди. Уларнинг кўлига тушса, ўзини фош қилолмайди, ўлдириб юборишади. Қайси тарафга боқса, кўзига хатар кўринади. Тезроқ бу ердан жилиши керак. Пойтахтга бориб Петрсоннинг одамига қўнғироқ қилса, Венага жўнатиб юборар ёки бошқа топшириқ берар...

Ғофур ўй-хаёллар билан вайронага айланган пойтахтга кириб келди. Ёдида қолган рақамларни терди. Бироқ қўнғироғига ҳеч ким жавоб бермади. У бетоқатланди. Вақт пешин бўлганди. Ҳали замон бу ерларга қоронғулик булут мисоли ёпирилиб келади. Кўчада қолиб кетса, ўғрилар ўлдириб кетиши мумкин.

У карвонсаройга кириб овқатланди. Кейин бояги рақамларни қайтатдан терди. Бу гал ҳам жавоб бўлмади. Нима бало, Петрсон унга ишламайдиган телефон рақамларини берганми ёки бирорга рақамни унутиб қўйдими?

Ғофур бозор айланди. Оқшом қўнди. Оёқлари толиқди, чарчади. Яна кўлига телефонни олди. Бу гал жимжитлик эди. Ғофурнинг боши қотди. Нима қилиш керак? У ўйлаб-ўйлаб карвонсаройда тунашга қарор қилди. Эллик долларга хона сотиб олди. Туни билан ухламади. Қасрдир сайраган автоматларнинг овози, одамларнинг бақирчақирлари бот-бот тинчини бузиб турди. Тонг ёришди. Отишмалар барҳам топди. Ғофур пастга тушди. Нонуштадан кейин яна телефонни кўлига олди.

- Қаердасан? - сўради гўшакни кўтарган одам. Унинг овозидан ўзи тенги йигит эканлигини билди.

- Карвонсаройдаман.

- Сени кутаётгандим, ярим соатда етиб бораман!

Айтилган вақтда Петрсоннинг одами келди. У ўттиз беш ёшлардаги чуваккина йигит эди. Устида афғонлар-

нинг кийими, юзини узун соқол қоплаганди.

- Ортимдан юр, - буюрди Ғофур билан саломлашиб бўлгач.

Карвонсарой ортига ўтишди. Кўчалар одамлар билан гавжумлаша бошлаганди. Улар бозорга келган савдогарларга ўхшамасди. Кўпчиликнинг елкасида милтиқ, автомат. Худди жангга кириб бораётган жангчиларни эслатарди.

Катта йўлга чиқишди. Ғофурнинг кўзи йўлак четида ётган мурдага тушди. Биқинидан сизиб чиққан қон анча жойни эгаллаганди. Тунда чавақлаб кетишганми ёки отишганми билиб бўлмасди. Юзига бир парча мато ташланган, шабада учириб учини қайирган ва шу жойдан унинг пастга осилган жағи ҳамда сарғайиб кетган тишлари кўриниб турарди. Нарироқда «Тойота» турарди. Тепа қисми олиб ташланганми ёки снаряд учириб ташлаганми, ҳар қалай очиқ эди. Орқа капоти ўқлардан далва-далва бўлиб кетганди.. Улар машинага ўтиришди.

- Исмиб Жон Дэвид, - ўзини таништирди йигит машинани ўт олдиришдан аввал. - Самангандан қачон қайтдинг?

- Кеча!

- Топшириқ нима бўлди?

- Одамларимнинг қулогини қизитиб қўйдим. Бугун эртага Мирзааҳмаднинг тириклигини Эргаш биледи.

- Яхши. У сендан шубҳаланмайдими?

- Нега шубҳалансин! Улар менинг ишончли одамларим...

- Ўйлайманки, улар энди бир-бирларининг гўштини ейишади.

- Сизларга ким керак? Мирзааҳмадми ёки Эргашми?

- Бизга кучлилар керак. Бу юртда фақат зўравонларгина яшайди.

- Мен Венага қайтишим мумкинми?
- Шошилишингнинг сабаби нима?
- Аелим ҳомиладор. Фарзанд кутяпти.
- Дарвоқе, кеча Петрсон телефон қилиб, Пайванинг фарзанд кўрганини айтди.

Ғофурнинг юзи ёришди.

- Ростданми?
- Ўғил кўрибди! Энди улар сени икки кишилашиб кутишади.

- Тезроқ унинг олдига қайтишим керак.
- Кетишингни мен ҳам истаيمان, лекин муҳим топшириқ чиқиб қолди. Буни фақат сен удалашинг мумкин.
- Яна нима қилишим керак?

Дэвид шошилмади. Машина номаълум томонга кетиб борарди. Одамлар сийраклашганди. Гоҳи-гоҳида куролли аскарларга тўлган юк машиналари ўтиб турарди. Булар толибонлар эканлигини Ғофур яхши биларди. «Тойота» муюлишдан ўтганда Ғофур уйнинг харисига осиб қўйилган яна бир жасадни кўрди. Унинг осилганига икки-уч кун бўлган бўлса керак, шишиб кетганди. Дэвид бундай манзараларга кўп дуч келган бўлса керак, аҳамият бермади.

- Яқинда толибонлар Жалолободда биз тенги йигитни қўлга олишибди. Мутахассисларимиз унинг бу ерлик эмаслигини аниқлашди, - деди маҳбус билан гаплашганини яшириб.

- Ҳозир қаерда?
- Тошли қамоқхонада.
- Мен нима қилишим керак?
- Сени толибонларга қарши курашган исёнкор сифатида унинг олдига киритаман. У билан бир-икки кун ётасан. Гапга соласан. Мақсадини аниқлайсан. Бизнинг фикримизча, унинг бу ерда иккита алоқачиси бор. Бири Эргаш-

нинг лагерида, иккинчиси лашкарларнинг ичида. Қандай қилиб бўлмасин, уларнинг номини билишимиз керак. Бу Петрсоннинг топшириғи!

- Бу шубҳами?

- Аниқ. Улар ойда бир-икки учрашиб турган. Муҳим маълумотларни қўлга тушган йигитга бериб туришган. Мирзааҳмаднинг шу ердалигини ҳам ана шу айгоқчилар маълум қилган.

- Бу хабарни ўша алоқачи жўнатган демоқчимисиз?

- Бундай қарорга келишга у қадар шошилаётганимиз йўқ. Агар ҳақиқатдан ҳам биз шубҳа қилаётган кимса бу хабарларни қўлимиздаги разведка ходимига берган бўлганда, Эргаш аллақачон Мирзааҳмаднинг тириклигидан огоҳ бўлган бўлур эди. Назаримда унинг яна бир одами бор. У лашкарбошининг тўдаси ичида бўлиши керак...

- Ўзбеклар Мирзааҳмадни аллақачон ўлганлар рўйхатига тиркаб қўйишганди...

- Биз ҳам шундай фикрда эдик. Афсуски, икки ой давомида у билан боғлиқ кўп ишлар очилди. Кимдир унинг Афғонистонда яшаётганини ҳарбий разведка бошқармасига етказган. Шундан кейин Мирзааҳмаднинг қабри очилиб, жасади эксгумация қилинган. Экспертиза мурда бошқа одамники эканлиги тўғрисида хулоса берган. Ўзбеклар бундан қаттиқ гашвишга тушиб қолишган.

- Демак, қўлга тушган жосус буларнинг барчасидан хабардор.

- Лекин алоқачининг кимлигини фош қилмаяпти. Унинг шахсини аниқласак, кўп нарсаларни очган бўлардик.

- Сиз айтган одам оддий жангарилардан бўлиши мумкин эмас. Бундай кимсани Эргашнинг яқинлари орасидан излаш керак.

- Ҳақиқатга яқин фикр. Оддий одамлар лагердаги

сирлардан бу қадар воқиф бўла олмайди.

- Балки ўша яқин кишисининг кимлигини суриштириш, уларнинг изига тушиш керакдир?

- Бизда вақт етишмайди. Айғоқчини қўлга олганимизга ҳам ўн беш кун бўлиб қолди. Анча вақтни бой бердик. Қанчалик уринмайлик, уни гапиртира олмадик. Назаримда айғоқчини маълумот билан таъминлаб турган одам учрашувга чиқиш вақтини кутаётган бўлиши мумкин.

- Сиз қўлга олган йигит разведкага алоқадорлиги аниқми?

- Мутахассисларимиз у билан икки кун тинимсиз гаплашишди. Рус ва ўзбек тилларини мукамалбилишини аниқлашди. Ўзбек тилидаги айрим сўзларнинг қўл ишлатиши, шевалар, талаффуз оҳанглари бу йигитнинг айнан Фарғона водийсидан келганлигини фош қилди. Унинг суратини водийдаги одамларимизга юбордик ва уч кунда жавоб олдик. Айғоқчининг исми Али эмас, балки Жавоҳир бўлиб чиқди. 1983-1985 йиллар давомида шўро қўшинлари таркибида Афғонистонда хизмат қилган. 1992 йилдан бошлаб, махсус хизмат бўлимида ишлаётганлиги аниқланди.

- Яхшигина маълумот тўплабсиз, Жон Дэвид. Мен у билан нима ҳақда гаплашишим керак?

- Бизни қизиқтирган нарса битта. Бу ердаги одамнинг кимлигини аниқлаш.

- Уни гапиртиришнинг бошқа йўли топилмадими?

- Биз қўлимиздан келган барча чораларни ишга солдик. Афсуски, ўзимиз кутган жавобни ололмадик. Сўнгги имконият қолди.

- Яъни?

- Биринчиси сени киритиб сирни олиш. Шунда ҳам айтмаса, биз уни ўлдиришга мажбурмиз!

- Мени унинг олдига киритиш сизни ташвишга солмайдими?

- Сен бизнинг ишончли одамимизсан. Кейин сен ҳеч қачон юртингга қайтиб бормаисан. У бизга барча ҳақиқатларни гапириб берган чоғида ҳам тошли турмадан тирик чиқолмайди. Мени тушунгандирсан?

- Гап бўлиши мумкин эмас, Дэвид!

- Агар айғоқчининг кимлигини билиб беролсанг, билиб қўй, сени катта мукофот кутмоқда!

- Қандай мукофот экан? - қизиқиш билан сўради Фофур.

- Мукофот бу маблағ деганим!

- Юрагимни ҳовлиқтирмай, қанчалигини айтинг?

- Бир миллион доллар!

- Бир миллион!

Дэвид Фофурнинг кўзлари ёниб кетганини сезди.

- Ўйлайманки, бундай катта миқдордаги маблағни қўлга киритиш учун ўзингнинг бор маҳоратингни ишга соласан!

- Хотиржам бўлинг, Дэвид. Бошимга қўнган бахт қушини учириб юборадиган аҳмоқлардан эмасман. Қани, марҳамат қилиб, мени ўша жосуснинг хонасига бошланг!

Машина бир метёрда кетиб борарди. Шаҳар анча ортда қолганди. Сувсизликдан қақраб ётган кенгликлар бошланди. Гоҳи-гоҳида снаряд ва бомбалар тушиб, ҳандакка айланган чуқурлар, ёниб кетган танклар, бўлаклара ажралган БТРлар ва вайронга уйлар кўрина бошланди. Йироқдаги тошли турма худди устига қора мато ёпиб қўйилгандек кўзга хунук ташланарди. Бир тўда одамлар йўлни кесиб ўтишарди. Улар елкаларига иккита майитни кўтариб олишганди. Жон Дэвид тезликни пасайтирди. Одамлар ўтиб кетгач, йўлда давом этишди.

Машина темир дарвозага етмасдан тўхтади. Дэвид

«Етиб келдик», дея минғирлаб куйди. Бу шаҳар турмаси эди. Турманинг ҳовлиси баланд деворлар билан ўралганди. Кўш чошгоҳга келганда ҳам бу маънавий ва жисмоний разолат масканига девор оша зўрға қиё боқар ва ўзининг тафтини бир зумгина сочиб, хасис аёлдек тезда йиғиштириб оларди. Унинг атрофида қоп-қора кийим кийган, девдай-девдай келадиган полвонсифат қўриқчилар айланиб юришарди. Баъзи-баъзида эса итларнинг безовта овози қулоқларга чалиниб қоларди. Бинонинг қурилганига юз йилдан ўтиб қолган бўлса-да, асл қиёфасини йўқотмаганди. Омонуллохон давлат тепасига келганида бу қамоқхонани қурдирган ва ўлимга маҳкум этилган маҳбусларни, ашаддий жиноятчиларни, тузумига қарши чиққанларни шу ерда сақларди. Унинг анъанасини кейинги даврларда ҳукмронлик қилган давлат бошлиқлари ҳам давом эттиришди ва бу эстафета таёқчасини мулла Умарга мерос қолдиришди. Бинонинг олд деворлари қийшайиб, салгина ер силкинса, қулаб тушадигандек кўринса-да, аслида ҳеч қандай zilзила, танкларнинг ўқи уни қулатолмасди. Шу пайтгача маҳбусларнинг бирортаси эни бир ярим қулоч келадиган деворларни тешиб ёки ер остини кавлаб қочиб кетмаганди.

- Мен шу ерда қоламан, - деди Дэвид дарвозадан ўтгандан сўнг. - Бу ёғига сенга турма нозири ҳамроҳлик қилади. Эсингда бўлсин, бизни фақат Жавоҳирнинг одами қизиқтиради. Исми ким? Шуни билиб берсанг бас.

Дэвид ён чўнтагидан бир парча қоғоз олиб, Фофурнинг қўлига тутқазди.

- Бу чек, пулни ёзиш ҳуқуқини ўзига бер!

- Талтайтириб юбормаймизми?

- У айтадиган маълумотнинг баҳоси ҳар қандай бойликдан қиммат.

Ичкарида чиқиб келган турма нозири уларнинг олдига

келди. Афтидан у Жон Дэвиднинг бу ерга келишидан хабардор бўлса керак, у билан бош ирғаб саломлашди.

- Меҳмонни қабул қилинг! - деди Дэвид. - Мен икки кундан кейин келаман! Агар бирор янгилик бўлса чақиринг!

- Тушундим, сэр!

Дэвид нозирга инглиз тилида нималарнидир тушунтирди. Кейин Ғофурга ғалати қараш қилди-да, бошини ирғади. У машинаси томон юрди ва «Тойота»га ўтириб, келган томонига жўнаб кетди.

Нозир дарвозани очди.

- Кир!

Бир миллион долларга эга бўлиш истагида ҳамон юраги патиллаб ураётган Ғофур ичкарига кирди. Нозир уни ним қоронғу, энсиз йўлакдан эргаштириб борарди. Итларнинг овози эшитилди. Афтидан улар очга ўхшарди. Бўйнига солинган темир занжирлар шарақларди. Назоратчи одамнинг билагидек келадиган темир панжарали эшикни очди. Бу ерда ер остига олиб тушадиган йўлакча бор эди. Ғофурнинг димоғи бадбўй ва сассиқ исдан ёрилиб кетаёзди. Ертўла қоронғу эди. Деворларга ўрнатилган маёқлар ўзларидан аччиқ тутун аралаш қизғиш шуъла сочарди. Тошлар қон рангида жилваланарди. Қора саллали ва қора кийим кийган соқчилар деворлар олдида худди қоп-қора мумдек қотиб туришарди. Яна бир панжарали эшикка дуч келишди. Улар энсиз, аммо поёни қорайиб турган йўлакдан ичкарига қараб юришди. Тошларга ўрнашиб қолган бадбўй исдан нафас олиш оғирлашарди. Ғофур қусиб юбормаслик учун оғзига кафтини босди. Темир панжара ортида ўтирган маҳбуслар одам шарпасини сезишлари биланоқ ўринларидан туриб, ғимирлаб қолишди. Эшиклар олдига келиб, озиб - тўзиб, суякларгина қолган қўллари билан панжараларни маҳкам чангал-

лаб олишганди. Булар сиёсий маҳбуслар эди. Ҳукумат тепасига келган толибонларнинг адолатсизлигидан азоб чекиб ётишарди. Биринчи хонада қўлларига ва оёқларига кишан солинган тутқунлар ўтиришарди. Ҳаётдан умидларини узишганини кўзлари фош қилиб турарди. Шу сабабли бўлса керак-ки, назоратчини ғазаб ва нафрат билан кузатишарди. Иккинчи хонадаги маҳбусларнинг ҳолати бундан-да аянчли эди. Бир қарашда хонада ҳеч ким йўқдек кўринарди. Диққат билан қаралгандагина, ердан чиқиб турган беш - олтита бошни кўриш мумкин эди. Улар гўё танасидан узиб ташланган каллаларга ўхшарди. Аслида бўйинларидан пасти ерга кўмиб ташланганди. Маҳкумларнинг худди маймунники каби ичига чўккан кўзлари ялтирар, хиёл қимирлаётган лаблари орасидаги тишларинигина кўриш мумкин эди. Хонага вақти-вақти билан оч қолдирилган каламушлар қўйиб юборилар, улар одамнинг бурни, қулоқларига чанг солишар, ўткир тишлари билан узиб олишга ҳаракат қилишар, чийиллаб бир-бирлари билан ўлжа талашишарди. Учинчи хонада очлик, калтак ва зулмдан азоб чекиб, ҳолдан кетган тутқунлар сақланарди. Уларнинг баданлари худди устиларидаги кийимлари каби дабдала бўлиб кетганди. Юпқа кўйлак ортидан суюқларигина кўринарди. Бу ердаги ҳаёт жонига теккан айрим маҳбуслар қадам товушлари қулоқларига чалиниши биланоқ эшик олдига келиб, чўпдек қўллари билан панжараларни ушлаб, бақирарди.

- Отиб ташла!!

- Ўлдир!!

Улар қанчалик баланд овозда бақирарди, товушлари худди қудуқ тубидан чиқаётгандек бўғиқ ва кучсиз эди. Назоратчи уларнинг ёнидан безътибор ўтиб кетмади. «От», «Ўлдир», дея бақираётган тутқунларнинг қаршисига келганда худди томоша кўрсатгиси келгандек, аввал

Ғофурга қаради, кейин ҳамёнидан уқаланиб данакдек бўлиб кетган бир ҳовуч нон бўлакларини олиб, ичкарига ташлади. Тутқунлар шу заҳотиёқ ўзларини ерга ташлашди. Назоратчи эса йўлида давом этди.

Назоратчининг қўлидаги резина таёқ қадамига ҳамонг равишда ҳаракатланарди. Ғоҳида жазо қуроли борлиги эсига тушгандек, боши баробар кўтариб, темир панжаларни чангаллаб нон ва сув сўраётган маҳбусларнинг қўлларига уриб ҳам қўярди. Хоналардан бирининг эшиги очилди ва ичкаридан замбил кўтарган иккита турма ходими чиқиб келди. Замбилда юзини соқол босган, кийимлари далва-далва бўлиб кетган, ёввойи қиёфага кириб қолган, суяклардан иборат одамнинг жасадини кўтариб чиқишди. Нозир унинг ўлган ёки ўлмаганлигини билиш мақсадида қўлидаги таёқ билан пешонасига бир-икки уриб қўйди.

- Қачон ўлибди? - сўради у ходимлардан.

- Шерикларининг айтишича тунда қазо қилганмиш! - жавоб қилишди ходимлар.

- Оёғига мих қоқиб, кейин кўминглар!

Назоратчи топшириқни бериб, яна йўлда давом этди.

- Бу одамлар анчадан буён ётганга ўхшайди-а? - сўради зўрға нафас олиб келаётган Ғофур панжара ортидагиларга ишора қилиб.

- Кимгадир бир йил, кимгадир беш йил бўлган, айримлар қамоқхонага қачон тушишганини ҳам унутишган. - беписандлик билан жавоб қилди назоратчи.

- Суд қилишмайдими?

- Бу юртда маҳбуслар кўп, судьялар эса йўқ. Ҳаммаси шарият ҳукмини кутиб ётишибди.

- Буларнинг гуноҳи оғирми?

- Ҳаммаси мулла Умар жанобларининг сиёсатига қарши чиқишган. Айримлари толибонларга қўшилишдан бош

тортишган, манови хонадагилар эса ҳазратимнинг буй-руғи билан дорға осилган бузғунчиларнинг жасадини олиб ташлашган.

Ўн қадам юришга улгуришмасдан, йўлақда икки кишининг шарпаси кўринди. Улар очлик ва қийноқ азобларидан қутулган яна бир маҳбуснинг жасадини олиб келишарди.

- Ҳали қамоқхонанинг адоғига етмасимиздан икки бандининг мурдасини олиб чиқиб кетишди. Бу ер қамоқхона эмас, мурдахонага ўхшайди. Кунига иккитадан одам ўлаверса, қамоқхонада ҳеч ким қолмайди-ку?

- Аҳамият берма. Бугун иккитаси ўлса, эртага тўрттасини олиб киришади. Кўриб турганингдек, бўш хонанинг ўзи йўқ.

Ниҳоят улар қамоқхонанинг охириги бўлимига етиб келишди. Ғофур мен учрашмоқчи бўлган маҳбус шу ерда бўлса керак, деб ўйлади. Аммо назоратчи ўнгга бурилди ва одам чидаб бўлмайдиган даражада сассиқ, ифлос ва нам зинадан пастга туша бошлади.

Улар биринчи темир эшик қаршисида тўхташди. Назоратчи белига боғланган калитлардан бирини танлаб, қулфга солди. Уни эринмасдан айлангириб қулфни очди. Хона айтарли қоронғу эмасди.

Туйнукдан бир чимдим қуёш нурлари тушиб турарди. Бурчакдаги тошсупа устида сочлари ўсиб, кийимларини моғор босган маҳбус чўнқайиб ўтирарди. Қоматини тик тутишидан у қадар қари эмаслигини билиш қийин эмасди. Ғофур ичкарига киришдан олдин маҳбусга диққат билан тикилди. Унинг олдида қолишини ўйлаб, юраги сесканди.

- Кир! - буюрди назоратчи ашаддий жиноятчини олиб келгандек Ғофурнинг елкасидан ушлаб, ичкарига итарар экан.

Ғофур истар-истамас, ичкарига оёқ босди. Нозир эшикни қулфлади, бироқ ортга қайтишга шошилмади. Бир фурсат уларга қараб турди-да, кейин йўлида давом этди. Белидаги тасмага боғланган калитларнинг шарақлаган овози, оғир лўкидоннинг ва занг босган ошиқ-мошиқларнинг гичирлаган овози Ғофурнинг қулоқларига чалиниб турди. Бу пайтда хона эгаси бошини буриб, ичига ботиб кетган кўзларини янги меҳмонга тикди. Ғофурнинг юрагида пичоқ санчилгандек оғриқ турди...

* * *

Турмада ҳамманинг ёдидан кўтарилиб, якка қолиб кетган маҳбус қандай оғир-азоб уқубатларни чекса, шуларнинг ҳаммасини Жавоҳир ҳам бошидан кечирди. Ертўлага олиб тушишганига бир неча кун бўлсада, бу ердан қочиб кетишнинг мутлақо иложи йўқлигини тушуниб етганди. У қамоқхонадаги юзлаб одамларнинг аянчли аҳволларига гувоҳ бўлди. Булар қандай гуноҳлари учун қуёш нури тушмайдиган ним қоронғу хоналарда ўлимини кутиб ётишибди? Ҳар куни битта-иккита маҳбус калтаклар азобидан қийналиб, баданидаги оғриқларга бардош беролмай, ҳаётдан кўз юммоқда. Яна қанчалари саноқли соатлардан кейин содир бўлиши кутилаётган ажални кутишмоқда. Ҳар куни ўнлаб маҳбуслар сўроқ қилинади. Калтакларга бардош беролмай, қамоқхонани бошларига кўтариб, дод солишади. Улар мамлакат тепасига келган кимсаларнинг қурбонига айланмаяптими? Уларнинг бу ерга келтириб ташланишига, очлик азобларига гирифтор бўлишига, ўлим шарпаси кезиб юрган хоналарда бир тутам қуёш нурига термулиб ўтиришларига фаровон кунларга бўлган ишонч сабаб бўлмадимикин? Жавоҳир ҳар куни шу ҳақда ўйлар ва ипдек чувалашиб

кетган ўйларнинг адоғини кўрмай, хуноб бўларди. Качондир яна уни терговчилар чақириб, ўзларининг қон иси анқиб турган сўроқ тегирмонидан ўтказишларини кутарди. Бундан ўн кун олдин нозик гавдали, оппоқ юзли, эллик беш, олтмиш ёшлардаги кимса девдай-девдай гавдали, қовоғидан қор ёғиб турадиган бадбашара турма кўриқчиларининг ҳамроҳлигида унинг хонасига кирди. У нозик бўлиши билан бирга ўта хушмуомала эди. Худди афсунгарлардек суҳбатдошининг диққатини тезда ўзига жалб этишга уринди. Анча фурсат гаплашиб ўтиришди. Қизиғи шунда эдики, оқ юзли кимса ундан болалиги ҳақида сўзлаб беришни илтимос қилди, холос. Мақсадини Жавоҳир кейин билди...

Хона эшиги зинага яқин бўлгани учун тепадан тушаётган ва пастдан чиқаётган одамларнинг оёқ товушлари эшитилиб турарди. У бундан хушёр тортар, «менинг олдимга келишмаяптимикин», деган фикр юрагини музлатиб юборарди. Хаёллар билан банд бўлиб турган бир пайтда эшик очилди. Остонада назоратчини кўрди. У ўзи олиб тушган маҳбусни ичкарига киритди ва яна эшикка кулф солиб қайтиб кетди.

Фофур одамнинг юрагига кўрқув соладиган ва бадбўй ис уфуриб турадиган бундай хонага олиб киришларини хаёлига келтирмаганди. У талмовсираб қолди. Кўзлари қоронғуликка ўргангунча остонада тик турди. Бир муддатдан кейин супада чордона қуриб ўтирган маҳбусга юзланди ҳамда унинг олдига яқин борди.

Жавоҳир «меҳмон»ни шундай савол ила қарши олди:

- Исмингиз нима?

Фофур ўзининг ҳақиқий исмини айтмади. Дэвид йўлда «ҳақиқий исмингни айтиб қўймагин», деб уқтириб қўйганди.

- Фолиб! Ўзингиз кимсиз? - сўради.

- Бахтсиз бир маҳбусман, - жавоб қилди Жавоҳир.

- Ҳамма маҳбуслар ҳам бахтсиз, - жавоб қилди янги «меҳмон». - Қайси миллатдансиз?

Жавоҳир маҳбуснинг юзига тикилиб турди. Одатда қамоқхонага келтирилган тутқунлар тергов хонасида сўроқ қилиниб, бу ерга юзларида, баданларида қонли излар билан олиб кирилар, айримларини эса ҳушдан кетган ҳолда назоратчиларнинг ўзлари олиб киришарди. Бироқ янги маҳкумнинг на юзида, на баданида улар қолдирган қонли белги кўринмади. Қолаверса, ўз оёғи билан юриб келганлиги, устидаги кийимларининг бутунлиги уни ҳайрон қолдирди. «Бу кимсани менинг сиримни олиш мақсадида киритишмадимикин», деган хаёлга борди. Саволларига шубҳага ўрин қолдирмай, жавоб қайтаришга қарор қилди.

- Ўзбекман!

- Исмингиз?

- Жавоҳир! Сизникичи?

- Голиб! Нега сизни қамашди?

- Жосуслиқда айблашмоқда! Сизни-чи?

- Толибонларга қарши исён кўтарганим учун!

- Наҳотки шундай гуноҳ иш билан шуғулланган бўлсангиз? Қисматингиз меникидан оғир экан.

- Янглишдингиз, жосусларнинг қисмати меникидан беш баттар. Сизни ертўлага бежиз қамашмаган экан.

- Мендек оғир жиноятчининг олдига сизни қўйишганини тушунмадим.

- Афтидан бўш хона қолмаган бўлса керак. Мени бу ерда узоқ қолиб кетади, деб ўйляяпсизми?

- Мен бу хонада ёлғиз ётиб, кўп нарсалардан хабардор бўлдим. Толибонларга қарши исён кўтарганларни меҳмондек иззат-икром билан қабул қилишмайди.

- Нега бундай деяпсиз?

- Билишимча, исёнчиларни аввал сўроқ қилишади, кейин дўппослашади, хушдан кетказиб ёки баданларини қон-қушга белаб, кейин олиб киришади. Шу пайтгача ўз оёғи билан кириб келган маҳбусни учратмагандим. Афтидан қамоқхона ходимлари сизни қўлларида гул билан кутиб олишганга ўхшайди!

Ғолиб довдираб қолди. Жон Дэвид ҳам, турма назоратчиси ҳам бу ҳақда уни огоҳлантиришмаган, айниқса, исёнчиларни қандай аҳволда қамоқхонага ташлашларини ҳеч бўлмаганда тушунтириб ҳам қўйишмаганди. Лекин маҳбус тезда ўзини ўнглаб олди...

- Мени сўроқ қилишди, чин кўнгилдан иқрор бўл, толибонлар сафига қўшил, шунда биз сени озод қиламиз, - дейишди.

- Хўш, сиз қандай жавоб қилдингиз?

- Мен уларга имкон беринглар, бир-икки кун ўйлаб кўраман, дедим.

Ғофур бу сўзлар билан юзидаги қалин ниқобнинг бир қаватини йиртиб ташлаганди.

- Демак, озодликка чиқиб кетар экансиз-да?

- Сизни озодликка чиқиш ниятингиз йўқми?

- Назаримда бу ният менга орзуга айланиб қоладиганга ўхшайди...

- Озодликка бирга чиқамиз!

- Сўзларингизга ишонсам бўладими? - ҳайратлангандек жавоб қилди Жавоҳир. У ўзининг ҳар бир сўзи билан шеригининг ниқобини йиртиб ташлашга ҳамда унинг асл башарасини кўришга ҳаракат қиларди. Ғофурнинг юрагида умид шами ёнгандек бўлди. У маҳбуснинг олдига келиб ўтирди. Улар бир-бирларининг юзларига қараб туришарди.

- Бунинг учун менинг маслаҳатимга қулоқ солишингизга тўғри келади.

- Шундайми? Унда қулоғим сизда.

- Афтидан яхши йигитга ўхшайсиз. - Ғофур шундай деди-да, гапни нимадан бошлаш кераклигини билмай, ўйланиб қолди...

- Дўстлар маслаҳати олтиндан қиммат дейишади. Тортинмай айтаверинг! - Жавоҳир унинг хаёлини тўзителиб юборди.

- Одам дунёга бир маротаба келади. Бу дунёнинг барча нозу нсъматларидан баҳраманд бўлмасдан қандайдир ғаламис кимсаларнинг қабих мақсадлари ва топшириқларини бажараман, деб ўз жонини қийноқ ва азобларга қўйиш фирт аҳмоқликнинг ўзи.

- Нега буни ўзингиз аввалроқ ўйлаб кўрмадингиз?

- Ҳақсиз, гапларингизга эътирозим йўқ, аммо мен турманинг қандай бўлишини унинг ичига кирганимда ва йўлакдан олиб чиқиб кетилаётган мурдаларга дуч келганимда, очлик ва қийноқлардан эзилиб кетган маҳбусларнинг оҳ-зорларини эшитганимда шундай қарорга келдим. «Мен ким учун исён кўтардим, ким учун курашдим? Бунинг кимга ва нимага кераги бор эди? Улиб кетсам ким ачинади? Яхшиси толибонларнинг сиёсатини қўллаб озодликда юрганим, улар тарафида туриб жанг қилганим маъқул эмасми?», деб ўйладим. Ахир дунёнинг ҳамма бурчагида ҳам уруш бўлавермайди. Одамлар жаннатмакон жойларда айшу ишратларини қилиб, давру-даврон суриб, шоҳона ҳаёт кечиришмоқда. Нега мен ўлиб кетишим керак? Бу юртнинг сиёсатини ёқтирмасам, бошқа юртга кетишим ва у ерда фаравон ҳаёт кечиришим мумкин-ку. Шундай эмасми?

Жавоҳир ҳамхонасининг юзидаги яна бир ниқоб пардасининг чоки сўкилиб, башараси қўрина бошлаганини ҳис этди. Қулоғи Ғофурда бўлса-да, хаёли бошқа жойда эди. «Бу нусха ким? Юртимиздан ўтган Эргашнинг

шотирларидан эмасмикин? Уни бежиз олдимга кири-тишмаган. Авра, алда сирини бил, дейишган».

Жавоҳир шеригининг юз-кўзларига диққат билан ти-килди. Бироқ ҳадеганда унинг кимлигини билолмади.

- Бундай ажойиб фикр каллангизга энди келганидан афсусдаман. Ярим соатлик қимматли умрингизни шу сассиқ хонада ўтказганингизга ачинапман. Ижозат бер-сангиз ҳозироқ турма назоратчисини чақираман, сиз унга таслим бўлганингизни айтасиз...

- Шошилманг, - овози қалтираб чиққан Ғофурнинг ранги ўзгариб кетди. - Эрталабгача сабр қилайлик. Ахир мен сиздек яхши дўстни бу ердан танҳо қолдириб чиқиб кетишим ғирт аҳмоқлик-ку! Биргаликда бу лаънати хона-ни тарк этамиз.

- Мен сизни тушунапман, - деди Жавоҳир кулгусини зўрға яшириб. - Бироқ мени ниманинг завазига бу ердан олиб чиқиб кетмоқчисиз? Аниқроғи, мени олиб чиқиб кетиш сизга нима учун керак бўлиб қолди?

- Ажал шарпаси кезиб юрган бу хонада ёлғизликда ўлиб кетманг, деб ачинапман. Агар рози бўлсангиз, бу ердан чиқибоқ Покистон орқали Европадаги мамлакатлардан бирига кетамиз. Уерда беклардек яшаймиз... Хўш, такли-фим маъқулми?

- Қамоқхонадан сизни чиқариб юборишлари мумкин, аммо мени чиқаришмайди. Гуноҳим оғир.

- Бу дунёда ҳаммамизнинг гуноҳимиз оғир. Аммо мен йўлини топаман!

Ташқарида қадам товушлари эшитилди. Тепадан ким-лардир тушиб келарди. Маҳбуслар нигоҳларини эшик томон қаратишди. Бирортасини олиб келишган бўлса керак, деб ўйлади Жавоҳир. Булар ҳақиқатдан ҳам турма назоратчилари эди. Улар қўлларидаги машъала билан қоронғу йўлакни ёритиб ўтиб кетишди. Қўшни хона

эшигини очишди. Қаттиқ-қаттиқ гапирганлари эшитилди. Маҳбуслардан бирини оғизларига келган сўзлар билан ҳақоратлашди. Кейин қум тўлдирилган резина таёқнинг гурсиллаб урилганию, маҳбуснинг жон ҳолатда қичқиргани эшитилди. Назоратчилар уни узоқ савалашди. Маҳбус дод солди, бақирди ва ниҳоят ҳушидан кетган бўлса керак-ки, жим бўлиб қолди. Шундан кейин яна эшикнинг ёпилгани эшитилди. Назоратчилар тепага кўтарилишди.

Бу пайтда кун кеч бўлганди. Сим тўр ортидан юлдузларга тўлган осмон кўриниб турарди. Итлар безовталаниб ҳуришарди. Афтидан олиб келган ўлжани олдиларига ташлашган бўлишса керак, кейин жимиб қолишди. Туйнукдан бадбўй ис ичкарига кирди.

Фофур узилиб қолган суҳбатни давом эттиришга баҳона излади. Бироқ Жавоҳир «қаттиқ чарчадим», деб тошсупа устига чўзилди. Фофур нима қилишни билмасди. У зерика бошлаганди. Баданларига тошлар орасидан ўрма-лаб чиққан битлар тирмашарди. У тинимсиз қашланар, гаши келиб, минғирлаб сўкинарди.

ЮРТДА

Шарифнинг фермасида бўладиган семинар - кенгашга республиканинг барча вилоятларидан фермерлар, чорвадорлар билан бирга олимлар, мутахассислар, раҳбарлар келишганди. Фермер хўжалигида олиб борилаётган ишлар барчани қойил қолдирди. Наслдор молларни кўпайтириш тажрибаси ҳатто олимларда ҳам қизиқишини уйғотганди. Соғин сигирлар парвариш қилинаётган бўлим замон андозаларига тўлиқ жавоб берарди. Хориждан келтирилган аппаратлар ёрдамида сут соғиб олинар, оқ чашмалар шиша қувурлар орқали сутни қайта ишлаб

чиқариш цехига ўтар, бу ердан эса қаймоқ, пишлоқ ва бошқа тайёр мақсулотларга айлантирилиб, шақардаги савдо расталарига, болалар боғчаларига, касалхоналарга жўнатилади. Швейцариядан келтирилган компьютер орқали сигирларнинг организмида етишмаётган микро-элементлар ўрганилар, танқис моддалар ўша заҳотиёқ махсус ленталар орқали бериларди. Соғин сигирларнинг ҳар биридан ўртача эллик литрдан сут соғиб олинаётган-лигини семинар кенгашга ташриф буюрган чорвадорлар ўз кўзлари билан кўришди. Хўжаликдаги минг бош қора молнинг барчаси зотли ва наслдор эди. Гўштга боқилаётган бўлимда бўрдоқи новвосларнинг ўртача тирик вазни беш юз килограммдан ошиб кетганди. Улар ҳам шу ернинг ўзида сўйилиб, гўштлири олдиндан буюртма берилган шаҳобчаларга жўнатилади. Янги қурилган қолбаса цехида бир кунда ярим тонна махсулот ишлаб чиқарилади. Даладан ўриб келинган беда ва маккажўхори махсус ҳовузларга бостирилган, дағал-хашак эса махсус тегирмонларда майдаланиб, механизмлар орқали ҳайвонларга етказиб бериларди.

Йиғилишда Шарифга сўз беришди. У бу ютуқларга қандай эришганлигини гапириб бериши лозим эди. Шариф минбарга кўтарилганида ўзига бир саволни берди. «Мен ким эдим»?

У ўз иш тажрибаси тўғрисида гапиришдан олдин мана шу саволга жавоб бериши лозим топди.

- Мен ким эдим? - бу сўзни у паст овозда айтган бўлса-да, ҳамма эшитди.

Йиғилганлар фермер йигитнинг нима демоқчилигини тушунолмади, ҳайратла унинг оғзига тикилиб қолишди. - Ишларим тўғрисида гапиришдан аввал ўзим ҳақимда икки оғиз тўхталиб ўтсам. Мен адашган ва алданган бир инсон эдим. Ўз ватанига ва халқига хиёнат қилиш,

мустақил диёримизнинг конституцион тузумини ағда-
риб, ўзларининг янги давлатларини барпо қилиш мақса-
дида чет эллик ғаламисларнинг қўлидаги қўғирчоққа
айланиб қолган, бугунги кунда Афғонистоннинг тоғу
тошлари орасида бир тиллам нонга зор бўлиб, юраклари-
ни она юрт соғинчи азоблаётган Эргашнинг думини
тутган, унинг қўлида хизмат қилган одам эдим. Мен
кўплаб ёшлар қатори алдовлар ва ёлгон ваъдаларга ишо-
ниб, унинг сафига қўшилиб қолгандим. Унинг топши-
риғи билан бойвачча бир одамни қўрқитиб, бойликлари-
ни олиб, Эргашнинг қўлига элтиб беришим лозим эди.
Лекин мен бу қароримдан қайтдим. Ватандан олисда
ватангадо бўлиб яшашдан ўз юртимда қолишни, унга
сидқидилдан хизмат қилишни, ватанимизда бўлаётган
жаҳоншумул бунёдкорлик ишларига ўз ҳиссамни қўшиш-
ни, шу йўл билан хатойимни тузатишни лозим топдим.
Ўлсам ҳам она юрт тупроғида ўлай, дедим. Давлатимиз
раҳбарининг «Қўли қонга беланмаган, жангарилар сафи-
га алданиб кириб қолганларни афв этиш тўғрисида»ги
амнистияси менинг ҳаётимда кескин бурилиш ясади.
Янги ҳаёт остонасига олиб кирди. Ватан гуноҳимни
кечган экан, бундан кейин ўзимнинг бутун умримни,
кучимни, билимимни, иқтидоримни мустақил юртнинг
тинчлиги, фаровонлиги йўлига сарф қиламан, деб онт
ичдим. Чўлга келиб, қум барханлари ўрнида, одам юрса
оёғи куядиган саҳрода икки юз гектар ерни ўзлаштириш-
га, боғу бўстонга айлантиришга аҳд қилдим. Қилган
хатоларимни ювишим, ўзимни оқлашим, Ватан тараққи-
ётига ҳиссамни қўшишим, Ўзбекистон деган мамлакат-
нинг доврўғини дунёга танитишда оз бўлсада улушимни
қўшишни ҳис этиб яшадим. Ҳукумат менга ишонди, энг
оз фоизда қарз берди. Маблағга чорва ҳайвонлари сотиб
олдим. Атрофимга қишлоқ ёшларини тўплаб, кеча-ю

кундуз тиним билмай меҳнат қилдим. Кўриб турганларингдек, бугунги кунда шу даражага етиб келдим.

Авалло гуноҳларимни афв этган давлатимиз раҳбарига, биз ёшларга имконият яратиб берган ҳукуматимизга, мен билан ёнма-ён туриб меҳнат қилган қишлоқ одамларига таъзим қиламан. Мен эришаётган ютуқлар мана шу қишлоқ ёшлариникидир.

Ҳамма қарсак чалиб юборди. Шариф ҳаяжонини босолмади. Унинг юзларини кўз ёшлари ювиб тушарди.

Кенгашга раислик қилаётган вилоят ҳокими давлат раҳбарининг фармонини ўқиб эшиттирди.

- Меҳнатда эришаётган юксак натижалари, чорвачилик ва пахтачиликни ривожлантиришдаги улкан хизматлари, қишлоқ тараққиёти ва фаровонлигига қўшган ҳиссаси учун «Истиқлол» фермер хўжалигининг раҳбари Шариф Темировга «Ўзбекистон қаҳрамони» унвони берилсин!

Гулдурос қарсаклардан еру кўк ларзага келди.

А Ф Ф О Н И С Т О Н

Фофур турмадаги дастлабки кечанинг бу қадар узун ва зерикарли эканлигини ҳаётида илк бор ҳис этиши эди. У ухлай олмади. Қўшни хонадаги назоратчилар калтаклаган маҳбус инграйвериб, кўзидан уйқуни қочирди. Қолганлар ҳам жим ётишмади. Кўпчиликнинг ўпкаси тугаган бўлса керак, тун ярмига келганда йўталган, хириллаган овоз қамоқxonани тутиб кетди. Ташқаридаги итлар ҳам негадир безовта бўлиб, тонг ёришгунча ҳуришди. Бунинг устига бургалар тинчлик бермади. Баданини қашлайвериб, терисини шилиб юборди. Кеча қизишиб, кўп гапларни ўйламасдан гапириб, ўзини фош қилиб қўйганини ўйлади. Бир кундаёқ Жавоҳир билан яқинлашиб оламан,

деб сира ўйламаганди. Бир амаллаб қўйнига қўл солиб, маълумот бериб турадиган одамнинг кимлигини тилидан илтириб олса борми, Дэвиднинг олдида юзи ёруғ бўлади, ишончини қозонади. Анчагина пул ундириб олиш имконияти туғилади. Ҳатто хотинининг олдида жўнаб кетишга рухсат бериши мумкин. Эҳ, қани энди ҳаммаси тезроқ ҳал бўлса, сассиқ хонани тарк этса.

Хорижга учиб кетиш ҳақидаги гапларни эшитганда Жавоҳирнинг кўзларида чўғ ялтираганини Ғофур сезди. Ахир яхши ҳаёт, фаровон турмуш кимга ёқмайди? Ким фоний бу дунёда фароғат шаробидан маст бўлиб, давру-даврон суришни хуш кўрмайди? Барча гапларни айтди, энди ниятини яшириб ўтиришнинг ҳожати қолмади. Ҳар бир сўзи билан мақсад сари яқинлашиш керак. «Ниятимни билгани билан исмимни билмайди-ку, таклифларимни айтаман, гапларимга ишонмаса, чекни кўрсатаман. Димоғи пулнинг исини олса, дарров оёғимга йиқилади. Ахир мен билишим керак бўлган биргина сўз миллионлар олдида сариқ чақага арзимамайди-ку?»

Кўшни хонадаги маҳбус қулоқни қоматга келтиргудек қичқирди. Унинг овози худди жон бераётган одамникидек аянчли эди. Товуши ҳатто Жавоҳирни ҳам уйғотиб юборди. Кейин овоз бирдан сўнди.

Жавоҳир бошини кўтарди, юзини сим тўрдан эндигина уйғониб келаётган қуёшнинг қизғиш шуъалари ёритиб юборди.

- Тонг отдими? - сўради у тиззаларини кучоқлаб ўтирган шеригидан.

- Умримизнинг бебаҳо бир кунини ертўлада ўтганидан пушаймонман, - деди Ғофур. Кейин ўзига ўзи гапиргандек давом этди. - Инсонга ҳаёт бир маротаба берилади. Яшаб қолиш, ўйнаб-қулиш имкониятларидан фойдалана олмай қафас ичида ўтирганимизга тоқат қилолмаяпман.

Озодлик қадрини бугун тунда ҳис этдим. Ўйлаб боқсам қилган ишларим ўта кетган аҳмоқлик экан. Менга нима эди? Бир ўзим қуролланган минглаб одамларга қарши чиқиб, уларни енга олармидим? Оломонга қарата: «Ҳой, мўминлар, толибонларга эргашманг, улар келажагимиз душманлари», деб бақирганим билан ким гапимга қулоқ соларди?

- Афсусланияпсизми? - сўради Жавоҳир.

- Шундай, биродар. Аслида уларнинг ноғорасига ўйнаб, «мулла Умар ҳазратлари бизни адолатли йўл сари бошламоқда», деб бақириб - чақирганимда, бошимга бу мусибатлар тушмасмиди? Ҳали ҳам кеч эмас, эртага нозирни чақиртираман. Хато қилибман, деб кечирим сўрайман.

- У кечиради, деб ўйлайсизми?

- Бўлмасам-чи? Шундай қилсам нозир мени бошқа маҳбусларга ўрناق қилиб кўрсатади. Бутун турмадаги барча хоналарга бошлаб кириб, «мана, кўриб қўйинглар, бу йигит айбига пушаймон бўлди, тавба қилди, бизга хизмат қилишга қарор қилди», деб мақтанади.

- Йигирма икки миллионли халқнинг барчаси мулла Умарнинг этагини тутмас? Уларнинг орасида юрт тақдирини ўйлайдиган, халқни озодлик сари бошлайдиган, Афғонистоннинг бахтли келажаги учун курашадиган мардлар ҳам топилар?

Фофурнинг тили курмакланиб қолди. Ўйламай айтган гаплари билан юзидаги ниқобнинг яна бир қаватини йиртиб ташлаганди. Энди унинг башараси худди дока ортида тургандек Жавоҳирнинг кўзларига аниқ-тиниқ кўрина бошлади. Нафратини кўзлари сотиб қўйди.

- Нега менга тикилиб қолдингиз ёки гапларимга ишонмаяпсизми? Истасангиз ёрдам бераман. Тезроқ бу ердан чиқиб кетасиз, - деди Фофур овози қалтираб.

- Ёрдам бериш қўлингиздан келармикин?

Бироз ташвишга тушган Фофурнинг кўнглига маҳбуснинг кейинги сўзлари ёруғлик олиб кирди.

- Кафолат бераман!

- Унда мендан нима истайсиз?

Фофур ҳамхонасининг кўнглига йўл топгандек бўлди ва бундан қувониб ҳам кетди. Унга яқин келди:

- Кўп нарса керак эмас. Мен сиздан биргина нарсани сўраб билмоқчиман. Агар саволимга тўғри жавоб берсангиз, ҳозирнинг ўзидаёқ сизни исқирт бу хонадан олиб чиқиб кетаман.

- Гапингизга ишонсам бўладими?

- Худони ўртага қўйиб қасам ичаман!

- Худони бизнинг ишимизга аралаштирманг.

- Нима, сиз Худога ишонмайсизми?

- Мен унга ишонаман, аммо у...

- Ҳаммамиз Аллоҳнинг бандасимиз... - шеригининг мақсадини тушуниб тезгина унинг сўзини кесди Фофур. У шошганидан дилидаги гапларни тилига чиқариб юборди.

- Истагингизни айта қолинг!

- Аввал ҳаммасини рўйи-рост гапираман, деб ваъда беринг!

- Ҳаммасини рўйи-рост гапираман!

Фофур гапни нимадан бошлашни билмай, бир зум ўйланиб қолди. Кейин ўзи орзу қилган юртлар ҳақида оғиз очди.

- Агар менинг биргина саволимга тўғри жавоб берсангиз, Швейцария, Австрия, Пальма оролларидаги шоҳона ҳаёт сизга ўз қучоғини очади.

- Сиз мени у ерларга олиб кетмоқчимисиз?

- Албатта-да!

- Ажойиб, худди жаннатдагидек ҳаёт кечирар экан-

манда. Мендан сўрайдиганингизни тезроқ сўрай қолинг. Йўқса, ўзимни ўзим қитиқлаб ўлдириб қўяман.

- Сиздан терговчилар нимани сўрашганди?

- Улар мени жосусликда айблашганди. «Бу ерда ким билан учрашиб турасан», деб сўрашганди.

- Хўш, сиз ким билан учрашиб турардингиз?

- Бунинг сизга нима дахли бор?

- Шунчаки қизиқиш.

- Балки шу гапни билиш учун сизни менинг олдимга киритишгандир?

Ғофурнинг юзи қизариб кетди ва хижолатдан кўзларини қаерга яширишни билмай аланглади. Қизишиб кетганидан афсусланди.

- Хўш, розимисиз?

- Сиз айтган мамлакатлардаги қасрларда шоҳона ҳаёт кечиришнинг ўзи билан кун кечириб бўлмайди, - синашда давом этди Жавоҳир.

- Агар таклифимни қабул қилган бўлсангиз, сизга бошқа ҳадяларим ҳам бор.

- Қандай ҳадялар экан?

Ғофур ҳамёнидан чек олди ва уни тутқунга узатди.

- Бу нима? - сўради Жавоҳир.

- Қоронғу хонада ўтиравериб, кўзингиз хира тортиб қолган кўринади, биродар. Ахир бу чек-ку, истаган пулингизни ёзиб олишингиз мумкин.

- Истаган пулимни? - ҳайрон бўлди тутқун.

- Албатта-да.

- Ҳазиллашманг!

- Нега ҳазиллашар эканман?

Жавоҳир чекни қўлига олди.

- Юз минг ёзсам бўладими?

Ғофур ўз мақсадига эришишнинг осон йўлини топганидан бахтиёр эди. Кўзлари чақнаб кетди.

- Хоҳишингиз!

Жавоҳир чекни қуёш ёруғига тутди. Лекин ёзувларни ўқишга улгурмади. Шу пайт қўшни хонадаги маҳбуслардан бири шундай қаттиқ бақирди-ки, тош деворлар қимирлаб кетгандек туюлди. Афтидан кимнидир бурни ёки кулоғини каламуш узиб олган бўлса керак. Одатда бўйнигача ерга кўмилганлар шунақа қаттиқ бақиришади.

- Лекин юз минг менинг қамоқхонада чеккан азобларимни қопламайди, деб ўйлайман! - деди Жавоҳир ўртага чўккан жимликни бузиб.

- Ундан икки юз минг ёзинг!

- Бунинг эвазига сиз сўраган бояги гапингизни айтишим керакми?

- Ким сизга маълумот етказиб турарди? У одам Эргашнинг тўдасидан, шундайми? Номини айтсангиз бас, ҳозироқ иккимизга турманинг эшиклари ланг очилади. Тоза нафас олиш учун ташқарига чиқамиз. Мен ўз йўлимга, сиз эса хоҳлаган тарафингизга равона бўлишингиз мумкин.

- Тезда айнидингиз. Ахир мени Пальма ороллари, Швейцария ва яна қайсидир давлатларга олиб кетмоқчи бўлгандингиз-ку?

Фофур типирчилаб қолди.

- Оҳ, эсим қурсин! - деб пешонасига шапати урди.

- Йўқ, мен чекка бир миллион ёзаман! - унинг сўзларини эшитмагандек деди Жавоҳир. - Ахир пул дунё эшикларини очадиган калит-ку! Шундай эмасми?

- Баракалла, энди ўзингизга келдингиз! Ёзинг! Истаган пулингизни ёзавиринг! Жавоҳирнинг юзи жиддийлашиб борарди. Шеригининг юпқа лабларида совуқ табасум ўйнади. «Қоғозни қўлига олдими, демак, таклифга рози. Мен уни осонгина кўндирдим. Ахир бу тирранча умри бино бўлиб қўлига минг доллар ушлабдими? Мил-

лион уни ақлдан оздириб қўяёзди», ўйларди Гофур.

- Нега ўйланиб қолдингиз, тезроқ бўла қолинг? Мен бу ерда узок қололмайман. Нафасим қистаяпти. Ошқозоним касал. Кечадан бери туз татиганим йўқ. Сизнинг бир оғиз сўзингизни ололсам, мени уйимга жўнатишади. Хотиним яқинда ўғил туғибди. Ҳозир улар Венанинг ажойиб шаҳри Зальцбургда мени кутишмоқда. Рози бўлсангиз, бирга кетамиз. Сизга ҳам уйимнинг олдидан янги ҳовли сотиб оламиз.

- Мен нимада ёзаман, ахир ручкам йўқ-ку! - Гофурнинг сўзини кесди Жавоҳир.

- Ҳа-я, эсим қурсин. Ручка олиб киришни унутибман! Майли, ҳечқиси йўқ, ташқарига чиққанимизда ёзиб олаверасиз. Энди чек сизники, уни ҳеч ким тортиб олмайди.

- Наҳотки бир оғиз сўзим учун худди эртақлардаги миллиардерларга айланиб қолсам. Дунёнинг ҳоҳлаган томонига кетишим мумкин бўлса!

Гофур шеригининг елкасига қўлини қўйди.

- Бугун Парижда бўлсангиз, эртага Токиода, ундан кейин сеҳрли Америкада... Олдингизда буюк имкониятлар ўз эшигини очиб турибди. Бунақаси ҳаммага ҳам насиб қилавермайди!

- Менга айтингчи, шу пул билан мен юртимга қайтиб боришим мумкинми?

Гофурнинг ичидаги қувончни юзига олиб чиққан табассум бирдан сўнди ва унинг ўрнини қаҳр эгаллади. У ўзини зўрға босиб деди:

- Истасангиз бемалол кетишингиз мумкин... Лекин шуни унутмангки, сизнинг бошлиқларингиз қўлга тушганингиздан алақачон хабар топишган. Асир тушган одамга улар ишонишмайди. Ишга қайтиб олишмайди ҳам. Балки қайтиб борганингиздан кейин биз билан алоқада бўлганингиз учун қамаб қўйишар. Маслаҳатим,

қўлингиздаги чекка истаган пулингизни ёзингда, мен айтган мамлакатлардан бирига жўнаворинг...

- Агар мени ушлашибди, дсб эшитсалар, билингки, сиз тириксиз!

- Сизга гап уқтириб бўлмаёпти. Ё бу ерда ётавериб ақлдан озгансиз ёки ўта кетган аҳмоқсиз! Билиб қўйинг, мени бу ерга олиб киришаётганда нозир шу пайтгача бирорта маҳбус турмадан ўз оёғи билан юриб чиқиб кетмаганини айтганди. Бу ердан чиқиб кетишнинг иккита йўли бор. Бири ўлим, иккинчиси айбга иқрор бўлиш!

- Мен бу пуллар билан дунёнинг истаган мамлакатада шоҳона ҳаёт кечиршим мумкиндир. Балки эртақлардагидек қасрларни сотиб олишга қодир ҳам бўларман. Бироқ киндик қоним томган она - юртнинг биттагина губорини харид қилишга бу ақчалар стармикин?

- Биз кўриб, ҳис этиб турган дунё барчамиз учун ўткинчидир. Одамнинг юрти бу жасади қўйилган замин ҳисобланади. Зеро, ўша жасад қўйиладиган жой топилса!

- Бу сизни менинг олдимга киритган даҳоларнинг ғоясими? Улар ҳақиқатни билиш мақсадида шу гапларни сизга ўргатишдими? Ҳақиқатни билиш истагида кирган одам юзига ниқоб тақиб қирмайди. Ҳақиқатни билиш истагида кирган одамнинг юраги тоза бўлиши керак.

Жавоҳир қўлидаги қоғозни чўпга айланиб қолган панжалари билан мижиғлаб ташлади. Бунни кўриб, Ғофурнинг капалаги учиб кетди.

- Нима қиляпсан, аҳмоқ?! - қичқириб юборди у ва Жавоҳирнинг қўлига чанг солди. - Жинни бўлдингми? Чекни расво қилдинг-ку! - Ғофурнинг назарила Венага элтувчи йўлнинг устига тоғлар қулагандек эди. - Мени бадном қилмоқчимисан? Мени Зальцбургда хотиним ва болам кутмоқда!

- Мени эса Ватан кутмоқда!

Гофурнинг ранги оқариб, қалтираб кетди.

- Сени ўзим, мана шу қўлларим билан бўғиб ўлдираман! - деди кутилмаганда унга ташланиб.

- Ўлдириб нима фойда топмоқчисан? - жавоб қилди нафаси қайтган тутқун хириллаб. - Қаҳрамон бўлмоқчимисан? Биламан, менинг сирларимни олганингдан ёки ўлдирганингдан кейин ҳаётинг бошқача бўлади. Менга ваъда қилинган нарсаларга эгалик қиласан? Қани, ўлдир!

- Сен мана шу хонада итдек хор-зорликда, очлик ва ташналик азобида қийналиб ўлиб кетасан. Жасадинг қурт-қумурсқаларга ем бўлади!

- Қабрда ҳамма одам озод ва тенг!

Тўсатдан келган бир фикр Гофурнинг умид тонгини қоп-қора булутларга айлангириб юборди. «Йўқ, уни бундай ҳолда ташлаб кетиб бўлмайди. Нима қилиб бўлмасин гапиртириши, ўша маълумот бериб турган одамнинг кимлигини билиши керак. Балки кўзига юрти кўриниб, юрагини ватан соғинчи ўртаб турган пайтда жаҳл қилиб таклифни инкор этгандир? Балки эртага эшак минган мулладек мулойим бўлиб қолар? Туни билан ухламай, ўйлаб, мушоҳада қилиб, фикрлаб кўрар? Айтган гапларини, ўзига берилган имкониятларни тарозига солар? Ахир дунёга одам қайтиб келмайди-ку. Барчанинг яшагиси, дунё неъматларидан лаззатлангиси келади. Лагерда ҳам шунга ўхшаш воқеаларни кўп кўрган. Янги келган йигитлар юртни соғиниб, кечалари йиғлаб чиққан. «Элимизга қайтамиз», деб айюҳаннос солишган. Озиқ-овқатсиз қантариб қўйилгандан кейин силалари куриб, иликлари қалтираб, эшак минган мулладек юввош тортиб қолишмаганми? Балки бу ердаги очлик, зах ва қўланса ҳаво ҳозирча унинг жонига тегмагандир, аммо ёлғиз ўтиришнинг ҳам мавриди бор. Бугун бўлмаса эртага зерикади. Шайтон унинг қалбидаги раҳмонни қувади. Ватан соғин-

чидан, юртга бўлган талпинишдан бир бурда нонни афзал билиб қолади. Шунда тилга келиб, «Мендан нима истайсанлар? Сенларга ўша маълумот етказиб турган йигитнинг исми керакмиди? Унинг кимлигини билишни истайсанларми? Эшит, унинг исми»... деб баралла бақиради. Лекин унда кеч бўлади. Дэвид берган чекнинг қиймати пасаяди. Ваъда қилинган уйларнинг баҳоси қимматлашади. У анойи эмас. Худди бозордаги далоллардек молининг қийматини кўтаришни биледи. Балки бир бурда нонга ўша одамнинг номини сотишга мажбур бўлар. Ҳа, буларнинг ҳаммаси учун вақт керак, сабр керак, кутиш керак»... Бошини чангаллаб, очлик кўнглини беҳузур қилаётган Ғофурнинг кўнглидан шундай ўйлар кечарди...

Вақт алламаҳал бўлиб қолганди. Ўз навбатида Жавоҳирнинг кўзларидан ҳам уйқу қочганди. Унинг хира тортиб қолган хотирасида қаршисида ўтирган кимсанинг кимлигини билишга бўлган қизиқиш тинчлик бермасди. Эргашнинг шотирларини кўз ўнгига келтирди. Гарчи уларни кўрмаган бўлса-да, номларини эшитганди. Бўрон томонидан жўнатилган маълумотларда кўпгина жангариларнинг ҳаракатлари, феъл-атворлари, қилиқлари, руҳий ҳолатлари, одамлар билан муносабатда бўлиш усуллари баён этилганди. Кўз олдидан ўтказётган юртфурушлар орасида кўпроқ диққатини Ғофур жалб қилди. Жавоҳир у билан учрашмаган, аммо у ҳақда етарли маълумотларга эга бўлиб, расмларини диққат билан кўздан кечирганди. Махсус хизмат вакилининг хаёли айнан унда тўхтади. Гаплари, ҳаракатлари, ажнабийларга хизмат қилиши ўша сотқинни ёдига соларди.

Ниҳоят «Бу Ғофур», деган тўхтама келди. Бироқ унинг Москвадалигидан хабардор эди. Қандай қилиб бу ерга келган бўлиши мумкин?

Тун ярим бўлганди. Қўшни хонадаги тутқунларни йўтал безовта қила бошлаганди. Кимдир йўталар, кимдир оғриқдан инграр, йиғлар, каламушлардан озор чекаётганлар қичқирарди. Ташқаридаги итлар ув тортарди. Жавоҳир бошини кўтарди ва ҳамон тош устида ўтирган ҳамхонасига қаради.

- Нега ухламаяпсан? - сўради мункайиб ўтирган Фофурга қарата.

- Уйқум келмаяпти...

- Уйқунг келмаяптими ёки ўлдириб қўяди, деб қўрқаяпсанми? Табиат менга одам ўлдиришдек қабиҳ ишдан жирканиш хислатини ато этган. «Ўлдириб қўяди», деган фикрни хаёлингга келтирма. Бемалол ётавер!

Фофур индамади. Хаёлидаги ўй энди унга тинчлик бермасди. Шундай бўлса ҳам бир муддат ўтиб пастга - қаттиқ кўрпа устига чўзилди.

Тонг ёришди. Жавоҳир уйғонди. У кечаси билан ўй суриб, шеригининг кимлигини билиб, аниқ бир қарорга келганди:

- Қара, - деди у сим тўрдан тушиб турган қуёш нурларига боқиб. - Офтоб ўз нурлари билан зулмат пардасини парчалаб ташламоқда. Хонани оз бўлса-да, илитмоқда. Боядан бери шу нурга тикилиб бир нарса ёдимга тушди.

- Каллангга яна қандай бўлмағур фикрлар келди?

- Қуёш ўз нурлари билан зулмат пардасини парчалаб ташлагани каби тинчлик, барқарорлик ва озодлик учун олиб борилган кураш жамият ҳамда инсониятга таҳдид солаётган терроризм, экстремизм, сепаратизм ва ёвузликларни, уруш оловини ёқмоқчи бўлган кимсаларнинг ғараз ниятларини парчалаб ташлайди. Ахир инсон фарзандининг ягона тилаги, мақсади, орзуси, умиду армони тинчлик эмасми? Инсоният яралибдики, эзгулик мақ-

садида бунёдкорлик ишларини амалга оширади, тинчлик учун курашади. Керак бўлса шу йўлда жонини тикади. Сени олдимга киритган одамлар буни яхши билишади. Улар «кимдир бизнинг ишларимиз ҳақида ҳукуматни хабардор қилмоқда, кўплаб одамларимиз қамоққа олинмоқда, тузган режаларимиз амалга ошмай шарманда бўлмоқдамиз», дея ташвишланишмоқда. Шунинг учун сени яхшигина тайёрлашиб, бу ерга киритишган. Сен ўзингнинг ҳаракатларинг ва гапларинг билан юзингдаги ниқобни дастлабки суҳбатимиз чоғидаёқ йиртиб ташлагандинг. Аслида ҳақиқатни билиш истагида кирган одам юзига ниқоб тақиб қирмайди. Бу кеча мен сенинг кимлигингни билдим.

- Хўш, мен ким эканман, кимга ўхшатдинг? - овози титраб сўради Ғофур.

- Сенинг исминг Ғофур!

Ғофур тахтадек қотиб қолди, аммо таслим бўлишни истамасди.

- Адашдинг! Мен Ғолибман! - деб тонди.

- Исмингни ўзгартирибсан, ҳатто башарангни ҳам одам танимайди. Аммо бошингнинг орқа томонини ушлаб кўр. У ерда операциядан қолган чандиқ бор!

Буни инкор қилиб бўлмасди. Ғофур қаттиқ изза бўлди. Ер ёрилса, кириб кетишга тайёр эди. Бироқ ўзини қўлга олди. «Кимлигимни билса билар, кимга ҳам айта оларди? Бу ердан қочиб кета олмайди-ку, деб ўйлади. Аммо энди Жавоҳир билан иш тўғрисида гаплаша олмасди. Ўрталарида кўз кўрмайдиган баланд девор ҳосил бўлганди. Ғофур ўйинни бой берганини тушунди. У эшик олдига келди. Овозининг борича назоратчини чақирди.

- Соқчи!!

Бир оз ўтиб у келди.

- Нима бўлди?! - сўради соқчи. У кўп овқат еганидан тинимсиз кекирарди.

- Мени бу ердан тезда олиб чиқиб кетинг! - деди уни кўриши биланоқ. Нозир эшикни очди...

Ч Е Ч Е Н И С Т О Н

Расул иккимиз йўлга чиқдик. Тоғлар орасидаги сўқмоқ бизни шаҳар маркази томон олиб борарди. Бу ерлар сокин ва табиати гўзал эди. Атрофга боқиб, бу юртда уруш бўлаётганига, одамларнинг қони тўкилаётганига ишонгим келмасди. Шаҳарга яқинлашганимиз сайин бошқа манзараларга дуч кела бошладим. Уруш қолдирган изларни кўриш даҳшатли эди. Ўқлар илма-тешикка айлантириб ташлаган деворлар, вайрона иморатлар, танасидан узилиб тушган, ёниб қорайиб кетган дарахтлар Афғонистонни ёдимга солди. Назаримда бу ерда давом этаётган уруш мен келган юртдагидан қолишмасди. Отилган ўқлар мамлакат аҳолисига нисбатан кўпроқ эди.

Йўлда бизни ҳеч ким тўсмади. Гоҳи гоҳида юк машиналарида, БТРларда қуролланган аскарлар ўтиб турарди. Уларни қаёққа ва нима учун кетиш-ётганини билиб бўлмасди. Кўчаларда одамлар сийрак, уларнинг аксарияти чол-кампирлар ва болалар эди.

Чошгоҳда пойтахтга кириб келдик. Кўчаларда ҳар турли одамларни учратиш мумкин эди. Уларнинг аксарияти қуролланганди. Биз рус аскарларининг қаршисидан чиқиб қолдик. Улар бизни тўхтатишди. Мен Латифнинг топшириғига биноан ўзимни соқов одам қиёфасида кўрсатдим. Ўрнимга Расул жавоб берди. У рус тилида тутилмай гапирди.

- Биз бобомнинг ҳолидан хабар олгани кетяпмиз, - деди у.

- Бобонг қасрда туради?

- Бозор олдидаги уйда!

- Бу ким? - Аскар менга ишора қилди.

- Акам, у соқов, гапиролмайди.

Аскар худди душманига қарагандай менга қаради. Ҳаётим жангарилар ичида ўтгани боис, ўзимни бепарво тутишга уриндим ва бу ролни қойилмақом қилиб бажарганимга шубҳам йўқ эди.

Аскарлар бизнинг ёнларимизни тинтишди. Ханжарни олиб қўйса керак, деб қўрққандим. Аммо у бундай қилмади.

Рамазон бобонинг уйига етиб келдик. Расул эшикни тақиллатди. Бир муддат ўтиб остонада етмиш беш ёшлардаги қария кўринди. У ўзининг тилида шеригимга нималардир деди. Расул чолнинг сўзларига жавоб қайтарди. Қария менга қараб қўйди, кейин ичкарига бошлади.

- Сени кутаётган одамлар ҳозир Москвага жўнашга тайёргарлик кўришмоқда. Қайтиб келгунларича менинг уйимда турасан, - деди чол ичкарига кирганимиздан кейин. - Қурооллар қачон келади?

- Афсуски, қуроол олиб келаётган одамларимиз форга киришганда, ҳарбийлар вертолётда форнинг икки томонини портлатиб ташлашди.

Рамазон столни муштлади.

- Чатоқ бўлибди! Бу хабар Зелимхоннинг қулоғига етиб борса, ақдан озиб қолиши мумкин. Дала командирлари қуроолларга қўз тикиб туришганди.

Қария столга дастурхон ёзди. Чой-нон келтирди. Расул иккимиз тинимсиз йўл юриб чарчагандик. Бунинг устига эрталабдан бери туз тотмаганмиз. Енгилгина

овқатландик. Кўзларимиз сузилиб турганини чол сизди.

- Зелимхон сўраган нарсани олиб келдингми?

- Ёнимда!

- Уни менга бер! Бирор жойга яшириб қўяй. Зелимхон билан учрашгани борганинда олиб кетасан.

Мен қўйнимдан муҳрни олиб, чолнинг қўлига тутқаздим. У қўшни хонага кириб кетди. Ун дақиқа ўтиб қайтиб чиқди.

- Биламан, чарчагансизлар, ҳозир жой солиб бераман, ётиб дам олинглар!

У бизга қўшни хонага жой қилиб берди. Овқатланиб бўлиб, ётоқхонага кирдик. Бошимиз болишга тегиши биланоқ кўзимиз юмилди. Ярим тунда уйғониб кетдим. Уйимизнинг олдидаги кўчадан одамлар бақириб-чақириб, чопқиллашиб, автоматлардан ўқлар узиб ўтиб боришарди. Уйнинг деразаларига бир неча ўқлар келиб тегди. Ойналар чил-чил синиб тушди. Биз бағримизни ерга бериб, қимирламай ётдик. Отишма узоқ давом этди. Бу орада танк, БТР ва машиналар ҳам кўчани ларзага келтириб ўтиб кетди.

Эрталаб турганимда борлиқ жим-жит эди. Гўё тунда ҳеч нима бўлмагандек. Дераза ёнига келиб, ташқарига қарадим. Даҳшатли манзарани кўриб қотиб қолдим. Йўл чеккасида ўнлаб ўликлар чўзилиб ётарди. Ариқдаги сувнинг ранги қизғиш тусга кирганди. Ўқлар деворларни далва-далва қилиб ташлаганди. Тирик жон кўринмасди. Фақат дайди ит бурни билан ер искаб, ўлжа ахтариб санқиб юрарди...

Тонг ёришди. Кўчада уч-тўртта одам кўринди. Улардан бири қўлига оқ байроқча кўтариб олганди. Афтидан улар ҳар икки тарафга бетараф бўлишса керак. Қонга беланиб ётган мурдаларни йиғиштиришарди.

Рамазон оға кўринмасди. Расул эса тўшакка ўралиб

ухлаб ётарди. Қандайдир куч мени ташқарига судради. Эшик очиқ қолганди. Кўчага чиқдим. Анча нарида юк машинаси турарди. Одамлар жасадларни унга юклашарди. Рамазон оға қаерда қолди? Ёки менинг етиб келганимни маълум қилиш мақсадида керакли одамларнинг хузурига кетдими - билмасдим. Жони омон бўлса, қайтиб келар... Мен турган жойдан олти қадам нарида учта жасад тўнтарилиб ётарди. Мурдалар ўрта ёшдаги йигитлар эди. Кийимларидан шу ерлик жангчилар бўлса керак, деб ўйладим. Улардан нарида яна бир жасад букланганча қотиб қолганди. Кийимларидан ҳарбий эканлигини билса бўларди.

Қулогимга инграган товуш эшитилди. Ўлиқлар ўртасида ётган одамнинг қўли билинар - билинмас қимирлаётганини сезиб қолдим. Афтидан у оғир яраланган, кўп қон йўқотиб, ҳолдан кетган бўлса керак. Мурдаларни машинага юклаётганлар шу томон келишарди. Орадаги масофа эллик қадамча қолганди. Чалқанча ётган, кийимлари қонга беланган, юзи таниб бўлмас даражада ўзгариб кетган чала жон ярадорнинг чап оёғи орқага қайрилганди. Назаримда у узилиб тушган ёки ўқ тегиб шундай ҳолга келган бўлса ажаб эмас. Шимининг йиртилган жойидан қон оқар ва асфальтга ёйиларди. Соқол қоплаган юзидан чеченми, русми, билиб бўлмасди.

Мен ичкарига кириб кетмоқчи бўлдим Аммо шу пайт ярадор ингради. Бошини кўтаришга ҳаракат қилди. Унинг нурсиз, аммо илтижоли кўзларига менинг кўрқув акс этиб турган нигоҳим учрашганда ичкарига кириб кетиш фикридан қайтдим. Уни бундай аҳволда ташлаб кетишга кўнглим бўлмади. Шу томон келаётган кимсалар уни ўлиқлар сафига қўшиб, машинага улоқтиришлари ҳамда қаергадир олиб бориб тириклай кўмиб юборишларини

ўйлаб, тўхтаб қолдим. Ярадорнинг олдига яқинлашдим. У яна ингради ва заиф овозда ўзининг тириклигини билдирмоқчи бўлди. Қўлидан тутдим. Музлаб қолганди. Ярадор кўзларини юмиб-очди. Уни зудлик билан мурдалар ичидан олиб чиқиб кетиш керак, деган қарорга келдим. Уйга олиб кирсам, Руслан оғадан бошим бадога қолади. Ўлик юклаётганлар кўриб қолса, шубҳаланишлари тайин. Бусиз ҳам кўчада анча вақт туриб қолдим. Тезроқ жилишим керак. Атрофга алангладим. Кўзим йўлнинг нариги томонидаги деворларини ўқлар тешиб ташлаган қўп қаватли бинода тўхтади. Бомбам, снарядми тушиб, ёнбошлаб қолганди. Эшикнинг ярмини шағал аралаш тупроқ босган, деразалари ёниб кетганди. Уйнинг ичида ҳам ёнғин рўй берган бўлса керак, қорайиб турарди. Ер остига олиб тушадиган йўлакнинг ярми очилиб қолганди. Ярадорни ертўлага яшириш фикри хаёлимга келди. У ҳамон инграр, назаримда нимадир демоқчи бўларди. Машина моторининг гуриллаган овози унинг товушини ютиб юборарди. Ярадорнинг қўлларидан тутиб, бино томон судрадим.

Кичкинагина туйнук мени ертўлага олиб тушди. Ичкари қоронгу эди. Уйғонаётган қуёшнинг тафтсиз нурлари бўйрадек жойни ёритарди. Ҳавода сассиқ хид айланарди. Бу жойга анчадан буён одамзот тушмаган, деб бўлмасди. Кирганлар ахлатларини қолдирганди. Ярадорни бурчакка, чиқиндиларнинг ортига ётқиздим. Унинг тирик қолишига умид йўқ эди. Қўллари эмас, вужуди музлаб борарди. Улим билан ҳаёт оралиғидаги онларни бошидан кечирарди. Ёрдам бериш керак. Виждонимнинг буйруғи шундай эди.

Ташқаридагиларнинг овози қулоғимга чалинди. Улар мен турган бинога яқинлашиб қолишганди. Ўзларининг тилларида бир-бирлари билан нималарнидир ҳақида

бахслашишарди. Уларнинг овозига қўшилиб машина бортига ташланаётган жасадларининг гурсиллаб тушиши ҳам мен турган жойга бемалол етиб келарди. Беш дақиқалардан кейин улар ўтиб кетишди. Ярадорнинг ёнига тиз чўқдим. Шимини йиртиб, қайрилган оёғини тўғриладим. Ўқ болдирини тешиб ўтганди. Гўшт парчалари осилиб турарди. Қўрғошин қон томирга зарар етказмай чиқиб кетган, аммо ўзидан зарарли инфекция қолдирганди. Ярани сийдик билан ювиб боғладим. Қон оқиши тўхтади. Энди дори-дармон ичириш керак.

- Чидаб тур, дори олиб келаман! - ўзим сезмаган ҳамда қаердалигимни унутган ҳолда рус тилида сўзлаб юборганимни кейин билдим. Ярадор баттар сергакланди. Катта- катта очилган кўзлари билан мени таъқиб қила бошлади. Нигоҳларида тушуниш қийин бўлган маъно яширин эди.

Ташқарига чиққанимда кўчада ўликлар қолмаганди. Жасад ортган машина ҳам ғойиб бўлганди. Лекин асфальт устидаги қонлар бу ерда одамлар ўлганлигидан шохидлик берарди.

Рамазон оға ҳали ҳам уйга қайтмаганди. Бизни огоҳлантирмасдан қаёққа кетган бўлиши мумкин? Расул ҳамон ухларди. Унга тикилиб ўғлимни эсладим. «Ҳозир у ҳам ширингина бўлиб ухлаётгандир? Яраси битиб кетдимикин? Тушларига тоғорада олов тутган кимсалар кириб, чўчиб, алаҳсираб чиқмаяптимикин?» Ўғлимни соғиниб, юрагим ғалати бўлиб кетди. Кўзларимдан оқиб тушган иссиқ ёшлар юзимга томарди. Тиз чўкиб, қўлларим билан Расулнинг пешонасини силаётганимни кейин билдим. Ўн ёшга тўлган бу бола ҳаётини хавф-хатарга қўйиб нега мени уруш бўлаётган, инсонлар қони тўкилаётган жангоҳга бошлаб келди? Онасининг якка-юягона фарзанди. Аёлнинг кузатиш олдидаги аҳволи кўз

ўнгимдан умрим бўйи жонланиб турса ажаб эмас. У боласини маҳкам бағрига босиб, худди сўнгги маротаба кўраётгандек ёш тўла кўзлари ила унга узоқ термулиб турди. Бу кеча у шу ерда тунаб қолди. Онаси уни ухламай кутган. Нега жўнатди? Нима мажбур қилди? Бормайди деса, Латиф оға аёлни мажбур қилолмасди-ку? Мен ким эдим уларга? Йўлни кўрсатиб қўйишганда келаверардимда...

Кўзларимда аччиқ ёш айланарди.

Рамазон оға соат ўнларда келди. Расул уйғонди. Бирга овқатландик. Кўчаларда ҳаёт жонланиб қолганди. Одамлар, машиналар ўтиб турарди. Хаёлим ярадорда эди. Ўлиб қолмадимикин, дея ташвишланардим. Тушдан кейин Рамазон оға кийиниб, уйдан чиқиб кетди.

- Қачон қайтишимни билмайман, сизлар ташқарига чиқманглар! - деб тайинлади чол кетиш олдидан.

- Мен уйга жўнашим керак. - деди Расул. - Онам тезда қайтгин деганлар!

- Сабр қил, ҳозир шаҳар нотинч. Тунда қаттиқ отишма бўлди. Ўзингни ёлғиз қўйиб юборолмайман. Эртага бир амаллаб йўлга солиб қўяман!

Рамазон оға боланинг пешонасини силади ва хонадан чиқиб кетди.

Деразадан ташқарига қарадим. Қийшайиб, гиштлири бўлак-бўлак бўлиб кетган бино кўзимга бошқача кўринди. Ертўладаги ярадор йўлимга илҳақ бўлиб кўз тикиб тургандек туюлди. Чолнинг ётоқхонасидан инфекцияга қарши курашадиган бир неча хил дори топдим. Бир бурда нон ва баклашкада сув олиб кўчага чиқдим. Расул қаёққа кетаётганимни сўради. Имо-ишоралар билан атрофни айланиб келишимни тушунтирдим. Кўчада одамлар у қадар кўп эмасди. Қадамларимни илдамлатиб, ертўлага олиб тушадиган туйнук олдига келдим. Қуёш бинонинг

орқа томонига ўтгани сабабли, ичкари қоронғу эди. Пастга тушдим. Ярадор жойида кўринмасди. «Қочиб кетибди-да», деб ўйладим. Излаб келган одамим бу ерда бўлмаса, нима ҳам қилардим. Тезроқ ортга қайтганим маъқул.

Тўйнуққа яқинлашганимда қулоғимга кимнингдир инграган товуши чалинди. Кўзларим билан ертўланинг қоронғу бурчакларини текшириб чиқдим. Ҳеч ким кўринмади. Кейин овоз келган томонга юрдим. Бурчакда ахлатлар йиғиндиси ичида ярадор гужанак бўлиб ётарди. У иситмадан алаҳсирарди.

- Вода-а... - ярадорнинг кимлигини қулоғимга чалинган сўзлари фош қилди. «Шу ерлик руслардан бўлса керак», деб тахминладим. Менга унинг миллати эмас, инсон эканлиги муҳим эди... Ярага тушган инфекциялар кучини кўрсата бошлаганди. Ёнимдан дориларни олдим. Икки дона таблеткани ичирдим. Шу пайт мен беҳабар бўлган эшик бирдан очилди. У орқа томонда эди. Қуёш нурлари ертўладаги қоронғуликни қувиб юборди. Остонада елкасига қурол илган одамларнинг шарпаси кўринди. Улар ўзларининг тилларида сўзлашишарди. Биттаси пастга тушди. Қўлидаги фонарни ёқди. Нурлар бурчаклардаги зулматни қувди. Шеригимнинг руслиги, мени бегона одам эканлигимни билса улар шу ернинг ўзидаёқ иккимизни отиб ташлашади. Омон қолиш учун ярадорнинг ёнига калтакесакдай қапишиб ётиб олдим. Қуролли кимса фонар билан ертўланинг бурчакларини ёритди. Аксига олгандек, бемор ҳамон ўз тилида «вода», дея алаҳсирарди. Кафтимни оғзига босдим. У бўғилиб типирчилади. Ёруғлик худди олмос сингари тепамизни ёритиб ўтди ва биз яна зулмат пардасига ўралдик. Пастга тушган кимса шерикларига нималарнидир деди. Кейин ташқарига одимлади. Улар эшикни аввалги ҳолатида

қолдириб кетишди. Яратганнинг ўзи бизни уларнинг кўздан асрагани. Гурсиллаб ураётган юрагим жойига тушди.

- Во-да-а, - кафтимни оғзидан олишим биланоқ ярадорнинг оғзидан иссиқ ҳовурга қўшилиб шундай сўз чиқди.

Унинг қуруқшаган лабларига сув томиздим. У кўзларини очди. Қоронғуда қорачиқлари чўғдек ялтирарди. Руснинг ярасига малҳам суртаб, боғладим. У бироз ўзига келди. Очлик касалликка қўшилиб, уни ҳолдан тойдиргани.

- Раҳмат, - у чечен тилида миннатдорчилик билдирди.

- Мана сенга нон, сув ва дори-дармон. Мен энди олдинга қайтиб келмайман!

У рус тилида гапирганимдан янада ажабланди.

- Нега менга рус тилида гапиряпсан? - сўради ташвишланиб.

- Иситмада ўзингнинг тилингда алаҳсирадинг. Шундан руслигингни билдим, - дедим ва ўрнимдан турдим.

- Тўхта... - ингради рус.

- Нима дейсан?

- Сен кимсан?

Менинг соф рус тилида сўзлашим унинг ҳайратини оширгани.

- Кўриб турганингдак, икки оёқли инсонман!

- Жиддий сўраяпман.

- Афғонман!

- Толибонларданмисан?

- Шундай!

- Нега бу ерга келдинг?

- Мажбурлашди!

- Исминг нима?

Номимни яшириш хаёлимга келмагани.

- Бўрон!

- Танишганимдан хурсандман. Рус тилида равон гап-паркансан. Тилни қаерда ўргангансан?

Танишим мени гапга солишидан бирор мақсадни кўзлаётганини пайқадим...

- Ўзим ўрганганман! Сен кимсан, исминг нима?

- Чеченман! Исмин Қодир...

- Ишонди деб ўйласанг, хато қиласан...

У жим қолди. Узини фош қилиб қўйганини тушунди. Бироқ ниятим ёмон эмаслигини тушунганди. Ялинувчан нигоҳ ташлаб деди:

- Ким бўлсанг ҳам раҳмат сенга! Ёрдам бермаганинда ўлиб кетардим. Мен ҳақиқатдан русман. Исмин Михаил, фамилиям Кутузов. Сен тўғриси айт, афтингдан афғонга ўхшамайсан. Уруш кўрган одамларнинг бирортаси сенингдек раҳмдил ва меҳрибон бўлавермайди. Назаримда ўзбексан!

- Бундай қарорга келишингга бирорта асос борми?

- Сендаги инсонпарварлик, одамгарчилик мана шу миллат вакилларида кўпроқ!

Индамадим. Ташқарига қараб юрдим.

- Мен сени эртага кутаман! - рус ортимдан шундай сўзни айтиб қолди.

Туйнукдан бошимни чиқаришим биланоқ Рамазон оғанинг уйидан чиқиб келаётган тўртта қуролли одамларга кўзим тушди. Улар йўлнинг четидан мен яшириган бинонинг ёнидан ўтиб кетишарди. Уларнинг кўзига чалинмаслик мақсадида яшириндим. «Рамазон оғанинг шериклари бўлса керак», деб ўйладим. Улар нега уйга киришди? Бу орада нотаниш кимсалар мен турган жойга яқин келиб қолишди. Гап-сўзлари қулогимга чалинди. Мен чеченлар, деб ўйлаган одамлар ҳабашлар бўлиб чиқди. Улар ўзларининг тилларида нималарнидир дей-

ишиб, ўтиб кетишди. Гапларини тушунмаган бўлсамда оҳангларидан, бироз асабийлашганларидан Рамазон оғанинг уйида кўнгилсиз воқеа рўй берганини тушундим. Ҳабашлар шошилинич тарзда ёнимдан ўтиб кетишди. Ташқарига чиқдим ва уй томон чопдим.

Ичкарига киришим биланоқ кўзларим оёғим остидаги эски гиламга сачраган қонга тушди. Бу изларни ичкаридан чиққан одам ўзининг оёқ кийимларидан муҳр босгандек гилам устида қолдирганди. Юрагим ўйнаб кетди. Биров бўғаетгандек нафасим қистади. Кўрқув ва ҳаяжон билан эшикни очдим.

Кўзим ерда чалқанча ётган Рамазон оғага тушди. Унинг пешонасига ханжар санчилганди. У шу қадар куч билан урилгандики, ханжар сопиғича ботиб кетганди. Чолнинг нурсиз кўзлари очиқ қолган, соқол қоплаган жағи очилиб, сарғайган тишлари кўриниб турарди. Миясининг орқа томонидан оқиб чиқаётган қон ерга ёйилиб, анча жойни эгаллаганди. Чолнинг кўйлаги йиртилиб кетганди. Афтидан у ўлими олидан бояги кимслар билан қаттиқ олишган. Атрофда синиб, сочилиб ётган чинни идишлар, оёқ остидаги гиламнинг мижиғланиб кетиши бундан далолат берарди. «Нега? Нега уни ўлдиришди?» Овозимни чиқариб ўзимга ўзим шундай савол бердим. Бирдан хаёлимга Расул келди. «Қани у?» Бола ётган хонага ўқдай кириб бордим.

- Расул!! - овозимнинг борича қичқирдим. Жавоб бўлмади. Уй ичида одамни ютадиган жимжитлик ҳукмрон эди.

- Расул!!

Кўшни хонага ўтдим. Даҳшатли манзарага кўзим тушганда ҳеч қандай куч мени дод солишдан асраб қололмади. Бола қўлларини ёйганча деворга ёпишиб қолганди. Катта-катта кўзлари очилганча қотиб қолган-

ди. Яноқлари ўлим олдидан чеккан азоб ҳамда қийноқлардан ҳосил бўлган ёшлардан нам бўлиб қолганди. Боланинг кўксига иккита ханжар санчилганди. Жароҳатидан оқиб тушаётган қон кўйлагини қизил ранга бўяб, ерга томчиларди. Расулни маҳкам қучоқлаб, ўкириб йиғлаб юбордим...

А Ф Г О Н И С Т О Н

Дэвид икки соат ўтиб, қамоқхонага етиб келди. Ғофурни «барча гаплардан воқиф бўлган», деб ўйларди. Бироқ уни нозирнинг хонасида қош-қовоқларидан қор ёғилиб турганини кўриб, умидлари чиннидай синди. «Наҳотки, гапиртира олмаган бўлса?», деган совуқ фикр дилидан ўтди. Шундай бўлса-да, сўралади:

- Хўш, юртдошинг билан гаплашдингми? Одамларининг кимлигини айтдимми?

- Ўликни гапиртирса бўлади, аммо уни гапиртириш азоб экан, - тўнғиллади Ғофур.

- Демак, топшириқни бажара олмабсанда?

- Қўлимдан келганча ҳаракат қилдим, афсуски, иложи бўлмади.

- Чекни кўрсатдингми?

- Ғофур ҳамёнидан мижиғланиб кетган қоғозни олди.

- Одам пулни топиши мумкин экан, аммо киндик қони томган юртни топиб бўлмасмиш!

- Афсус, умидим сендан эди, - бош чайқади Дэвид.

- Айтдимку, қўлимдан келмади, деб. Энди нима қилишим керак? - Зардали овозда жавоб қайтарди Ғофур. Унинг юрагини нимадир кемираётгандек эди.

- Сен гапиртолмаган бўлсанг, гапиртирадиган одамни топамиз. Турмага тушдимми, демак, бизнинг йўлимизга юришга мажбур. Агар яшашни хоҳласа!

- Демак, энди мен бўшман, хотинимнинг олдига кетишим мумкинми?

Дэвиднинг юзида ноаниқ табассум жилва қилди.

- Нега кетишга ошиқаяпсан?

- Бу ерга биргина топшириқни бажаргани келгандим, уни эса уддаладим.

Жосуснинг юзидаги табассум ғойиб бўлди.

- Сени Башир сўраяпти!

- У менга ўлим фатвосини ўқиган!

- Биз сенинг айбсиз эканлигингни тушунтирдик.

Вольфович томонидан берилган пулларга хиёнат қилмаганингни айтдик.

- Ишондимми?

- Эргаш Усама бин Ладен томонидан одамларни кийинтириш, қуроллантириш ва озиқ-овқат учун ажратган уч миллион долларни Швейцария банкига қўйган экан.

- Далил талаб қилмадимми?

- Қўлимизда банкнинг ҳужжатлари бор эди. Кўргандан кейин попуги пасайди. Қолаверса, сен ўғирлаб кетган, деган юз эллик килограмм героиннинг қаерга яширилганлигини ҳам айтдик.

- Ишонган бўлса, ҳозиргача тўдабошини ўлдиртирарди.

- Тўғри, ўша куниеқ отиб ташларди, аммо олдин ўрнига ишончли одам топиб қўйиши керак. Акс ҳолда лагердагилар қаровсиз қолиб, қочиб кетишади.

- Одам топилмадимми?

- Афсуски, муносиб номзод йўқ.

- Мирзааҳмад-чи?

- Эргашнинг одамлари борган куниеқ терисини шилиб олади.

- Баширни мен билан учрашишдан мақсади нима?

- Буни суҳбатлашганинда биласан!
- Унинг олдига қачон боришим керак?
- Ҳозир жўнаймиз!

Эшик олдида турган турма нозири Дэвиднинг ишораси билан унинг олдига келди. У ҳамёнидан юз доллар олиб, нозирнинг қўлига тутқазди.

- Қозини чақиринг, уни сўнгги бор сўроқ қилсин, шунда ҳам айтмаса, 4 - қафасга ташланг. Энди у бизга керак эмас.

- Тушундим, сэр!

Дэвид Фофурни ташқарига олиб чиқди ва машинасига ўтқазиб, Қобулга йўл олди.

- Тўртинчи қафас қандай хона? - сўради Фофур машина жойидан жилгач.

Юзидаги белгилар бу шунчаки қизиқиш эканлигини билдириб турарди.

- Сен қамоқхона ортида итлар борлигини билдингми?

- Туни билан ҳуриб ухлатишмади. Назаримда улар оч эди...

- Улар ўзлари ёқтирган гўштни ейишмаса, безовта бўлишаверади!

Дэвиднинг нима демоқчи бўлганини Фофур тушунди. Вужудида енгил титроқ турди ва шаҳарга етгунча бошқа гапирмай, тўртинчи қафасга солинадиган Жавоҳирнинг тақдирини ўйлаб борди. Юрагидаги оғриқ тобора кучайиб борарди...

Башир уни қовоқ-тумшуғи осилган ҳолда кутиб олмади.

- Нега менга учрамасдан қочиб кетдинг? - деди худди айб қилиб қўйган эрка ўғлига дашном берган отадай.

Дабдурустдан берилган савол Фофурни гангитиб қўйди.

- Эргаш мени ўлимга маҳкум этганини эшитиб қолгандим...

- Кимдан?
- Вольфовичдан!
- У Англияда ўлиб кетди. Россия дарвозалари сен учун яна очилди. Дўстларингни топ. Улар билан алоқани мустаҳкамла!

- Вольфовичнинг олдида мен ҳақ эдим...
- Ҳақлигингни билган экансан, олдимга келганингда бўларди. Русларнинг қўлидан қутқариб қолишмаганида, юртингдагилар аллақачон ўлдириб юборишарди.

- Бу менинг хатойим, тақсир.
- Хатони такрорлашдан эҳтиёт бўл!
- Ишончингизни оқлайман!
- Сени Эргашнинг ўрнига қўймоқчиман.
- Лагердагилар қабул қилишмайди мени. Эргаш ҳаммага ёмон отлик қилиб бўлган.

- Уларнинг миясини ўзинг тозалайсан!

- Қўлимдан келмайди...

- Маслаҳатимга қулоқ сол. Бугуноқ лагерга жўнайсан. Ишончи одамларинг билан алоқага чиқасан. Улар атрофига содиқ йигитларни тўпласин. Эргаш уларга тўланиши лозим бўлган пулларни хориждаги банкка қўяётгани ҳақида гап-сўз тарқатишсин. Шундай қилсанг, одамларнинг тўдабошига бўлган ишончи йўқолади. Юракларида адоват уйғонади. Лагерда исён кўтаришади ва Эргашни ўлдиришади. Ўйлайман-ки, одамларинг мен ўйлаган режани қойиллатиб бажаришади.

Гофур Дэвид билан кўз уриштириб олди ва улар бир-бирларини сўзсиз тушунишди.

- Бунинг учун анча вақт керак!
- Узоғи билан беш-олти кунда ҳал бўлади.
- Ундан кўра отиб ташлаганимиз маъқул.
- Бўлмайди. Уни отадиган бўлсак, лагердагилар сендан шубҳаланишади. Алангани ўзидан чиқаришимиз керак!

- Шароит аянчли. Одамлар оч.

- Бу масалани ўзим ҳал қиламан. Эргаш ўлдирилган куни одамларим лагердагиларнинг кайфиятини кўтариш мақсадида иккита машинада озиқ-овқат ва кийим-бош олиб боради. Бир йилдан бери тўланмай келаётган ҳақларини тўлаймиз. Фурсатдан фойдаланиб, Эргашнинг хориждаги банкларга қўйилган маблағларини уларга маълум қиламиз. Шу куни одамларим сени Эргашнинг ўрнига тайинлашади.

- Тушундим!

- Лагерда одамлар оз қолган, - деди Ғофур унинг эътиборини қозониш мақсадида. - Борлари ҳам бизга иш бермайди...

- Одам сонини кўпайтиришнинг кераги йўқ. Уларни боқиш ва кийинтиришга сарф қилинадиган маблағ улар келтирадиган фойдадан қимматга тушмоқда, - деди Башир. - Ҳозир ғоялар, мафкуралар урушади. Кимнинг ғояси кучли бўлса, ўша сиёсат майдонида ғолиб ҳисобланади. Биз ўзимизнинг мафкураларимиз ва ғояларимиз билан манаман деган қудратли давлатларни тиз чўктиришимиз керак. Бироқ бу осон иш эмас. Ғоялар билан мафкуралар жангида ҳам қон тўкилади, қурбонлар керагидан ортиқ бўлади. Зулм билан киритилган ғоялар инсониятнинг онгида узоқ йиллар сақланиб қолади ва ҳаёт уларни кўрқув, таҳлика остида яшашга мажбур қилади. Иккинчи ғояни қабул қилишдан доимо чўчиб яшайди. Буни шўро давлатининг тимсолида кўриш мумкин... Лекин пул бўлса, ҳар қандай ғояни товар сотиб олгандай сотиб олиш мумкин. Ақча ҳаммасини ҳал қилади. Ҳатто ғояни тақиқлаб қўйиш ҳам мумкин. Сенга яна бир гапни эслатиб қўйишим керак. Кенгаш тарқаб бўлди. Унинг бошлиқлари турли сабабларга кўра ўлди. Кенгашни биз энди шу ернинг ўзида тузамиз.

Одамларингни боқиш ва кийинтириш учун аввало маб-лағ зарур. Пулни эса ўзинг топасан. Сенга сармоя топиш мумкин бўлган эшикларни очиб берамиз. Менинг ҳи-соб-китобларимга кўра, ҳозир Эргашнинг кўлида беш юз килограммга яқин тоза героин бор. Уларни талон-тарож бўлишига йўл қўймаслигимиз ва чегарадан ўтка-зиб, пуллашимиз керак.

- Бу ишни уддалайдиган одамлар топаман!
 - Улар Россиядан ва бошқа мамлакатлардан ўзлари учун пулдор харидорларни излашсин!

- Мен айтган одам Қозоғистонда яшайди.
 - Ишонаман, лекин сен бажарадиган яна муҳим топшириқ бор.

- Ишончингизни оқлашга сўз бераман.
 - Ўзинг биласан, сенинг ҳукуматинг бизнинг кўплаб одамларимизни қамади. «Дори»ларимизни талон-тарож қилди. Аммо «Ал қасосу минал ҳақ», дейишади. Биз аламимизни ичимизга ютиб яшай олмаймиз. Улардан ўч олишимиз керак. Бунинг учун Ўзбекистоннинг камчи-ликларини, нуқсонларини топиб дунёга жар солмоғи-миз керак.

- Арзирли баҳона топилармикин?
 - Топилади! ишонч билан деди Башир, - аммо айрим масалаларда ёрдамнинг керак бўлади.
 - Сўранг! - Ғофурнинг қизиқиши ортди.

Башир мақсадини айтишга шошилмади, гапни узоқ-дан бошлади.

- Биздаги маълумотларга қараганда, бугунги кунда кўплаб ўзбек ёшлари Европадаги бир қатор мамлакат-ларга ўқиш ва ишлаш мақсадида боришмоқда. Айрим-лари эса тижорат ишлари билан шуғулланишяпти. Ста-тистик маълумотларга қараганда, улар ичида савдогарлар кўп. Мақсадимизни амалга оширишда айнан улардан

фойдаланиб қолишимиз керак.

- Қандай мақсад йўлида? - ҳеч нарсага тушунмаган Ғ офурни қаршисида турган Баширнинг сирли суҳбати тобора қизиқтириб борарди.

- Уларнинг ёрдами билан биз Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги обрўсига жуда катта путур етказишимиз мумкин.

- Сиз айтган савдогарлар бу ишда ёрдам беради, деб ўйлайсизми?

- Албатта!

- Савдогар халқи ҳалол ва имон-эътиқодли бўлади, лекин улар панд бериб қўйиши ҳам мумкин, - деди Ғ офур гарчи Баширнинг мақсадини тушуниб етмаган бўлсада.

- Ҳаммаси ҳам эмас, улар орасидан ўзимиз излаган одамни топшимизга ишонаман.

- Хўш, улардан қандай мақсад йўлида фойдаланмоқчисиз?

- Биз уларни аввал Покистонга, кейин эса Афғонистонга олиб ўтамиз. Шу ерда бизга хизмат қилишади...

- Иккита йигитнинг қўлидан нима ҳам келарди? Қолаверса, улар сизга хизмат қилса, бу билан бутун бир давлатнинг шаънига ёмон бўлмайди. - Ғофур ҳамон Баширнинг мақсадини англамади. У тушунтиришга уринди.

- Гап шундаки, мана шу иккита йигит сиёсат майдонида бизга қўл келади. Уларнинг ёрдами билан биз ўзимиз анчадан буён ўйлаб юрган мақсадларимизга эришамиз!

- Қандай қилиб?

Баширнинг қўл телефони жиринглаб, суҳбатнинг белига тепди.

- Ярим соатда етиб бораман, - деди у қўнғироқ қилган

одамга. Кейин ғофурга юзланди.

- Гапларимни уқдингми?

- Тушундим, тақсир? - деди Ғофур гарчи ҳеч нарсага тушунмаган бўлса ҳам.

- Унда оқ йўл, ҳозироқ лагерга жўна, одамларингни топиб ишга сол! Лагерни қўлга олганингдан кейин биз яна кўришамиз ва бу масалада гаплашамиз.

Ғофурдан топшириқ олган Қобил қандай қилиб бўлмасин, лагердан четга чиқиш йўлини изларди. Уша кундан бошлаб тўдабошига яқинлашишга, у томонидан бериладиган топшириқларни вақтида бажаришга одатланганди. Лагерда бўлиб турадиган гап - сўзларни қулоғига етказарди. Ниҳоят, тўдабошининг ишончини қозонди. Кунларнинг бирида Эргаш хонасига чақирди:

- Ишончли одамларингдан борми?

- Топилади, хўжайин! Нима хизмат?

- Жалолободга боришинг керак.

- Жалолободга? Тинчликми?

- Муҳим топшириқ бор. Шуни бажариб келсан!

- Жоним билан!

- У ерда Холид исмли савдогар танишим бор, шаҳар марказига бориб одамлардан «Холиднинг дўкони қайси?», деб сўрасанг, ҳамма кўрсатиб қўяди.

- Тушундим, хўжайин! Унга нима дейман?

- Менинг саломимни топширасан, кейин иккита автомат олиб келганингни айтасан! Ун минг доллар беради, кам берса олмагин. Ҳозир қуролнинг баҳоси осмонга чиқиб кетган.

- Тушундим, хўжайин!

- Қурол олиб кетаётганингни бу ердагилар билмасин.

«Эргашнинг куни қурол сотишга қолибди», деб устимдан кулишади. Шерикларингга ҳам эҳтиёт бўл.

- Хўп бўлади, хўжайин!

Эргаш кроватининг остидан бўлақларга бўлинган иккита автоматни олиб, исқирт латтага ўради. Қобил уни олиб чакмонининг ичига яширди.

- Ҳозироқ йўлга чиқ!

- Дуо қилинг, хўжайин.

- Худонинг ўзи сени ёмонларнинг кўзидан асрасин!

Қобил ташқарига чиқиб, яқин танишларидан иккитасини ёнига олиб йўлга тушди. У Ғофур томонидан берилган топшириқни бажариш фурсати келганидан мамнун эди. Энди Эргаш ишонадиган баҳоналар топишни ўйларди.

Эртаси куни шериклари билан Жалолободга етиб келди. Савдогарнинг дўконини сўроқлади. Кўпчилик уни беш қўлдек танир экан, кўрсатиб қўйишди. Холид автоматларни қабул қилиб олди. Бироқ пулига келганда анча тортишди.

- Ҳар бирига икки минг доллардан тўлайман, - деб қайсарлик қилди.

Қобил эски савдогардай тортишди:

- Хўжайин ўн минг доллардан кам берса олмагин, деб тайинлаганлар, - деди.

- Унда қайтариб кетавер!

Қобил олиб келган матоҳларини латтага ўради. Савдогар типирчилаб қолди.

- Ҳай, шунча йўл босиб келибсан, майли уч минг ола қол!

- Бўлмайти, амак, хўжайин айтган пулни олиб боришим керак!

Қобил эшик томон йўналди. Савдогар ўрнидан турди, бир неча қадам эргашиб борди. Қуроллар янги эди.

Бунинг устига иккита магазинда ўқ тўла эди.

- Балки саккизга ташлаб кетарсан!

- Мен савдогар эмасман, амак. Айтган пулни олиб бормасам хўжайин мени жазолайди.

Холид бошини қашлади. Ноилож «ичкарига кир», деди. Пулни бериб, қуролларни олиб қолди. Қобил шерикларини бошлаб, чойхонага кирди. Тамадди қилишди. Кейин уларни қолдириб, ёлғиз шаҳар айланди. Бу шерикларини чалғитиш мақсадида қилинган ҳаракат эди. Икки соатлар ўтказиб қайтиб келди. Шерикларини бошлаб орқага қайтди.

Тўдабоши пулни кўриб ўзида йўқ хурсанд бўлди.

- Баракалла, менинг ишончимни қозондинг! Энди сени ҳам яқинларимнинг сафига кўшиб оламан.

- Раҳмат, хўжайин...

- Хўш, Жалолободда нима гаплар? Бирор янгилик борми?

Қобил ўйлаб юрган режасини фош қилди.

- Хўжайин, - деди ташвишли қиёфада. - Шерикларимни чойхонада қолдириб бозорда юрганымда олдимга бир йигит келди. Кўзимга иссиқ кўриняпсан, кимсан, деб сўради.

- Менинг одамим эканлигингни айтдингми? ранги ўчиб кетган Эргаш шошиб сўради.

- Савдогарман, бу ерга тижорат ишлари билан келганман, дедим.

- У сендан нимани сўради?

- Бир неча йилдан бери Мирзааҳмад исмли лашкар-бошининг хизматида юрганлигини, зерикиб, қочиб кетмоқчи бўлганлигини айтди.

- Мирзааҳмад, қайси Мирзааҳмадни айтди?

- «Адолат лашкарлари»нинг бошлиғи Мирзааҳмад исмли йигитнида.

- У ўлган, шахсан ўзим бошини арқонга илиб, оғилнинг устунига осиб кетганман! - деди тўдабоши. Бу гапни ишонч билан айтишга айтди-ю, кейин иккиланиб қолди.

- Буни билмадим, ҳар қалай лашкарбоши Мирзааҳмаднинг номини тилга олди-ку.

Эргаш ўйланиб қолди.

- У қаерда экан ҳозир? - сўради бироздан кейин.

Қобил ишонтира олганидан мамнун бўлди.

- Жалолободда яшаяпти экан, атрофида ўттиз-қирқтача одамлари ҳам бормиш.

- О, - тўдабоши ўрнидан туриб кетаёзди. - Жалолободда? Наҳотки, тирик қолган бўлса? Йўқ, бошини ўз қўлларим билан сиртмоққа илганман. Ўлмай қолиши мумкин эмас.

- Балки бошқа Мирзааҳмаддир, - тасалли бермоқчи бўлди Қобил.

- Йўқ, гапингда жон бор, юрагим ҳис этиб турибди. Бу ўша мен бошини сиртмоққа илган лашкарбоши бўлиши керак. Нега ишларим орқага кетяпти, нега Башир йигитларимнинг аҳволидан хабар олмай қўйди, десам гап бу ёқда эканда? Лаънати шу ерга ортимдан қувиб келган. Энди уни ҳеч ким қутқариб қололмайди. Боши сиртмоқдан омон қолган бўлса, ханжар билан узиб ташлайман!

Тўдабоши ўтиролмай қолди. Ўрнидан сапчиб турди.

Қобил Эргашнинг юрагига чўғ солиб қўйганди. Ўз ёғига ўзи қовриларди, душманидан ўч олиш йўлларини изларди. Ичида ёнаётган олов тафтини босолмай, овоз чиқариб сўкинарди.

- Нега ўша итнинг шу ердалигини Башир менга айтмади? Яширишининг сабаби нимада? У менга дўст эмас! Менга қара, Қобил! Сен уни қаерда туришини, кимлар билан яшашини биласанми?

- Назаримда шаҳар бозори атрофида турса керак.
- Менга мужмал жавоб қилма, анигини айт!
- Мен билан гаплашган йигит ўша томонга қараб кетганини ўз кўзим билан кўрдим.

Эргаш индамади. Бироздан кейин каллакесар ёрдамчиларини чақиртирди. Уларнинг олдига ўн минг доллар ташлади.

- Мирзааҳмаднинг боши учун! - деди уларга.
- Қайси Мирзааҳмаднинг? - ҳайрон бўлишди хунхўрлар.
- Менга жони керак бўлган Мирзааҳмаднида!
- Ахир унинг бошини ўз қўлингиз билан сиртмоққа илгансиз-ку?
- Шайтон ўша сиртмоқни узиб ташлаган экан!
- Бўлиши мумкин эмас!
- Афсуски, шундай!

Каллакесарларнинг қулоқлари тўдабошида бўлса, кўзлари пулда эди.

- Бу гал унинг калласини ўзимиз дорга иламитиз!
- Дорга илишларинг шарт эмас, менга ўша бошни келтирсаларинг бас!
- Яшаётган жойини айтинг?
- Жалолободда! Бозор олдидаги уйлардан бирида яшаётганмиш!
- Фотиҳа беринг, йўлга чиқайлик, - дейишди ханжарлари қонсираган жаллодлар.

Эргаш қўлларини кўтариб, дуо қилди.

- Тангри мадакор бўлсин!

Каллакесарлар йўлга чиқишди. Кечки пайт шаҳарга кириб келишди. Мирзааҳмадни топиш қийин кечди. Дўконларга киришди, бақоллардан сўраб-суриштиришди. Кўпчилик уни танимади. Топшириқни бажармасдан орқага қайтиш мумкин эмасди. Охири, дарагини топиш-

ди. Таниган одамларидан бири Мирзааҳмадни ярим тунгача бангихонада кайф-сафо қилиб ўтиришини, шу атрофдалиги уйлардан бирида одамлари билан яшаётганини айтди. Каллакесарлар унинг ҳовлиси атрофида пайдо бўлишди. Йўлини пойлашди. Ўша куни Мирзааҳмад ярим тунда уйига қайтди. Эргашнинг одамлари уни йўлда бўғизлашлари ҳам мумкин эди. Бироқ ўлдиришдан аввал топган-тутган бойликлари бўлса, олиб кетишни ниятлашгани учун ортидан изма-из кузатиб боришди.

Каллакесарлар уйга киришди. Қоронғу бўлгани учун ҳеч нарса кўринмасди. Улардан бири гугурт чақди. Шу пайт хонанинг бурчак-бурчакларидан ёриткичлар нур сочди. Атроф ёришиб кетди. Каллакесарлар тўрт томонларидан ўраб олган нотаниш одамларни кўриб, қотиб қолишди. Улар «меҳмонлар»нинг қўлларидаги ханжарларни тортиб олишди. Ўртада кўзларида ғазаб чақнаган Мирзааҳмад ҳайкалдек қотиб турарди. Эргашнинг одамлари қопқонга тушишганини билишди. Дуч келган кимсалардан Мирзааҳмадни сўраб, хато қилишганини тушунишди. Лашкарларбоши уларни сўроққа тутди.

- Кимсанлар?! Нега мени ахтариб келдиларинг?! Мақсадларинг нима?!

- Бизни Эргашбой жўнатди. «Шайтоннинг бошини дорга илуддим, тирик қолибди, бориб узиб келинглар», деб олдимизга ўн минг доллар ташлади, - деди кҳзига ўлим кўринган жаллодлардан бири. - Кечиринг!

- Кечиринг?! Нега кечиришим керак экан?! Сенлар тўғри олдимга келиб, шу гапларни ўзимга айтганларингда кечиришим мумкин эди.

- Унинг аҳволига ҳозир маймунлар йиғлайди, йигитлари оч, ҳамма норози. Бизни қўйиб юборсангиз уларни сиз томонингизга бошлаб ўтишга сўз берамиз!

- Яқинда у итдай хор-зорликда ўлади! - деди лашкарбоши.

- Муҳтарам лашкарбоши, - ялинди яна бир тутқун. - Бир қошиқ қонимиздан кечинг. Истасангиз бугундан эътиборан сизнинг хизматингизда қоламиз.

- Мен сотқинлардан жирканаман!

Мирзааҳмад шундай деб, шерикларига юзланди.

- Буларни бангхона ортига олиб ўтинглар, калласини узиб ташланглар!

Лашкарбошининг одамлари тутқунларнинг бошига қоп кийдириб, ташқарига ҳайдаб чиқишди. Улар йўл-йўлакай ялиниб - ёлворишар, омон қолиш учун баҳона излашарди.

- Рухсат берсангиз, Эргашнинг калласини ўзимиз олиб келамиз! Фақат раҳм қилинг, бизларни ўлдирманг!

- Юм оғзингни! - лашкарлардан бири жавраётган кимсанинг бошига мушт туширди.

Ахлатхонага келишди. Сассиқ ис димоқларга урилди. Лашкарлар тутқунларни тиз чўктиришди. Шунда улар бошларига қандай савдо тушганини сезиб, баттар кўз ёш тўкиб ялинишди.

- Илтимос, ўлдирманг, бир қошиқ қонимиздан кечинг!

- Худо умрингизни зиёда қилсин!

- Қиёматгача хизматингизни қиламиз!

- Алдасак, хиёнат қилсак жисмимизни нима нимта қилиб ташланг!

Бу сўзларни эшитиб Мирзааҳмаднинг кўнгли юмшади. Тутқунларни йигитларининг ичига қўшиб қўйгиси келди.

- Бўшат! - деди у ёрдамчисига.

- Нима, қўйиб юбормоқчимисиз? - ҳайрон бўлди ёрдамчи.

- Ёш йигитлар экан, Эргаш буларни алдаган! Бир қошиқ қонидан кечдим.

- Эргаш бошингизни дорга илаётганда сизнинг илтижоларингизга қулоқ солганмиди? Бу йигитлар биз беҳабар бошингизни узиб боришганида, у бир ой тантана қиларди. Ҳаммага мақтанарди. Билиб қўйинг, у сизнинг душманингиз. Бу дунёда икковларингдан бирларинг қолишларинг керак. Бугун буларни қўйиб юборсангиз, эртага бошқаси келади. Сизни ўлдирмагунча тинчимайди!

Мирзааҳмаднинг кўз олдига офилдаги воқеалар келди. Юрагидаги меҳр яна қаҳрга айланди.

Бошларига қоп кийгизилган, ерга тиз чўктирилган ва ўлимга маҳкум қилинган тутқунлар бўлиб ўтаётган суқбатни эшитиб туришарди. Мирзааҳмадни қароридан қайтганидан қанчалик қувонишган бўлишса, ёрдамчининг сўзларидан баттар ваҳимага тушишди.

Ўртага жимжитлик чўкди. Тутқунлар нафасларини ичларига ютганча Мирзааҳмаднинг ҳукмини кутиб таёқдай қотиб, оёқ-қўллари дилдираб туришарди. Кеча қоронғу, бошларига қоп кийдирилганлиги боис лашкарбошини одамларига қарата қўл силтаб қўйганини кўришмади. Уч йигит бир пайтнинг ўзида тутқунларнинг бошини узиб ташлади. Мирзааҳмад уларга тайинлади:

- Каллаларни қопга солиб, Эргашнинг соқчиларига топшириб келасанлар! Бундан кейин менинг олдимга жўнатадиган одамларига нимани буюрган бўлса, ўша нарсани ўзига қайтараман!

Улар қопни кўтариб, Саманганга жўнашди. Лагерга яқин жойда Эргашнинг соқчиларига дуч келишди.

- Бошлиғингга Мирзааҳмаддан совға! - дейишди уларнинг қўлига қопни топшириб. - Бундан кейин лашкарбошига нима жҳнатсаларинг ўша нарса ўзларингга қайтиб келади.

Соқчилар «совға»ни кўтариб, тўдабошининг ҳузурига кириб келишди.

- Нима бу? - сўради тўдабоши оёғи остига қўйилган қопга ишора қилиб.

- Мирзааҳмаднинг одамлари ташлаб кетишди, - деди соқчи.

Эргашнинг юраги орқага тортиб кетди.

- Оч!

Соқчи қопни очди. Ерга тарвуздск думалаб учта калла тушди. Бу ўзи жўнатган одамларнинг боши эканлигини тўдабоши таниди. Улардан бирининг қулоғига тиқилган қоғозни олди. Унга шундай сўзлар битилганди. «Эргаш, кунинг битди. Бошингга мана шу одамларингни савдоси тушади».

Қалтираб кетган тўдабошининг тилига биргина сўз келди.

- Ярамас, ит! Мен қараб турадиган аҳмоқлардан эмасман.

* * *

Ғофур Саманганга етиб келганида қош қорайганди. Кўчаларда одамлар сийраклашиб қолганди. Лагергача ўн олти чақирим масофа қолганди. Йўллар нотекислиги сабабли эмас, балки бу ердаги жангариларнинг дастидан ҳайдовчилар у томонга қатнашдан юрак олдириб қўйганди. Эргашнинг одамлари қиёфаларини ўзгартириб, вақти-вақти билан яширинча бу ерларга келиб туришарди. Ғофур шаҳарга келгандаёқ, тўдабошининг одамларига рўпара келиб қолишдан чўчиди. Кийимини ўзгартиргани билан юзидан, юришидан таниб қолишлари мумкин эди. Шаҳарда Дўстумнинг аскарларидан ҳам эҳтиёт бўлишга тўғри

келади. Бу ерлар унинг ҳудудига киради. Қўлга туш- гудек бўлса, сўроқ-савол қилиб ўтиришмайди. Ким- лигини билишади ва қутурган итни отгандай отиб ташлашади.

Тонг ёришгунча лагерга етиб олиш керак. Ҳам- ма қатнайдиган йўлдан юриш эса хатарли. Ҳар қадамда одамларга дуч келади. Уни кўздан асрай- диган бошқа йўл бор. Бунинг учун довондан ошиб ўтиш керак. Тик қоя, аммо масофа беш-олти чақи- римга қисқаради, ҳеч кимнинг назари тушмайди. Сўқмоқни эса бир пайтлар Ғофурнинг ўзи очган.

Ғофур толибонларга қарши курашаётган куч- ларнинг лагерини четлаб ўтди ва тепаликка қараб юрди. Осмонга ой чиққанди. Совуқ нурлари қоялар- ни ёритарди. У тепаликка қаердан чиқишни эслаб қолганди. Қийналмай топди. Қорайиб турган қоя тик эди. Эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмаса, йиқилиб пастга тушиб, жон бериши ҳеч гап эмас- ди. Бироқ у бошига тушиши мумкин бўлган фожи- ани хаёлига келтирмади. Қандай қилиб бўлмасин, шу қояни забд этишга қарор қилди. Вақт эса зиқ. Ҳадемай қуёш уйғонади. Зулматнинг қора парда- сини кўтаради. Тун чимматини йиғиштирмасдан қоянинг нариги томонига ўтиб олса бас, у ёқда ҳеч ким унга таҳдид солмайди. Кўздан яширадиган тошлар, ўр-жарлар, ғорлар бор.

Ғофур ёлғизликдан зерикиб қолмай, деб Са- мангандан кичкинагина радио сотиб олганди. Шу эсига тушиб қолди. Қўйнидан олиб, мурватини буради. Дикторнинг «Тонгги концертимизни бош- лаймиз. Ҳозир хушовоз хонанда Сидиқали Аҳме- дов ижросида айтиладиган қўшиқларимизни эъти- борингизга ҳавола қиламиз», деган овози эшитил-

ди. Куй янгради, унга ҳамоханг қўшиқ жаранглади:

*Андиз ўсган тоғларда,
Отлар бевақт ўлмагай.
Яхши бўлса аёллар,
Эрлар юзи сўлмагай.*

Гофур яхдек тошларни бармоқлари билан чангаллаб баландлик сари тирмаша бошлади. Қачонлардир бу жойда вулқон отилган бўлса керак, қизғиш тошлар тегирмонда майдалангандек шағал ҳолига келиб қолганди. Тошқин ва қор кўчкилари юқоридаги катта-кичик харсангларни олиб тушганди. Ҳар жой, ҳар жойда улар ўрнашиб қолганди. Оёқларини харсангга тираб, бир оз нафасини ростлаб олиш мумкин эди. У харсанглар томон талпинарди. Ҳофизнинг ширали овози борлик узра таралиб кетар, Гофурнинг кўнгли бундан эриб, яйраб борарди. Қўрқувлар унутилганди.

*От минмаган от минса,
Чопа-чопа толдирар.
Бог кўрмаган бог кўрса,
Пайҳон қилар сўлдирар.*

*Ҳушёр бўлгин жон элим,
Элдай сақлагин элингни.
Ёвларингга қўл берсанг,
Паймонангни тўлдирар.*

Гофур калтакесакдек тошга ёпишиб, вужуди қўшиқдан қувват олиб, йўлда давом этарди. Қояга чиқиш шу кунгача чеккан азобларидан оғир эди. Оёқ қўйган

жойидан тош парчалари сидирилиб, шовуллаб пастга тушарди. Қоянинг юксаклиги юз метрча келарди. Ножўя қўйилган қадам истаган пайтда уни худди тарновдан тушган қор кўчкисидек пастга олиб тушиши мумкин эди.

Ғофур майда-майда тошларни чангаллаб, оёқларини эҳтиёткорлик билан ҳаракатлантириб, қўшиқни тинглаб, чарчоқни ҳис этмай тепалаб борарди.

*Бош кесилса ёронлар,
Сочга мотам тутилмас.
Қон қусилса ёронлар,
Ичар сувдай ютилмас.*

Тонг ёришиб борарди. Ҳофиз у билан ёнма - ён бораётгандек эди. Ёқимли овози тошларга урилиб садо қайтарар, кейин бўшлиқлар узра худди қуш каби қанот қоқиб, ундан йироқ-йироқларга таралиб кетарди. Бу пайтда Дўстумнинг аскарлари уйғонишганди, намоз ўқишга тараддуд кўришмоқда эди. Ғофур лагерда ўрма-лаб юрган одамларга қараб, илжайиб қўйди. Ҳофиз эса хониш қиларди.

*Қайси юртда чинакам,
Ботир бўлса йигитлар,
Ўша ернинг эллари,
Ёвларга қул бўлмагай!*

Бирдан у маъюс тортди. Қўшиқ радиодан эмас, шундай ёнида турган, кўзга кўринмас одам томонидан унга қарата айтилаётгандек туюлди. Атрофга аланглади. Ҳеч ким кўринмади. Ҳофизнинг овози ҳамон жарангларди.

*Қайси юртда чинакам,
Ботир бўлса йигитлар,
Ўша ернинг эллари,
Ёвларга қул бўлмагай!*

Юрагига пичоқдек санчилган ва айни пайтда азоб бераётган оғриқни унутиш мақсадида Ғофур қўлидаги радиони пастликка қарата улоқтирди. У тошларга урилиб, бўлакларга ажраб парчаланиб кетди. Боягидан илдамроқ, тошларни чангаллаб чўққига интилди. Пастликдан йироқлаб, тепаликни ишғол қиладиган масофа қисқариб борган сайин энди уни қандайдир хатар безовта қиларди. Ҳофизнинг қўшиғи қулоғи остида жаранглайверарди. Шунда... ҳеч кутилмаган ҳодиса рўй берди. Ер силкингандек шағаллар жойидан силжиб, қум каби шовуллаб кўча бошлади. Ўзи билан Ғофурни ҳам пастга тортарди. У нима қилишини билмай қолди. Дуч келган нарсага чанг солар, афсуски, ушлагани жонига оро кирмасди. «Тошлар остида кўмилиб қоламан», деб ўйлади. Кўрқувдан кўзлари чаногидан ирғиб чиқаёзди. Атрофда ушлайдиган бирорта харсанг кўринмасди. Эллиқ қадамча орқага қайтганди. Қорайиб турган жар тубида уни одамнинг қучоғи сиғмайдиган тошлар кутиб турганини эслаб, қичқириб юборди. Кўрқув акс этган овози шовуллаб тушаётган тошларнинг шовқинига қўшилиб кетди. Шунда кутилмаган мўъжиза рўй берди. Кўзи яшин урган дарахтнинг илдизига тушди. Ана шу таҳликали онларда, кўзига ўлим кўринган лаҳзада, ҳаёт билан видолашиш палласида ҳофизнинг қўшиғи қулоғи остидан яна бир бор ел каби учиб ўтди.

*Ёвларингга қул берсанг,
Паймонангни тўлдирар.*

Ғофурнинг кўзига илдиз қўл чўзиб турган ҳофиз бўлиб кўринди. «Йўқ, мен ёв эмасман», дея қичқирди ва жон - жаҳди билан томирга ташланди. Уни ушлади. Остидаги тошлар қорнини шилиб ўтса-да, илдизни қўйиб юбормади. Бу унинг учун сўнгги нажот эди. Соатнинг қапгиридек осилиб қолди. Шағаллар бир-бирига урилиб, шарақлаб охири тўхтади. Ғофур қўрқа-писа тепага кейин оёғи остига қаради. Тубида харсангларга тўла жар худди ажал домидек қорайиб кўринарди. Илдиз узилиб тушса, чархпалақдек айланиб, пастга шўнғийди. Боши тошларга урилади. Ингралай ўлади. Ўқлар ичида юрган бўлса-да, ўлим ҳозиргидек кўзига бу қадар қўрқинчли кўринмаганди. Юраги ҳозиргидек гурсиллаб урмаганди.

У йиғлаб юборди. Умрида илк бор қилган ишидан пушаймон бўлди, хатоларини тушуниб етди. Хотирасига сассиқ ва ифлос ҳид уфуриб турган хонада ётган Жавоҳир келди. У нега ўлимдан қўрқмади? Ўлимдан баттар азобларни бошидан кечириб ётибди-ку! Беҳисоб пулларга сотилмади. Руҳи ҳам тушмаганди. Ўлимнинг муқаррарлигини билса-да, «Мени Ватан кутмоқда», деди. Уша сўз ҳозир Ғофурнинг қулоқларида қайта-қайта жаранглади. «Мени Ватан кутмоқда». Нега у ота-онасини, хотинини, болаларини эмас, айнан туғилиб ўсган, вояга етказган юртини эслади, унга талпинди? Балки юрагидаги қўрқувни ҳайдаган ҳам шу умиддир?! Биргина сўз учун миллионларни ваъда қилди. Пулни олиб, дунёнинг истаган томонига, хавф-хатардан олис жойларда яшаши мумкин эди-ку. Алоқачини фош қилганини бошлиқлари билиб ўтирибдими? «Кўлга тушиб қолди», деса ишон шарди ҳам. Ахир, одамзодни ишонтирадиган баҳоналар ер юзиде қалашиб ётибди-ку! Буни унинг ўзи ҳам биледи, аммо истамади. Роҳат-фароғатга элтувчи йўлни

эмас, ажал кўриниб турган қонли сўқмоқни танлади.

Ғофур кўз олдига келган даҳшатли манзарадан бадани жимирлаб кетди. Ё Худойимей, ўзинг асрагин...

Унинг ақли бироз тиниқлашди. Аросатда қолганини, кимларнингдир қўлидаги қўғирчоққа айланиб қолганини англади. У виждон ва ақл идрок қийноқларида қовурила бошлади. Жавоҳир кўз олдидан кетмасди. Ҳофизнинг қўшиғи қулоғи остида жарангларди.

*Ёвларингга қўл берсанг,
Паймонингни тўлдирар!*

«Қандай қилиб Жавоҳирнинг ҳаётини сақлаб қолиш мумкин?» деган савол миясига урилди. Бу тошлар орасида нотайин кимсаларнинг топшириғини бажариб юргандан кўра, ҳаётининг сўнгги онларида юртига, юртдошига яхшилик қилиб жон беришни афзал билди...

Унинг зулмат қоплаган кўнгли бирдан ёришди. Намсиз лабларидан шундай сўз учиб чиқди:

«Ўлмасам, сени қутқараман, Жавоҳир!» Умид кетидан сабр-тоқат, матонат пайдо бўлди унда.

Ғофур олдида ягона йўл қолганини англади. Узилиб тушай деган қўлларини секин-аста илдиздан бўшатди. Эҳтиёткорлик билан тошлар устига оёқ қўйди. Шағаллар яна ҳаракатга келди. Оёғини кўтариб, ёнбош томонга юрди. Жар остидан сув йўли ўтганди. Ҳозир қуриб қолган, айрим жойларда қўлмак ҳосил бўлиб қолганди. Бир ярим қулоч келадиган тупсиз жойдан сакраб нариги томонга ўтди. Бу ақлдан озган ёки дунёдан умидини узган кишигина шундай қила олиши мумкин эди! Ғофур қўлларидаги ва юзидаги қонни ювди. Чўп ёрдамида йиртилган кўйлагини ямади. Кейин ариқ ичидан кета бошлади...

МОСКВА
МАЪЛУМОТНОМАН
(махфий)

Амир ибн ал-Хаттоб (ҳақиқий исми — Собир бин Солиҳ - ас-Сувайлим) 14 апрель, 1969 йилда, айрим манбаларда — 1963 йилда Иорданияда бой оилада туғилган. Етти нафар ака-укалари бўлган. Сингилларидан бири АҚШда яшайди. Уни «Қора араб» ёки «Аҳмад бир қўл», деб ҳам аташган.

Хаттобга нисбатан турли мамлакатларнинг халқаро террорчиликка қарши кураш олиб боровчи бўлимлари томонидан дунёнинг энг машҳур террорчиларидан бири сифатида қидирув эълон қилинган. Афғонистонда (1987-1992), Яқин Шарқда, Ироқда, Тожикистонда (1993) ва Чеченистонда (1995-2002) ўзининг гапи билан айтганда «яшил байроқ остида» жанг қилган.

Ёшлигидан бошлаб, физика-математика бўйича мутахассис бўлишни орзу қилган. 1987 йили яқинлари уни олий маълумот олиши учун АҚШга ўқишга юбормоқчи бўлишган, лекин бу таклифни рад этган. Шариат қонунлари бўйича газовот жанглирида иштирок этиш мақсадида олисларга жўнаб кетган.

Хаттоб 1985 йилдан бошлаб Покистон махсус хизмат идорасига қарашли бўлган Афғонистондаги махсус лагерда тайёргарликдан ўтган. У билан разведка бошқармасининг юқори мартабали зобитларидан бири Хоёр Арудин шугулланган. Кейинчалик Покистон разведкасининг Қирғизистондаги резидентидан керакли топшириқларни олиб турган.

1987 йили Афғонистонга келган ва бу ерда совет қўшинларига қарши курашда фаол иштирок этган. Жалолобод ва Қобул шаҳарларидаги жангларда мужоҳидларга намуна бўлган. Жанглардан бирида оғир яраланган. Қўлининг бир нечта панжаси кесиб ташланган.

1993 йили ҳокимият тепасига мужоҳидлар келгандан кейин

у ўз уйига жўнаб кетади ва кўп ўтмай яна Афғонистонда пайдо бўлади. Тожикистон ва Ўзбекистонга қарши курашаётган қуролли тўдалар таркибига қўшилади. Унинг отряди Москва чегара қўшинларига қарашли 12 - заставка ҳарбийларига қарши қуролли ҳужум уюштиради.

1994 йил CNN радио канали орқали Чеченистонда уруш бошланганлигини эшитади ва у 1995 йилнинг январида 18 нафар ҳаммаслакларини олиб, Грозний шаҳрига келади. Бу ерда бўлгуси қотиллар таълим оладиган лагерлар тармогини барпо этади. Улар еттига бўлган. Жами ўн минг нафар жангари «таълим» олган. Асосий лагерга Хаттобнинг ўзи бошчилик қилган. Одамларнинг бурни, қулоғи ва бошқа тана аъзоларини кесиб ташлашда ўзи «курсант»ларга намуна бўлган. Қийнаб, азоблаб ўлдирилган инсонларни видео тасмага тушириб, уларни иқтисодий жиҳатдан қўллаб турган ҳомийларига юбориб турган ва бу билан уларнинг қалбида қўрқув ҳиссини уйғотмоқчи бўлган. Базанинг қолган олтига лагери террорнинг ҳар хил турларига ихтисослаштирилган. «Абдуҷаъфар-лагерь» партизанлик урушига тайёрлаган, «Ёқуб лагерь» оғир қурол-яроғларни ўргатиш бўйича таълим берган. «Абубакир лагерь»да қўпоровчиларни, «Давғат-лагерь»да ташвиқотчиларни ва ёлгон ахборот тарқатадиган мутахассисларни тайёрлаган. Мафкуравий кураш усуллари чуқур ўргатилган. Тайёргарлик базаларида Тожикистон, Ўзбекистон, Қирғизистон, Қозоғистон, Шимолий Кавказ республикаларидан келган

«Курсант»лар жанговар таълим олганлар. Улар қатл этиш усулларини ўрганиб, ўз юртларига етарли тайёргарлик кўрган қўпоровчи-террорчилар бўлиб қайтганлар. Бундан ташқари лагерда Иордания, Покистон, Саудия Арабистони, Хитой, Миср, Малайзия, Фаластин мухторияти ва бошқа ўлкалардан келган ёлланма жангарилар ҳам таълим олишган.

Хаттоб Чечен урушида фаол иштирок этган. Россия ҳарбийларига қарши бир қатор операцияларга бошчилик қилган. Хориждаги ҳомийларидан мунтазам равишда мадад олиб

турган. Одамлари гиёҳвандлик воситаларини сотиш билангина эмас, балки уларни етиштириш билан ҳам шугулланган.

1996 йилнинг ёзида Россия ҳукумати раҳбарларига нисбатан суиқасд уюштиришни режалаштирган. 1 рақамли террорчи ҳисобланган Шамил Басаев билан мунтазам алоқада бўлган. 1996 йили Догистоннинг Қадар ҳудудида яшовчи Фатима Бидагова исмли аёлга уйланган.

1992 йилдан бошлаб ўзининг Россия ҳудудидаги фаолиятини жонлантирган.

Хаттоб Саудия Арабистони фуқароси Шайх ал Федал Муҳаммад ал Шайх билан алоқада бўлиб, унга лагерь қуриш, жангарилар тайёрлаш ва қурол-яроғ харид қилиш учун маблағ сўраб, бир неча бор мурожаат қилган.

ХАТТОБ ИШТИРОКИДА СОДИР ЭТИЛГАН ҚЎПОРУВЧИЛИК ҲАРАКАТЛАРИ:

- 1993 йил 13 июль — тожик-афгон чегарасини қўриқлаётган Москва чегара қўшинлари отрядига қарши уюштирилган ҳужум.

- 1995 йил октябрь — Хаттоб бошчилигидаги отряднинг Арачой аҳоли пункти яқинидаги Россия ҳарбийларга қарши ҳужуми.

- 1996 йил 16 апрель — Яриш Марди қишлоғидаги Россия ҳарбий колоннасининг ўққа тутилиши.

- Шаун қишлоғида Россия ҳарбийларининг 28 нафарини асирга олинishi.

- 1996 йил 17 декабрь - Янги Атага қишлоғида олти нафар бегуноҳ одамларнинг отиб ўлдирилиши ва 7 нафар Қизил хоч жамияти шифокорларининг гаровга олинishi.

Худди шу йили ўзининг отряди билан Грознийни олиш мақсадида жанг қилади.

- 1997 йил 27 декабрь — Хаттоб бошчилигидаги тўда томонидан Бўйноқдаги 136 - мотоўқчи бригада ҳарбийларининг ўққа тутилиши.

- 1999 йилнинг август ва сентябрь ойларида Догистонда

Шамил Басаев билан ҳамкорликда Чечен ва Догистон жангариларига раҳбарлик қилган ва кўплаб қўпоровчилик ишларини амалга оширган.

2000 йил март - Улус Керт қишлоғидаги Псков дивизициясига қарашли десантчиларнинг тор-мор этилиши.

Мамлакатнинг марказида содир этилган иккита теракт Евтушенкони жиддий ташвишга солиб қўйди. Улар бир пайтда содир этилганди. Ўнлаб одамларнинг қони тўкилди. Шу куни унинг ходимлари метро бекатидан иккита қўлбола бомба топишди. Хаттоб хориждаги радиостанция муҳбирига берган суҳбатда теракт унинг одамлари томонидан содир этганлигини тан олди. Кўнгилсиз воқеа таҳлил қилинмай, Улус Керт қишлоғидан нохуш бир хабар келди.

Псков дивизициясига қарашли десантчилар ротаси қишлоқни жангарилардан тозалаш мақсадида ташланганди. Кутилмаганда пайдо бўлган жангарилар тепаликни халқа шаклида ўраб олишди. Отишма кечаю кундуз давом этди. Ёмғирдек ёғилаётган ўқларнинг ва снарядларнинг овози қулоқларни қоматга келтирарди. Ярадорлар жон беролмай, дод соларди. Алоқа узилганди. Техника воситалари ўрнатилган жойга снаряд тушиб, уларни майда-майда бўлакларга ажратиб, тупроққа қариштириб ташлаганди. Десантчилар танг аҳволга тушиб қолишди. Уларнинг олдида ёлғиз йўл қолганди. У ҳам бўлса таслим бўлиш, эгаллаб турган тепаликни жангариларга топшириш. Бироқ улар буни хоҳлашмади.

Жангарилар ўз ғалабаларининг муқаррарлигига ишониларди. Уларнинг сафини мунтазам қўшимча кучлар тўлдириб бораётганди...

Ниҳоят, тепалик ишғол этилди. Жангарилар ғалабаларини нишонлашди. Кейин тошлар устида қолиб кетган мурдаларни юрак ва мияларига ўқ жойлашди. Ярадорларни эса бир жойга жамлашди. Уларни сафга тизиб,

бир-бирларига қаратиб худди қўй сўйгандек бўғизлашди. Лекин таптана узоққа чўзилмади. Осмонда пайдо бўлган вертолётлар уларнинг хурсандчилигига эмас, балки ҳаётларига ҳам сўнгги нуқта қўйганди. Устма-уста ташланган бомбалар тепаликда тирик жонни қолдирмади. Одамнинг кучоғига сиғмайдиган тошларни ҳам майдалаб, шағалга айлантириб ташлади.

Десантчиларнинг қисмати шаҳарда рўй берган иккита терактни таҳлил қилаётган Евтушенконинг қулоғига ўша пайтнинг ўзидаёқ етиб келди. У зудлик билан ходимларини хонасига тўплади.

- Экспертга хулосасига қўра, портловчи мослама ва метродан топилган бомбалар айнан Чеченистонда тайёрланган. Видеокамералардан бири тасвирга туширган жиноятчининг шахси ҳам аниқланди. У Хаттобнинг «Абубакир лагери»да махсус тайёргарликдан ўтган Миср араб республикаси фуқароси Абдулҳоди ибн Саид Аббос бўлиб чиқди. Ҳар икки теракт айнан Хаттобнинг кўрсатмаси билан амалга оширилган. У бошчилик қилган отряд бугун тунда Улус Керт қишлоғига ташланган тўқсон олти нафар десантчиларимизни битта қолдирмай қириб ташлашди. Ярадорларни бўғизлашган. Хаттоб мамлакатимизнинг марказий шаҳарларида яна қўпоровчилик ишларини амалга оширмоқчи эканлиги тўғрисида хорижий давлат мухбирларига баёнот берган. Бироқ мулоқот ҳозирча эфирга узатилмаган. Ходимимиз ана шу суҳбат матнини бизга юборган.

- Хаттоб ўртадан олиб ташланмас экан, мамлакатимизнинг марказий шаҳарларида портлатишлар содир этилаверади, - деди подполковник Маслов. - Унинг одамлари шу йилнинг ўзида мамлакатимизнинг йирик шаҳарларида олти портлатишлар содир этди. Улар кўп қаватли турар-жой биноларини, мактаб ва болалар боғчасини, кино-театрларни нишонга олишмоқда. Афсус-

ки, «Аҳмад бир қўл»ни қўлга олишнинг иложи бўлмаяпти. Биз олти нафар ходимимизни унинг отрядига кириштириш учун жўнатгандик. Беш нафари бедарак йўқолди. Кутузов эса отряд ичига киришга мувоффақ бўлди.

- Унга қандай топшириқ берилган?

- Хаттоб амалга оширмоқчи бўлган режаларини, четдан келадиган қурол-яроғлар ҳамда ёлланган жангариларнинг кириб келиш йўлакларини аниқлаш вазифаси топширилган.

- У билан алоқа ўрнатилдими?

- Бир маротаба алоқага чиқди. Кейин алоқа узилиб қолган.

- Сўнгги бор алоқага қайси кун чиққанди?

- Грозний ишғол қилинган тунда. Назаримда биз уни йўқотдик.

- Бошқа ходимларни ташлашга мажбурмиз. Грозний атрофида йигитларингиз борми?

- Олтин нафар ходим айнан Хаттоб жойлашган ҳудуд чегарасида туришибди.

- Яхши, уларни турли йўлақлар билан отряд жойлашган ҳудудга киритиш режасини ишлаб чиқинг!

- Тушунарли.

- Ўртоқ полковник, менда таклиф бор, - рухсат сўради майор Иванов.

- Марҳамат!

- Хаттоб Грознийда содир этилган суиқасддан кейин ёнига яқинларини ҳам йўлатмай қўйган. Отряди жойлашган ерга бориш учун ўнлаб соқчиларнинг қалқонини ёриб ўтишга тўғри келади.

- Таклифингиз?

- Яқинлари ичидан ишончли одам топишимиз керак.

- Бундай одамни топиш мумкинми?

- Ўрта Осиё давлатларидан бирининг махсус хизмат идораси айнан Хаттобнинг яқинларидан бири билан

алоқада бўлган.

- Бу маълумотни қасрдан олдингиз?

- Ҳужжатлардан!

- Улар уни бизга беради, деб ўйлайсизми?

- Хаттоб истаган пайда уларга ҳам таҳдид солиши мумкин.

- Унда бу ишни сизга топшираман, - деди полковник.

- Зудлик билан ҳамкасбларимиз билан боғланинг. Вазиятни тушунтиринг. Ўша одам билан алоқага чиқиш учун бизга йўлак очишга ёрдам беришсин.

Евтушенко беш йил бурун «Аҳмад бир қўл»ни ўртадан олиб ташлаш мақсадида ўнлаб мерганларни жўнатганди. Афсуски, минг қадамдан тангани урадиган йигитларнинг қўлидан иш келмади. Ҳамиша ҳадик ва хавфда яшашга одатланган Хаттоб ўз жойини ҳар куни ўзгартириб турарди. Чекистларнинг барчаси қўлга тушди. Хаттобнинг ўзи уларнинг кўзларини ўйиб, тилларини кесиб, бошларини дарахтларга осиб кетди. Шундан кейин полковник қурбон беришни истамади. Бошқа тизим ишлаб чиққанди.

- Хаттоб яқин кунлар ичида четдаги одамлари билан алоқада бўлганми? - сўради у Масловдан.

- Мулла Умар ва Усама бин Ладен билан, - жавоб қилди подполковник. - Улар техника воситалари ёрдамида гаплашиб туришади. Бироқ суҳбат икки-уч дақиқадан ошмайди, шунинг учун алоқа жойини аниқлашнинг имкони бўлмапти.

- Хаттоб мактуб оладими?

- Одамларимизнинг маълум қилишича онасидан бир маротаба мактуб олган.

- Бунга анча бўлдимми?

- Олти ой.

Евтушенко ўйланиб турди-да:

- Мактуб қайси йўлакдан ва ким орқали Чеченистонга

кириши мумкин? - деб сўради.

- Ҳозирча аниқлай олганимиз йўқ, аммо вариантлар бор.

- Айтинг!

- Биринчиси Афғонистондан, иккинчиси Грузия орқали. Афғонистон орқали кириши ҳақиқатга яқинроқ. Бироқ мактуб ким орқали Чеченистонга киритилганлигини аниқлашнинг иложи бўлмади. Одамларимизнинг маълум қилишларича, Хаттоб муқаддам ойда бир мартаба онасидан мактуб олиб турган. Кейинги пайтда у кам ёзадиган бўлиб қолган.

- Хатни Йорданиядан Афғонистонга олиб келган одам уни кимнинг қўлига топширади?

- Менимча, «Аҳмад бир қўл»нинг ишончли одамларидан бирига.

- Яқин кишиси ким бўлиши мумкин?

- Бундайларни мулла Умарнинг одамлари орасидан топиш керак, ўртоқ полковник.

- Алоқачи Хаттобнинг қўлига қуруқ мактубни топширмайди. Албатта, мулла Умар ёки Усама бин Ладеннинг махфий топшириқларини ҳам қўшиб Чеченистонга олиб келишади. Шундай бўлгач мактубдан, албатта, мулла Умар ёки бин Ладен огоҳ бўлади.

- Бизнинг катта камчилигимиз ганимларимиз ичида одамимизнинг йўқлигида!

Полковникнинг хаёлига Бўрон келди.

- Тошкент билан боғландингизми? - сўради у Масло-вга юзланиб.

- Боғландим.

- Бўрон масаласида гаплашдингизми?

- Афсуски, бундан бир ой муқаддам Эргашнинг омборидан олиб кетилаётган қуруқ - аслаҳалар ортган машина йўлда портлаб кетган. Толибонлар Бўрондан шубҳаланиб, уни ўлдириб юборишган экан.

Полковник хаёлга толди. Кейин қарорини айтди:

- Хаттоб онасидан мактуб олганига беш ой бўлган бўлса, ҳозир у яна мактуб кутаётган бўлиши мумкин. Одамларимиздан бири ўша мактубни унинг қўлига топшириши керак. Ҳозирданоқ режа ишлаб чиқинглар. Ишончли одам топинглар. Бу ишни узоққа қолдириб бўлмайди. Топшириқни бажариш учун бир ой муддат бераман!

- Тушунарли! - дейишди ходимлар бир овоздан.

А Ф Ф О Н И С Т О Н

Хонада танҳо қолган Жавоҳир ўзини нималар кутаётганини биларди. Зинадан пастга тушиб келаётган назоратчилар унинг кўзига ўлим дарагини олиб келаётган Азроилдек кўринарди. Бироқ кун бўйи олдига ҳеч ким кирмади. Эрталаб уйғонганида хонасида беўхшов, офтобда куйиб, жизғанаги чиққан, паҳмоқ соқоллари ўсиб кетган бир нусха кўзларини чўғдай ёндириб, қашқирники сингари сарғайган ўткир тишларини кўрсатиб турарди.

- Нозир сени сўроқ қилиш учун қозини чақиртирди. Айтишича, у сен билан охирги маротаба суҳбатлашаркан. Айтганини бажармасанг, сени тўртинчи қафасга ташлашармиш. Маслаҳатим, ҳали ёшсан, уларни ҳам, ўзингни ҳам қийнама. Нима сўрашса тўғриси айт. Тўртинчи қафасда одамни қандай жазолашларини биласанми? - деди бандига раҳми қилгандек ачиниб.

- Йўқ, - жавоб қилди маҳбус.

Назоратчи бош силкитди.

- Билмаганинг учун гапларимга аҳамият бермадинг. У ерга ўлимга маҳкум қилинганлар ташланади. Уларни қандай азоб ва қийноқлар билан ўлдиришларини эшитгандирсан?

- Афсуски беҳабарман?

Назоратчи ерга тупурди.

- Айтсам юрагинг ёрилиб, шу ернинг ўзида ўлиб қоласан!

- Одамзод барибир ўлади, ярим соат қийнашар, бир соат қийнашар, жонимни офритишар, кейин ўламан-ку! Ўлим олдидаги азоблар ҳам роҳат!

Назоратчининг лабларида мудхиш табссум пайдо бўлди.

- Улар сени шунчаки ўлдиришмайди...

- Дорга осишадими?

- Бошингни арқонга илишса жон дегин, отишса ҳам бир ўқ билан тинчийсан!

- Зиндонбанд қилишадими?

- Асло!

- Каламушларга талатишадими?

- Бу снгил жазо-ку!

- Унда қандай ўлдиришади, айт?!

- Итларга талатишади, - қамоқхоначининг лабларида сезилар-сезилмас голибона табассум ўйнади. - Улар одам гўштига ўрганишган! Одамхўр итлар кечадан бери оч, атайин овқат беришмаяпти. Сени уларнинг олдига киритишса, тириклай ғажиб, гўштингни нимта-нимта қилиб ташлашади. Аллоҳнинг ўзи асрасин сени!

Назоратчи хонадан чиқиб кетди. Ташқаридан итларнинг хургани эшитилди. Уларнинг очлиги товушларидан билинарди...

Жавоҳирнинг юрагини саросима ўртади. Бу ердан тирик чиқиб кетишидан умидини узган бўлса-да, аммо ажали итларнинг ихтиёридалигини хаёлига келтирмаганди.

Пешиндан кейин эшик очилиб, ичкарига узун бўй, қотмадан келган одам Жавоҳирнинг қаршисида пайдо бўлди. Қоп-қора юз-кўзлари унинг ўта бераҳм ва шаф-

қатсизлигини фош қилиб турарди. Хонадаги сассиқ исга чидамай, бурни билан нафас оларди. Бу - қози эди.

- Ақлинг кириб қолган, деган умиддаман. Шунча кундан бери тош устида ётиб ўзингнинг қадрингга етган бўлсанг керак. Биз сенга ёрдам бермоқчи ва юртингга қайтармоқчи эдик.

- Аллоҳ дилингизга яхшилик ва эзгулик солганидан хурсандман! - жавоб қилди Жавоҳир.

- Мабодо таклифларимни рад этадиган бўлсанг, сен билан тортишиб ўтиришга сарфлайдиган вақтимни ҳавога совурмай, ҳозироқ ортимга қайтганим маъқул.

- Мендан нима истайсиз, тақсир?

- Сендан кўп нарсани талаб қилмайман. Сўрайдиганим битта. Ростини айтсанг, Худони ўртага қўйиб қасам ичаманки, ҳозироқ бу хонадан иккимиз чиқиб кетамиз.

- Сиздек шарият пешвосининг гапига ишонсам бўладими?

- Аллоҳ йўлида қилинган ишнинг савобини ҳеч қандай мезон билан ўлчаб бўлмайди. Тангри ҳар биримизни эзгулик ва яхшилик сари етаклайди. Дилларимизни нурафшон этадиган нарса ҳам эзгулик ҳамда яхшиликдир.

- Ҳақ гапларни айтдингиз. Яратган эгам барчамизнинг қалбимизга тинчлик, барқарорлик, инсон инсонга нисбатан яхшилик қилиш, бошига мусибат тушганда ёрдам бериш туйғуларини солган. Уруш, одам ўлдириш, қон тўкиш, юртни вайрон қилиш динимизда қаттиқ қораланган. Зеро, Ҳадису шарифда «Одамларнинг энг яхшиси - одамларга манфаати етадигани», дейилмаганими, тақсир?

- Илмли йигитга ўхшайсан?

- Илм олиш фарздир. Зеро, илмли кишилар ҳамиша жаҳолатга, ҳақсизликка қарши курашиб келганлар! Адолат тарафида турганлар!

Қозининг чўзинчоқ юзида ғазаб тўнғиди. Кўзлари чаногидан чиқиб кетадигандай олайди. Ҳозироқ ўзининг ҳукмини ижро этишга тайёр эди, бироқ ҳеч ким уdda қилолмаган, ҳаттоки беҳисоб бойликлар билан йўлига сололмаган қайсар бу йигитни ширин сўз билан, алдов ва ваъдалар билан таслим қилмоқчи бўлганди. Ахир бу ишни шунчаки зиммасига юкланган вазифа тақозоси ила қилмайди-ку. Оладиган эҳсони бор. Тилидан илинтирса, ҳаммани қизиқтириб келаётган сотқиннинг кимлигини била олса бас. Башир ва Жон Дэвид анчадан буён шамол ўтиб юрган бўм-бўш чўнтагини ҳисобсиз пулларга тўлдиришади. Мавқеи ошади. Каттароқ ва нуфузлироқ мансабни эгаллайди. Янги барпо этилаётган ҳокимиятнинг бош қозиси бўлади. Шу орзулар, шу истаклар, шу умидлар уни ғазаб отидан тушириб, заҳарханда юзига нотабиий табассум ато этганди. Бир сўз билан айтганда, юрагидаги қаҳр ва ғазаб қанчалик жўш урмасин, уни ичига ютишга, заҳар томиб турган тилидан фақат бол сўзлар учиб чиқиши, шу йўл билан рўпарасида масхара қилиб турган маҳбуснинг кўнглига қўл топишни мақсад қилди. Лекин калласи бўм-бўш эди. Хаёлига дурустроқ ўй-фикр келмасди. Аниқроғи, қозининг маҳбуслар билан ишлаш, уларни сўроқ қилиш борасида тажрибаси етарли эмасди.

- Сен гумроҳлик қилма, бўтам, - дея сўз бошлади қози қизариб кетган юзини буриб. - Сен тенги йўқ қудратли мулла Умар хазратларининг қўлига тушгансан, ана шу зотнинг темир қўли сени халос этмоқчи, бундан фойдаланиб қол. Сен қилич билан ўйнашма, гап яширма. Ҳазратининг қаҳрини кўзғатадиган бўлсанг, додингни Худога айтсанг ҳам, бусрдан чиқиб кетолмайсан! Танлаган йўлининг поёнида фақат ажал кўринаётганини ўйла. Ёшгина умринг завола бўлишини кўз олдинга келтир. Ҳаётинг ҳали олдинда. Сени порлоқ келажак кутмоқда.

- Мендан нима истайсиз? Сўрайдиганингизни тезроқ сўрай қолинг! - яна бояги саволини такрорлади чекист.

- Бетоқатланма, шошмасанг ҳам айтаман. Сендан кўп нарсани талаб қилмайман. Сўрайдиганим бир оғиз сўз. У ҳам бўлса сенга махфий маълумотларни етказиб турган айғоқчининг кимлигини билиш. Айт ким эди у? Эргашбойнинг одамларини ичидамиди?

- Айғоқчи? Қанақа айғоқчи?

- Ўзингни гўлликка солма, бўтам! Агар сенинг ўрнингда у бўлганида бошингдан кечираётган азоб-укубатларнинг бирортасига чидамай, аллақачон бизга барча гапларни айтиб берган бўларди. Ҳамманинг жони ўзига ширин. Хўш, унинг исми нима эди? Ўша бадбахт Эргашбойнинг тўдасидами?

- Қўйни ҳам оёғидан осадилар, тақсир, - деди Жавохир ғоят осойишта ва дадил туриб. - Мени бу ерда ҳеч қандай танишим, ҳеч қандай махфий маълумот билан таъминлаб турадиган одамим йўқ.

- Бсъмани гапларни айтиб, отанг тенги қарияни лақиллатма! Ичингдагиларни кўзларинг сотиб турибди. Биз бугун бўлмаса, эртага уни топамиз, - деди такаббур қози. - Одамларимиз ҳозир Эргашбойнинг лагеридагиларни биттама-битта элакдан ўтказишмоқда. Мирзааҳмаднинг йигитларини ҳам ўрганияпмиз.

- Ҳукмингизни ўқинг, бундай тухматлардан зерикдим.

- Сени роса ўқитишибди, қийноқ ва азобларга кўниктиришибди. Афсуски, бизнинг қонунларимизни ўргатишмаган экан. Шундай усулларимиз ва қийноқларимиз борки, унинг биттасини қўлайдиган бўлсак, дунёга келганингга пушаймон ейсан!

- Мен инсонни қонун ҳимоясига олган юртда тугилиб ўсанман. Қонун кучи одамзод томонида бўлиб келган. Қонун одам ўлдиришни эмас, балки тарбиялаш, тўғри

йўлга солишни буюради. Аммо сизнинг қонунларингиз инсониятни худди бўғма илон каби бўғиб ўлдиради. Одамларни ҳеч қандай суриштирувсиз авахтага тиқади. Судсиз қамоқхоналарда ўлиб кетишади. Минглаб бегуноҳ инсонлар айбсиз отиб ташланмоқда. Уларни каламушларга талатиш, очлик азобида қийнаш ёки калтаклаш қайси давлатнинг инсоният устидан чиқарган қонунларида бор?

- Ҳар бир янги ҳукумат давлат тепасига келиши биланоқ ўзининг янги қонунларини ишлаб чиқади, - босиқлик билан гапида давом этди қози. - Биз давлат тепасига келдик-ми, демак, ўзимизнинг қонунимизни ишлаб чиқаришимиз лозим эди. Ишлаб чиққан қонунларимиз эса бугун ўзининг кучини кўрсатмоқда. Инсон устидан ҳукмронлик қилмоқда. У шу қадар қудратлики, одамларни таҳликага солиб қўйди. Инсоният ундан кўрқиб яшайди ва бизга сидқидилдан хизмат қилади.

- Агар сиз тузмоқчи бўлган ҳукуматни ҳукумат деб аташ мумкин бўлса, у инсон ҳуқуқларини, эркини, бахтини, орзу-истакларини худди моғор босган буюмдек оёқлар остида пайпасламоқда. Қотилларнинг қўлига қурол тутқазмоқда. Миллионлаб инсонларни оғу билан заҳарламоқда. Қонунларингизнинг кучи шу бўлса, мен унга тупурдим.

- Шаккоклик қилма! - деди тироқ босиб ияги қалтираётган қози. - Бундай дабдабали гапларни йиғиштир!

- Тузган қонунларингиз билан мени кўрқитолмайсиз. Бундай қонунлар олдида таслим бўлмайман. Мен инсон ҳуқуқлари, кадр-қиммати юқори баҳоланган, инсониятни азиз ва мукаррам, деб билган улуғ юртда туғилиб - ўсганман. Ватанни сотиб, унга хиёнат қилиб, хоин деган тавқи-лаънатни пешонамга битиб, озодликда яшагандан кўра, сиз айтмоқчи мана шу ахлат иси анқиб турган авахтада ўлганим афзал. Тинчлик, барқа-

рорлик байроғини баланд кўтарган юртга содиқ ўғлон бўлиб ўлишнинг ўзи шараф! - Жавоҳир ўзининг «озодлик декларацияси»ни баён этди.

- Менинг юзимга шундай гапларни айтишга уялмадингми? - деди қози гердайтиб.

- Агар сиз чинданам қози бўлсангиз, бегуноҳ ўлаётган одамларни золимларнинг ўқидан, зулмидан асранг. Уруш қилаётганларга, қон тўкаётганларга, оғу етиштираётганларга қарши чиқинг. Бу хунрезликларнинг олдини олинг. Одамлар уруш кўравериб, қон кечавериб, кунига биттадан жигаридан жудо бўлавериб, юрак бағри титилиб кетган. Улар тинчликни, мустақилликни, озодлик ва эркинликни соғинган. Улар фақат тушларидагина жилмаяди, тушларидагини осойишталик бахтидан масрур бўлишади. Сиз халқингизга қарата шундай хитоб қилингики, ёмонлар қўлларидаги қуроолларни ташласин! Шум ниятда келганлар азизлар яшаб ўтган муқаддас бу заминни тарк этишсин. Одамлар қўлларига кетмон олиб, бомба ва ўқлардан бағри титилиб кетган ерни боғу роғларга, ғаллазорларга айлантиришсин. Ерга бир ҳовуч дон сепишса, бутун бир халқни тўйдириш мумкин. Шунда эл сизнинг номингизни шон-шарафларга буркайди. Шунда сиз Аллоҳнинг олдида ҳам, виждонингиз қаршисида ҳам бурчингизни ҳалол адо этган бўласиз! Ахир ҳақиқий қозининг вазифаси, бурчи юртда адолат ва ҳақиқат ўрнатиш эмасми, тақсир?!

Деразадан мўралаб турган қуёшнинг бир чимдим қизғиш нурлари маҳбуснинг соқол босган қорача юзини ҳамда ғазаб ва изтиробдан ёнган кўзларини ёритиб турарди. Жавоҳирнинг сўзлари ва ҳаракати қозининг руҳиятига қаттиқ таъсир қилди.

- Бас! - қичқириб юборди у. - Отанг тенги одамга бу қадар беадаблик қилгани уялмайсанми, нобакор?!

Жавоҳир сўзлари нишонга текканини билди. У аччиқ-

ланмади. Юзини буриб туйнук олдига келди. Ундан кираётган тоза ҳаводан симириб-симириб нафас олди. У қозининг чиқиб кетишини кутарди.

Қози хонани тарк этмади. Ичида қандайдир куч исён кўтариб, ваъда қилинган бойлик ва амал уни жаҳл отидан тушишга, мураса-ю мадора йўлини ихтиёр этишга, муҳими, йигитнинг қўнглига йўл топишга ундарди. «Наҳотки, биргина сўзни айттириб бўлмаса? Агар Башир билан Дэвидга ваъда бермаганимда, аллақачон бу бадбахтни ўлимга маҳкум этган бўлардим».

У сўнги имкониятни ишга солди.

- Мана бу китобни ушла! - деди қўйнидан китоб олиб, унга узатар экан. - Агар ҳақиқий мусулмон бўлсанг, рост гапни айтасан. Шунда сенга ишонаман. Шу муқаддас китобни қўлингга олмас экансан, демак, сен айғоқчининг кимлигини биласан. Ундан маълумот олиб турганинг хақ бўлиб чиқади.

Жавоҳир китобни қўлига олди.

- Сўзларимга ишонасизми? - сўради қозидан.

- Ахир мусулмон одам қўлига муқаддас китобни олгандан кейин ёлғон гапирмайди. Худонинг ғазабидан, икки дунёси куйиб кетишидан, қиёматгача дўзах оташида ёнишдан қўрқади.

Жавоҳир китобни олди. Унинг қалин муқовасини пешонасига босиб, кўзларига суртди. Қозининг кўзлари чақнади, юзи табассумдан ёришди.

- Ҳақ гапни сўзла, бўтам! Айт, шайтон йўлдан оздирган, сенинг бошингга бу балоларни солган ўша бадбахт ҳозир қаерда? - ғазабини ичига ютиб, мулойим овозда сўради қози. - Унинг исми нима?

- Шу китоб ҳурмати айтган гапларимга ишонасизми? - яна бир бор сўради юраги зада бўлиб кетган банди.

- Мусулмон банда ёлғон гапирмайди, гуноҳи азимга ботмайди. Дўзах азобларидан қўрқади!

Жавоҳир ноилож китобни кўкрагига босди:

- У кўксимда, уриб турган юрагимда!

Қозининг юзи кўкариб кетди.

- Сен даҳрийсан, сен диндан озган жоҳилсан!! Худонинг қаҳрига дучор бўлгайсан!! - газабли охангда қичқирди қози.

Қозикалон йигитнинг қўлидаги китобни юлиб олди. Жавоҳирнинг туриши, овози, кўзи ва ҳаракати унинг руҳиятига қаттиқ таъсир қилганди.

- Ҳамтовоғининг номини айтишдан кўра, ўлимни афзал билдингми? Унинг номини ўзинг билан нариги дунёга олиб кетмоқчимисан? Нима ҳам дердим? Мен сенга ўзимнинг сўнги қароримни айтдим. Энди қайтиб кўришмаймиз.

Қози бу ерда ортиқ қололмаслигини ва маҳбусдан сўз ололмаслигини тушуниб етди. Эшик ортида турган соқчига қўли билан «эшикни оч», деган ишора қилди.

- Бу ақлдан озган банда ўлимга маҳқум этилди! - топшириқ берди у эшик олдида турган соқчига ва ўзи илдам қадам ташлаб, хонадан чиқиб кетди.

Икки нафар қора кийим кийган соқчилар ичкарига киришди. Улар юзларининг ярмини қора мато билан тўсиб олишган, фақат ялтираб турган кўзлари кўриниб турарди. Улар Жавоҳирнинг қўлларини қайириб боғлашди, кейин қўлтиғидан кўтариб, ташқарига олиб чиқиб кетишди. Бу пайтда айрим хоналарда оғриқ ва очлик азобига чидаёлмай ётган тутқунларнинг охузорлари авжига чиққанди.

Маҳбусни тепага олиб чиқишди. Ташқарида кун боғлиб, аста-секин қоронғулик чўкаётганди. Ҳовлида соқчилар юришарди. Бандини қамоқхонанинг орқа томонига олиб ўтишди. Бу ерда ўнга яқин темир қафас ичида махсус боқилган итлар сақланарди. Ҳар бир қафаснинг тепасига рақамлар ёзиб қўйилганди. Итлар бегона одам-

ни кўриб, тирноқлари билан қафасга ёпишиб ириллашди. Тўртинчи қафас олдига келганда соқчилар тўхташди. Ичкарида ўзининг катталиги ва баҳайбатлилиги билан ҳар қандай одамнинг эҳсонасини чиқариб юбориши мумкин бўлган иккита махлуқ ётарди. Булар катталиги шердай келадиган, бақувват, даҳшатли итлар эди. Уларнинг тумшугидан қон иси анқирди. Чуқур ва ваҳший кўзларининг атрофи бамисоли ўтли гардиш билан ўралгандек кўринарди. Уларга яқинлашишга одамнинг юраги бетламасди.

Улар бандини кўриб оғизларини хиёл очиб, ўткир тишларини кўрсатиб, ириллашди. Оғизларидан кўнгилни ағдаргудек бадбўй ис билан ҳовур чиқди. Баланд ва узун бўйлари, ичига ботган қоринлари, чақнаб турган юмалоқ кўзлари уларнинг очлигидан далолат берарди. Итлар одамни кўришлари биланоқ ҳуришдан тўхтаб, олдинги оёқларини темир панжара устига қўйиб, бошларини баланд кўтариб, оғизларини хиёл очиб, қипқизил тилларини чиқариб, ўлжага термулиб туришарди. Одатда улар ўлжани кўришлари биланоқ, худди бир бирларидан қизғанишгандек ириллашарди. Лекин, ҳозир димоқларига урилган қандайдир таниш ис уларни ғазабдан туширди ҳамда ўлжага ташланишдан сақлаб қолди. Соқчилардан бири қўлидаги резина тайёқ билан итларни эшик олдида ҳайдади. Улар қафаснинг бурчагига боришди, аммо ёвузлик аломатлари сезилиб турган кўзлари ичкарига кириши мумкин бўлган ўлжада эди.

Жавоҳир оддий қишлоқда катта бўлган. Болалигидан ит боққан. Бу жониворларга меҳри бошқача эди. Уларнинг рухиятини яхши биларди. Қаршисидаги итлар одам гўштини еб катта бўлганини бир боқишдаёқ сезганди. «Наҳотки, жонимни шулар олса?» деб кўнглидан ўтказди. Ичкарига кирганда ҳам ўзини йўқотиб қўймади. Итларнинг кўзига тик боқди. Шунда ҳамма кутган ҳол

содир бўлмади. Муъжиза рӯй берди. Итлар одамнинг юз-кўзларидан қўрқув ва саросимани сезишмади. Ҳуришдан тўхташди.

Жавоҳир итлардан бирининг жунлари ҳурпайиб кетган, хумдек келадиган калласини силади. Бу унга хуш ёқди ва бошини орқага ташлаб, ғингшиб, олдинги оёқларига тиралиб, керишиб қўйди. Жавоҳир иккинчи итнинг бошини ҳам шундай алфозда силади. Инсон ўзининг жониворларга бўлган меҳрини қўллари орқали уларнинг юрагига етказганди.

Қозининг юрагидаги умид шами ҳали ҳам липиллаб турарди. Маҳбусни тўртинчи қафасга олиб боришганда, «балки қўрққанидан таслим бўлар», деб ўйлаганди. У панжарали деразадан маҳбусни кузатиб турарди. Соқчилар эшикни очишди. Шунда тутқун орқасига қайрилди. Нигоҳлари темир панжара орқасида ёниб турган бир жуфт кўзга тушди. Бу қози эканлигини дарров таниди. Кейин у худди хонасига кириб кетаётгандек, қафас ичига қараб юрди. Қози деразадан кўзини олиб, нозирга қаради.

- Ўлимга тик боққан одамлар ҳақида эшитгандим, аммо кўрмагандим, - деди. - Қаранг, худди кулбасига кириб кетаётгандек ўзини ажал чоҳига ташлади-я!

- Нимасини айтасиз, - деди бунга жавобан нозир. - Биз уни овқатдан ҳам, сувдан ҳам маҳрум қилгандик. Ўзим олдига тушиб, икки бор яхши гап билан ҳам, ёмон гап билан ҳам, ҳатто мана бу резина таёқ билан савалаб ҳам гапиртира олмадим.

- Ҳақиқатдан ҳам ҳайратланарли ҳол!

- Иродасининг бу қадар мустаҳкамлиги мени ҳайратга солди. Аслида уни дастлабки куниёқ отиб ташлашимиз керак эди. Бироқ Башир жаноблари «қандай қилиб бўлмасин, гапиртиринглар, маълумот етказиб турган одамнинг кимлигини билишимиз керак», деб туриб олдилар.

- Маҳбус Башир жанобларидан ҳам кўпроқ Дэвидни қизиқтириб қолганини тушунмадим. Эргашга кимлар ёрдам бераётгани, кимлар маблағ билан таъминлаб келаётгани ва унинг юртидаги одамлари фош бўлаётган бўлса, унга нима? Бунинг учун у жавоб бермайди-ку?

Уларнинг ўртасида бўлаётган ишлардан афсуски, биз беҳабармиз, - деди овозини пастлатиб нозир. - Назаримда уларнинг ҳаракатидан Жавоҳирга махфий маълумотларни етказиб бераётган одам жуда кўп нарсалардан воқиф бўлса керак. Улар бекордан - бекорга уни қистиқафасга олиб, сиз билан мен тасаввур қилолмаган маблағларни ваъда қилишмаётган. Бахтга қарши, уни гапиртириш ҳеч биримизнинг қўлимиздан келмади. Айғоқчининг номини ўзи билан нариги дунёга олиб кетадиган бўлди.

Турма нозирини ҳам маҳбуснинг итлар томонидан ўлдирилишини томоша қилиш мақсадида дераза олдига келди.

- Қаранг, итлар негадир бурчакка қисилиб олишибди. Бундай ҳолни биринчи кўришим, - деди чанг босиб қолган ойнадан қафас ичида турган маҳбусга қараб.

Қози бош ирғаб қўйди.

- Ўтган ҳафтада бир маҳбусни айнан шу қафасга ташлатгандим, - дея гапида давом этди нозир. - Ичкарига кириши биланоқ итлар бир пайтнинг ўзида унинг бўғзидан тишлаб, ерга ётқизиб, ҳаш-паш дегунча қорнини ёриб, ичак - чавоғини чиқариб ташлашганди. Ўшанда унинг гўштини икки кун ейишганди. Уч кун муқаддам яна бир маҳбусни тўртинчи қафасга ташлашга қарор қилгандик. Бечора қафас олдига келиб, итларнинг вазоҳатини кўриб, ўтақаси ёрилиб жон берди. Назаримда уларни фавқулодда махлуқ, деб ўйлаган бўлса керак-да.

- Балки ҳозир итларингиз тўқдир? Одам гўштини ейиш жонларига теккандир?

- Бундай бўлиши мумкин эмас, қози. Итларим икки кундан бери ҳеч нарса татишмаган... Қараб тулинг, яна икки-уч дақиқадан кейин уни ғажиб-мижиб ташлашадди. Итларда шундай пехл бор, аввалига индамай туришадди, кейин оч қолишлари бирдан эсларига тушиб ўлжага ташланишади. Кўзингизни очиб юмгунингизча ҳар қандай тирик нишонни тилка-пора қилишади.

Улар деразадан итларга тикилиб туришди.

- Итларингиз ажойиб. Афтидан буларни хориждан келтиришган бўлса керак? - сўради қози.

- Буларни Дэвиднинг бошлиқлари бизга совға қилишган. Ҳаммаси ҳам одам гўштини сявермайди. Бешинчи қафасдагилар қочоқлар изидан қувишса, биринчи қафасдагилар туни билан қамоқxonани кўриқлаб чиқишади. Иккинчи қафасдагилар эса қочиб кетган маҳбусларни тутиб келади. Ўта ақлли жониворлар!

- Жавоҳирни нима учун смагагани билдингизми?

- Гўшт ейиш жонига теккандир-да?

- Фикрингизга қўшилолмайман-у, аммо, бир нарсани аниқ айтаман. Менимча, маҳбусда илоҳий қудрат бор.

- Илоҳий қудрат?

- Шундай. У еган калтақларни бошқа одам еганда азоб-уқубатларга бардош бера олмай, ўлиб қоларди Ёки ваъда қилинган бойликлардан боши айланиб жинни бўларди. Дэвид уни сотиб олиш учун одам боласини ҳайратга соладиган бойликларни ваъда қилди. Барибир рози бўлмади.

- Қанча ваъда қилди? - қизиқиб сўради қози нозирга юзланиб. Пулнинг дарагини эшитиб, унинг кўзлари соқадай ўйнаб кетганди.

- Қўлига чек тутқазишди ва хоҳлаган пулини ёзиб олишни ихтиёрига беришди!

- Наҳотки?!

- Гапимга ишонаверинг, тақсир!

- Нақадар улкан имконият! - хўрсиниб қўйди қози.
- Назаримда у катта бойнинг ўғли бўлса керак!
- Фикрингизда жон бор. Балки унинг кўнглига йўл топа оладиган бошқа нарса ўйлаб топиш керакдир! Башир жаноблари билиши керак бўлган сирни ўзи билан нариги дунёга олиб кетишига йўл қўймаслигимиз керак.

- Ундан сир олиб бўлмаслигига сиз ҳали ҳам ишонмаяпсизми, тақсир?

- Пулдан юз ўйргани мени ажаблантирмоқда, Собир афандим. Ахир қайси аҳмоқ чекка хоҳлаган миқдордаги долларни ёзишдан бош тартади. Менга қаранг, балки мен яна бир бор уриниб кўрарман. Агар уни йўлга солалсам, сизнингча, Дэвид пулнинг қанча қисмини менга беради?

- Бир миллион етадими?

Қози типирчилаб қолди.

- Ҳазиллашманг...

- Ишонмаяпсизми?

- Ишоняпман, аммо...

- Лекин сиз уни қанчалик авраманг, қанчалик муғом-бирлик ишлатманг, барибир ундан гап ололмайсиз. Чунки унинг қалбида ўз юртига бўлган меҳр-муҳаббат, садоқат кучли. Қайсидир китобда ўқиганман, «Кимники қалбида ўз ватанига меҳр-муҳаббат кучли бўлса, уни ҳеч ким таслим қила олмайди».

Қози гап тополмай қолди. Шу пайт телефон жиринглади.

* * *

Йўлда Ғофурни миршаблар тутиб олишди, афти-ангорини кўриб шубҳаланишди. Идораларига олиб кетишга ётганда у бошлиқнинг қўлига юз доллар қистирди.

- Тақсир, сиз ҳам бола-чақали одамсиз, умид билан

кўчага чиққансиз.

- Эс-хушинг жойида кўринади, - деди миршаб пулни ҳамёнига жойлар экан. - Уйимга кетяпман, де. Бундай аҳволда ота-онанг кўрса сени танимайди-ку, баччағар!

- Тақсир, дўкондан кийим сотиб олмоқчиман!

- Пулинг борми? - сўради кўзларини ўйнатиб миршаб.

- Топилади...

- Кўрсат!

Ғофур ҳар эҳтимолга қарши иккинчи чўнтагига эллик доллар солиб олганди. Пулни кўриб миршабнинг кўзларини пахтаси чиқиб кетди.

- Пулни менга бер. Ҳозир сенга ажойиб кўйлак топиб бераман!

У қўйнига қўл солиб тунда мурдалардан бирининг устидан ечиб олган кўйлакни олиб, Ғофурга узатди.

- Кийиб ол!

Миршаб пулни олиб, шерикларини эргаштириб жўнаб кетди. Ғофур четга ўтиб кийинди. Кейин киракаш машиналардан бирини ёллаб, Қобулга жўнади. Хаёлини «қамоқхонага қандай қилиб кириш муммин», деган фикр банд этганди. Соқчиларни ишонтирадиган баҳона излади. Машина Қобулга етиб келганида, Ғофур бошида оғриқ турғазган саволларга жавоб топгандай бўлди. Жон Дэвиднинг телефонига қўнғироқ қилди. Утган сафаргидек куттирмади. Тезда гўшакни олди.

- Эшитаман!

- Дэвид, бу мен Ғофурман!

- Қаердасан?

- Аввалги учрашган жойимизда.

- Нега қайтиб келдинг?

Ғофур «Банир мени Саманганга жўнатганини айтибди-да», деб ўйлади. Демак, улар бир-бирлари билан боғланишган. Лекин ҳозир Ғофур бу ҳақда бош қотир-

мади. У ўйлаган мақсадини Дэвиднинг қулоғига етказишга шошилди.

- Зудлик билан сиз билан учрашишим керак.

- Тинчликми?

- Кўришмасак бўлмайди?

- Гапинг шунчалик муҳимми?

- Афтидан мен Жавоҳирнинг алоқачисини билиш йўлини топдим!

- Баширга айтмадингми?

- Қайтиб қелганимни ҳозирча унга индамай турганингиз маъқул.

- Бугун сен билан кўришолмайман, вақтим зиқ. Бир жойга боришим керак.

- Ташрифингизни икки соатга кечиктирсангиз.

Дэвид жим қолди ва кейин шундай жавоб қилди.

- Яхши, ҳозир етиб бораман.

- Сизни кутаман!

Вақт шом бўлганди. У Дэвидни сўзларига ишонтира олсагина, уни қамоқхонага олиб бориши мумкин, шубҳаланса, шу ернинг ўзида хайрлашади. Қайтиб келганидан Башир хабардор бўлса, иш чаппасига кетади. Балки ҳозиргача Жавоҳирни ўлдириб қўйишгандир. Қамоқхонада маҳбусларни бекордан-бекорга ушлаб туришмайди.

Дэвид келди.

- Хўш, нима гап? - сўради Фофурни кўриши биланоқ.

- Мен тутқундан сир олиш йўлини топдим.

- Қандай йўл экан?

- Ҳозироқ мени унинг олдига бошлаб боринг?

- Ўйлаб топган режангни айт?

- Менга ишонинг, ярим соат ичида айғоқчининг кимлигини билиб чиқаман.

- Қандай қилиб?

Фофур ёлғон гапиришга мажбур бўлди.

- Мен унга ярим миллион ваъда қилгандим. У эса бир миллион талаб қилганди!

- Аҳмоқ! Сўраган пулига нега розилик бермадинг?

- Сизнинг маслаҳатингизни олай дегандим.

- Бу гапни ўша куниеқ айтишинг керак эди.

- Ёдимдан кўтарилибди. Кейин у Башир билан учрашмоқчи эканлигини ҳам айтганди.

- Ҳозир Башир ишхонасида эмас, эрталаб қандайдир иш юзасидан идорасидан чиқиб кетган.

- Кетган бўлса қайтиб келади. Ҳозирча бу ҳақда унга индамаслик керак. Аввал кўндирай. Башир билан учрашишга рози бўлса, кейин сизга айтаман.

Дэвиднинг юрагида умид уйғонди.

- Турма нозирини шу пайтгача топшириқни адо этган бўлсачи?

- Ўлдиришни буюрганмисиз?

- Ушлаб туришим керакмиди?

Ғофурнинг вужудини совуқ тер қоплади.

- Балки тирикдир, улгурармиз, - деди.

Дэвид турма нозирига кўнғироқ қилди.

- Бизнинг меҳмонимиз тирикми?

- Яқинда уни тўртинчи қафасга ташладик.

- Демак, бориб унинг суяқларини кўришимиз мумкин эканда?

- Дэвид, биласизми, мен қамоқхонада ўн йил ишлаб, ўнлаб маҳбусларни тўртинчи қафасга ташлаб, ҳаётимда илк бор мўъжизами ёки Худонинг қудратими, ғаройиб ҳолга дуч келдим.

- Нима бўлди, очикроқ айтинг ёки қочириб юбордингизми?!

- Айтсам ишонмайсиз. Балки келиб ўзингиз кўрарсиз.

- Юрагимни ўйнатмай тезроқ айта қолинг!

- У итларни худди ўзининг дўстларидек қучоқлаб ўтирибди!

- Ҳозироқ уни хонасига олиб кириб!

Дэвид билан Гофур қамоқхонага йўл олишди. Кун кеч бўлганди. Йўлларда толибонларнинг соқчилари пайдо бўла бошлашганди. Улар ўтаётган машиналарни назорат қилишар, кимга тегишли эканлигини сўраб - суриштиришар, шубҳали кимсаларнинг машиналарини тортиб олиб, ҳайдовчиларни ўз идораларига олиб кетишарди. Дэвиднинг машинасини ҳам икки жойда тўхтатишди. У толибонлар етакчиси томонидан берилган рухсатнома-ни кўрсатиб, постлардан ўтиб кетди. Машина қамоқхона дарвозасининг олдида тўхтади. Ичкаридан нозир чиқиб келди.

- Маҳбуснинг аҳволи қандай?

- Хонасига олиб кириб қўйдик.

- Ҳозироқ бу йигитни унинг олдига киритинг.

- Янглишмасам, бу йигит икки кун бурун унинг олдидан чиқиб кетганди.

- Адашмадингиз.

- Сиз маҳбусни тавбасига таянди, деб ўйлайсизми?

- Тавбасига таянмаган бўлса-да, бу гал унинг юрагига йўл топгандаймиз!

- Худо омадингизни берсин... Сизга очигини айтадиган бўлсам, маҳбусингизда қандайдир илоҳий қудрат мавжуд. Одамларим уни тўртинчи қафасга олиб кетишаётганда, кўзларида заррача кўрқув ҳиссини сезишмади. Хонанинг эшиги очилганда одатда кўплаб маҳбусларнинг юраклари бардош беролмай, хушдан кетиб йиқилиб қолишар, айримлари дод-вой солиб, еру осмонни ларзага келтиришар, баъзилари эса таслим бўлишарди. Аммо сизнинг маҳбусингиз ходимларимни зўрлик ишлатишини кутмасдан, ўзи қафас ичига кириб борди. Мени ажаблантирган нарса шуки...

- Бу ҳақда кейин гапириб берасиз, Собир. Ҳозир бу йигитни унинг хонасига олиб кириб. Ярим соат суҳбат-

лашиб, биз учун муҳим бўлган маълумотни билиб беради.

- Шундайми? - Собир анча нарида турган соқчини чақирди. У шу заҳотиёқ бошлигининг олдида ҳозир бўлди.

- Буни тўртинчи қафасдан олиб чиқилган маҳбуснинг олдига олиб кир!

Соқчи Гофурни бошлаб, ичкарига кириб кетди.

- Агар вақтингиз бўлса, менинг хонамга кирсангиз, бир пиёла чой билан меҳмон қилардим...

Дэвид соатига қаради. Ярим соатни ташқарида тик турган ҳолда ўтказиб бўлмасди...

- Мени кўриб нимага қайтиб кирдийкин, деб ўйлаётган бўлсанг ажаб эмас, - Гофур тошсупада ўтирган Жавоҳирга шундай сўзларни айтиб, хонага кириб келди.

- Акаларинг ўргатган бирорта муҳим гап ёдингдан кўтарилган бўлса керак-да! Ахир сен қандай қилиб бўлмасин, ўзингга берилган топшириқни бажаришинг керак-ку, - деди бепарволик билан .

- Ажалга дуч келдингми, ақлинг кираркан. Лекин мен бу гал бошқа одам бўлиб олдингга қайтиб келдим.

- Бошқа одам бўлсанг, нега афти-ангоринг ўзгармаган, кийимнингни ўзгартирибсан, холосда. Аслида юзингга бошқа ниқоб тақиб олишинг керак эди.

- Кел, баҳслашиб ўтирмайлик. Вақт тигиз. Бу ердан чиққанимдан кейин мени Эргашнинг олдига жўнатишганди. Йўлда ўлиб кетишимга бир баҳя қолди. Арчанинг кичкинагина томири ҳаётимни сақлаб қолди. Унда осилиб турар эканман, кўп нарсаларни ҳаслимдан ўтказдим. Сўзларингни эсладим. Хатоларимни англадим.

- Наҳотки англаб етган бўлсанг?

- Ҳа, кеч бўлса ҳам англадим.
- Нега унда яна бу ерга қайтиб кирдинг?
- Айбларимни сени бу ердан озода қилиш билан ювмоқчиман.
- Мени қутқарганинг билан юрагинг пок бўлармикин?
- Қилган хатоларимни ҳукумат кечирадими йўқми - буни кейин гаплашамиз. Ҳозир қандай қилиб бўлмасин, сени бу ердан олиб чиқиб кетишни маслаҳатлашиб олсак.
- Мени қутқариш қўлингдан келармикин?
- Йўлини топдим. Бунинг учун фақат менинг гапимга қулоқ солишинг керак.
- Эшитаман!
- Сен Дэвидга бир миллионга рози бўлганингни айтасан...
- Дэвид ишонади деб ўйлайсанми? У сен ўйлаганчалик аҳмоқ эмас.
- Ишонмаганида, мени бу ерга бошлаб келмасди.
- Мен нима қилишим керак?
- Башир билан учраштиришини талаб қиласан.
- Нега энди Башир билан учрашар эканман?
- Унга айтадиган муҳим гапларим бор, дейсан.
- Ўша сўхтаси совуқ мени қабул қилармикин?
- Гапимни бўлмай тур. Биз йўлга чиқамиз. Табиийки, соқчилар ҳам бизни кузатиб боришади. Йўлда нима қилиш кераклигини менга қўйиб бер.
- Борди-ю, сен ўйлаган режа амалга ошмаса-чи?
- Ошади, мен бунга ишонман. Қолаверса, Дэвиднинг мақсади қандай қилиб бўлмасин, сендан маълумот олиб турган одамнинг кимлигини билиш.
- Кейин нима қиламан?
- Сени юртингга кузатиб қўяман.
- Ўйлаб топган режангни муваффақиятли чиқишига унчалик ишончим йўқ. Миллион долларга рози бўлга-

нимга Дэвид ишонар, аммо Башир билан учрашишга йўл кўймаса керак.

- Улар сен ўйлаганчалик эмас. Ҳар иккиси ҳам оғзингдан чиқадиган бир оғиз сўзингга маҳтал бўлиб туришибди.

Жавоҳир қандайдир томондан Фофурнинг ҳақлигига ишонгиси келди. Аммо барибир Баширнинг олдига олиб боришларига у қадар ишонмади.

- Балки уни шу ерга чақиришар.

- Чақиришадиган бўлса, яна бир баҳона ўйлаб кўйганман, - деди Фофур. - Сен ўша маълумот бериб турган одамнинг исмини билмайман, аммо кўрсам танийман. У билан эртага учрашим керак эди. Ҳозироқ мени Жалолободга олиб боринглар, деб талаб қил.

- Билганингни қил, менга ўлим ҳукми ўқилганини унутма. Сен ўйлаган режа амалга ошмаса ёки ҳийла эканлигини билиб қолишса, сени ҳам менга кўшиб терингни шилишади.

Фофур айтган муддат тугаганди. У эшикни тақиллатди. Соқчилардан бири келди.

- Бизни назоратчининг олдига олиб чиқинг!

Соқчи эшикни очди ва иккисини назоратчининг хонасига олиб киришди. Дэвид шу ерда эди. Жавоҳирни кўриб, «кўндирибди», деб ўйлади.

- Бир миллионга рози бўлди, - деди Фофур Дэвидга яқин келиб. - Лекин у Башир билан учрашиши лозим экан.

- Башир билан?

- Шундай, унга айтадиган муҳим гапи бормиш.

- Баширни бу ерга чақиролмайман.

- Унинг талабини бажаришимиз керак.

- Унда мен Баширни хабардор қиламан, балки унинг ўзи келар.

- Йўқ, олдига борганимиз маъқул. Эртага махфий

маълумотларни бериб турадиган одам билан кўришиши керак экан.

Дэвид ўйланиб қолди. Кейин Ғофурга қаради.

- Яхши уни олиб борамиз, - деди ва нозирга юзланди. -

Бизга иккита соқчи берсангиз.

- Улар тезда қайтиши керак.

- Хавотир олманг, у ерга борганимизда бизга Баширнинг одамлари ёрдам беради.

Улар бирин-кетин ташқарига чиқишди. Дэвид ҳар эҳтимолга қарши Жавоҳирнинг кўлига кишан солишни буюрди. Соқчиларнинг ҳамроҳлигида пойтахтга йўл олишди.

Ташқарига росмана қоронғулик тушганди. Осмон булутли эди. Совуқ эпкин эсарди. Ғофур ўйлаган режасини амалга ошириш учун пайт пойларди. Дэвиднинг олдида соқчилардан бири ўтирарди. Орқа томонда яна бир соқчи келарди.

Биз илгариги бобларимизда айтиб ўтганимиздек, Ғофур анча абжир ва қўл жангидан яхшигина хабардор эди. Бир ҳамла билан машинадагиларни тинчителиб кўйиш кўлидан келарди. Лекин пайт керак эди. Йўлда толибонларнинг иккита пости бор. У ерда қуролланган соқчилар ўтган машиналарни назорат қилишади. Ундан ўтиб олишгач, у ёғига етти-саккиз чақирим масофа қолади. Шундан фойдаланиб қолиш лозим. Улар постдан ўтишди. Соқчилар Дэвиднинг машинасини таниб қолишгани учун йўлни очиб беришди. Постдан ўтишлари биланок Ғофур ҳаракатга тушиб қолди. Олдин у кимга зарба беришни ўйлади. Соқчиларнинг иккиси ҳам қуролланганди. Кўлларида автомат, белларида пичоқ ва тўппонча. Жавоҳир Ғофурнинг қарашини тушунди ва соқчига яқинроқ сурилди. Шундай қилганида у автоматини олишига ҳалақит қилган бўларди. Ғофур биринчи бўлиб олдиндаги соқчининг бошига мушт туширди. Дэвид

шеригига нима бўлганини тушуниб етмай, энсасига келиб тушган зарбадан ёнбошлаб қолди. Орқадаги соқчи автоматни қўлига олишга улгурмади. Жавоҳир тирсаги билан биқинига шундай ўхшатиб туширди-ки, қуролини ташлаб, оғриқ турган жойни чангаллаб додлаб юборди. Гофур машинани тўхтатди. Бу орада Дэвид бироз ўзига келганди. Ёнидан қуролини олишга чоғланаётганда яна бир зарба миясининг қоқ ўртасига тушди ва узоқ муддат ўзига келмайдиган бўлди. Олдиндаги соқчи ҳушини йўқотганди. Гофур Жавоҳирнинг қўлидаги кишанни ечди. Машинани вайронага айланган уйнинг олдида тўхтатди. Учалаларини кўтариб пастга туширишди. Жавоҳир соқчиларни ўзига келиб қолиши мумкинлигини ўйлаб, қўл-оёқларини боғлаб ташлади.

- Олдимизда яна битта пост бор, - деди Гофур Дэвиднинг ерга тушиб кетган телефонини олар экан.

- Айланма йўл йўқми?

- Билмайман.

- Унда олға!

Гофур машинани хайдади. Икки чақиримча юришгандан кейин постга келишди. Ўнга яқин толибонлар гулхан атрофида чой ичиб, айримлари наша тортиб ўтиришарди. Улардан бири йўлнинг ўртасига чиқди ва қўли билан тўхташ ишорасини қилди. Бу ердан ҳужжатсиз ўтиб кетишнинг иложи йўқ эди. Жавоҳир автоматни қўлига олди. Гофурнинг қуроли ҳам отишга шай турарди. Соқчилардан бири автоматнинг учини уларга қаратиб турарди.

- Кимсизлар?

- Биз қамоқхонадан келяпмиз?

- Кимнинг одамисизлар?

- Башир оғанинг!

- Ҳужжатларинг?

Соқчи яқин келиб қолганди. Жавоҳир кўз қири билан

унинг шерикларига қаради. Улар нима ҳақдадир баҳслашиб ўтиришарди. Жавоҳир автоматнинг тепкисини босди. Ғофур ҳам қуролини ишга солди. Толибонларнинг бирортаси ўрнидан туришга улгуролмади. Жавоҳир тезликни ошириб, қоронғуда кўздан ғойиб бўлди. Лекин соқчилардан бири ўзини панага олишга улгурганди. У машина ортидан ўқ узди. Ўқлар ҳавода пушти ранг из қолдириб визиллаб ўтарди. Ғофур машинанинг чайқалиб бораётганини сезиб қолди. Жавоҳирга қаради. Ўқлардан бири унинг елкасига текканди. Ғофур тормозни босди. Ярадорни орқага олиб, ўзи рулга ўтирди. Шаҳарга кириб бўлмасди. Ҳар қадамда толибонларни учратиш мумкин, қолаверса, уларни шаҳарда қиладиган ишлари ҳам йўқ. Ғофур машина рулини Мозори Шарифга бурди. Жавоҳирнинг аҳволи офир эди. Оғриқдан инграрди.

Эрталабга яқин улар шаҳарга етиб келишди. Бу ёғига пиёда юриш керак эди. Одамлар уйғонишган. Кўчаларга қуролли одамлар чиққан. Истаган пайтда тўсишлари мумкин. Ғофур машинани қир томон бурди. Қачондир бомба тушиб хандаққа айланиб қолган чуқурга туширди. Жавоҳирни кўтариб пастга олди.

- Аҳволинг яхшими?
 - Ўлмагудекман..
 - Бироз чидаб тур, ярангни боғлаб қўяман.
 - Менга телефонни бер!
 - Аввал ярангни боғлаб қўяй!
 - Телефонни бер, дедим!
 - Тонг саҳарда кимни безовта қилмоқчисан?
 - Айтганимни қил! - Жавоҳирнинг овози жиддий эди.
- Ғофур Дэвиддан тортиб олган телфонини унга узатди.
- Энди ўн қадам нарига бориб тур, - ярадор автоматнинг учини шеригига тўғрилади. Ғофур бир неча қадам ортга тисарилди. Жавоҳир керакли рақамларни терди. Бироздан кейин гўшакни олган одамнинг, «эшитаман»,

деган сўзи Ғофурнинг қулоғига ҳам етиб келди.

- Иккинчи манзилда... учинчи тирик...

- Уни кўрдингизми?

- Ҳа!

- Иккинчининг манзилини айтинг?

Жавоҳирнинг жавоб қайтаришга ҳоли қолмаганди. Қўлидаги телефон тушиб, тупроқ устида сирпаниб, анча нарига бориб қолди. Ундан ҳамон нотаниш кимсанинг овози келарди.

- Алло, мени эшитяпсизми? Алло!

Ғофур телефонни қўлига олди. Жавоҳир автоматга интилди. Бироқ унинг қувватсиз ва қалтироқ қўллари қуролга етиб бормади.

- Мен одамингизни қамоқхонадан олиб чиқдим. Уни юртга қайтармоқчи эдим. Бироқ йўлда бизни толибонлар ўққа тутишди. У елкасидан яраланди. Ҳаёти қил устида турибди. Ёрдам беришнинг иложи йўқ.

- Сиз кимсиз, исмингизни айтинг?

- Мен Ғофурман!

- Ғофур?! Ҳозир қаердасиз?

- Мозори Шариф яқинидаман.

- Манзилни айтинг?

Ғофур турган жойини яхши биларди. Айтди.

- Йигитларингиз яқинлашганда шу рақамга кўнгироқ қилишсин! Мен ҳамини шу телефонда бўламан!

- Одамимизни чегарага олиб кела оласизми? Бунинг учун истаган талабингизни бажаришга сўз бераман!

- Бунинг иложи йўқ. У кўп қон йўқотди.

- Тўхтанг, бизнинг одамларимиз боргунча унинг олдида тура оласизми? Беш соат уни назорат қилиб туришга сўз беринг!

Ғофур бироз ўйланди. Жавоҳирни олиб кетиш учун келган одамлар, албатта, уни таниб қолишлари мумкинлигини ўйлади.

- Яхши, мен унинг олдида тураман. Бироқ одамларингизнинг қораси кўриниши биланоқ ғойиб бўламан.

- Сиз кўрқманг, одамларим сизга тегишмайди. Балки ҳамкорлик қилармиз!

- Менинг оёғимдан бошимгача гуноҳ. Ҳамкорликка рози бўлиб, ўзимни сизнинг қўлингизга топшириб қўймоқчи эмасман. Бу ерда бажарадиган муҳим ишларим, тузатадиган хатоларим бисёр!

- Хатоларингизни бирга тузатамиз.

- Буни ўзим уддаламоқчиман. Аввал Эргаш билан ҳисоб-китоб қиламан, кейин Мирзааҳмадни тинчитаман.

- Улар бизга тириклай керак.

Ғофур бироз ўйланиб турди-да:

- Мирзааҳмадни қўлингизга топширишга сўз бераман, аммо Эргашни қайтариш қўлимдан келмайди.

- Нега!?

- Унга ўлим ҳукми ўқилган.

- Ким ўқиган ўша ҳукми?

Ғофур телефонни ўчириб қўйди. У бундан кейин бажарадиган ишлари ҳақида ўйлади...

ЕТТИНЧИ КИТОБ ТУГАДИ.

МУНДАРИЖА

Афғонистон.....	3
Саманган.....	13
Жалолобод.....	21
Афғонистон.....	28
Дубай.....	50
Юрда.....	64
Афғонистон.....	69
Юрда.....	81
Шоҳимардон.....	93
Чегарада.....	104
Чеченистон.....	117
Афғонистон.....	123
Юрда.....	141
Афғонистон.....	144
Чеченистон.....	156
Афғонистон.....	167
Москва Маълумотномадан.....	189
Афғонистон.....	197

4000 с.ғ.м.

Адабий-бадий нашр

Исҳоқжон НИШОНОВ

«АФОН ШАМОЛИ»

РОМАН - СЕРИАЛ

«ҚОРА АФОН»

7

КИТОБ

Муҳаррир:
Тех. муҳаррир:
Дизайнер:
Мусаҳҳиҳ:

Рустамжон Умматов
Собитхон Абдуҳамитов
Дилмурод Алимов
Улугбек Умаров

2012 йилнинг 3 январь куни теришга берилди. 2013 йилнинг 13 январь куни босишга рухсат этилди. Бичими 60x84 1/16. Ҳажми 15 босматобок.

Газета қоғозига офсет усулида босилди.
Адади 2000 нусха. № 242-сонли буюртма
Баҳоси келишилган нарҳда.

«Наманган» нашриёти, Наманган шаҳри,
Навобий кўчаси, 36 - уй.

Китобнинг оригинал макети «ЗАКОВАТ» НАШРИЁТ УЙИ МЧЖ
босмаҳонасида газета қоғозига офсет усулида босилди.

Корхона манзили: Косонсой шаҳри,
«Чорбоғ» кўчаси, 17-уй.